

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 14 NOVEMBER 2018

Inhoud

1.	Opening en mededelingen	2
2.	Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda	3
3.	Bespreekpunten	4
A.	Begroting 2019 Provincie Groningen (2018-45) en Wijziging Heffingsverordening opcenten motorrijtuigenbelasting (2018-43).....	4
B.	Zoutwinning Nouryon (v/h AkzoNobel) Oldambt en Nedmag Veendam	41
C.	Stilstandvoorziening windturbines Eemshaven	64
E.	Startdocument Nationaal Programma Groningen (<i>motiedebat</i>)	85
F.	Voortgang traject circulaire economie (<i>motiedebat</i>)	89
G.	Voordracht startnotitie Beleidskader Cultuurnota 2021-2024 (2018-40).....	93
4.	Hamerstukken.....	96
A.	Voordracht Legesverordening 1993 (Tarieventabel 2019) (2018-44).....	96
B.	Voordracht Deelname aan de coöperatieve vereniging NDOV-DOVA (2018-39)	97
C.	Herziene Voordracht Aanvraag omgevingsvergunning windparken Geefsweer en Oostpolder (2018-54)	97
5.	Ingekomen brieven	97
A.	Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten.....	97
B.	Ingekomen brieven van derden	97
C.	Nagekomen brieven van derden	97
6.	Kortetermijnagenda volgende cyclus commissievergaderingen	97
7.	Notulen voorgaande vergadering van 3 oktober 2018	97
8.	Sluiting	98

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 14 NOVEMBER 2018

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffiers: mevrouw H. Engels-van Nijen, mevrouw A.L. Meeske, mevrouw J. Bordewijk

Aanwezig 40 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer B. Batterman (PvdA), mevrouw A. Beenen (PvdA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), mevrouw M.M. Bootsma-Kamp (SP), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw L.N. Dijkstra (VVD), de heer G. Engelkens (PvdA), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), mevrouw D. de Haas (PvdA), mevrouw M. Heidekamp-Prins (CDA), de heer H.H. Hensen (SP), de heer R. Jousma (SP), de heer R.M. Kaatee (Fractie Kaatee), de heer G. Kamminga (D66), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), mevrouw A.G. van Kleef-Schrör (CDA), mevrouw B.E.B. Kruize (D66), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer H. Miedema (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), mevrouw H.M. Oudman-Dam (ChristenUnie), mevrouw A.T.G. Poort (SP), de heer D. Ram (PVV), de heer M.S. Scheffers (Groninger Belang), de heer H.L.A. Schijf (D66), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), de heer C.M.C. Șerbănescu-Kele (SP), de heer J.K. Star (CDA), de heer G.J. Steenberghe (ChristenUnie), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer J. Wolters (SP), mevrouw K. de Wrede (PvdD), mevrouw E.M. Wulfse (VVD), de heer T. Zwertbroek (D66), de heer B. Zwiers (Partij voor het Noorden)

Afwezig: de heer R. Brader (SP), de heer R. van der Goot (PvdA), de heer R. Knecht (CDA)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer P.H.R. Brouns, de heer E. Eikenaar, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer H. Staghouter

Afwezig: ---

1. Opening en mededelingen

De VOORZITTER: Dames en heren, langzaam wordt het stil. Slechts de Partij voor de Dieren heeft nog op hoog niveau politiek overleg, maar dat is bijna klaar. Ik open de vergadering.

Welkom aan de gasten van de Staten. Dat heet ik ook aan u allemaal, Statenleden, gedeputeerden. De gasten van de Staten, die gasten zijn van ons allemaal natuurlijk en op de publieke tribune zitten, maar in het bijzonder vandaag gast zijn van de heer Zwiers van de Partij voor het Noorden. We gaan er hoop ik een mooie Statenvergadering van maken.

Toch hebben we een paar berichten van verhindering: van de heren Knecht, Brader en Van der Groot. En zoals u in de mail hebt gelezen, heeft de heer Van der Groot besloten zijn Statenlidmaatschap met onmiddellijke ingang te beëindigen.

Dan zijn er nog een paar huishoudelijke mededelingen. Er wordt tijdens de lunchpauze een foto gemaakt ten behoeve van de uitnodiging voor de nieuwjaarsreceptie – u kent het recept.

En tijdens de lunchpauze kunt u het in atrium ook kennisnemen van iets waar veel tijd en energie is gaan zitten, namelijk de nieuwe provinciale website. Dus het is ook leuk om even te bekijken wat wij op de rest van de wereld afsturen.

Ik kijk even, want in mijn spreektekst staat dat er wordt gerekend op de aanwezigheid van jongeren op de tribune. Ja, ze zijn aanwezig! Die zitten daar niet zomaar, dames en heren, die zijn namelijk juryleden vandaag. Zij zijn jury voor de zogeheten Klare Taalbokaal en afhankelijk van uw vergadertempo – maar daar heb ik hoge verwachtingen van – kan ik die mogelijk vlak na de lunchpauze al uitreiken. Ik wens de juryleden heel veel succes en plezier en ik wens dat jullie ook heel veel klare taal zullen horen en dat de jury het, zoals alle jury's, ook heel erg moeilijk zal hebben met de keuze.

2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda

De VOORZITTER: Nou, waar gaat het over vandaag? We hebben een paar voordrachten van het College waarbij de Provinciale Staten een besluit moeten nemen. De agenda bevat ook nog een paar onderwerpen waarbij geen besluitvorming aan de orde is, maar u eigenlijk gewoon nog niet over was uitgepraat tijdens de commissie en waarvan het een goed idee leek om te zeggen dat we dat straks in de plenaire Statenvergadering afmaken. Dat doen we dan ook vandaag.

En dat heeft geleid tot de volgende agenda – kijkt u even mee. Allereerst het klapstuk van de dag: de Provinciale Begroting voor 2019 – zonder Begroting gaat het niet – met daarbij vanzelfsprekend de Wijziging van de Heffingsverordening Opcenten: dat leidt tot een volledig debat, dat kan niet anders. Dat is ook een debat waarbij je niet snel buiten de orde kunt zijn. Dan hebben we de zoutwinning AkzoNobel Oldambt en Nedmag Veendam: ook dat leidt tot een volledig debat. Dan hebben we de Stilstandvoorziening windturbines Eemshaven en ook dat wordt een volledig debat. Dan zijn er nog een paar korte debatten: er is eentje over de intensieve veehouderij. De voortekenen voor de deur van het provinciehuis waren dat het er stevig aan toe zal gaan in de Staten. Sommige Statenleden gaf ik zonet nog écht een koude hand. Was het wat, dat demonstreren? Of is vergaderen beter? Beide, zie ik aan u. Dus we gaan nog meer meemaken, maar het leidt hier in elk geval tot een motiedebat.

Dan het Startdocument Nationaal Programma Groningen: ook dat leidt tot een motiedebat. Dan de Voortgang Traject Circulaire Economie, punt 3.F: dat leidt ook tot een motiedebat. En dan als laat de Startnotitie Beleidskader Cultuur 2021-2024: dat was voorgesorteerd als een motiedebat, maar ik heb begrepen dat naast de PVV ook de fractie van de VVD er behoefte aan heeft om nog een andersoortig punt te maken. En dan is het eigenlijk een ABC'tje: dan past de vorm van het motiedebat niet zo goed meer. Dus als u het goed vindt, maken we daar een volledig debat van.

Dan hebben we nog een aantal hamerstukken onder punt 4, waarbij ik bij punt 4.C nog iets moet melden. Conform de toezegging in de Commissie Ruimte van 31 oktober is die aangepast ten opzichte van de versie die u in de commissie hebt behandeld. We zien daarover een tekstaanvulling c.q. –verbetering van de besluittekst over de speciale procedure van de omgevingsvergunningen voor de windparken bij Geefswear en Oostpolder.

Nou, dan kunnen we op de hoeveelheid agendapunten wel flink vooruit vandaag. Meneer Zwiers, nu al? De heer Zwiers.

De heer ZWIERS (PvhN): Nou, heel kort, hoor. Om misverstanden te voorkomen: de zoutwinning is niet van AkzoNobel meer, maar dat is Nouryon geworden. Dit om toch nog éventjes een puntje op de i te zetten.

De VOORZITTER: U hebt volkomen gelijk en het blijft voor ons allemaal nog even oefenen. Dus als we zeggen 'AkzoNobel' in dit debat, wat bedoelen we dan ook weer? Nouryon, inderdaad.

Waar waren we? De spreektijd. Het voorstel is dertien minuten per fractie. Kunt u daarmee leven? Met moeite zie ik, maar we gaan het doen. Dat betekent veertig minuten voor het College. Akkoord.

We hebben al een trofee deze keer. Normaal – u weet dat – wordt de Triple-V Trofee uitgereikt door degene die haar in de vorige vergadering in ontvangst heeft genomen. Even voor de tribune: de Triple-V Trofee is de hooggewaardeerde en heel belangrijke prijs die we elke keer weer uitreiken voor het Statenlid dat het beste de kunst verstaat om via de voorzitter te debatteren. Dat geef ik nu ook in handen van de jury voor de Klare Taalbokaal. Dus als je zegt: "U ziet dat verkeerd." dan zeg je het meestal verkeerd. Dan moet je zeggen: "Voorzitter, mevrouw X of meneer Y ziet het verkeerd." Dat is iets minder klare taal misschien, maar dat is wel om een beetje een net debat te kunnen voeren. Dus ik zou zeggen: ken daar even bonuspunten voor toe, dan hoeven we geen Triple-V Trofee uit te reiken vandaag. De heer Brader heeft namelijk ook die trofee mee naar huis genomen en vandaag is hij verhinderd. Wij vinden dat verdacht, maar we hebben al een trofee, dus daar kunnen we vandaag wel mee uit de voeten, denk ik.

Ik wens de jury en de Statenleden veel succes.

Conform besloten.

3. Besprekpunten

A. Begroting 2019 Provincie Groningen (2018-45) en Wijziging Heffingsverordening opcenten motorrijtuigenbelasting (2018-43)

De heer WOLTERS (SP): De Begroting van 2019 is een verantwoordelijkheid van het huidige College en tegelijk ook een Begroting waar het volgende College ook mee aan de slag moet. Het College heeft nadrukkelijk gestreefd naar het opbouwen van voldoende vrije ruimte voor een volgend College om ook eigen beleid te maken en het is daarom teleurstellend dat met name het hiervoor beschikbare bedrag nu toch wel wat lager uiteindelijk uitvalt dan eerder gehoopt was. Meevallers zouden worden gebruikt om behalve het stamkapitaal – waar een greep uit gedaan is om ook de beschikbare vrije ruimte voor nieuw beleid te vullen. Dat is niet helemaal gelukt – zelfs integendeel, ten opzichte van eerdere ramingen is dat wat lager uitgevallen. Dat is voor een deel te wijten aan de uitwerking van een aantal maatregelen vanuit de rijksoverheid.

Het lastige van begroten is dat je om moet gaan met onzekerheden, dat is duidelijk. Je maakt een begroting, je weet niet hoe het allemaal uit zal pakken en tegelijkertijd kan de uitvoering natuurlijk ook altijd afwijken. Dus ja, maar wat daarbij verstorend werkt, is dat vanuit onze rijksoverheid pas laat duidelijkheid wordt gegeven over middelen die de provincie krijgt vanuit die rijksoverheid. Voor zover het middelen uit het Provinciefonds zijn, kun je daar nog wel mee leven c.q. begrip voor opbrengen, specifieke uitkeringen idem dito. Dat is wat anders dan als je het hebt over de IBOI-index en het BTW-Compensatiefonds. Het Rijk stelt middelen beschikbaar voor de grote projecten die de komende tijd moeten worden uitgevoerd. Formeel zijn die middelen al toegezegd, maar dankzij het dubieuze instituut 'schatkistbankieren' is dit geld in feite tegen nul procent rente geparkeerd bij de rijksoverheid. Tegelijkertijd eist het Rijk dat deze middelen elk jaar worden aangevuld ten gevolge van inflatie en dat soort zaken. Met hoeveel dat elk jaar opgehoogd moet worden, moet je maar afwachten: dat wordt in de loop van het jaar bekend en dat kan het op gegeven moment weleens wat tegenvallen. Weliswaar wordt door onze provincie altijd wat voorzichtig omgegaan met dat soort dingen, maar goed, we hebben gezien dat het in het afgelopen jaar zelfs wat tegengevallen is. Maar het is ook een beetje een rare truc.

Iets dergelijks speelt met het BTW-Compensatiefonds. Als de provincie werk uit laat voeren door derden, dan moet daar BTW over worden betaald door die derden. Dat komt bij de rijksoverheid binnen. De regeling was in het verleden dat dan die BTW gewoon weer beschikbaar kwam voor de provincie – althans, voor de lagere overheid. Totdat op gegeven moment de minister van Financiën merkte dat er wel wat erg veel geld terugmoest naar de lagere overheden en toen is maar bedacht dat daar een maximum aan gesteld moest worden. Nou, het is een beetje een rare kronkel en het kan geen kwaad om deze vreemd kronkel in het regeringsbeleid aan de kaak te blijven stellen wat ons betreft.

Ondanks die vergelijking met voorgaande jaren het wat mindere perspectief blijft de provincie financieel kerngezond. Ook voor de komende jaren is er een sluitende Begroting en er is ruimte voor nieuw beleid. De reserves van de provincie zijn omvangrijk en dan zien we nog niet eens wat er aan stille, verboden reserves zit in een aantal financiële posten. Nogal eens horen we in deze Staten dat ons stamkapitaal toch beslist onaangetast moet blijven. Als er al wat uit geput wordt, dan moet dat wel zo spoedig mogelijk weer aangevuld worden. Het argument is daarbij voornamelijk dat daarmee renteopbrengsten worden gerealiseerd, waarmee de provincie weer extra armslag heeft. Dat was misschien in het verleden een logische redenering, maar waar de rente op dit moment nauwelijks boven de nul procent uitkomt, is dat een argument dat niet meer zo sterk is.

De heer ZWIERS (PvH): Hoor ik de SP nu een voorschot nemen op de verkiezingen van volgend jaar ten aanzien van het stamkapitaal – waar heel veel over te doen is geweest ten aanzien van Vliegveld Eelde? Dat we dat maar moeten laten vallen en het stamkapitaal op voorhand naar beneden gaat, terwijl de belofte was dat het aangevuld zou worden? Als het zo is, dan is het zo, maar ik wil daar graag wel even duidelijkheid over. Dan weten de partijen wat ze kunnen verwachten.

De heer WOLTERS (SP): U had misschien even af moeten wachten wat mijn verdere woordvoering is, want dan had u het antwoord ook geweten. En dat antwoord is ook 'ja', zal ik u alvast maar vertellen.

We mogen als provincie blij zijn dat een behoorlijk deel van ons vermogen nog wel tegen een bescheiden rente danwel dividend is weggezet, maar dat is onafhankelijk van de omvang van dat

stamkapitaal. Het is daarom wat ons betreft verstandig om de komende Collegeperiode nog eens kritisch te kijken naar het eigen vermogen en een afweging te maken of daar niet een deel kan worden aangewend ten behoeve van infrastructurele projecten, die de hele provincie ten goede komen. Dingen als natuurontwikkeling, een Fietsstrategie, misschien een trein naar Stadskanaal: dat zijn dingen die op zich voor de infrastructuur van de provincie nuttig zijn en als onze reserves dusdanig groot zijn, dan zou je daar wel best eens wat uit kunnen pakken.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, ik hoor de SP praten over het stamkapitaal. En volgens mij kan de SP ook wel zien dat het stamkapitaal eigenlijk maar is aangevuld met vijf ton. Dus eigenlijk moet er nog 14,3 miljoen worden teruggestort. Wat vindt de SP ervan dat dit eigenlijk op het bordje van het nieuwe College wordt gelegd?

De heer WOLTERS (SP): Nou, eigenlijk zeg ik ook dat het nieuwe College maar eens goed moet kijken naar de noodzaak om dat stamkapitaal op een zodanig niveau te houden als het in het verleden was. En ik heb het idee dat bij een aantal nuttige bestedingen van een deel van het stamkapitaal het nog steeds goed is om een appeltje voor de dorst te hebben – ook als provincie. Maar het hoeft niet een kruiwagen vol appeltjes te zijn, dat is in feite wat mijn stelling is. Dat kun je in feite meegeven aan een nieuw College, dus eigenlijk kun je ook zeggen dat dat een verkiezingsuitspraak is.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, u zegt 'willen meegeven aan het volgende College', maar uw partij zit in het huidige College. Had uw partij in samenwerking met de andere partijen in het huidige College er dan niet meer werk van moeten maken dat het huidige stamkapitaal redelijkerwijs iets meer was aangevuld dan alleen die vijf ton?

De heer WOLTERS (SP): Ja, die hoop had ik ook gehad. Maar het is inderdaad niet gelukt door de nodige tegenvallers en ja, dat is de situatie zoals die nu is.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ik hoor de SP zeggen dat het niet nodig is om zoveel appeltjes voor de dorst te hebben, maar tegelijkertijd, als ik in de Begroting kijk voor de komende jaren, is voor de komende periode 32 miljoen aan vrije ruimte beschikbaar. Dat lijkt me bijna een schip met appeltjes. Is dat niet voldoende voor de SP om daar fatsoenlijk beleid op te voeren, waarmee we alles wat nodig is toch nog kunnen doen?

De heer WOLTERS (SP): Nou, we kunnen een poging doen. Maar ik denk niet dat het genoeg zal zijn als je inderdaad de nodige ambities hebt als nieuw College om nieuw beleid te voeren. En dan vind ik het niet raar om op gegeven moment ook eens te kijken naar of er nog een aantal infrastructurele projecten is waar wij toch als provincie erg aan hechten en waar nog wel degelijk alvast – nou, 'een greep' klinkt zo onaardig – een deel van ons eigen vermogen voor zouden kunnen gebruiken.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, het lijkt dan toch alsof de SP denkt dat naast die 32 miljoen vrije ruimte er helemaal geen staand beleid meer wordt doorgezet. Terwijl dat ook wel een heel stevig en goed beleid is waar we op het moment ook al heel vee realiseren. Dus ik ben toch wel wat verbaasd over deze toch wel wat bijzonder sombere blik van de SP.

De heer WOLTERS (SP): Ik zou het niet somber noemen. Het lijkt me juist dat het heel optimistisch is om een aantal infrastructurele projecten, waar we denk ik allemaal eigenlijk toch wel belang bij hebben als het over natuurontwikkeling gaat, als het over een Fietsstrategie, als het bijvoorbeeld over die trein naar Stadskanaal gaat en waar we als Staten wel degelijk aan hechten. En als we kans zien om daar toch wat middelen voor vrij te maken, dan lijkt me dat niet pessimistisch, maar eerder optimistisch.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): We zullen het er later nog wel een keer over hebben.

De heer ZWIERS (PvH): Ik kan me voorstellen dat de SP dit inbrengt. Als de Partij voor het Noorden terugkomt, dan kan ze er misschien ook wel begrip voor opbrengen. Alleen, de Partij voor het Noorden heeft over het volgende geen begrip voor gehad – u moet mij daar maar duidelijkheid over geven. Er ging 14 à 15 miljoen daaruit extra naar Vliegveld Eelde om de coalitie in te stand houden en voor andere bijzondere dingen. Als we straks anderhalf miljoen kapitaal eruit halen om een fietspad naar Leek toch een goede wending te geven, dan zeg ik: dan ben je goed bezig. Maar dan geen

anderhalf miljoen meer reserveren van een of andere partij om ergens een windmolen te plaatsen – ik noem het maar even. Hoe kijkt u daartegenaan?

De heer WOLTERS (SP): Een mooie politieke vraag: 'Hoe kijkt u ertegenaan?' Ik denk dat als dat inderdaad investeringen zijn waar wij belang aan hechten, dat mogelijk moet zijn. En ja, het is ook bekend dat wij niet heel erg gelukkig waren met het vliegveld en wij daar wat extra middelen voor leefbaarheid voor teruggeclaimd hebben om daar wat aan te doen. Ja, maar dat dat een vrije constructie was, dat hebben wij eigenlijk ook niet gevonden.

De heer ZWIERS (PvvhN): Dus u bent het er wel mee eens dat Vliegveld Eelde gewoon naar de Begroting is gekomen en op het stamkapitaal een beroep is gedaan vanuit die vergoeding naar die verschillende partijen toe? Dat moet toch niet weer gebeuren in uw denkwijze naar de toekomst? Want dat was even mijn vraag.

De heer WOLTERS (SP): Nou, in elk geval niet als dat is om Groningen Airport Eelde in de lucht te houden.

De heer BAKKER (VVD): Toch nog een vraag richting de SP over het stamkapitaal. De SP gaf al toe dat er compenserende maatregelen zijn geweest. Zoals er toen over gesproken is, is het feitelijk zo dat de SP toen zei dat dat stamkapitaal zo wel aangevuld kon worden en die compenserende maatregelen dus wel konden. Nu, achteraf gezien met de Begroting die nu voorligt, heeft de SP er ook spijt van dat zij om die compenserende maatregelen heeft verzocht? Want dat is wel een van de hoofdredenen van het niet-aanvullen van het stamkapitaal.

De VOORZITTER: Dat is een variant op een inmiddels gestelde vraag. De heer Wolters geeft hier een finaal antwoord op en vervolgt daarna zijn betoog.

De heer WOLTERS (SP): Dat is een uitdaging. Wat verkeerd was, was dat er geld naar Eelde ging, waar wij eigenlijk niet blij mee waren. En om nou te zeggen dat dat komt omdat wij wat extra middelen voor die leefbaarheid wilden en daardoor dat stamkapitaal aangetast is, daar ben ik het niet mee eens. Dat is inderdaad gekomen omdat Groningen Airport Eelde in de lucht moest worden gehouden. En een klein beetje omdat wij vervolgens wat aanvullende maatregelen hebben gevraagd om het toch voor ons acceptabel te maken.

De heer ENGELKENS (PvdA): Op 4 juli hebben wij als Staten de kaders vastgesteld voor de Begroting 2019 en tegelijkertijd het College de opdracht meegegeven, deze kaders te verwerken in en te komen tot een structureel sluitende Begroting 2019. Maar dat laatste ging niet vanzelf. Vanwege met name een tegenvallende Septembercirculaire en daarbovenop de negatieve effecten van de ontwikkeling rond de IBOI, stelt het College ons voor, 4,1 miljoen euro naar voren te halen om de nog lopende Begroting 2018 sluitend te maken én om het komend jaar over een flexibel budget van 2 miljoen te beschikken. Wij zullen hiermee instemmen, maar zo'n dag als vandaag nodigt ook uit om even het totale financiële plaatje erbij te pakken en richting elkaar een reëel beeld te schetsen van de actuele financiële stand van zaken en de financiële mogelijkheden voor de toekomst.

Ik citeer even uit een artikel in Binnenlands Bestuur van begin november, met als titel '*Eigen vermogen provincies herstelt zich verder*'. Het eigen vermogen van de provincies steeg in 2017 van 16,1 miljard naar 16,9 miljard euro. Het CBS becijferde dat alle provincies samen 6,1 miljard euro aan baten hadden, 5,3 miljard aan lasten en zo uitkwamen op een positief saldo van 0,8 miljard euro. Er zijn grote verschillen tussen provincies: Noord-Brabant had het grootste overschot met 339 miljoen euro, Groningen en Zeeland moesten echter hun reserves aanboren om de tekorten van respectievelijk 64 miljoen en 15 miljoen euro op te vangen. Mijn vraag aan het College is: bent u het met ons eens dat, zoals wij al meerdere keren hebben aangegeven, er deze Collegeperiode een behoorlijke greep in de reserves is gedaan? Daarboven: het stamkapitaal – wat de SP ook al zei – als gevolg van de ongeëvenaarde Eelde-deal is nog maar met een schijntje aangevuld: vijf ton op 14,8 miljoen en dat dat aanvullen van het stamkapitaal uiteindelijk dus op het bordje van het nieuwe College komt te liggen. Kortom, College, zou u nu eens een reëel en eerlijk beeld kunnen schetsen over de financiële mogelijkheden, maar ook onmogelijkheden voor de komende jaren?

Waar een aantal gemeenten in onze provincie wordt genoodzaakt vanwege oplopende tekorten in de jeugdzorg en Wmo, politieke keuzes te maken die het voorzieningspeil, het sociaal beleid of de gemeentelijke infrastructuur – en daardoor de inwoners – behoorlijk kunnen raken, lijkt het wel of dit College bang is om daadwerkelijke keuzes te maken. Voor alles wordt wel weer een potje gevonden

en worden er allerlei constructies bedacht om dit potje dan weer te vullen – wat overigens ook weer niet altijd lukt. Regeren is niet alleen vooruitzien, regeren is ook het maken van keuzes en regeren is meer dan ‘potjespolitiek’. Beschouwend over de afgelopen periode was en is het motto van dit College ‘Herstel van vertrouwen’. Als het vertrouwen al hersteld diende te worden, waar is het dan hersteld? Zou het College ons een aantal voorbeelden kunnen noemen?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Zo dendert de trein weer door over andere onderwerpen. Ik wou even terug naar wat de Partij van de Arbeid aangeeft over de tekorten in de jeugdzorg. Maar was het nou ook niet de Partij van de Arbeid die samen met onder andere de VVD ervoor gezorgd heeft dat er een enorme bezuiniging op de gemeenten is afgewenteld?

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, dat klopt.

De heer NOLLES (GroenLinks): De PvdA geeft aan dat het College keuzes had moeten maken, want er is te veel geld uitgegeven. Nou ben ik ontzettend benieuwd – want ik heb de PvdA zo positief gehoord over allerlei beleid de afgelopen periode – welke harde keuzes de PvdA had willen maken in deze periode.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, als je kijkt naar het tekort, dan is er dit jaar al een tekort voor het volgend jaar. Dat moet worden opgelost met geld dat we gespaard hebben en dat wordt naar voren gehaald. Dat kan, dat is een oplossing en daar stemmen wij mee in. Je had het ook anders kunnen doen. Je had ook kunnen zeggen dat er een aantal voorstellen is gedaan de afgelopen periode, ook in de Voorjaarsnota, over prioriteiten. Misschien onverwiltbare prioriteiten, maar oké, dan had het College die maar moeten aangeven. Dan had men ook daar best wel een keuze in kunnen maken en die hadden ons kunnen worden voorgelegd om niet geld naar voren te halen, maar om een mooi potje over te houden voor het komende College en met een serie bezuinigingsmaatregelen te komen. Dat had gekund, meneer de fractievoorzitter van GroenLinks.

De heer NOLLES (GroenLinks): Als ik één aanvullende vraag mag stellen, dan heb ik genoeg gehad. Meneer Engelkens, u zegt dat er te veel geld is uitgegeven. Dat geld is uitgegeven ten behoeve van de Groningers. Wat hadden wij nou voor die Groningers níet moeten doen in deze provincie de voorbije jaren?

De heer ENGELKENS (PvdA): Er zijn keuzes gemaakt. Er zijn bijvoorbeeld keuzes gemaakt richting het Leefbaarheidsprogramma: daar is echt veel geld naar gegaan. Daar zijn goede dingen mee gebeurd. We zijn zelf een paar keer op werkbezoek geweest de afgelopen weken, ook gezamenlijk als Staten. Daar zijn echt goede dingen mee gebeurd, dat kun je ook gewoon zien. De vraag is maar – en die wil ik hier ook even op tafel leggen – of zulke grote bedragen voor leefbaarheid ook tot de mogelijkheden behoren voor het volgende College. Die vragen moeten we elkaar wél gaan stellen en zo reëel en eerlijk moeten we ook tegen elkaar zijn.

Op het gebied van bestuurskracht en herindeling is er in ieder geval sprake van inconsequent provinciaal beleid. Waar in Haren stevig door het College werd ingegrepen, krijgt daarentegen een aantal gemeenten in Oost-Groningen van dit College wél alle tijd, ruimte en respijt om tot een oplossing te komen om de regionale bestuurskracht te vergroten. Waarom laat het College dit zo doorsudderen? Het Pact van Westerlee is ooit in het leven geroepen om de werkloosheid en het aantal mensen in de bijstand in Oost-Groningen drastisch een halt toe te roepen en ook hun een toekomstperspectief te bieden. Over de moeilijke samenwerking in de eerste jaren en de misgelopen miljoen zullen we het maar niet hebben, maar we zijn wel benieuwd naar de verdere ontwikkelingen. Worden er op het gebied van werkgelegenheid resultaten behaald? Hoe staat het met het laaghangend fruit? Hoe staat het met de op te richten Gebiedscoöperatie Oost-Groningen? En wordt het werkgelegenheidsvraagstuk als een gezamenlijke opgave opgepakt of doet iedere gemeente weer haar eigen ding? Het Nationaal Programma Groningen laat zien dat er de komende jaren veel handjes nodig zijn in het aardbevingsgebied. Wordt hier in Oost-Groningen op geanticipeerd en wordt hier ingespeeld op de kansen die er ongetwijfeld zullen komen? Kortom: wat is de rol en positie van de provincie in dit geheel en hoeveel energie besteedt het College hier eigenlijk in?

Over energie gesproken – even een bruggetje naar het volgende onderwerp –, de minister van EZ en Klimaat heeft aangekondigd dat de huidige salderingsregeling voor zonne-energie wordt afgeschaft. Waar gaat het om? Op dit moment is het zo dat zelf opgewekte zonne-energie die niet direct wordt gebruikt, wordt teruggeleverd op het net. Op de energierekening wordt dit dan weer verrekend met de energie die op een ander moment wordt gebruikt. Bij de nieuwe regeling is dit niet

meer mogelijk en krijgt de eigenaar van de zonnepanelen slechts een beperkte vergoeding voor de teruggeleverde energie. Dit is een bittere pil voor veel verenigingen: zij hebben juist net geïnvesteerd in duurzame energie om financieel gezond te blijven. De PvdA wil dan ook graag dat dorpshuizen en sportclubs worden ontzien bij het afschaffen van deze salderingsregeling, vandaar deze motie – inmiddels mede ingediend door de Fractie Kaatee en de ChristenUnie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 424, met als titel 'Salderingsregeling voor sportverenigingen en dorpshuizen'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij van de Arbeid, mede namens de fractie van de ChristenUnie en de Fractie Kaatee:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- de minister heeft uitgesproken, de salderingsregeling voor zonnepanelen per 2020 te willen beëindigen;
- hiervoor in de plaats een terugleversubsidie komt, die nog verder wordt uitgewerkt;
- de terugverdientijd op zonnepanelen hierdoor in ieder geval zal oplopen;

Overwegende dat

- sportverenigingen en dorpshuizen in juni, juli en augustus veelal gesloten zijn;
- dit een periode is met een hoge opbrengst aan zonne-energie (bijna 40 procent van de jaaropbrengst);
- buitensportverenigingen ongeveer 75 procent van hun elektra voor veldverlichting gebruiken;
- de zonne-energie zonder salderingsregeling niet voor de veldverlichting kan worden gebruikt;
- daarmee de terugverdientijd voor deze verduurzaming onevenredig wordt verhoogd;
- sportverenigingen en dorpshuizen extra worden geraakt door het afschaffen van de salderingsregeling;
- deze afschaffing van de exploitatie van maatschappelijke voorzieningen onder druk zet;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. bij de minister van Economische Zaken en Klimaat aan te dringen op een uitzonderingspositie voor sportverenigingen en dorpshuizen, zodat zonnepanelen ook voor hen interessant blijven;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer SCHIJF (D66): Is de Partij van de Arbeid ervan op de hoogte hoe die salderingsregeling van de minister eruitziet? Want dat weten wij helemaal niet. Dus waar moeten wij nou op reageren?

De heer ENGELKENS (PvdA): De minister heeft aangegeven dat hij de salderingsregeling zal gaan afschaffen en dat er iets anders zal terugkomen. Dat zal het volgende inhouden – wat ik begrepen heb, meneer Schijf. Nu is het zo dat gesaldeerd wordt wat je te veel binnenkrijgt aan elektriciteit, je aan het net teruggeeft; later heb je elektriciteit nodig en dat wordt met elkaar gesaldeerd. Nu krijg je voor de elektriciteit die je zelf opwekt en die je teruggeeft aan het, een lagere prijs dan je oorspronkelijk zou krijgen via die salderingsregeling.

De heer SCHIJF (D66): Dus we moeten er nu vanuit gaan, zonder dat wij ervan op de hoogte zijn hoe een regeling eruitziet, dat het een duidelijke verslechtering zal zijn? Overigens, ik wijs erop dat dit niet alleen voor sportverenigingen het geval is, maar dat dit voor álle particulieren in heel Nederland het geval is en dat we nog heel lang hierover zullen praten met elkaar, alvorens er een nieuwe regeling komt. Dus met andere woorden: ik vind dat u wel heel erg snel bent.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, beter te snel dan te laat, zou ik zeggen. En zo denken wij niet altijd daarover, dit initiatief is onder andere gesteund door Vereniging Groninger Dorpen – nou, daar hebt u ook veel sympathie mee volgens mij – en ook bijvoorbeeld door het Huis van de Sport. Dit is ook een initiatief vanuit Drenthe, dat al door meer dan honderd verenigingen is ondersteund. Dus het is wel degelijk iets wat leeft in de maatschappij. En wij maken dit politiek en daarom brengen wij dit vandaag naar voren in de Statenvergadering.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De Partij van de Arbeid dient een motie in. Ik ben het er wel mee eens dat je op tijd een signaal moet afgeven – zeker met dit kabinet. Maar wat ons dan verbaast, is dat er dan alleen maar over de verenigingen of stichtingen wordt gesproken. Waarom niet in het algemeen? Of geldt dan niet voor de particulieren – wat de heer Schijf ook al aangeeft? Die hebben ook geïnvesteerd. Waarom moeten die wél bloeden en de rest niet? Waarom is er dan geen motie om de minister op te roepen om gewoon door te gaan met die salderingsregeling?

De heer ENGELKENS (PvdA): Dat is eigenlijk de keuze geweest. Wij doen ons best, ook hier vanuit de provincie, om het mogelijk te maken dat zowel buurthuizen als sportkantines gebruik kunnen maken van zonne-energie. Dus er wordt echt maatschappelijk iets georganiseerd en wij hebben ons hierop specifiek georiënteerd. Gewoon een keuze.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het leven bestaat uit keuzes; deze keuze snap ik natuurlijk ook. Maar het is wel bijzonder dat we met z'n allen flink gaan roepen dat we de energietransitie flink in gang moeten gaan zetten. Vervolgens krijgen de inwoners wel allemaal belastingen opgelegd onder het mom van milieu en energie, maar we komen de inwoners op dit gebied niet tegemoet. Dus ik zou willen oproepen om nog eens een keer een andere keuze te maken.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, ik vind het hartstikke leuk dat u dit zegt, maar volgens mij komt u zelf vandaag nog met een motie waarin u de opcenten wilt verlagen. Dan is mijn vraag ook: wat is eigenlijk de doelgroep van u? Is dat heel Nederland of zijn het alleen de autobezitters?

De VOORZITTER: We kunnen overwegen om deze discussie – want dit is bijna een uitlokking – even te doen in de tijd dat de heer Schmaal het woord voert. De heer Bakker heeft nog een vraag.

De heer BAKKER (VVD): In aanvulling op wat eerder gezegd is, dat zo'n regeling – als je die tenminste eenzijdig eraf haalt voor bepaalde groepen, want daar roept de Partij van de Arbeid toe op – ook niet voor burgers zou moeten gelden. Maar kan de Partij van de Arbeid het met ons eens zijn dat als je dit doet, je juist die burgers éxtra belast? Want het zijn communicerende vaten. Als je bepaalde groepen niet laat betalen, zal het op een andere manier binnen moeten komen. Dus het is niet alleen een kwestie van gelijkstellen: als je dit doet, belast je de burgers meer om tot nul op de meter te komen. Kan de Partij van de Arbeid dat met ons eens zijn, dat het misschien wel verstandig zou zijn om de gehele regeling nog eens een keer uit te zoeken en dan onder de aandacht van de het kabinet te brengen dat die regeling problemen geeft?

De heer ENGELKENS (PvdA): Ons hart ligt gewoon bij het verenigingsleven en volgens mij geldt dat voor meerdere fracties hier in deze Statenzaal. En het idee achter zonnepanelen op buurthuizen en sportkantines is om energie te besparen, maar om uiteindelijk ook de contributie voor de leden – dat zei u misschien zelf net ook wel – laag te houden, zodat iedereen gewoon kan deelnemen aan het maatschappelijk leven dan wel sportleven. Dat is de inzet van de PvdA en van meerdere partijen in deze provincie.

De PvdA heeft eerder bij het beschikbaar stellen van 3,6 miljoen voor de provinciale zorgvoorzieningen gepleit voor het in kaart brengen van de provinciale zorginfrastructuur, om zodoende duidelijkheid en inzicht te krijgen in het zorgaanbod in onze provincie en in de bereikbaarheid, spreiding en toegankelijkheid daarvan. Maar ook om witte vlekken op het gebied van de zorg in onze provincie te voorkomen. De motie heeft het toen niet gehaald, maar de afgelopen maanden is de zorgwereld in onze provincie volop in beweging geraakt en maken niet alleen de inwoners, maar ook plaatselijke politieke partijen – onder andere de onze in Delfzijl en andere Statenfracties; ik kijk naar GroenLinks en de SP – zich zorgen over de beschikbaarheid van zorg in onze provincie. Of het nu gaat over het sluiten van huisartsenposten in Winsum of Hoogezand, het beperken van de sluitingstijden in Delfzijl of het vertrek van kindergeneeskunde uit Stadskanaal: inwoners, politiek en bestuur roeren zich en maken zich zorgen. De PvdA ook. En daarom leek het ons opportuun om vandaag de volgende nieuwe motie in te dienen. Overigens is die nog niet gedeeld met de fracties, maar er waren bepaalde omstandigheden die daarvan de oorzaak waren.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 425, met als titel 'Zorg om de zorg'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij van de Arbeid:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- het zorglandschap in onze provincie behoorlijk in beweging is;
- huisartsenposten verdwijnen (Winsum en Hoogezand) of de openingstijden worden beperkt (Delfzijl);
- specialismen in ziekenhuizen verdwijnen (kindergeneeskunde Stadskanaal);
- er tekorten aan huisartsen en ziekenhuispersoneel dreigen te ontstaan;

Overwegende dat

- de zorginfrastructuur in onze provincie niet (voldoende) in kaart is gebracht;

- een goede bereikbaarheid, spreiding en toegankelijkheid van de zorg in onze provincie gegarandeerd moeten zijn;
- er op zorggebied geen witte vlekken mogen ontstaan in onze provincie;

Dragen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. het zorglandschap in onze provincie goed in kaart te brengen en de bevindingen met de Staten te delen;
2. de bevindingen en mogelijke conclusies te betrekken bij het op peil houden van de provinciale zorgvoorzieningen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ENGELKENS (PvdA): GroenLinks komt straks tijdens zijn woordvoering nog met een motie: die hebben we samen opgesteld en uiteindelijk zullen we die ook samen indienen. Maar het woord is dan aan GroenLinks.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): De Begroting 2019 en verder ligt voor. Een Begroting dus, die de financiële kaders laat zien voor de toekomst, voor de komende Statenperiode, die na de verkiezingen in maart van start zal gaan. En met die financiële vooruitblik ontstaat ook een natuurlijk moment voor een terugblik: even stilstaan bij de bijna afgelopen Statenperiode – de periode waarin de coalitie van de SP, D66, ChristenUnie, GroenLinks en CDA vol energie heeft gewerkt aan de uitvoering van het Collegeprogramma 'Vol vertrouwen'. Een Collegeprogramma vol met ambities voor economie, de energietransitie, onderwijs, bereikbaarheid en een bestuursstijl die nadrukkelijk de verbinding legt met de inwoners van Groningen. Mooie ambities, doelen waar het CDA zich vol vertrouwen voor heeft uitgesproken en ingezet en dat met de fractie en natuurlijk de inzet van onze gedeputeerde.

Maar ambities en doelen zijn er niet om mooie verhalen op papier te zetten. Het gaat er natuurlijk om of die ambities ook zijn waargemaakt voor onze mooie provincie. En volgens het CDA heeft dit College de ambities waargemaakt. Er is veel vooruitgang geboekt. Denkt u bijvoorbeeld aan de Kansrijke Leerweg om te investeren in mensen én vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter te aansluiten. Denkt u ook aan de investeringen in leefbaarheid in zowel Stad als Ommeland, waarmee er lokale initiatieven zijn gestimuleerd. Denkt u ook aan Groningen @ Work, waarmee – met het accent op verduurzaming en digitalisering – is ingezet op ondersteuning van het MKB, dé banenmotor van de economie van het noorden. En denkt u vooral ook aan de energietransitie, die benut is als een gouden kans voor de industrietransitie, door vol in te zetten op groene chemie als basis voor een duurzame maakindustrie in ons gebied. Daarbij vormen suikers, eiwitten, zetmeel en natuurlijk waterstof belangrijke dragers. Landelijk wordt Groningen inmiddels gezien als dé koploper voor de transitie naar waterstof. De CDA-fractie heeft voor die ontwikkeling al gepleit in onze Algemene Beschouwingen in juli 2017. En inmiddels is er breed draagvlak voor en noemt bijna niemand het meer onrealistisch. Vol energie inzetten op nieuwe, duurzame energie vanuit Groningen: hoe mooi is dat?

Natuurlijk zien wij ook punten waar de ambities nog onvoldoende waargemaakt konden worden. Onze belangrijkste zorgpunten liggen op het gebied van bereikbaarheid en het gasdossier. Kunnen alle RSP-projecten onverkort worden uitgevoerd? Of wordt herprioritering nodig? Daarbij spreekt het CDA nadrukkelijk de wens uit om bij een eventuele heroverweging binnen de RSP-gelden de investeringen in ons Ommeland, zoals bijvoorbeeld de trein Veendam-Stadskanaal en de N33, te handhaven. Ook maken we ons zorgen over de voortgang in het gasdossier. De gaswinning naar nul is natuurlijk prachtig, maar komt het nu eindelijk goed met de versterking, de schadevergoeding en de omgang met onze gedupeerde inwoners?

Terug naar deze Begroting. Opvallend is dat het College er ondanks tegenvallende inkomsten in geslaagd is om ook voor de komende jaren een sluitende Begroting voor te leggen. En nog mooier, een Begroting waarin voor de volgende Statenperiode 32 miljoen aan vrije ruimte beschikbaar is. Zelfs als het College ervoor had gekozen om de gebruikte 14 miljoen van het stamkapitaal in één keer weer aan te vullen, dan zou er nog volop ruimte zijn voor nieuw beleid in de komende periode. Hoe mooi is dat?

Het CDA is blij met het verantwoorde begrotingsbeleid van dit College én met de wijze waarop vooruitgang is geboekt in de opzet, leesbaarheid en voorspelbaarheid van dit Begroting. Zo is de Digitale Monitor een prachtig instrument om in taal en teken te zien hoe onze provincie ervoor staat in geld én behaald resultaat. Het biedt ons als Staten goede handvatten om ons werk te doen. Een groot compliment daarvoor aan de ambtelijke organisatie en het College. Het CDA stemt dan ook van harte in met de voorliggende Begroting en ook met de overige voordrachten ten aanzien van leges en opcenten kan het CDA instemmen. Wel ziet de fractie graag in de komende periode een heroverweging op de kostendekkendheid van leges voor natuur.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, u daagt me een beetje uit. U haalt de Digitale Monitor aan: dat is een van de onderdelen uit de p&c-cyclus. En vorige keer tijdens de behandeling van de Najaarsnota kwam het CDA opeens vanuit het niets met de gedachte om misschien wel de Najaarsnota af te schaffen – of in ieder geval werden toen nut en noodzaak daarvan ter discussie gesteld. Eigenlijk werd dat neergelegd bij het College. Nu zijn we natuurlijk bij het eind van het jaar. De p&c-cyclus bestaat uit Voorjaarsnota, Najaarsnota, Begroting en Jaarrekening én de Digitale Monitor. Dan is mijn vraag eigenlijk aan het CDA – daar hebt u vast over nagedacht: wat kunnen we uit dit rijtje gaan strepen?

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Nou, zoals de heer Engelkens al aangaf, had wat ons betreft de Najaarsnota best achterwege kunnen blijven, omdat we met de Digitale Monitor, die regelmatig wordt bijgesteld, gewoon heel goed kunnen zien waar nog ruimte ontstaat en waar tekorten zijn. En op dat moment kunnen wij daarmee heel gericht voorstellen doen om daarmee om te gaan. Dus een allesomvattende Najaarsnota zoals we die gebruikt hebben, lijkt ons overbodig.

Kortom: het CDA is blij met de resultaten van dit College en de ruimte die men met deze Begroting voor de toekomst biedt. En ter ere van onze fractievoorzitter Ronald Knegt, die normaliter deze inbreng zou hebben uitgesproken, sluit ik in zijn plaats af met zijn vaste woorden: *'Kop d'r veur!'*

De heer BAKKER (VVD): Het CDA is eigenlijk nooit voorstander geweest van het verhogen van die opcenten. U hebt een heel verhaal over ambities en wat allemaal goed is gegaan en ook dingen die niet goed zijn gegaan. Maar vindt het CDA het redelijk om toch een deel van onze ambities af te wentelen op onze ingezetenen door, zeker in vergelijking met de rest van het land, toch tot een forse verhoging van de opcenten te komen?

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Nou, volgens mij zijn de verhogingen die worden voorgesteld, gewoon trendmatig en ik zie geen enkele reden om dat los te laten. Dat is ook in de commissie uitvoerig besproken: op het moment dat je de indexering zou loslaten, zou dat rond de 3 miljoen per jaar kosten. Nou, het CDA is er geen voorstander van om op die manier in te teren.

De heer BAKKER (VVD): U wilt gewoon doorzetten en aan kop komen? We zijn nu de tweede landelijk gezien en u vindt dat Groningen aan kop moet voor wat betreft de belastingdruk?

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Nou, zolang het alleen een trendmatige verhoging is, denk ik dat de rest heel snel zal volgen en ons waarschijnlijk wel zal inhalen.

De heer SCHIJF (D66): De laatste Begroting van deze Statenperiode, een Begroting die consistentie in beleid uitstraalt, weinig verrassingen in zich bergt en zeker technisch van aard is. In de commissie heb ik gezegd dat externe factoren, met name de Septembercirculaire en de IBOI-indexering – dat zijn bijna abstracte begrippen –, er in belangrijke mate voor zorgen dat er ten opzichte van de zeer recente Najaarsnota zo'n 10 miljoen te besteden is aan vrije ruimte – anderen hebben daar ook over gesproken. Dit geldt voor de komende vier jaar, dus van 42 miljoen naar 32 miljoen. Het College geeft aan, op zoek te gaan naar meer financiële ruimte en zal komen met een beleidsbrief met daarin een uitgewerkt pakket van maatregelen, vooruitlopend op de Voorjaarsnota 2019. En dat is goed, dat is heel goed, want de financiële toekomst van de provincie is zeker niet in beton gegoten.

Dit College sluit zijn periode straks af in de wetenschap dat er solide financieel beleid is gevoerd, in de wetenschap dat er gespaard is voor de komende jaren, in de wetenschap dat deze provincie er financieel gezien gezond voor staat en in de wetenschap dat er blijvende onzekerheden zijn en zullen blijven: zoals prijzen, renteontwikkeling, algemene kosten personeel, pensioen, BTW-Compensatiefonds enzovoort, enzovoort. Op dit moment kennen wij voor 2019 een sluitende Begroting, een Begroting structureel in evenwicht zonder leningen en schulden, waarin er sprake is van een gezonde beheersing van risico's. Dat betekent dat D66 volledig instemt met deze Begroting, waaronder ook uitdrukkelijk moet worden begrepen het gevoerde financieringsbeleid, de *treasury*. En zonder dat het wordt gevraagd, stemmen wij ook in met de risicobeheersing zoals die in deze Begroting wordt weergegeven. U begrijpt dat de continuering van het gevoerde beleid in de afgelopen periode als het gaat om de opcenten motorrijtuigenbelasting, ook door ons wordt gedragen.

De VOORZITTER: Ik zou de heer Bakker willen vragen om, als hij een interruptie wil plaatsen, echt pal achter de microfoon te gaan staan. Want ik vind het vaak moeilijk om te zien of hij het van plan is of dat het een schijnbeweging is. De heer Bakker.

De heer BAKKER (VVD): Ik zal het doen in het vervolg, voorzitter.

In de commissievergadering gaf D66 aan: "Nou, als het dan niet anders kan, dan moeten we maar bezuinigen." En ik hoor nu toch een heel ander verhaal. D66 vindt dat dat niet meer nodig is? Daar wil ik graag antwoord op hebben.

De heer SCHIJF (D66): D66 is voor een zeer solide beleid. Ik heb dat inderdaad in de commissievergadering gezegd en ik vind dat dat een zaak is van de volgende Staten, dus ik spreek dat nu niet zo duidelijk uit. Maar ik ben heel consistent in mijn denken: als wij praten over het creëren van meer ruimte en meer vrijheid, dan zal het instrument van bezuinigingen zeker gehanteerd moeten worden. Maar ik spreek dat nu niet uit, ik vind dat dat aan de volgende Staten is, meneer Bakker. Hetzelfde geldt overigens voor mijn opmerking over de opcenten wegenbelasting.

De heer BAKKER (VVD): Daar ging inderdaad mijn volgende vraag over. Want D66 gaf in de commissie aan dat die verhoging van die opcenten eigenlijk niet zo gelukkig was en dat je die ook zou kunnen compenseren door bezuinigingen. Daar is D66 ook vanaf gestapt?

De heer SCHIJF (D66): Ik heb niet gezegd dat ik daar niet gelukkig mee ben. Ik ben gelukkig met het gevoerde beleid in de afgelopen vier jaar, dat wij niet apert de opcenten verhogen maar wij dat op basis van indexeringen doen. Ik heb een opmerking gemaakt over de periode na 2019 en u moet mij niet kwalijk nemen, meneer Bakker, maar na 2019 ga ik er niet over. Dat moet maar in het programma komen. En ik ben er een warm voorstander van dat D66 – en daar hebben we over gesproken – in zijn programma gaat schrijven dat men met enige zeker prudentie naar die opcenten zal kijken. Dit was een echte D66-opmerking, hebt u dat in de gaten?

De VOORZITTER: Wij herkennen de geur en smaak.

De heer SCHIJF (D66): Ik besluit mijn bijdrage over de Begroting 2019. Er zijn nogal wat onderwerpen waar ook het CDA over gesproken heeft en waar ik mij van harte bij aansluit.

De VOORZITTER: Voor ik de heer Bakker het woord geef: mij valt op dat het elke keer echt een huzarenstukje is om met een debat over de Begroting de Klare Taalbokaal in de wacht te slepen. Want ons debat is natuurlijk helemaal doordrenkt met het financiële jargon dat hoort bij de Begroting. Één dingetje: als we het hebben over IBOI, dan is dat het volgende. Als de overheid investeringen doet, dan wordt dat steeds duurder, zoals alles steeds duurder wordt. Dan wordt dat geïndexeerd, dan wordt de prijs aangepast. En de IBOI is de gemiddelde prijsstijging voor de overheidsinvesteringen en die van belang voor de Begroting van Groningen – dat u dat even meepakt. De gedeputeerde Brouns van financiën zal dit straks nog even een keer buitengewoon helder uitleggen.

De heer BAKKER (VVD): De voorzitter gaat ook voor de Klare Taalbokaal.

De laatste Begroting van dit College: daar zitten toch wat tegenvallers in. Als dan de gedeputeerde in de commissie zegt dat ieder kabinet dat aantreedt, in het eerste jaar minder uitgaven doet, dan weet je dus als College dat deze tegenvaller van het accres – het geld dat je van het Rijk krijgt –, eraan komt en dien je daar rekening mee te houden. Het College gaf in de commissie aan – dat staat ook in de Begroting, trouwens – dat er voor de komende Collegeperiode een totaalbedrag van 32 miljoen vrij besteedbaar beschikbaar is. Er is echter – daar is al eerder over gesproken – een uitname uit het stamkapitaal geweest van 13 miljoen en een uitname uit het MIRT van nog eens 13 miljoen. Deze bedragen zijn nog niet weer aangevuld. Ook is akkoord gegaan met een verdere uitwerking van de Ring-West, die tot gevolg heeft dat het begrote bedrag niet toereikend is. Kortom: de resterende ruimte is nul. Volgens de VVD loopt daardoor de uitvoering van onze kerntaken gevaar. Dit College doet zijn uiterste best – daar heb ik het ook al eerder over gehad – om aan kop te komen landelijk gezien voor wat betreft de opcenten motorrijtuigenbelasting. Dat is niet de manier om de Begroting aan te vullen. Wij zijn dan ook tegen de verhoging van de opcenten.

Verder bevat deze Begroting de cijfers zoals de meerderheid van deze Staten dat besloten heeft. En behalve de verhoging van de opcenten zullen wij instemmen met deze Begroting.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ik ben toch wel wat verbaasd over de inbreng van de VVD, die eerst voor mij nog wat onnavolgbaar narekende dat er een nulsaldo zou zijn. Dus eigenlijk geen tekort en geen overschot. En tegelijkertijd geeft zij aan, niet in te kunnen stemmen met de opcentenverhoging.

Dan ben ik toch wel heel benieuwd waar de VVD dan dat geld vandaan wil halen, want daarmee komen we dus 3 miljoen in de min.

De heer BAKKER (VVD): Kijk, laat ik het zo zeggen: normaal bij de Begroting, als je moties indient of ergens op tegen bent, dan dien je daar een dekking bij aan te geven. Alleen, wij zitten nu in een uitzonderlijke situatie dat er volgend voorjaar een nieuw College aantreedt. Wij vinden het dus verantwoord om te zeggen dat dat deel van de verhoging van de opcenten niet door moet gaan en vervolgens maakt dat onderdeel van de Collegeonderhandelingen.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Dus ik constateer dat de VVD hier zomaar van alles kan roepen en daar helemaal geen keuzes in hoeft aan te geven?

De heer BAKKER (VVD): Dat is iets wat wij dan met elkaar doen. Kijk, wij kunnen het hier ook heel simpel aangeven, want het gaat om een bedrag van ongeveer zes ton. Wij vonden sport geen kerntaak: nou, dat gaat ook ongeveer om een bedrag van zes ton. Maar wij vinden dat als je geld uit de Begroting haalt, je ook best in gezamenlijkheid bij de Collegeonderhandelingen daar invulling aan kunt geven waar je dat vandaan haalt.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, ik constateer dat er gewoon geen keuze wordt gemaakt door de VVD en dat die dus blijkbaar in gezamenlijkheid moeten worden gemaakt. Het lijkt erop alsof de VVD daar geen verantwoordelijkheid in wil nemen. Begrijp ik dat goed?

De heer BAKKER (VVD): Nou, u verwijt dat wij geen keuzes willen maken. Maar het werkt politiek zo: als u zegt dat u wel achter de keuze gaat staan die wij als VVD maken, dan zijn we er zo uit.

De VOORZITTER: Mevrouw Heidekamp, voor de allerlaatste keer.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, ik heb in het betoog gehoord dat er vanuit gegaan wordt dat er met de huidige financiële situatie onze kerntaken zelfs in gevaar komen. Dus daarmee zou er heel weinig ruimte meer overblijven en dan is dit toch gewoon een volstrekt onverantwoord voorstel om de inkomsten verder te beperken?

De heer BAKKER (VVD): Nou, ik kan wel zeggen: het CDA verwijt ons dat het onverantwoord is. Dat denken wij niet.

De VOORZITTER: Dat bevestigt onze vermoedens.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Besturen is topsport, al zijn we ons daar niet altijd van bewust. En volgens mijn waarnemingen en die van mijn fractie kun je besturen wel vergelijken met hordelopen, een discipline binnen de atletiek waarbij gelopen moet worden op een baan, waarop op regelmatige afstanden hindernissen zijn geplaatst en die noemen we dan weer horden. Deze regelmatige afstanden kunnen dan weer synoniem staan voor de planning- en controlcyclus. De horden zijn in dat geval de besluiten van Provinciale Staten, zoals de periodieke budgetrapportages, de Voorjaarsnota en wat nu voorligt: de Begroting. De eerste horde is genomen in 2015, toen dit College aantrad en de laatste horde voor dit College behandelen wij vandaag: de Begroting. Daarna nog een sprintje tot de finishlijn: 20 maart 2019.

De Begroting, allereerst over de leges. Wij als ChristenUnie hebben zorgen over het geschatte perspectief. Er is een tariefstijging voor 2019 afgesproken, maar het College zegt tegelijkertijd ook te komen met aanvullende maatregelen. In de commissie hebben we daar ook over gesproken: dat zal dan niet gelden voor de huidige Begroting, maar voor 2020. Komt het College dan nog met een voorstel in het huidige boekjaar?

Het financieel toekomstperspectief. De Septembercirculaire was geen feest. En toch lijkt het erop dat er bij ongewijzigd beleid tot 2020 een begrotingsruimte is van gemiddeld 4,27 miljoen per jaar: dat is toch wel een felicitatie richting dit College waard.

Dan kom ik op openbaar vervoer. Wij hebben bij de Voorjaarsnota in juli aandacht gevraagd voor de daadwerkelijke realisatie van de spoorlijn Veendam-Stadskanaal. Het zou goed kunnen zijn wanneer het realisatiebesluit nog voor maart 2019 kan worden genomen: goed voor het openbaar vervoer, goed voor de regio Zuidoost-Groningen. Economie volgt immers infrastructuur. Inmiddels zien ook andere provincies kansen en mogelijkheden in het doortrekken van de lijn vanaf Stadskanaal naar Emmen, waardoor er een rechtstreekse verbinding ontstaat tussen Twente en Groningen. De

provincie Overijssel heeft recent besloten, onderzoek hiernaar te doen. Vandaag ligt diezelfde vraag voor bij de Provinciale Staten van Drenthe. Maar, om de lijn door te kunnen trekken dient eerst Stadskanaal te worden ontsloten. Vraag aan de gedeputeerde is dan ook of zij verwacht voor maart 2019 met het realisatiebesluit te kunnen komen voor het traject Veendam-Stadskanaal. Vervolgens lijkt het onze fractie logisch dat het College meewerkt aan het door de provincie Overijssel geïnitieerde onderzoek. Maar: Stadskanaal *first*, onderzoek *second*.

De Voedselbank. Bij de behandeling van de Voorjaarsnota in juli hebben het CDA en de ChristenUnie een motie ingediend om de transportkosten van de Voedselbank ook in 2019 te subsidiëren. De gedeputeerde heeft toen aangegeven dat hij wel mogelijkheden zag binnen het beschikbare budget. Uit de contacten die zowel het CDA als de ChristenUnie heeft gehad met de Voedselbank, is ons gebleken dat dat inderdaad is gelukt. Omdat de bijdrage niet blijkt uit de Begroting en niet is gerapporteerd naar aanleiding van onze motie, bij dezen de vraag aan de gedeputeerde, hierop een reactie te geven.

U ontkomt er niet aan bij de ChristenUnie, maar ik heb hier als kopje 'erfgoed / monumentenzorg'. We hebben kunnen lezen dat er door een andere verdeling van de decentralisatie-uitkeringen – ja inderdaad, als je de Klare Taalbokaal wilt winnen, dan ben ik hier denk ik mijn spreektijd kwijt om dit uit te leggen – voor de restauratie van rijksmonumenten onze provincie structureel 20 procent meer ontvangt en dat is dan 108.000 euro. Samen met het in maart door minister Van Engelshoven toegezegde 17 miljoen voor het onderhoud van rijksmonumenten in het aardbevingsgebied, stelt onze fractie vast dat er op dit punt grote stappen worden gemaakt. Wij zijn dan ook in dit kader zeer benieuwd naar de presentatie van de Erfgoedmonitor, straks nog in 2019.

Ik kom tot een afsluiting. Besturen is topsport en horden worden in dit huis op een democratische manier genomen. Na de laatste horde volgt nog een allerlaatste sprint. Het enige wat nog telt is de finishlijn. Zodra deze lijn is gehaald, zijn de afzonderlijke horden niet meer aan de orde. De snelste tijd geldt.

Onze fractie stemt in met de Begroting.

De heer RAM (PVV): Het College heeft een sluitende Begroting gepresenteerd en heeft uit het flexibele budget een behoorlijke hap gedaan vanwege de Septembercirculaire. Dit College heeft ook naar onze inzichten heel veel reserves geplunderd – om het zo maar even te zeggen – de afgelopen vier jaar en presenteert nu geen conservatieve Begroting. Waar zij mee worden opgevuld, zijn onder andere de opcenten. Groninger Belang gaat zometeen namens ons een amendement indienen om de opcenten naar een betaalbaar niveau te brengen.

En daarom maken wij dus ook andere keuzes in de Begroting. Als het gaat om bezuinigingen, dan kiezen wij ervoor om te bezuinigen op energie en klimaat: dan heb je toch weer 3,7 miljoen te pakken. Natuurbeheer: dat kan best nog wel een tandje minder. Ontwikkeling van de natuur: dat kan ook een tandje minder. De post 'asielzoekers': waarom doet de provincie dit? Het gaat om 0,2 miljoen. Het Waddengebied: dat kan ook wel een tandje minder. Cultuur: dat kan ook een miljoen minder. Dus er zijn genoeg bezuinigingen te vinden om de gaten op te vullen als we de opcenten naar beneden brengen.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Waarom denkt u dat we kunnen bezuinigen op natuurbeheer, meneer Ram?

De heer RAM (PVV): In samenspraak met Staatsbosbeheer zou u kunnen kijken of men een ander verdienmodel kan creëren. Dus de bevolking meer betrekken bij natuurbeheer als het gaat om recreatie en daarin dus een andere inkomstenbron genereren. Waarom moet het continu van de overheid komen, dat geld? Waarom moet de belastingbetaler daaraan bijdragen, terwijl Staatsbosbeheer en de natuurorganisaties zelf ook een ander verdienmodel kunnen creëren?

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ik begrijp dat u ervoor bent dat mensen geld moeten betalen voordat ze toegang moeten krijgen tot een natuurgebied?

De heer RAM (PVV): Nee, je moet dan denken aan recreatie: kijken hoe je in de natuur de horecakanal kunt faciliteren, kijken naar de campings en het toerisme. Dus die combinatie zoeken en daar moeten ze dan de inkomsten uit halen en dan is een opgave die we dan neerleggen bij Staatsbosbeheer en de andere partijen die over natuur gaan. Dan gaan we zoeken naar een andere inkomstenbron. Daarom vinden we ook dat bijvoorbeeld als het gaat om natuurontwikkeling, dat die voor ons niet zo heftig hoeft. Daar gaat 18 miljoen naartoe in de Begroting 2019. Nou, dat kan bij ons echt wel een

tandje minder. We hoeven niet een heel Natuurnetwerk aan te leggen, terwijl er al genoeg natuur in Groningen is.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ja, ik ben een beetje geschrokken door de heer Ram. Je hoort toch bij verschillende partijen op dit moment zeer duidelijk bij de PVV een houding ten opzichte van de natuur alsof de natuur een luxe is, die zichzelf maar een beetje moet redden. Maar de natuur is een basis, onze biodiversiteit is de basis waarop wij in staat zijn om ons voedsel te produceren. We hebben in Nederland nog 15 procent over van de biodiversiteit, vergeleken met honderd jaar geleden. Er is vorig jaar een rapport uitgekomen van de Vogelbescherming, waarin naar voren komt dat er tien soorten opnieuw dreigen uit te sterven – alleen al aan vogels.

De VOORZITTER: Mag ik mevrouw De Wrede vragen om haar vraag te stellen?

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Dus meneer Ram, bent u het mij eens dat u speelt met onze eigen voedselvoorziening, als u op deze manier wilt bekibbelen op natuurbeheer?

De VOORZITTER: Ik wijs mevrouw De Wrede erop dat zij ook zelf spreektijd heeft en geef de heer Ram de gelegenheid, de vraag te beantwoorden.

De heer RAM (PVV): Dat doe ik graag, voorzitter. Als het gaat om het natuurbeleid, is er dertig jaar lang verkeerd natuurbeleid gevoerd. Je hebt de Natuurnetwerken aan de ene kant en aan de andere kant heb je de boeren gehad. Er is een tweedeling in het landschap gecreëerd: in plaats van dertig jaar lang samen met de boeren een goed natuurbeleid op te zetten, is dertig jaar lang een tweedeling georganiseerd en daarom hebben we nu al een dertig jaar lange achterstand opgelopen in de biodiversiteit. Dus wij hadden een heel andere keuze gemaakt, dus samen met de mensen, de boeren en de natuurorganisaties, de verbinding zoeken. Nou, dat is niet gebeurd en daar hebben wij kritiek op al sinds 2011. Maar nog steeds wordt het huidige beleid voortgezet en dat is de reden waarom er nog steeds een achterstand is in de biodiversiteit.

De VOORZITTER: Mevrouw De Wrede, ten slotte.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ja, voorzitter, ten slotte.

Ja, ik ben het helemaal eens met wat de heer Ram nu zegt. Ik erken dat en hij heeft er gelijk in. Dat heeft er helaas wel toe geleid dat de biodiversiteit nóg verder achteruit is gegaan en dat wij nog meer moeten investeren in natuur en nóg zorgvuldiger met die natuur zullen moeten omgaan dan dat wij daarop bekibbelen.

De heer RAM (PVV): Volgens mij is deze vraag een beetje gelijk aan mijn antwoord.

De heer SCHIJF (D66): Ik struikel een beetje en dat is mijn vraag aan de heer Ram: waarom gebruikt u het woord 'plunderen'? Als onze reserves voor bijna 100 procent bestemmingsreserves zijn die ergens voor bedoeld zijn, waarom gebruikt u het woord 'plunderen'? Ik begrijp dat niet.

De heer RAM (PVV): Nou, als het bijvoorbeeld gaat om de RSP-gelden, dan wordt er nu een Zuidelijke Ring aangelegd. Dat is een keuze waar wij niet achter staan. De huidige Zuidelijke Ring hadden wij op een heel andere manier gefinancierd willen hebben. Nu wordt er een deksetraject van 300 miljoen over die Zuidelijke Ring neergelegd: nou, dat is een heel andere invalshoek dan die wij kiezen en dat is een van die dingen waar wij een andere keuze in hadden gemaakt. Dat is waarom ik dat 'plunderen' noem.

De heer SCHIJF (D66): Het feit dat je een andere keuze 'plunderen' noemt, ontgaat mij volledig als wij praten over een Begroting en hoe wij financieel dit huis runnen. Dat je verschillen hebt in inzicht: dat begrijp ik volkomen – en dat mag u ook zeggen. Maar alstublieft, gebruikt u, als wij gewoon over reserves praten die ergens voor bedoeld zijn en waar we besluiten over genomen hebben, dan niet het woord 'plunderen'.

De heer RAM (PVV): Ja goed, het is ook wellicht een wat *overstatement* dat ik hier maak. Maar wat ik bedoel duidelijk te maken is dat er reserves zijn aangeboord op een manier waar wij een andere keuze hadden gemaakt. Ja, dat is wat ik duidelijk wilde maken en volgens mij is dat wel voor het voetlicht gekomen.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Even in het verlengde van de woorden van de heer Schijf: de vraag aan de PVV of zij eigenlijk nog wel een echte rol ziet voor de provincie. Want als ik dit allemaal goed begrijp, is alles wat er gedaan wordt of veel te duur of overbodig. En in het betoog zie ik nu in elk geval niet wat de kerntaak nog is van de provincie.

En als ik dan beluister uit het betoog om vooral maar met de energietransitie te stoppen, omdat dat allemaal maar flauwekul is: realiseert de PVV zich dat er heel veel banen mee gemoeid zijn? Dat het een van de manieren is om de compensatie te doen in het landschap, maar ook in de energievoorraad in dit land voor de gaswinning, die we nu naar nul terug willen brengen? Dus dat we daarmee ook de afhankelijkheid van het buitenland behoorlijk kunnen terugbrengen? Realiseert de PVV zich eigenlijk wel dat er effecten die daarmee allemaal om zeep geholpen worden?

De heer RAM (PVV): Ja, dat ziet de PVV toch echt heel anders dan het CDA. Als het gaat om de energietransitie, dan kost die geld. Dan onttrek je dus geld uit die economie, want normaal wordt dat uitgegeven door normale burgers en worden daarmee dus ook banen gecreëerd, als je dat uitgeeft aan productieve diensten. Bij de energietransitie moet er geld bij, er moet subsidie bij. Als de hele energietransitie wordt uitgevoerd, dan hebben we het over een bedrag van meer dan 1.000 miljard: dat is tweeënhalve keer meer dan onze staatsschuld. Nou, als we dan nog onze zorg kunnen betalen, dan nog ons onderwijs kunnen betalen, dan moet u echt een goede zijn: dan moeten we echt héél veel economische groei creëren. Ik weet niet waar die economische groei vandaan wordt gehaald wat het CDA betreft.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, misschien is het goed dat de PVV zich nog eens gaat beraden op wat het kost om de consequenties van de eerdere foute keuzes allemaal te compenseren. Ik denk even aan de enorme schade en het herstel daarvan van wat de aardgaswinning heeft aangericht. Dus misschien dat als daar nog eens over wordt gemijmerd, u misschien toch nog tot een andere conclusie zult komen.

De heer RAM (PVV): Nou ja, op landelijk gebied hebben we natuurlijk in Den Haag heel andere keuzes al gemaakt. Als het gaat om de bezuinigingen die er de afgelopen jaren zijn uitgevoerd, hadden wij gekozen voor immigratie en asiel en bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking. Daar hadden we het geld vandaan gehaald en dan hadden we prima Groningen kunnen compenseren. Maar dat is een optie waar het CDA niet voor heeft gekozen. Nou ja goed, dat is dan aan het CDA. Maar ga niet mij vertellen dat de PVV geen andere keuze had kunnen maken. Dat hebben we wel degelijk gedaan.

De VOORZITTER: Zullen we eens even doorgaan met de heer Kaatee?

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Mag ik nog even iets vragen?

De VOORZITTER: Ja, volgens mij is het punt wel gemaakt nu. Dus als u het goed vindt, ga ik door naar de heer Kaatee.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik hoor de heer Ram zeggen dat het wel een tandje minder kan met de natuur. Dat verbaast mij een beetje, ik dacht dat u met Dion Graus in de gelederen iemand had die ervoor zorgt te pretenderen dat u ook een partij voor de dieren bent. Nou, ik neem aan dat de PVV er ook van op de hoogte is dat er in de natuur aardig wat dieren voorkomen. Dus dat het op zich helemaal niet zo verkeerd is dat er natuur is. Hij zegt dus dat het een tandje minder kan, terwijl wij in Groningen hier ongeveer het kleinste netwerk natuur van het hele land hebben. Realiseert hij zich dat wel en hebben de Groningers ook niet wat recht op natuur? Want dat is het mooie van de natuur: je hebt er niet alleen dieren, maar ook mensen kunnen daarvan profiteren.

De heer RAM (PVV): Nou, een van de redenen waarom wij voor de weidevogels hebben gepleit, is omdat wij ook een partij voor de dieren zijn. Want dat hebt u gezien bij de Nota Fauna en Flora. Daar maken wij bijvoorbeeld een keuze in voor de weidevogels. Dus als u zegt dat de Partij voor de Vrijheid niet voor de dieren is, dan zijn we dat wel degelijk.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, ik hoor de heer Ram nou niets zeggen over dat Natuurnetwerk. Hebben de Groningers dus niet meer recht op wat meer natuur, net als in de rest van het land?

De heer RAM (PVV): Nou, van oudsher is Groningen een landbouwprovincie. Die harde scheiding tussen landbouw en natuur wil ik niet maken. Ik denk dat we dertig jaar lang een verkeerd natuurbeleid hebben gevoerd en dat is ook een van de redenen waarom de biodiversiteit achteruit is gegaan. Daar kiezen wij dus een andere lijn in en dat kan meneer Kaatee niet bevallen, maar dat is dan een andere opvatting.

De VOORZITTER: Meneer Kaatee, ten slotte.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Realiseert de PVV zich wel dat juist als je de zorg hebt over de biodiversiteit, je dan dat Natuurnetwerk moet uitbreiden, omdat het daar juist goed gaat met de biodiversiteit? En dat het in het landbouwnatuurgebied een bijzonder mooie kwestie is – die overigens ook nog heel veel subsidie vraagt?

De heer RAM (PVV): Ja, het is zo dat als je kleine stukjes natuur creëert, daar de biodiversiteit groeit. Dat is ook logisch als je voor de rest alles achterwege laat. Wat de reden is: als je het landschap verdeelt in twee delen en een harde scheiding maakt tussen natuur en landbouw, dan haal je daarmee de biodiversiteit in haar geheel naar beneden. En daarbij kiezen wij voor een andere strategie.

Nou, ik heb duidelijk gemaakt dat wij als PVV een andere keuze maken als het gaat om de invulling van de Begroting en de bezuinigingen die dan als consequentie daarvan gelden.

Wij willen ook aangeven dat wij de motie 'Máxima' zullen ondersteunen van GroenLinks en die mede indienen. Wij vinden dat de Voedselbanken en de Kledingbank Máxima een extra ondersteuning moet hebben in het overbruggingsjaar 2019.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ik vind het toch wel een heel interessant punt dat de heer Ram hier vandaag aansnijdt. Begrijp ik het goed dat hij het eens met de Partij voor de Dieren dat die harde scheiding tussen natuur en landbouw niet goed is en dat de landbouw minder intensief moet worden om ook op het eigen grondgebied de natuur ook meer kans te geven?

De heer RAM (PVV): Nou, wij willen samen met LTO en de andere organisaties kijken naar een duurzame ontwikkeling van hun sector. Er is later vandaag een debat over de intensieve veehouderij bijvoorbeeld. Nou, ik denk dat LTO grote stappen maakt als het gaat om duurzaamheid, maar dan moet wel het zogeheten slot eraf. Dus ja, dat betekent dus dat je moet kijken naar een verdienmodel voor de intensieve veehouderij in combinatie met duurzaamheid én het milieu. Het lijkt mij als dat slot eraf gaat en een uitbreiding in beperkte mate mogelijk is, je dan wel degelijk de biodiversiteit en de natuur samen kunt verenigen.

De VOORZITTER: Zullen we nog één afrondende vraag doen?

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ja, ik ben toch benieuwd of de heer Ram het met mij eens is dat wat betreft het slot op de intensieve veehouderij het niet zo zal zijn dat de veehouderij dan duurzaam zal zijn. Maar dat het eerder het verschil is tussen héél erg slecht zijn voor de biodiversiteit en misschien hier en daar ietsje minder slecht, maar *overall* toch altijd nog heel slecht voor de natuur.

De heer RAM (PVV): Wat de PVV betreft moet je kijken naar win-winsituaties, kijken waar je de verbindingen kunt zoeken tussen verschillende partijen. Nou ja, dat doen wij wél; de Partij voor de Dieren kiest voor een hardere lijn ten opzichte van de intensieve veehouderij. Als je daarvoor kiest, dan wordt het volgens mij nooit wat met de duurzaamheid en nooit wat met de natuurontwikkeling.

De VOORZITTER: Volgens mij is het helder dat u verschillende posities inneemt. De heer Ram vervolgt zijn betoog.

De heer RAM (PVV): Ik wil graag nog een compliment uitdelen aan het College. Ik vind dat het College bijzonder goed op weg is als het gaat om de digitalisering van het bedrijfsleven, onder andere de *smart industry* en digitalisering van het onderwijs. Wij zijn in gesprek geweest met zzp'ers. Zzp'ers hebben nog geen prominente rol in het economisch beleid en dat geldt eigenlijk over de hele provincie. Daarom willen wij een motie indienen om de zzp'er een bredere, prominentere rol te geven in het economisch beleid.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 426, met als titel 'Platform zzp'er'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- zzp'ers in Stad en Ommeland een groeiende groep vormen;

Overwegende dat

- zzp'ers meer aandacht verdienen in het economische beleid;
- de provincie bezig is met de digitalisering van het onderwijs en het bedrijfsleven;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. onderzoek te doen om de zzp'ers in onze provincie in beeld te krijgen en in kaart te brengen wat hun behoeften zijn qua informatievoorziening, ondersteuning en facilitering vanuit de overheid;
2. de informatievoorziening en het netwerk voor zzp'ers te verbeteren;
3. met ZZP Nederland een platform te creëren, samen met andere overheden en grote bedrijven, zodat zzp'ers meer kans maken bij aanbestedingen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het huishoudboekje voor 2019 ligt voor – tenminste, hoe we het willen gaan doen. En dat voortraject vindt plaats, waarbij we de Algemene Beschouwingen doen en dan punten aangeven om mee te nemen in de Begroting. Nou, een aantal van die punten dat wij hebben aangedragen, staat er niet in. Dat verwondert ons niet, want dat was in de afgelopen Begroting ook niet zo. Er staat bijvoorbeeld niet een postje in voor juridische bijstand voor gedupeerden van de gaswinning. Er staat ook geen duidelijke beleidslijn in dat we nu eindelijk afwillen van de windmolens op land. Dus ja, al met al staat er niet veel nieuws in wat ons betreft. Ook niets over de verrommeling van het landschap: we zijn heel druk bezig met onze cultuurhistorische waarden in deze provincie, maar nu komen er zelfs vanuit Den Haag signalen hier terecht dat er hier misschien wel een kerncentrale gaat komen en ook nog CO2 onder de grond. Ik wil eigenlijk wel weten wat het College daarvan vindt, van de plannen in Den Haag om eventueel een kerncentrale te plaatsen bij de Eemshaven.

De heer NOLLES (GroenLinks): Groninger Belang roept hier een vraag op over kerncentrales. Nu heeft de provincie aangegeven, geen kerncentrales in deze provincie te willen. Hoe denkt Groninger Belang daarover?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij vinden dat wij als provincie Groningen voldoende doen in het hele energieverhaal. Wij zitten op 855,5 megawatt dat afgesproken is voor windenergie – waar we al op tegen zijn. Er wordt al voldoende energie gegenereerd in Groningen, wij vinden niet dat Groningen het afvoerputje van Nederland moet worden.

De heer NOLLES (GroenLinks): Dan zijn we het eens.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Als we kijken naar de Begroting zelf, dan is dit een paar keer aan de orde geweest: we houden structureel wat ruimte over, 32,8 miljoen. Dat klinkt misschien veel over vier jaar, maar gezien de Begroting van ruim 400 miljoen euro vinden wij dat erg weinig.

De heer RAM (PVV): Even terugkomend op het vorige punt. Hoe kijkt Groninger Belang ertegenaan om niet in Groningen, maar in andere delen van Nederland thoriumcentrales te ontwikkelen?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik wil graag een keer een apart debat gaan voeren over alle vormen van energie en wat wij daarvan vinden. Wij vinden dat je energie zo goed mogelijk moet opwekken en zo goed mogelijk moet gebruiken. En 'zo goed mogelijk' doe ik expres met deze bewoording, want als je kijkt naar de ontwikkelingen die nu bezig zijn in de markt, zou het allemaal best al ontwikkeld kunnen zijn of moet het nog ontwikkeld worden. Als je kijkt naar het waterstofgebeuren, dan zou dat wellicht een heel mooie lijn zijn om wel in onze energiebehoefte te blijven voorzien. En zo zijn er wellicht nog meer opties. We vinden het wel heel belangrijk dat er wel een stipje op de horizon is en niet dat er nu gezegd wordt dat we nu van al die gasleidingen afaan, terwijl we nog niet weten wat we in de toekomst gaan doen met die gasleidingen. Misschien komt er wel waterstof doorheen.

De heer RAM (PVV): Ik vroeg Groninger Belang om een duidelijke keuze te maken voor thoriumcentrales. Heeft Groninger Belang daar überhaupt een standpunt over?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij vinden dat eerst gekeken moet worden naar alle energievormen waarbij je geen erfenis overlaat aan de toekomstige generaties. Met kerncentrales weet je dat niet precies: dan weet je één ding zeker en dat is dat het heel lang duurt voordat dat afval afgebroken is. Met thorium zijn er wel wat zaken aan de gang. Ik weet daar te weinig van, maar als dat ook iets met kernsplitsing te maken heeft, nou, dan weet je ook dat daar wat achter vandaan komt. Dus wat ons betreft gaan we gewoon veel meer sturen op waterstof en dat soort energiebronnen, in plaats van dat je naar andere energiebronnen kijkt waarmee je de generaties na ons opzadelt.

De VOORZITTER: De heer Ram, ten slotte.

De heer RAM (PVV): Laatste vraag. Is Groninger Belang kennelijk op de hoogte van het feit dat de afbraaktijd van thorium niet 100.000 jaar is, maar 300? En dat je in thoriumcentrales ook het kernafval van alle andere centrales kunt verwerken tot 300 jaar?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik zou een tegenvraag willen stellen. Is de PVV ervan op de hoogte dat je met waterstofgebruik eigenlijk helemaal geen zaken hebt die afgebroken moeten worden?

De heer RAM (PVV): Dat is wel leuk, zo'n tegenvraag. Nou, wij zijn laatst op bezoek geweest bij Nouryon, het voormalige AkzoNobel, en daar vertelde men ons dat het waterstof een optie en een alternatieve energiedrager is, maar dat waterstof maar voor 8 procent gas kan vervangen in het huidige gasnetwerk. Dit omdat waterstof een heel lage energetische waarde heeft. Dat betekent dus dat als je het huidige gasnetwerk gebruikt, je maar 8 procent van alle energievoorzieningen kunt voorzien van waterstofgas. Dus waterstof is niet de oplossing waaraan nu wordt gedacht. Daar zitten veel meer haken en ogen aan dan wordt gezegd.

De VOORZITTER: De tegenvraag is beantwoord: dat was een ongebruikelijke interruptie. Ik geef graag weer het woord aan de heer Schmaal om zijn betoog te vervolgen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik wil nog even één reactie daarop geven, een algemene reactie. Dat is juist het moeilijke in deze discussie: dat de ontwikkelingen heel snel gaan. Want zelfs met waterstof is er een experiment met bacteriën, dat er uiteindelijk toe leidt dat waterstof wat andere eigenschappen krijgt die daaraan tegemoetkomen. En de ontwikkelingen gaan steeds maar door, we zijn er meer een pleitbezorger voor om goed te kijken naar die ontwikkelingen en erop in te springen waar dat moet. Tot zover de reactie daarop.

Als we kijken naar het geld dat vrij is, dan hoor ik het CDA dat heel positief is over het geld dat beschikbaar is de komende periode. Wij vinden het nog erg mager gezien de totale Begroting van de provincie. Er zal dus echt een discussie moeten komen over 'oud voor nieuw': wat vind je echt belangrijk en wat vind je niet belangrijk? Dat zal het nieuwe College moeten gaan doen.

Als je kijkt naar het stamkapitaal – dat wél geplunderd is wat ons betreft – dat aangevuld zou worden maar wat niet gelukt is en je hebt die landelijke tendensen, dan valt het met het geld uit Den Haag soms mee en soms valt het tegen. Dat weet je natuurlijk altijd, dat kan niet zomaar de reden zijn waarom je alleen maar zo weinig terugstort in het stamkapitaal. Dus wat betreft: de Begroting is sluitend en er is nog wat geld over: als je er zo tegenaan kijkt, ja, dan is er nog wat te doen voor in de toekomst.

De heer ZWIERS (PvH): Ik had dat al aangegeven namens de Partij voor het Noorden: in de volgende periode – wat de SP ook aangaf – moet je het stamkapitaal voor nuttige dingen gebruiken. Hoe kijkt Groninger Belang daartegenaan?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij vinden dat als je aan de basis komt, bijvoorbeeld aan het stamkapitaal, en je gebruikt daar zaken van, dan vinden wij wel dat je dat weer terug moet storten omdat het wel de basis is van je financiële huishouding. Je kunt daar andere keuzes in maken, maar als je de afspraak maakt dat je het stamkapitaal aanvult, moet je dat gewoon gaan doen.

De heer WOLTERS (SP): Daar aanvullend op: hebt u een idee hoe hoog dat stamkapitaal dan eigenlijk zou moeten zijn? Mijn stelling is dat dat eigenlijk wel erg hoog is, dat dat wel wat minder kan. Bent u dat met mij eens?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat ligt eraan hoe dat bekeken wordt. Het ligt eraan hoeveel geld je nodig hebt en waarvoor je het wilt besteden. Ik hoorde u ook de opmerking maken in uw bijdrage namens de SP dat er geen geld zou zijn voor de treinverbinding naar Stadskanaal. Nou, volgens ons is dat er wel, want er ligt 48 miljoen aan RSP-gelden op de plank. U sprak ook over verborgen potjes: nou, dat soort dingen moet je dus niet hebben. Daar zijn we het gelijk over eens, om geen verborgen potjes te hebben, dus je moet wel zorgen dat je geld op een verstandige manier reserveert voor de activiteiten waarvoor je het wilt besteden c.q. gebruiken. En wat dan precies de hoogte is? Nou, volgens mij komt het nieuwe College daar wel uit.

De heer WOLTERS (SP): Het is geen vraag meer, maar ik constateer eigenlijk dat u het met mij eens bent.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is de constatering van de SP.

Als we dan even kijken naar die discussie over 'oud voor nieuw', dan zal die wel gevoerd moeten worden. En dan ontkomen we niet aan de discussie die we hier al jaren voeren op deze plek en die gaat over de opcenten. Jawel, wij startten in deze Collegeperiode op plek vijf, wij zijn in rap tempo naar plek drie gegaan en zoals het nu lijkt, komen we nu zelfs op plek twee. Alleen Drenthe zit nog boven ons. Dus een compliment voor het College dat we nu bijna de eerste zijn geworden. En als dit trendmatig is: wij vinden dit niet trendmatig. Want als je de trendmatige veranderingen ziet van de opcenten in het hele land, dan is dat niet een verhoging zoals Groningen die doorvoert: er zijn zelfs provincies die verlagingen doorvoeren. Dus daarom dienen wij ook een amendement in, dat wij al eerder hebben aangekondigd, samen met de PVV en de Partij voor het Noorden.

Amendement 47 'Verlaging provinciale opcenten'
(ingediend door de fractie van Groninger Belang, mede namens de PVV en de Partij voor het Noorden)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 3 oktober 2018 ter behandeling van de Begroting 2019;

Besluiten:

Het bij de voordracht horende ontwerpbesluit onder 2 aanvullend te wijzigen, zodat dit komt te luiden als volgt:

2. Vast te stellen de Begroting 2019 Provincie Groningen, met dien verstande dat in de provincie Groningen onder de naam 'opcentenheffing' op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting 80,46 (gemiddelde 2017) opcenten geheven worden, voorts de betreffende passages of verwijzingen in de Begroting, voor zover van toepassing, overeenkomstig te wijzigen en tevens de Verordening Heffingskorting opcenten hierop aan te passen.

Toelichting:

Mobiliteit is van fundamenteel belang voor de Groningse economie. Mobiliteit wordt beperkt door hoge brandstofprijzen en lasten, zoals de motorrijtuigenbelasting. Onze provincie staat bijna eenzaam aan de top als het gaat om heffing van opcenten. Wij vinden dat wij niet aan de top, maar aan de staart van het landelijke lijstje moeten staan en een koerswijziging naar beneden in moeten zetten. Het zou de economie in Groningen ten goede komen, indien er per 1 januari 2019 geen verhoging van de motorrijtuigenbelasting zou worden doorgevoerd, maar het landelijk gemiddelde van 2017 wordt aangehouden, dus een tarief van 80,46 opcenten.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Op het moment dat u kunt aangeven dat dit een meer dan trendmatige verhoging is, kunt u een vraag van mij verwachten. De trend is wat het CDA betreft niet hoe het in de rest van het land gaat, maar of het nog binnen de indexering past: dat is volgens mij aan de orde. Tenzij Groninger Belang denkt dat het meer dan die indexering is?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nee, ik had het niet over de indexering. U gebruikte de juiste term 'trend'. Nou, de trend in de opcenten is dat die nergens zo omhooggaat als in Groningen. Dus die lijn houden wij maar even vast.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): In mijn betoog heb ik eerst de indexerings- en daarna dat 'trendmatig' genoemd.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat vinden wij dus niet: wij vinden het niet trendmatig. Van de indexerings- ben ik me bewust; er is een keuze gemaakt in het begin van deze periode dat wij een indexerings- gaan toepassen en de opcenten daarmee verhogen – wat er ook gebeurt in de rest van Nederland. Nou ja, dat doet dit College inderdaad en daar zijn we het dus niet mee eens.

De heer ENGELKENS (PvdA): Mijn vraag aan Groninger Belang is waarom Groninger Belang hier al specifiek jaren opkomt voor de belangen van de Groninger automobilist. Waarom komt die partij niet met voorstellen waar alle Groningers profijt van hebben, kortom het algemeen Groninger belang, Groninger Belang?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Kijk, je hebt natuurlijk altijd keuzes, hè? Want als we dan even kijken naar het fonds voor gedupeerden van de gaswinning, dan is dat ook weer een doelgroep. Vandaar ook de opmerking die ik maakte over uw betoog. Als je toch bezig bent met de energietransitie, dan heb je de zonnepanelen. Waarom dan niet de burgers ook in plaats van de verenigingen en stichtingen? Nou, wat dat betreft zou het een coproductie kunnen zijn. Maar ook dan hebben we weer een bepaalde groep: alleen de groep die zonnepanelen op het dak heeft liggen. Dus ja, je hebt altijd een groep en laat nou dit een groep zijn, de automobilisten, waar toevallig de provincie nog geld van krijgt, namelijk de motorrijtuigenbelasting. En zoveel belasting hebben we niet in dit huis, dus om dat nou nog weer te verhogen, zeggen wij liever – en dat zou u ook moeten aanspreken – dat autorijden voor iedereen betaalbaar moet zijn, ook voor de mensen die het minder breed hebben. Dus het opcententariaf moet niet zo hoog worden dat alleen de rijken nog kunnen autorijden.

De heer ENGELKENS (PvdA): Dan is Groninger Belang het dus met mij eens dat politiek het maken van keuzes is. Dan ga ik even terug naar onze eigen motie, dat salderingsvoorstel zeg maar.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij zullen nog even over die motie nadenken.

Als ik even kijken in 2019 wat nou echt belangrijk is, is dat dan deze Begroting? Nee. Want volgens mij zijn we redelijk *in control* en doen we eigenlijk de dingen die we zouden moeten doen – tenminste, voor de meerderheid in deze Staten. Wat eigenlijk belangrijk is het komend jaar – daar hadden we het zostraks nog over – is het Nationaal Programma Groningen. En daar gaat eigenlijk veel geld in om en dat zou weleens veel belangrijker kunnen zijn om dat aan te wenden voor de versterking. Ik neem alvast een voorschotje.

De VOORZITTER: Misschien is het goed als ik uw betoog even onderbreek. Want we waren één administratief belangrijk ding vergeten, namelijk het voorlezen.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het is een amendement, dus dat hoeft u niet voor te lezen.

De VOORZITTER: O, aan wat is ingediend zie ik nu inderdaad dat het een amendement is. Ik ga het dan inderdaad naar goed gebruik niet voorlezen, maar het maakt wel onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik heb het amendement al wel gelezen. Ik zie dus dat er een voorstel ligt om die opcenten gewoon te verlagen, in één klap naar het landelijk gemiddelde. Dat slaat een fors gat in de Begroting: hoe denkt Groninger Belang dat te financieren?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het is het gemiddelde van 2017 en niet van 2018 wat wij voorstellen. Kijk, het is een beetje net hoe u het bekijkt, Fractie Kaatee. Je zou kunnen zeggen: de vrije ruimte die er is, wordt betaald door de verhoging voor de automobilist. Dus ja, er is ruimte vrij en er zijn keuzes. De heer Engelkens had het voor u al over het maken van keuzes: ja, het zijn allemaal keuzes. Ik gaf al eerder iets aan over de 'oud-voor-nieuw'-discussie: je moet goed kijken waar je de uitgaven aan gaat doen het komende jaar. Maar we vinden niet dat je gewoon maar lekker door moet gaan met die verhoging van de motorrijtuigenbelasting en dan zegt dat je nog 32 miljoen overhebt voor de komende vier jaar.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Nee, het is zeker het maken van keuzes. De Fractie Kaatee is ook geen voorstander van het verder uitknijpen van de automobilist. De opcenten zouden best omlaag

kunnen, maar dit is wel een heel forse stap. Waarom hebt u er niet voor gekozen om gewoon bij de opcenten voor dit jaar alleen die indexering achterwege te laten? Dan kom je toch een beetje op een wat reëler plaatje.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Wij hebben daarover nagedacht. We hebben er de afgelopen jaren over nagedacht en we hebben ook wel een keer zo'n motie ingediend de afgelopen jaren. Maar die krijgt vast dezelfde stemming als deze motie. Vandaar dat we gezegd hebben dat het op gegeven moment genoeg is, we gaan niet steeds maar de verhoging toepassen. Want als we nu akkoord zouden zijn met het huidige tarief, dan zou dat impliciet inhouden dat wij akkoord zouden zijn met de vorige verhoging en daar waren we het ook niet mee eens.

De heer NOLLES (GroenLinks): Groninger Belang stelt voor, de opcenten terug te brengen naar het landelijk gemiddelde. We zitten daar 10 procent boven. Dat betekent 5,6 miljoen per jaar wat dat kost. Dat is in vier jaar tijd ongeveer 21 miljoen. Van de 32 miljoen die beschikbaar is voor nieuw beleid, 21 miljoen naar minder opcenten: is dat niet ontzettend eenzijdig?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Volgens mij is dat ongeveer dezelfde vraag die ik nu twee keer krijg. Ik heb al gezegd: 'oud voor nieuw', we moeten gewoon andere keuzes gaan maken om te zorgen dat wij meer geld overhouden. Ik zal niet dezelfde lijst opnoemen als collega Ram, maar er moeten keuzes gemaakt worden. En we hebben nu wel vrije ruimte. Ja, ik vind het aan de andere kant ook een beetje goedkoop om te zeggen dat we die opcenten maar gaan verhogen en we dankzij dat verhaal aan vrije ruimte in het geld overhouden.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ja, heel duidelijk: geen nieuw beleid en alleen minder opcenten.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, ik wil het nog een beetje erger maken. Want ik heb volgens mij de heer Schmaal ook horen pleiten om vooral zo snel mogelijk en eigenlijk meteen het stamkapitaal weer aan te vullen. Dus ik verwacht daar ook nog een amendement voor op de Begroting. Dan wordt het tekort nog weer veel groter. Dus ik word nu toch wel héél benieuwd naar de keuzes die Groninger Belang nu wil gaan maken.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Nou, dan gaan we even terug naar de uitname van het stamkapitaal. Waarom is daar geld uitgenomen? Om dingen te gaan doen die niet primair bij de provincie horen. Dus ik zou ervoor pleiten om geen uitgaven daarvoor te gaan doen en niet te onderhandelen, maar gewoon echt keuzes te maken.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Maar daarmee is het geld toch uitgegeven? Dat is toch een genomen besluit dat niet terug te draaien is? Naar het stamkapitaal terugstorten wel, maar niet door die keuze nog anders te maken. Dus ik zie niet helemaal hoe dit gat dan gedicht gaat worden door Groninger Belang.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat is wel bijzonder dat een Collegepartij aangeeft dat zij niet ziet hoe het gat gedicht moet worden, terwijl ze hier van tevoren roept dat het stamkapitaal gewoon gedicht gaat worden.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Maar het is niet het gat van dit College dat gedicht moet worden, maar het gat dat Groninger Belang met zijn voorstel en zijn uitspraken in de Begroting schiet, die hier voorligt. Dat zijn namelijk de opcenten die worden teruggegeven én het bijstorten van het stamkapitaal: die dingen samen maken dat er een tekort komt. Er is geen gat in deze Begroting: die ligt sluitend voor, met nog een royale vrije ruimte voor de komende vier jaren.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dit wordt wel een mix van allemaal verschillende dingen die we flink door elkaar aan het husselen zijn. Ik heb al antwoord gegeven op hoe we dat met de motorrijtuigenbelasting denken te moeten doen. U vraagt mij concreet naar het gat bij het stamkapitaal, omdat er nog een behoorlijk bedrag mist dat aan de orde is geweest. Nou, daarvan heb ik u verteld dat ik het merkwaardig vind dat een Collegepartij niet voor elkaar krijgt wat zij van tevoren wel roept. Dus ik had dan iets meer van u verwacht. En als je dan kijkt naar het totaal: ja, het totaal van de Begroting is nu dekkend, ja.

De VOORZITTER: Mij is helder dat u er verschillend in staat. Dat is niet verwonderlijk en daar kan deze ruimte tegen. Zullen we het eens zo doen dat we deze vergadering onderbreken voor een korte koffiepauze? Ik zie dat dit kan rekenen op uw instemming.

Ik schors de vergadering voor een kwartiertje.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Zouden de leden van de Staten hun plaatsen willen innemen? En de gedeputeerden ook? Zodat wij aandachtig kunnen luisteren naar de heer Nolles, die het woord zal voeren namens GroenLinks.

De heer NOLLES (GroenLinks): Voor wie begrotingen onleesbare boekwerken vindt – hier ligt zij – heb ik één tip. Een die tip is af te gaan op de foto. Want als je kijkt naar die foto, dan zie je daar een gloednieuwe bus staan en die bus rijdt op waterstof. En als je deze foto bekijkt, dan weet je dus al twee dingen heel zeker over deze provincie: wij vinden openbaar vervoer en de bereikbaarheid van de provincie enorm belangrijk en wij vinden schone energie, de energietransitie, even belangrijk. Nou, GroenLinks vindt dat ook. We hebben ook, zo kunnen we wel spreken, hier een ‘GroenLinkse’ Begroting voor ons liggen en wij hebben ook een GroenLinkse gedeputeerde op energietransitie zitten en daar zijn we hartstikke trots op. Maar wat die duurzame energie betreft vindt GroenLinks het wel tijd worden in de volgende Begroting, als we daar in 2020 over spreken, om dan eindelijk de energietransitie eens structureel te maken. Dat we kunnen zien welke doelen we halen in 2020, welke we in 2025 halen, welke in 2030 en welke in 2035. Dat we niet meer gaan werken met vierjarenplannen.

Als we nog beter naar de foto kijken en we kijken heel precies, dan zien we dat deze bus naar Delfzijl rijdt. Dat is natuurlijk geen toeval: dat is symbolisch. Want in Delfzijl is verduurzaming van de chemie aan de gang, de vergroening van de chemie. Daar zijn we natuurlijk heel erg trots op en in Delfzijl wordt ook het centrum aangepakt om het interessanter voor bewoners te maken om daar de leefbaarheid te vergroten en de krimp te bestrijden. Dat doen we ook als provincie.

Maar als we heel goed naar deze foto kijken, dan zien we ook een kleine reden tot zorg. En die reden tot zorg is dat we hier nog geen fietser zien. Want we hebben weliswaar als provincie een ontzettend ambitieuze Fietsstrategie: daar zijn we als GroenLinks hartstikke voor – en met ons vele partijen. Maar we maken ons wel zorgen over de bekostiging daarvan. Want we hebben veel gereserveerd voor allerlei projecten in het openbaar vervoer en het andere vervoer, maar we zijn afhankelijk van vrijval om die Fietsstrategie te kunnen bekostigen. Jongens, daar gaan we bij de volgende Begroting écht meer geld voor vrijmaken: laten we dat gaan doen.

Auto's zien we ook niet op deze foto. Komt dat nou omdat onze opcenten nou zo extreem hoog zijn? Nou, dat valt wel mee: we zitten ruim onder het maximum en iets boven het gemiddelde. Maar wat wij graag zouden willen als GroenLinks, is dat we die opcenten nou eindelijk eens gaan differentiëren. Dat wil zeggen dat je schone auto's minder gaat belasten en vervuilende auto's meer gaat belasten. Alleen, dat mag van de wetgever nog niet. Nou, laten we met z'n allen die wetgever nog eens heel indringend in de ogen kijken om dat voor elkaar te krijgen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, ik heb een aantal vragen aan GroenLinks.

De VOORZITTER: Begin maar eens met één.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Er werd net gesproken over leefbaarheid. In hoeverre is het beleid dat GroenLinks voorstaat, de hele provincie volzetten met windmolens, te rijmen met de leefbaarheid in wijken en andere woongebieden?

Dan heb ik nog een vraag, dat is de tweede vraag.

De VOORZITTER: Nou, misschien is het goed om even één vraag per keer te doen, dat komt de begripelijkheid erg ten goede.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ja, gelukkig zetten we niet de hele provincie vol met windmolens. Maar wat we wél willen voor de leefbaarheid, is dat mensen straks op schone elektriciteit hun huis warm kunnen krijgen. Het állerlaatste wat je moet willen, is dat als de hele energietransitie in het hele land is geslaagd, we in Groningen nog mensen hun huis warm moeten krijgen met inmiddels veel te duur gas, omdat we hier nog aardbevingen hebben.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, daar zou ik op willen reageren. Als de energievoorziening hier in onze provincie en in het land volledig afhankelijk zou moeten worden van zon, wind en biomassa, nou, dan zitten we allemaal met een kaarsje in het donker en in de kou. Dus dat wil ik dan toch wel even opmerken.

Maar u hebt het over duurzaamheid. En onder duurzaamheid versta ik ook iets anders: je hebt oudere mensen, die hebben een autootje gekocht. Dat is dan een dieseltje: die rijden betrekkelijk weinig, ze zijn heel zuinig op hun auto, maken hem elke week schoon, rijden niet zoveel. En die worden daarvoor op een bepaald moment gestraft, omdat dat in de visie van GroenLinks smerige, vieze auto's zijn. En dat wordt die mensen dan afgepakt en die kunnen dan wel, als je het beleid van GroenLinks volgt, zich in de schulden steken voor een moderne, elektrische auto, die nog véél meer vervuult. Want elektriciteit moet ook opgewekt worden.

De VOORZITTER: Het is goed als u een vraag gaat stellen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Vindt u dat ook niet een beetje té ver doorgeschoten, dat beleid? Dat je mensen, gepensioneerden die weinig te besteden hebben, eigenlijk hun autootje zelfs nog afpakt? Dat is dan de maakbare samenleving.

De VOORZITTER: De heer Nolles begrijpt uw vraag, denk ik. De heer Nolles.

De heer NOLLES (GroenLinks): Volgens mij verschillen wij hierin erg van mening. Wij weten nu al dat wij straks allemaal elektrisch gaan rijden. Laten we die transitie maar een duwtje geven.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dan wil ik tóch aan GroenLinks nog iets vragen. Alles elektrisch: dat is niet te doen met zon, wind en biomassa – alle deskundigen zijn het daar ook over eens, dus er zal bijgestookt moeten worden. Vindt u nou ook niet en realiseert u zich niet met iedereen op de elektrische fiets, iedereen in de elektrische auto, alle huizen elektrisch, dat dat gewoon een utopie is? Dat dat gewoon in de werkelijkheid totaál niet te organiseren is en ook niet zal werken? Is dat nou nog niet tot uw obsessieve wereldbeeld doorgedrongen?

De VOORZITTER: De heer Nolles – ik denk ondertussen even na over het woord 'obsessief'.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ja, er waren 120 jaar geleden mensen obsessief bezig met de democratie. Nou, dat zou werkelijk nooit gebeuren: dat vrouwen zouden stemmen, dat was wel het allergekste: die gingen nog niet eens naar school! Intussen zijn we er zo aan gewend dat we niet anders weten. En dat gaat hier ook gebeuren.

De heer BAKKER (VVD): Begrijp ik het goed dat GroenLinks via de belastingen aan inkomenspolitiek wil doen? En is GroenLinks ook met mij van mening dat u op die oneigenlijke manier onze burgers voorschrijft wat ze moeten doen? Daar zijn wij als liberaal erg op tegen.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik wil met opcenten milieupolitiek gaan bedrijven en ik vind dat de wetgever daar de ruimte voor moet geven. Milieu is een belangrijke provinciale taak.

De heer BAKKER (VVD): Maar de redenering dat u vervolgens oneigenlijk voorschrijft aan de mensen wat zij moeten doen: wat vindt GroenLinks van die redenering?

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik herken mij niet in de vraag.

De VOORZITTER: Maar u begrijpt hem wel, toch?

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik ben even op zoek naar de oneigenlijkheid daarvan.

De VOORZITTER: De heer Bakker, ten slotte.

De heer BAKKER (VVD): Wat er dan gebeurt, is dat u via de motorrijtuigenbelasting mensen wilt verplichten om in een bepaald soort voertuig te rijden.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ja, verleiden op z'n minst.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Heel nobel om met z'n allen die kant op te willen: naar de verduurzaming en allemaal goed met energie en milieu bezig. Maar vindt u ook niet dat daar een voorwaarde bij moet zijn? Dat het betaalbaar moet zijn voor iedereen? Dus vindt u dan ook niet, op het moment dat we dat met z'n allen willen, dat juist de groepen die het niet uit eigen zak kan betalen, geholpen moeten worden?

De heer NOLLES (GroenLinks): We moeten veel doen aan de betaalbaarheid. Maar de opmerking 'het is heel nobel (...) nou, dan moeten we het maar niet gaan doen' vind ik niet de juiste insteek.

De VOORZITTER: Volgens mij is uw verschil van opvatting helder. Hebt u nog een aanvullende vraag? De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik wil dit graag even beantwoorden. Want 'heel nobel (...) en niet doen', dat zeg ik niet. Ik heb het over de voorwaarden daarbij. Of zegt u eigenlijk dat het niet uitmaakt wat de kosten zijn, dat we het gewoon gaan doorvoeren?

De heer NOLLES (GroenLinks): Waar het om gaat is dat je het gedrag waarmee je het milieu en anderen zo min mogelijk belast, in die zin beloofd wordt, dat je daar ook fiscaal ook zelf zo min mogelijk mee wordt belast.

Ik heb nog een motie liggen en die motie dien ik hier in namens het gros van de partijen in deze Staten – bijna allemaal. Dat is een motie om te zorgen dat wij voor 2019 zeker stellen dat ook de Kledingbanken Máxima hun werk kunnen uitvoeren zoals zij dat nodig achten.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 427, met als titel 'Subsidie voor Samenwerkingsverband Kledingbanken Máxima'. De motie is ingediend door de fractie van GroenLinks, mede namens de fracties van de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, de PVV, het CDA, de SP, Fractie Kaatee, de Partij voor de Dieren, de Partij voor het Noorden en D66: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constateerend dat

- het Samenwerkingsverband Kledingbanken Máxima van 2014 tot 2018 als bijdrage in de bovengemeentelijke kosten van transport op initiatief van Provinciale Staten van Groningen jaarlijks een bedrag van 10.000 euro subsidie heeft ontvangen;
- het Samenwerkingsverband bij de fracties een verzoek heeft ingediend om in 2019 voor dat doel 11.000 euro beschikbaar te stellen;

Overwegende dat

- het Samenwerkingsverband een belangrijke rol speelt bij de ondersteuning van de allerarmsten in onze provincie;
- het Samenwerkingsverband voor steun van bovengemeentelijke kosten van transport op de provincie aangewezen is;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. binnen de bestaande middelen te zoeken naar 11.000 euro als bijdrage in de kosten van transport van het Samenwerkingsverband Kledingbanken Máxima voor 2019;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik hoor nu dat ik bij de ondertekenaars sta. Ik hoorde aanvankelijk de Fractie Kaatee er niet bij, maar deze is trots hier ook onder te staan.

De VOORZITTER: Ik miste uw logo erboven, daar komt het van. Maar de handtekening maakt alles goed.

De heer NOLLES (GroenLinks): Dan was dit de woordvoering. Ik ging er inderdaad vanuit dat de voorzitter de namen wel zou voorlezen.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ongeveer 10.000 jaar geleden hadden we bij benadering een miljoen landbouwdieren en vele miljoen, zonet honderden miljoenen, wellicht miljarden wilde dieren. Tegenwoordig tellen we nog 40.000 leeuwen op een paar honderd miljoen huiskatten, maar bovenal op 25 miljarden kippen en miljarden runderen en varkens. Het is duidelijk dat die verhoudingen anders moeten, dat dit leidt tot veel problemen – om maar niet te zeggen het uitsterven van nog veel meer

dieren. We zitten midden in de zesde uitstervingsgolf. En het feit dat de wolf bij tijd en wijle weer eens in ons land komt en zich hier misschien vestigt, is eigenlijk een teken van het feit dat we goed bezig zijn en dat we de natuur en de wilde dieren weer meer ruimte geven. Het is belangrijk om die introductie goed te begeleiden. Er zijn veel negatieve geluiden te horen over de wolf: zo wordt er onlangs gezegd dat onze kinderen in gevaar zouden zijn. Nou, alleen al dit jaar zijn er alleen al in dit land jaarlijks ongeveer 150.000 hondenbeten en raken er meer kinderen gewond door landbouwvoertuigen dan door wolven. Dus daar valt wel wat op af te dingen, op die hekserij.

De Partij voor de Dieren vindt het dan ook belangrijk dat er een centraal aanspreekpunt komt, waar mensen zich tot kunnen richten met hun vragen of met hun angsten over wolven. Een objectieve partij die probeert vanuit het gezichtspunt van alle partijen te handelen, te doen en te helpen. Daarom willen wij graag dat er in deze provincie een wolvenraadsman komt, een raadsman die iets kan doen tegen onterechte opwinding, maar ook iemand die boeren kan helpen bij het nemen van de juiste preventieve maatregelen. Want dat zijn natuurlijk dingen die wel moeten gebeuren en dat is niet altijd even eenvoudig. De ene situatie vraagt om andere hekwerken en andere dingen dan de andere. Het zou goed hier als er iemand hier is die daar verstand van heeft.

Wij overwogen om daarvoor vandaag twee moties in te dienen, zodat er nu alvast middelen voor konden worden uitgetrokken. In overleg met verschillende partijen hebben we besloten om dat niet vandaag te doen, maar om het Draaiboek Wolven, dat ondertussen door het IPO in concept is opgesteld en nog besproken moet worden, te agenderen voor december. Dat geeft iedereen de kans om zich voor te bereiden, een degelijk standpunt in te nemen en het geeft ook iedereen de kans om aan het College mee te geven wat deze provincie dan moet doen als dat IPO-draaiboek wordt besproken in het IPO.

De heer ZWIERS (PvvhN): De laatste Begroting van dit College. Op z'n Gronings: *'t ken d'r mee deur*. En ja, excuses of geen excuses: met circulaire, IBOI of BTW-compensatie zal ieder College te maken krijgen in de toekomst. Dat was in het verleden zo en dat is nu ook zo. Dus misschien je daar iets meer rekening mee houden – hoe moeilijk met misschien ook is, dat begrijp ik ook wel.

We zien nog steeds ten aanzien van de vrije bestedingsruimte dat die goed in de gaten moet worden gehouden – dat is eerder ook al gezegd. Vraag is hoeveel ruimte er nog in de toekomst is. Of zal die ruimte nog verder afnemen? We gaan ervan uit dat er goed naar gekeken gaat worden. Voor de Partij voor het Noorden mag het soms ook wel wat afnemen als je daar heel goede dingen mee doet. Je hoeft niet altijd als een kip op de kuikens te zitten en te zeggen: hierheen ermee en er mag niks meer uitgegeven worden. Ten aanzien van het stamkapitaal hebben we daar ook al een mening over gegeven. Als je de goede dingen ermee kunt doen, mag je daar best wel wat geld van gebruiken. Want je bent toch voor de maatschappij bezig en je zit hier niet om wat spaarpotjes neer te zetten, terwijl er met het geld niks gebeurt.

Mijn intrigeerde wel de uitspraak van de SP dat er verborgen potjes zijn. Nou, ik hoor gráág van dit College waar die verborgen potjes zijn. Ik kan me voorstellen dat de bestemmingsreserves ruim zijn, dat daar misschien die ruimte in zit – dat is misschien een ander verhaal. Maar verborgen potjes? Dat lijkt me niet verstandig, want u hebt een maatschappelijke verantwoordelijkheid en dat zou dus eigenlijk niet geaccepteerd kunnen worden – tenminste, in elk geval niet door de Partij voor het Noorden.

De VOORZITTER: De heer Wolters wil graag een toelichtende vraag stellen, denk ik.

De heer WOLTERS (SP): Ik wil eigenlijk, als het mag, het antwoord geven op wat dat voor potjes zijn.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja, want ú had het toch ook verborgen potjes.

De heer WOLTERS (SP): Nou ja, ik had het over stille reserves. En waar ik bijvoorbeeld op doel – er zijn wel meer voorbeelden te geven, hoor – zijn de Enexis-aandelen die wij hebben. Die staan voor een laag bedrag op onze balans, een veel lager bedrag dan wat ze eigenlijk waard zijn. Daar hebben we op gegeven moment een deal over gesloten met de gemeente Groningen – of een deal, er is een vage afspraak dat eventueel de provincie wel aandelen van de gemeente Groningen zou willen overnemen – en dan kan de gemeente Groningen die op haar balans opnemen voor een mooi fors bedrag: iets van 35 miljoen, als ik me het goed herinner. Ons aandelenbezit in Enexis is iets als het vijfvoudige van wat de gemeente Groningen op haar balans zou willen zetten. Bij ons staat er zoiets als een miljoen voor op. Nou, dat is een voorbeeld van een stille reserve.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja. Bedankt voor de toelichting van uw zijde, ik hoor het ook nog graag even onze gedeputeerde hoe hij daartegenaan kijkt. Het zou me niet verbazen als hij hetzelfde verhaal hield – dat zou kunnen.

Over een ander punt gaan wij straks ook een motie indienen. Door de gemeentelijke herindeling komen er grotere gemeenten. Er zou gekeken worden met de gemeente om een taakverdeling te krijgen, er zal meer naar de gemeente geschoven worden. En ons heeft het erg verbaasd dat de ambtelijke organisatie het afgelopen jaar nog wat gegroeid is qua aantal fte's en ook in de kosten. Ja, dat is eigenlijk een beetje in tegenspraak van wat de coalitie gezegd heeft, namelijk dat zij daar en kritisch naar zou kijken en dat geldt ook voor het persoonsbeleid. Misschien is daar wel een stuk bezuiniging te behalen. Het is voor de Partij voor het Noorden niet te doen om mensen zomaar te ontslaan. Maar wij zeggen op gegeven moment: u moet echt naar de toekomst kijken.

Misschien gaat de gedeputeerde nog wel wat zeggen – dat heb ik ook naar gevraagd in de commissie – over de herindeling van de gemeenten in de zuidoosthoek van Groningen. Want in alle kampen wordt er modder gegooid over en weer en we lezen niks van de provincie. We willen graag weten of de provincie daar ook nog een coördinerende rol in heeft, hoe ze daarmee omgaat en of er nog extra kosten aan verbonden zijn.

Wij hebben gezien dat anderhalf miljoen euro gemiddeld aan personeelslasten is in het aardbevingsdossier. Daar is slechts 100.000 euro voor teruggekomen in het kader van een *lumpsum*vergoeding. Ja, als ik '*lumpsum*vergoeding' hoor, dan word ik altijd een beetje ongerust. Vandaar mijn vraag ook – want dat is eigenlijk een beetje een afkoopprijs, het is een beetje een partijprijs. Zo van: "Hier is die 100.000 euro, daar hoeft u geen verantwoording over af te leggen. Maar het is leuk meegenomen en verder maar het mondje dichthouden." Daarom gaan wij ook een motie indienen, omdat wij vinden dat, misschien wel via de juridische weg, die gelden weer terug moeten komen. Dan heb je misschien ook wat meer ruimte in de Begroting: dat zijn daar dus de voorbeelden van.

Wij willen toch nog even wijzen op de onzekerheden in de Begroting. Het is wel vaker gezegd: het is het doorschuiven van het stamkapitaal. Wij kijken ook even bij de cofinanciering naar het Startdocument over de aardgaswinning, dat net aangenomen is: die zal ook op ons afkomen. Ik heb het nog niet gelezen, maar misschien kunt u die eruit lichten, want daar moet ook aan gedacht worden. Die zit nog niet in deze Begroting, maar misschien zit ik mis.

Wij maken ons toch ook nog wel zorgen over de grote infrastructurele maatregelen die ontstaan en hopelijk gaan ze wel door – dat is weer wat anders. Maar gisteren hebben we ook een brief gekregen en daar staat heel vaak 'vooralsnog' in en dan word ik een beetje attent. Dan denk ik: ja, 'vooralsnog'? Tja, hoe lees je dat?

We hebben het glasvezelproject nog, of daar nog risico's in zitten.

Wij kijken ook naar de revolverende fondsen, wat de stand daarvan is. Wat komt daar terug? Dat gemiddelde van 80 tot 85 procent dat verwacht was, loopt dat een beetje in? Dat zijn dus allemaal wat risico's waar je als volgend College nog mee te maken krijgt.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik probeer even de woorden van de Partij voor het Noorden goed te duiden. U maakt tot twee keer toe een opmerking over de herindeling. Is het nou een oproep tót een herindeling? Of bent u nog steeds hetzelfde standpunt als bij Haren toegedaan dat er geen gedwongen herindeling komt? Of bent u veranderd van standpunt?

De heer ZWIERS (PvvhN): Nou, het zal duidelijk zijn: wij zijn niet veranderd van standpunt. Wij vinden wel 'gelijke monniken, gelijke kappen'. Dat houdt niet in dat wij ertegen zijn. In de krant hoor je dat moddergooien tussen – ik noem maar wat – Pekela en Veendam en ik zie niks van de provincie Groningen en dan verontrust het mij en ook de burgers in Pekela en Veendam – dat zie ik voorkomen – over wat er gebeurt. Gaat het nou wél door? Laat ik zo duidelijk zijn: als deze provincie zegt dat Pekela zelfstandig moet zijn en Veendam blijft zelfstandig en Stadskanaal blijft zelfstandig, dan gaan wij akkoord met die keuze – laat ik het zo verwoorden.

We gaan nog even wat over die opcenten zeggen. Wij zijn er ook geen voorstander van dat wéér die motorrijtuigenbelasting omhoog gaat. En dat komt weer terug op een gegeven moment dat je ook een stukje leefbaarheid hebt. Je zal maar in Kostverloren wonen, je zal maar in De Wilp wonen of in Noordwijk of in Doezum: daar is slecht openbaar vervoer, er zijn heel veel rijtjeswoningen, daar wonen wat oudere mensen in die met pijn en moeite in hun autootje overal kunnen komen. En dan moeten zij er maar wat extra voor betalen. Dan vinden wij de energietransitie hartstikke goed, maar dan mag je daar ook rekening mee houden. Dus wat dat betreft zijn wij tegen die opcenten.

Tot zover, voorzitter. En ik heb hier nog ten aanzien van het terugvorderen van de kosten in het gasdossier een motie. Die gaan we indienen samen met de Partij voor de Dieren.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 428, met als titel 'Terugvorderen kosten provincie Groningen gaswinningsdossier'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden, mede namens de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- de directe lasten van het gasbevingsdossier voor de provincie Groningen in 2019 zijn begroot op 1.565.000 euro;
- de Nationaal Coördinator Groningen een bijdrage doet van slechts 100.000 euro;
- de provincie Groningen, en indirect haar inwoners, op deze manier meebetalen aan de gevolgen van de aardgaswinning;

Overwegende dat

- de NAM en de Rijksoverheid verantwoordelijk zijn voor de gevolgen van aardgaswinning in Groningen;
- Groningen en de Groningers al meer dan genoeg slachtoffer zijn van de aardgaswinning;
- de inzet van personele en materiële middelen voor de provincie Groningen waarschijnlijk hoger zijn in 2019 dan de geraamde 1.565.000 euro;
- de provincie Groningen afgelopen jaren miljoenen euro's heeft moeten besteden aan het dossier gaswinning zonder een substantiële bijdrage van het Rijk voor de gemaakte kosten;
- ook in 2020 en 2021 de kosten voor de provincie Groningen minimaal 1 miljoen euro per jaar bedragen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. alle kosten die de provincie Groningen maakt met betrekking tot de negatieve gevolgen van de aardgaswinning, desnoods juridisch, te verhalen op de rijksoverheid of de NAM;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Mijn betoog valt uiteen in drie delen. Om te beginnen zal ik naar aanleiding van voorliggende Begroting enige kritische kanttekeningen plaatsen bij het beleid van dit linkse College. Vervolgens kom ik met een uiteraard relevant, maar toch ook persoonlijke noot om daarna te eindigen met een constructief voorstel.

Laat ik beginnen met het complimenteren van het College met het bieden van een helder inzicht in de financiële cijfers in de Begroting voor het nieuwe jaar en mijn dank uit te spreken aan de deskundige en hulpvaardige ambtenaren, die het ook voor iemand, die er niet voor heeft doorgeleerd, hebben mogelijk gemaakt om het idee te krijgen dat je de financiering van het provinciale beleid een beetje snapt. Dat was een lange zin, dus ik kan die Klare Taalbokaal wel vergeten. We praten over bijna 425 miljoen euro en nadat we ons hebben verdiept in de gevolgen van de Septembercirculaire, de IBOI-indexering, het BTW-Compensatiefonds, de onstuitbaar stijgende opcenten, de aanpassingen van de accressen en de onstuitbaar slinkende reserves, komen we bij de laatste Begroting van dit College voor de vraag te staan waar dit beleid toe heeft geleid.

Wat hebben de hardwerkende gedeputeerden en Commissaris van de Koning bereikt voor onze provincie? Ik ben bang dat het minder dan niets is. Toegegeven, dat is een beetje kort door de bocht. Er zijn ook goede dingen gebeurd: denk aan Groninger Airport Eelde, denk aan de investering in de leefbaarheid, de aandacht voor de maakindustrie en denk ook aan het opknappen van zowat het enige wat nog overgebleven is in onze provincie aan joods erfgoed, namelijk de joodse begraafplaatsen.

Maar het totale plaatje is bepaald bedroevend. Qua groei van de werkgelegenheid was het de ambitie om het beter te doen dan het landelijk gemiddelde. Ondanks het feit dat de provincie in een ongekend tempo inteert op haar reserves – waarmee ze overigens een economisch zeer onverstandig procyclisch beleid voert –, ondanks revolverende fondsen die ongetwijfeld eerder leger zullen blijken dan voorspeld, ondanks de slinger die de subsidiecarroussel kreeg met de komst van de Nationaal Coördinator Groningen, ondanks de winsten die het College op een presenteerblaadje overhandigden aan de projectontwikkelaars, ondanks al het werk voor de onderzoeksbureaus, ondanks de banenmotor die de energietransitie zou zijn: ondanks dit alles presteert Groningen qua werkgelegenheid nog altijd slechter dan het landelijk gemiddelde. Ligt dit aan de inzet en/of bekwaamheid van onze sympathieke gedeputeerden? Dat lijkt me niet. Waar dan wel aan?

Naar mijn onbescheiden mening ligt dit aan het verkeerde beleid. Beleid dat alleen maar gericht lijkt op een groene revolutie. Een groene revolutie die tot in de haarvaten van onze Groningse samenleving moet doordringen, een revolutie die de vrije samenleving en de vrije markt op zijn kop aan het zetten is. En wat gebeurt er als leiders menen het beter te weten dan de markt, hebben we in de Sovjet-Unie gezien en kunnen we nu zien in Venezuela – nota bene gezegend met de op een-na-

grootste olievoorraad ter wereld. De mensen verhongeren en vluchten het land uit. Minder dan niets, zei ik, heeft dit College bereikt en dat geldt uiteraard ook voor ons landschap, dat er met de komst van veel extra windturbines echt niet op vooruit is gegaan – ook al is het volgens de fractie van D66 slechts een kwestie van smaak. De achteruitgang van wilde dieren is geen kwestie van smaak, maar een treurig gegeven. Volgens recente cijfers van het Wereld Natuur Fonds 60 procent achteruitgang in veertig jaar tijd. Ook hieraan leveren de gehaktmolens van de groene revolutie hun macabere bijdrage. 'IJzerenheilig', doof voor de inwoners, blind voor de nadelige gevolgen voor onze provincie gaat dit College voort op de ingeslagen weg. Het is immers noodzakelijk om de aarde van de ondergang te redden: *Gesinnungsethik* in optima forma. Oftewel: als de intenties maar goed zijn, is het per definitie goed. Zo leerde socioloog Max Weber het ons al, die daar de veel nuchtere – laat ik zeggen – rechtse *Verantwortungsethik* tegenover stelde, waarbij handelingen worden beoordeeld aan de hand van de gevolgen in plaats van de intenties.

Het derde punt: het vertrouwen van de Groningers in de overheid. Minder dan niets, herhaal ik. De door de overheid doorgedrukte komst van de windturbines heeft dorpsgemeenschappen gespleten, net zoals Haren gespleten is door de het door de provincie Groningen afgedwongen huwelijk met de stad Groningen. 'Vol vertrouwen' mochten de bewoners en de raden vormgeven aan de herindeling en waar het geduld van de provincie ten aanzien van de SP-gemeente Pekela eindeloos lijkt, daar was het geduld met wat al jaren een van de beste gemeenten van Nederland is, al snel op. Over het vertrouwen van de bewoners in de overheid voor wat betreft de aardgasellende hoeven we het dacht ik verder niet te hebben. Wil er nog wel iemand naar Groningen?

Het vierde punt: de bereikbaarheid. De Zuidelijke Ringweg ligt er slechter bij dan vier jaar geleden en de vooruitzichten zijn niet bepaald denderend. Ik voorspel een feest voor de oppositiepartijen bij de komende Statenverkiezingen.

Dan nu de persoonlijke noot. Met nog een paar vergaderingen van Provinciale Staten te gaan is dit voor mij het moment om u allemaal te bedanken voor de prettige manier waarop we de afgelopen jaren hebben samengewerkt. Met alle politieke en ideologische verschillen die er zijn, heb ik de afgelopen bijna vier jaar toch als een warm bad ervaren, ook op bewolkte en windstille dagen. Ik dank alle collega's: de dames en heren van de griffie, de ambtenaren en in de laatste plaats die van de catering, de receptie en ik dank zeker ook de Commissaris en de gedeputeerden die voor zoveel brandstof voor de oppositie hebben gezorgd. We hebben in dit huis af en toe stevig gedebatteerd: ik herinner me debatten over Groningen Airport Eelde, de herindeling van Groningen en Ten Boer met Haren, de energietransitie met daarbij de windturbines, de jacht en uiteraard de aardgasellende.

Maar ook de instroom van asielzoekers kwam aan de orde, waarbij de emoties hoog opliepen en waarbij ik nogmaals Max Weber noem en het verschil tussen *Gesinnungsethik* en *Verantwortungsethik*. Sommige partijen hebben de neiging om moreel gezien erg hoog te paard te gaan zitten. Maar ik zou ze willen vragen om te kijken naar de uiteindelijke effecten van een misschien wel hardvochtig, zogenaamd inhumane beleid als het Australische en dat te vergelijken met de effecten van de Europese barmhartige welkomstcultuur. Dat brengt me op het enige woord waar ik de afgelopen periode moeite mee had. Collega Ram stelde op 30 mei van dit jaar namens de PVV de problemen rondom het asielzoekerscentrum in Ter Apel in keurige bewoordingen aan de orde en diende een motie in om een lobby te starten om het asielzoekerscentrum gesloten te krijgen. Als je net als het huidige kabinet inzet op opvang in de regio, is de consequentie in eigen land het sluiten van asielzoekerscentra. Uiteraard kun je een ander beleid voorstaan, maar waarom je dan in je stemverklaring het woord 'weezinwekkend' moet gebruiken? Het ontgaat mij. Het deed bij mij wel de vraag rijzen wat ik zelf dan politiek gezien weezinwekkend vind. Ik ben bang dat ik een hele lijst kan opnoemen, maar wees gerust: dat ga ik niet doen en het betreft ook geen zaken die hier spelen.

Maar wel in Brussel. Ik las dat naar aanleiding van een recent bezoek aan Brussel de suggestie is gedaan om op een structurelere basis aandacht te besteden aan de Europese dimensie van het Statenwerk. Dat zou weleens een heel goed idee kunnen zijn. Ik vraag dan aandacht voor het volgende. Op 23 juni 2016 hield de antisemitische dictator Mahmoud Abbas in de huiskamer van onze bestuurlijke elite, het Europees Parlement, een antisemitische redevoering: "De joden vergiftigen onze bronnen." Dat feit is op zich al treurig genoeg, maar dat hij daarvoor ook nog eens een staande ovatie van dertig seconden kreeg: kijk, dat vind ik nou weezinwekkend. Ik vrees dat ook de grootste christendemocratische fractie in dat parlement meeklapte. Dan vraag ik speciaal aan mijn collega's van het CDA – de partij van normen en waarden, de partij moreel zo graag hoog te paard gaat zitten: a) of zij dat ook weezinwekkend vinden en b) of zij hun collega's in Brussel hierop zouden willen aanspreken.

Tot slot mijn constructieve voorstel. Als je enerzijds constateert dat het beleid van dit College het leven van de Groningers er niet beter op heeft gemaakt en anderzijds dat het antisemitisme in Europa, ondanks het geringe en afnemende aantal joden, hand over hand toeneemt, dan is er volgens

mij maar één motie mogelijk en dat is de navolgende, ter ondersteuning van Groningen en het land van de vluchtelingen bij uitstek.

De VOORZITTER: Voordat er bij interruptie een vraag wordt gesteld aan de heer Kaatee, ga ik eerst de motie voorlezen met nummer 429, met als titel 'Samenwerking met Israël'. De motie is ingediend door de Fractie Kaatee:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Overwegende dat

- de economie en de werkgelegenheid in de provincie Groningen wel een stimulans kunnen gebruiken;
- samenwerking over de grenzen heen daaraan kan bijdragen;
- het voor de joodse staat Israël én voor joden in de provincie Groningen in het bijzonder een positief signaal in een steeds antisemitisch wordende wereld zou zijn om de samenwerking te zoeken met Israël;

Constaterende dat

- Israël sterk is in innovatie, *start-ups*, *hightech*, ook op het gebied van duurzame energie;
- de provincie Groningen sterk inzet op innovatie, *start-ups*, *hightech* en duurzame energie;
- daarnaast veiligheid voor zowel Israël als de provincie Groningen een voortdurend aandachtspunt is;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. te verkennen wat de mogelijkheden zijn om samenwerking te zoeken op economisch, wetenschappelijk en/of cultureel terrein met Israël;
2. financiële dekking voor deze verkenning binnen de bestaande middelen danwel in Brussel bij de Europese Unie te zoeken;
3. Provinciale Staten vóór de komende Statenverkiezingen van 20 maart 2019 te berichten over de uitkomsten van deze verkenning;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ik kan me vergissen, ik heb heel veel woorden gehoord van de heer Kaatee over wat er allemaal tot nu toe bereikt zou zijn. Maar ik heb eigenlijk 'minder dan niets' gehoord uit wat er aan de voorliggende Begroting zou ontbreken of welke visie de Fractie Kaatee nu heeft over waar het met deze provincie naartoe zou moeten. 'Minder dan niets'.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Dat klopt wat mevrouw Heidekamp zegt. Daar heb ik niet veel woorden aan gewijd. Ik heb de gelegenheid te baat genomen om het betoog te houden dat ik heb gehouden. Maar het zal u wel duidelijk zijn geworden dat ik het interen op de reserves in het tempo waarin het nu gebeurt, bijzonder schadelijk vind – zelfs slecht voor de toekomstige Colleges en voor de inwoners van Groningen. Ik heb ook wel positieve dingen gezegd over de aandacht voor de maakindustrie, dat is een beleid dat ik graag voortgezet zou zien. Ja, ik kan allerlei dingen noemen, maar het is niet zo dat ik daar verder niets over gezegd heb en ook geen mening over heb.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ik vind het meer dan jammer dat de Fractie Kaatee daar niet wat uitvoeriger op ingaat, want dat is uiteindelijk wat nu voorligt. En ik denk dat het goed zou zijn om ook de inbreng toch wat te specificeren op waar de Fractie Kaatee nu eigenlijk naartoe wil. Ik zou heel graag horen welke keuzes dan gemaakt zouden moeten worden waarmee er minder beroep op onze reserves zou worden gedaan of een andere bron.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Is de fractie van het CDA ermee bekend dat ik nog steeds voor het programma van de PVV sta? Daar ben ik voor verkozen, dus dat geeft al een duidelijke indicatie. En dan kunt u bijvoorbeeld denken aan de energietransitie, die onze provincie aan het verzuimen is. Wat natuurlijk wel een heel wrang gegeven is nadat we al zoveel energie-ellende achter de rug hebben, om dan de provincie ook nog op te zadelen met de energietransitie. Als u naar het programma kijkt van de PVV, dan kunt u zien waar de Fractie Kaatee ook voor staat. Ik ben hier begonnen als fractielid van de PVV en ben daar nu uit getreden, maar ik heb toen gelijk aangegeven dat ik nog steeds achter het programma van de PVV sta. En ik ken het nieuwe programma nog niet, maar ik kan me niet voorstellen dat het heel erg anders zal zijn dan het huidige programma van de PVV.

De VOORZITTER: Mevrouw Heidekamp, ten slotte.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, ik constateer dat er geen klare taal wordt gesproken over waar het nu echt naartoe zou moeten, want het zijn alleen maar verwijzingen. Dus daar zullen we het mee moeten doen.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ja, wij horen met verbazing de speech aan van de heer Kaatee. Het is misschien ook weleens goed dat er in deze kringen wordt gesproken over het feit dat het antisemitisme weer meer de kop op schijnt te steken. Dat is inderdaad iets waar we onszelf tegen uit moeten spreken. Maar volgens mij gaat het met die Palestijnen ook helemaal niet zo lekker daar. Bent u het met ons eens dat we misschien met hen ook om tafel moeten?

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik wil hier graag de discussie voeren over het conflict in het Midden-Oosten. Ik denk dat het al prettig zou zijn dat de Palestijnen zouden erkennen dat daar gewoon de staat Israël is, die overigens een democratische rechtsstaat is. Als ze bijvoorbeeld eens zouden stoppen, wat Hamas betreft, met uit te spreken dat gewoon alle joden dood moeten en, wat de fractie van de heer Abbas betreft, zouden stoppen met het pleiten van het *Judenrein* maken van wat zij – en ook wij – dan ‘de Westbank’ noemen – wat gewoon Judea en Samaria zijn: ik denk dat we dan al een aardige start kunnen krijgen om misschien eens een keer vrede in het Midden-Oosten te krijgen – in ieder geval in dat deel van het Midden-Oosten.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Ik denk niet dat we deze discussie helemaal moeten voortzetten. Maar ik zou de heer Kaatee toch wel één vraag willen stellen. Bent u het met de Partij voor de Dieren eens dat we een heel volk niet moeten veroordelen op basis van wat enkele sprekers zeggen?

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Over welk volk hebt u het nou? Over het joodse volk of het Palestijnse volk?

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Dat laat ik aan u.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Je moet inderdaad niet een heel volk aanspreken op wat enkele mensen zeggen. Maar je kunt nauwelijks spreken van een democratie daar aan de Palestijnse kant, maar de heer Abbas is dus in – ik meen – 2006 verkozen. Daarna zijn er nooit meer verkiezingen geweest, je mag aannemen dat hij dus enige legitimiteit had. En het beleid dat ze voorstaan, werd denk ik wel behoorlijk gedeeld. Als je ook ziet wat er aan propaganda over de bevolking heen wordt gestort en wat voor jodenhaat daar nog altijd dag in dag uit vanuit het Palestijnse kamp de wereld in wordt gestuurd, dan ben ik bang dat de vrede ver weg is.

De heer VISSER (PvdA): Ik heb eigenlijk een heel beperkte vraag aan de heer Kaatee, omdat ik wat in verwarring raakte door de persoonlijke noot in zijn verhaal. Die klonk alsof hij afscheid nam van de Staten. Stelt u uw zetel ter beschikking of kunnen we van uw eloquentie genieten tot het eind van deze periode?

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Dank voor het compliment dat ik ook hoor.

Nee, ik blijf gewoon de periode volmaken. Maar ik verwacht niet dat er nog meer gelegenheden om zo in zijn algemeenheid en in de breedte te spreken. We zullen nog allerlei specifieke onderwerpen bij de kop pakken, maar volgens mij is dit het laatste moment dat je een brede keus kan maken van waar je het over wilt hebben.

De heer VISSER (PvdA): Ik zou de heer Kaatee in ieder geval willen meegeven dat eloquentie niet hetzelfde is als breekprakerigheid. En ook dat het voor deze Staten wel prettig is als we niet de praktijk gaan kiezen om elke gelegenheid aan te grijpen om een soort *State of the Union* te houden – hoe interessant het onderwerp dan ook is. Ik stel daarom aan de heer Kaatee de vraag of hij het in het vervolg wat meer *to the point* wil houden.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik ben van plan, mij altijd aan de agenda te houden zoals die voorligt.

De heer WOLTERS (SP): Een andere vraag eigenlijk, over de motie. Wat mij verbaast is dat u nou kiest voor één land, waar wij als provincie nauwelijks mee samenwerken. U noemt ook dat het heel erg vooroploopt op allerlei gebieden: nou, dan ik nog wel veel meer landen noemen die vooroplopen, dus dat zal prima zijn. Tegelijkertijd hoor ik u dacht ik ook iets zeggen over het begrip ‘veiligheid’.

Komt het nou de veiligheid van de Groningers ten goede als wij een nauwere samenwerking met Israël na gaan streven?

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Nou kijk, als we onze economie een *boost* kunnen geven, dan denk ik dat dat ook allerlei ruimte biedt voor veiligheid. Het is misschien een beetje vergezocht, maar beide – het ene is een land, het andere een provincie – hebben nou eenmaal gewoon te maken met veiligheidsproblemen. Dus dat geeft enige verwantschap – laat ik het zo zeggen.

De VOORZITTER: Ik geloof dat dat het einde is van de vragen en ook het begin van de woordvoering namens het College. Dat zal in klare taal, zoals altijd, gebeuren door gedeputeerde Brouns.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Namens het College is het mij intentie om nog heel veel spreektijd over te houden voor de rest van de dag. Daar heb ik ook persoonlijk belang bij, want zoals uw presidium ervan op de hoogte is, moet ik deze vergadering straks verlaten in verband met privéredenen die mijn aandacht vragen. Desalniettemin wil ik vanzelfsprekend wel uitvoerig ingaan op datgene wat door uw Staten naar voren is gebracht. En voor de kijker thuis en de luisteraar op de tribune zal ik het niet gaan hebben over inflatie en de correctie van de inflatie, zal ik ook proberen te vermijden om het te hebben over prijsstijgingen in de markt en hoe we die compenseren en de berekeningen van het geld dat wij nodig hebben om de investeringen te kunnen doen en blijf ik ook weg bij de techniek van hoe wij als overheden BTW kunnen terugvorderen. Alhoewel het wel allemaal elementen zijn die ik op een andere manier wél zal proberen aan te slijten op een begrijpelijke manier.

Complimenten aan Groninger Belang: die fractie heeft namelijk in de kern weergegeven waar het hierom gaat en dat is namelijk dat er niet heel veel nieuws in de Begroting staat. Dat is correct. Wat wij met deze Begroting gedaan en wat ook gebruikelijk is met een Begroting, is de beraadslagingen rondom de Voorjaarsnota en uw besluitvorming vertalen in een technisch correcte weergave van de daarmee samenhangende cijfers: dus uitgaven en inkomsten.

En dan is er een aantal zaken naar voren gekomen op dat terrein door verschillende partijen en het eerste is het stamkapitaal. Hoe moet dat nou ingevuld worden? Daarvan hebben wij met elkaar spelregels afgesproken en dat is uit het rekeningresultaat en dat doen wij ook. Dat betekent inderdaad dat wij ook deze Collegeperiode – tenzij wij nog een heel groot rekeningresultaat gaan krijgen voor volgend jaar, bij de behandeling van de Jaarrekening van dit jaar – niet het volledige stamkapitaal aangevuld moeten hebben. Dat is overigens helemaal niet zo erg, want door andere partijen is er terecht op gewezen dat ons kapitaal op dit moment in het kader van het schatkistbankieren nul procent rendement oplevert in financiële zin. Dus laat het alstublieft maatschappelijk rendement opleveren voor onze inwoners. Of een nieuwe College ruimte wil gaan aanwenden om het stamkapitaal in één keer wél aan te vullen, is aan een nieuw College. De mogelijkheden zijn er – er is een vrije ruimte van 32 miljoen –, dus als het nieuwe College die keuze maakt, dan kan het dat doen. Dat betekent overigens wel dat er dan minder over is om andere dingen te doen in deze provincie – dat is daar dan de consequentie van.

We hebben ook met elkaar afgesproken dat we, als het gaat om het naar voren halen van de begrotingsruimte, kijken naar het begrotingsritme en of daar vrijval in optreedt. De komende Voorjaarsnota zal daar het moment voor zijn om daarnaar te kijken, waarbij we bijvoorbeeld ook kijken naar de accessen om op die manier het naar voren halen van die begrotingsruimte weer te compenseren.

De heer ENGELKENS (PvdA): De gedeputeerde heeft het erover dat terugstorten richting het stamkapitaal via het rekeningresultaat kan, dus eigenlijk via de Jaarrekening. Waarom is daar het afgelopen jaar dan niet in zijn geheel voor gekozen en zijn er in de Jaarrekening ook andere keuzes gemaakt?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Omdat uw Staten daarmee ingestemd hebben dat er een bepaalde verdeling voor het rekeningresultaat is aangewend. En dat hebben wij vervolgens ook netjes doorgevoerd.

De heer ENGELKENS (PvdA): Bent u het dan met mij eens dat dat eigenlijk de bevestiging ervan is dat dat ook gewoon keuzes zijn hoe je het rekeningresultaat, als het al positief is, wilt besteden? Omdat u nu min of meer suggereert om, als het rekeningresultaat positief is, alles naar het stamkapitaal terug te gaan storten. Volgens mij klopt deze suggestie niet helemaal.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Dat is wel het uitgangspunt van dit College, ook ten aanzien van de komende Jaarrekening. En uw Staten hebben het budgetrecht en het staat uw Staten altijd vrij om zaken anders in vullen. Dat zal ook bij de komende behandeling van de Jaarrekening weer zo zijn.

Dan is er een aantal opmerkingen gemaakt als het gaat om de werkgelegenheid: wat zijn de resultaten en de revolverende fondsen? De revolverende fondsen zijn deze periode pas ingesteld. Ja, wij kunnen resultaten mededelen ten aanzien van die revolverende fondsen aan werkgelegenheid hebben opgeleverd. Op dit moment is er ten aanzien van onze belangrijkste revolverende fonds, het Investeringsfonds Groningen, de opdracht gegeven om tot een *mid-termreview* te komen, om die cijfers in beeld te brengen en die zullen we te zijner tijd met uw Staten delen. Als het erom gaat of er al geld is teruggekomen: nee, revolverende fondsen die nu twee, drie jaar bestaan, hebben nog niet geleid tot *exits* en dat kunt u van die revolverende fondsen ook niet verwachten. Overigens, '*exits*' is het weer verkopen van de aandelen die we in een onderneming genomen hebben. Daar is het nog veel te vroeg voor, dat zal eerder op een termijn van zeven tot tien jaar gebeuren dan in een termijn van drie jaar.

Dan is er door de Fractie Kaatee een aantal zaken gezegd over de werkgelegenheid, de groei en het achterblijven plus ook een opmerking over de samenwerking met Israël. Dit College heeft ingezet op een economisch beleid dat uitgaat van de ondernemer c.q. de vraag van de ondernemer. Geen grote kennisgestuurde programma's waar veel geld in zit, maar de vraag van de ondernemer c.q. de vraag van juist het MKB staat centraal en daar gaat de overheid op acteren. Dat geldt ook voor ons buitenlands beleid rondom de economie en de cultuur: daar waar er concrete vragen zijn, zullen wij erop acteren. Wij zijn daar zelf niet *in the lead*, de ondernemer weet zelf best wel waar hij kansen ziet en bepaalde behoeften heeft en de overheid is er om hem te ondersteunen – dat geldt ook voor onze instellingen. Dus de motie als zodanig zullen wij ontraden. Daar waar kansen zijn, zullen wij zeker inspringen.

Tevens wil ik erop wijzen dat in de Eemsdelta onze industrie – waar de Fractie Kaatee maar ook de PVV zich heel hard voor maakt – vorig jaar is gegroeid met 2,6 procent. Dat is de grootste groei in Nederland en dat is bijna het dubbele van het landelijke gemiddelde. Dan doen we het zo slecht nog niet met ons economische beleid in deze regio als het gaat om de industrie. En daar mogen we denk ik ook wel even bij stilstaan.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Zou de heer Brouns namens het College ook kunnen aangeven waar het dan wél aan ligt dat wij ondanks alle inspanningen, al het geld dat ook naar Groningen is gevloeid, toch de doelstelling niet halen om namelijk beter te scoren dan het landelijk gemiddelde qua werkgelegenheidsgroei? Waar ligt dat aan?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Ik heb u net gewezen op het gebied waar een groot deel van onze industrie geconcentreerd zit: daar is dat gelukt – meer dan dat. En tegelijkertijd moeten we constateren dat het met de bedrijvigheid – maar dat is niks nieuws in onze provincie – her en der wat dunner gezaaid dan in het landelijk gemiddelde. Dus hebben wij een steviger ambitieniveau neergezet. Heeft het College daar spijt van? Nee, ik vind nog steeds dat we voor een steviger ambitieniveau moeten gaan en dat we er alles aan moeten doen om te blijven stimuleren. Maar we moeten ook de realiteit altijd onder ogen blijven zien en daar correct over rapporteren.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, niet echt een heel helder antwoord. Maar dan nog even het punt van Israël: dat heeft natuurlijk niet alleen te maken met dat het economisch interessant zou kunnen zijn. Maar het is ook natuurlijk een statement in deze wat dat betreft donkere tijden met toenemend antisemitisme. Is dat dan voor het College geen reden om dit toch te omarmen? Waarom ontraden?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Daar is het College al vrij duidelijk over geweest: wij stellen de vraag van bedrijven en instellingen centraal en daar waar zij ons nodig hebben, zijn wij altijd bereid om hen te ondersteunen.

De VOORZITTER: De heer Kaatee, ten slotte.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Nog één keer: de motie vraagt slechts om de mogelijkheden te verkennen wat daaraan te doen, het eventueel een verband aan te gaan en contacten te zoeken met Israël. Dat is toch niet iets wat echt ontraden moet worden? Ik kan het niet volgen.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Wij hebben zeer consequent het beleid doorgevoerd, waarin wij als overheid niet bepalen waar economische activiteiten plaatsvinden, waar samenwerkingen plaatsvinden, maar dat we overlaten aan die partijen die dat het beste kunnen – namelijk gewoon de bedrijven en instellingen die elke dag rondlopen in dat veld van cultuur, in dat veld van wetenschappelijk onderzoek en in dat daadwerkelijke ondernemen – en daarmee voor werkgelegenheid zorgen. En dan zouden we dat beleid nu op de kop moeten zetten vanwege één motie, om specifiek met Israël een andere invulling te geven? Dat past niet bij het beleid dat dit College heeft ingezet.

In het verlengde daarvan de kansen die er zijn, mede ook voortkomend uit het feit dat we een transitie ingaan, nu de gaswinning in onze provincie uiteindelijk op termijn naar nul gaat. Ja, daar zijn we hard mee bezig om dat ook om te zetten naar kansen voor onze inwoners als het gaat om werkgelegenheid. En dan moet u denken aan het 1.000-Banenplan, dan moet u denken aan het feit dat er inmiddels een *digital businesscentre* is waarin studenten stageplaatsen of afstudeerplekken gegarandeerd krijgen en zelfs bij bedrijven daarna kunnen gaan werken om uiteindelijk bij een van die bedrijven te blijven hangen. We zijn bezig met de oprichting van een Chemport Industry Campus en ik hoop dat een voorstel u begin volgend jaar nog gaat bereiken in deze Staten. En niet te vergeten: we zijn met de SER in gesprek om te kijken – dat doen we ook met het ministerie – of we sectoroverstijgend onderwijs- en bijscholingsprogramma's kunnen opzetten. Op dit moment is het nog zo dat in de sector voor ons nog heel veel geld zit, maar dat geld in die sectoren zelf besteed moet worden. Wat logisch is, want dat is ook door die werknemers in die sectoren opgebracht. Maar tegelijkertijd is onze economie veranderd. En een heleboel van die banen die er toen waren, zijn er nu niet meer en daar zijn andere banen voor teruggekomen die niet meer in die sectoren passen. Maar die mensen moeten wel aan het werk. Dus we zijn nu aan het kijken met de SER – de SER is daar positief over, kan ik u zeggen – of we een pilot kunnen beginnen om sectoroverschrijdend te investeren in de mobiliteit van die werknemer. Dus ja, wij zijn daar zeer hard mee bezig.

Dan is er een opmerking gemaakt over de herprioritering van het RSP. Daar is het College in de commissie ook al heel helder over geweest: dat is nu niet aan de orde. En mocht dat ooit aan de orde komen, dan kunt u natuurlijk als Staten daar allerlei randvoorwaarden in meegeven. Maar op dit moment is dat dus niet aan de orde.

De oproep vanuit de Partij van de Arbeid als het gaat om dorpshuizen en sportverenigingen en de ontwikkelingen met betrekking tot de salderingsregeling. Vooropgesteld: wij gaan hier niet over. Dat lees ik ook wel in de motie van de Partij van de Arbeid terug. Tegelijkertijd is het ook zo dat een vergelijkbare motie in de Tweede Kamer is aangenomen, dus het zal het Rijk c.q. het kabinet ook niet vreemd overkomen dat deze problematiek onderwerp van aandacht is en dat ligt ook bij de Klimaatafzetels ter uitwerking van het Klimaatakkoord. Dus wij laten het oordeel aan uw Staten over, maar mocht u die motie aannemen, dan zullen wij natuurlijk aandacht blijven vragen voor deze problematiek bij de partijen die hier wél over gaan.

De legesstructuur: ook door een aantal partijen aangereikt, waaronder het CDA maar ook de ChristenUnie. Wij monitoren de kostendekkendheid en wij hebben u al meegedeeld dat wij op basis van een overzicht van een aantal jaren heen zullen kijken hoe die kostendekkendheid zich ontwikkelt en als dat leidt tot aanvullende maatregelen, zullen wij met voorstellen richting uw Staten komen. En u mag er dan ook op rekenen dat wij dan die toezegging gestand doen.

Ja, een 'forse verhoging' van de opcenten, zoals die door de VVD werd genoemd en andere partijen hadden het over een verhoging van die opcenten. Het is het laatste. Tenminste, ik heb in ieder geval in deze Begroting geen forse verhoging kunnen ontdekken: het gaat namelijk om een verhoging van 1,2 procent en dat is inderdaad de compensatie van de prijsontwaarding, de inflatie, in ons land. En dat is iets wat wij consequent doorvoeren. U kunt natuurlijk als Staten de voorstellen die hier voorliggen, aannemen. Dan heeft dat een financiële consequentie. Het voorstel om in 2019 eenmalig niet te verhogen, kost in 2019 – dat heeft de VVD correct gezegd – een kleine zes ton, 560.000 euro. De structurele doorwerking daarvan is overigens 770.000 euro: het werkt namelijk in al die jaren eraan door als u eenmalig niet verhoogt. Dat betekent dat er in de periode 2020-2023 voor het nieuwe College in ieder geval 3 miljoen minder beschikbaar is. Dan kunt u nog een stapje verdergaan zoals Groninger Belang en dat is terug naar het landelijk gemiddelde. Dat betekent – om u ook daar maar even in mee te nemen – dat er in 2019 5,13 miljoen minder binnenkomt. Daar zal u dus óf andere inkomsten voor moeten vinden óf u zult moeten strepen in het ambitiesniveau. Maar er komt voor de periode 2020-2023 26 miljoen minder binnenkomt, en dan resteert er nog een vrije ruimte van 6 miljoen voor een nieuw College. En dat er structureel 6,73 miljoen minder binnenkomt, dus ook na 2023. Daarmee legt u dus een behoorlijk beslag op de ruimte van deze provincie. Maar dat is uiteraard aan uw Staten.

De heer BAKKER (VVD): Een opmerking en een vraag. De opmerking is dat die zes ton precies het bedrag is van die vogelradar waar we het vandaag nog weer over hebben. En de vraag is de volgende, want het College gaf als antwoord dat die stijging van die opcenten wel een beetje meeviel en dat die trendmatig is. Maar als u ernaar kijkt dat wij als een pijl door die ranglijst heen schieten, dan kunt u als College toch niet zeggen dat het maar trendmatig is?

De heer BROUNS (gedeputeerde): Wat andere provincies doen en of zij wel of niet een correctie toepassen voor het feit dat er inflatie in ons land is, is aan andere provincies. Wij hebben hier afgesproken dat wij jaarlijks verhogen met de inflatiecorrectie: die is 1,2 procent. En misschien even voor de goede orde: als wij uw voorstel zouden doorvoeren, dan bespaart een gemiddeld huishouden 2 euro 80 per jaar.

De tegenvallers van het accres. Ja, wij weten dat er in bepaalde perioden tegenvallers zijn. Wij verwerken die echter conform de voorschriften die er zijn, de Meicirculaire en vervolgens later de Septembercirculaire en de Begroting. Dat horen wij ook te doen. We hebben daar overigens altijd een passage bij en dat is namelijk dat wij u zowel in de Voorjaarsnota als in de Begroting – als overigens ook in de Jaarrekening – wijzen op risico's die in de toekomst kunnen optreden en dat zullen we ook blijven doen.

Dan ook even in reactie op uw vraag over de spoorlijn naar Stadskanaal: dat is bestaand beleid en ja, dit College is voornemens en heeft dit nog steeds als streven om voor maart met een realisatiebesluit te komen – maar uiteraard alles binnen wat mogelijk is.

Dan de bijdragen die vanuit de ChristenUnie zijn aangereikt, maar ook vanuit GroenLinks, als het gaat om de transportkosten van enerzijds de Voedselbanken en anderzijds de Kledingbank. Om allerlei heel technische redenen die ik niet met uw Staten zou willen delen op deze plek – al is het maar omdat dat ook onderdeel uitmaakt van de uitleg van moties –, staat het College positief tegenover deze motie. En ook tegenover de oproep die uw Staten gedaan hebben. Wij denken ook dat die motie overbodig is en in dat opzicht zouden we ook in overweging willen geven om de motie niet in stemming te brengen, omdat wij namelijk voorzien dat wij al komende GS-vergadering een brief gaan vaststellen waarin de betreffende transportkosten voor rekening van de provincie gaan nemen, zowel voor de Voedselbanken als voor de Kledingbank. En dan kunnen wij dat nog dit jaar in de Begroting verwerken en dan hoeven wij ook er niet naar op zoek te gaan naar bestaande middelen. Dus dat wil ik u daarbij in overweging meegeven.

Ja, 'plundering' van reserves: ik ben blij dat de PVV dat zelf al 'een *overstatement*' heeft genoemd. Wij doen hier niets anders dan geld, dat we zorgvuldig gespaard hebben voor concrete doelen, uiteindelijk die concrete doelen ook zo efficiënt mogelijk te realiseren in het belang van onze burgers. En 'plunderen' in de Dikke Van Dale levert toch echt een andere omschrijving op. Dus misschien is een *overstatement* hier zelfs nog een *understatement*.

Dan de zzp'ers: die krijgen landelijk ook heel veel aandacht – en dat is ook terecht. Want het is een groeiende groep ondernemers in onze samenleving, waarbij gezegd moet worden dat voor een deel die groeiende groep ondernemers tegen wil en dank ondernemer geworden is, want daarvoor waren zij nog werknemer voordat de crisis kwam. Maar zij hebben dat wel weer vertaald in het pakken van hun eigen kansen en dat verdient zeker aandacht. Tegelijkertijd is het een heel lastige groep om te organiseren, maar het is wel een groep die wij heel nadrukkelijk in beeld hebben als het gaat om de indirecte werkgelegenheid. Want zij profiteren enorm van de economische groei van de industrie. En ik wil dan ook richting de PVV meegeven dat wij niet zozeer iets zien in een grootschalig onderzoek en het organiseren van een platform, maar dat wij juist heel erg veel zien in het blijven stimuleren van die economie, het zorgen dat die bouwactiviteiten plaatsvinden, het zorgen dat die investeringen plaatsvinden. Dat zorgt er weer voor dat er onderhoud moet plaatsvinden, dat kantines bemenst moeten worden, dat er schoongemaakt moet worden en op die manier willen we ook die zzp'er daarin gewoon op een goede manier meenemen.

De heer RAM (PVV): De Kamer van Koophandel in Rotterdam heeft een onderzoek gedaan, 'De zzp'er in beeld' en daar blijkt uit dat zzp'ers wel degelijk behoefte hebben om te kijken waar de kansen liggen binnen de regio. Daar is nu ook een beleid op geformuleerd waar zzp'ers ook beter bij aanbestedingen kunnen meedingen bij de overheid maar ook bij grote bedrijven. Dus daar kan wel degelijk een stap gemaakt worden en wat ik heb geproefd bij onze contacten met ZZP Nederland is daar in Groningen ook behoefte aan. Dat is ook de reden voor het onderzoek, om samen te kijken met ZZP Nederland naar een kans voor de zzp'er. De vraag is of de provincie bereid is om samen met de gemeenten ook te kijken naar een onderzoek en daar een vervolgactie aan te koppelen.

De VOORZITTER: Ik heb u wat ruimte gegeven voor deze interruptie, omdat die mogelijk een tweede termijn vervangt. Maar ik blijf nu wel hoopvol op dat punt. De gedeputeerde.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Ja, ik heb u al aangegeven dat wij de aandacht voor de zzp'er op een andere manier willen vormgeven. Dat kan ik nog een keer herhalen: dat lijkt mij niet nodig. Wij zien geen meerwaarde voor een separaat onderzoek danwel het organiseren van een platform.

De heer RAM (PVV): Wij beraden ons even op onze motie.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Zoals gezegd: wij gaan die zzp'er wel de nodige aandacht geven in ons economisch beleid op een andere manier, en vooral ook in de indirecte werkgelegenheid, volgend op investeringen.

Dan de kerncentrale. Daar kunnen wij heel helder over zijn: onze Omgevingsvisie sluit dat uit en dat hebben we vertaald in onze Omgevingsverordening, dus ook bestemmingsplantechnisch kan dat niet.

De groei in de ambtelijke organisatie. Ja, in fte's heeft er een groei plaatsgevonden. Maar dat moge ook niet zo verwonderlijk zijn, ik wijs alleen maar even op de uitdagingen die de gaswinning voor onze provincie met zich mee heeft gebracht en de capaciteit die we daarop inzetten. Die kosten houden we overigens bij, die brengen we ook continu onder de aandacht, zullen we ook onder de aandacht blijven brengen, maar om via juridische procedures in deze fase aan de slag te gaan, dat zien wij wat minder. Dus ook die motie ontraden wij.

De heer RAM (PVV): Toch nog een aanvullende vraag over de zzp'er. De provincie doet ook onderzoek naar de werkgelegenheid. Is het een idee om dan daar ook nog een vraag aan toe te voegen over de zzp'er? Dat vraag ik aan het College via de voorzitter.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Voorzitter, het College is daartoe zeer genegen.

Ik ga richting de afronding. Nog twee punten bij mij – bij mijn weten in ieder geval – en dan is er nog één collega volgens mij die nog inhoudelijk een punt heeft als ik mij niet vergis. Het eerste punt is de herindeling. In het beeld van de Partij van de Arbeid herkent dit College zich niet, wij hebben een consequent beleid als het gaat om de herindeling. Hoe zit dat dan met de DAL- en PSV-gemeenten en met moddergooien? Nee, de provincie gooit niet met modder, daar hebben we ook geen enkele behoefte aan. Wij zijn in gesprek met de genoemde zes gemeenten. Vanuit de DAL-gemeenten is inmiddels al wel bekend welk streven zij hebben om te herindelen en zij hebben zelfs bekendgemaakt dat zij in maart komen met de naamgeving van de nieuwe gemeente. En bij de gemeenten Pekela, Stadskanaal en Veendam worden gesprekken gevoerd. Zij zelf hebben ook een aantal onderzoeken in gang gezet, ze zijn onderling in gesprek en die gesprekken zullen ongetwijfeld vervolgd worden.

En dan tot slot: hebben wij verborgen potjes? Nee, wij hebben geen verborgen potjes – althans, dan zijn ze zo goed verborgen dat het College ze ook niet kan vinden. Desondanks moet ik natuurlijk de SP wel gelijk geven: wij hebben zaken op de balans staan – de Enexis-aandelen zijn daar een voorbeeld van – die wij waarderen. Dat doen wij conform de richtlijnen die er zijn en waarop je de grondslagen hebt om te waarderen, dus dat doen wij ook heel keurig. Mochten die aandelen verkocht worden en zou de markt daar meer voor betalen dan dat ze ervoor in staan, dan is dat een mooie meevaller en zal dat ongetwijfeld op dat moment ook wel zijn effect hebben. Overigens is er op dit moment bij de provincie geen streven om aandelen te vervreemden.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Ja, u probeert een tweede termijn te voorkomen, voorzitter. Ik ook. U hebt even de spoorlijn Veendam-Stadskanaal aangehaald en we zijn met de toezegging dat het op planning lag. Maar ik ben ook mijn betoog geëindigd met 'Stadskanaal *first*, onderzoek *second*.' Daar heb ik niets over gehoord en u keek zonet alleen naar de heer Eikenaar. Ik denk: voordat ik dat helemaal ga missen, haal ik het nu even aan.

De heer BROUNS (gedeputeerde): Het antwoord is 'ja'. Ja? En overigens word ik in tweede termijn vervangen door mijn zeer bekwame collega's van dit College, hoor, dus u hoeft zich geen zorgen te maken. Maar als u geen tweede termijn nodig hebt, staat u dat natuurlijk ook vrij, maar dan ga ik op de stoel van de voorzitter zitten.

De VOORZITTER: Dan zou ik graag willen voorkomen.

Voordat ik gedeputeerde Eikenaar het woord geef: er is een aangekondigde publiekswissel nu. We hadden gedacht in het presidium dat we wel klaar zouden zijn met dit punt voordat Patrick

Brouns wegmoet. Hij moet nu weg voor dringende privéredenen waarbij we hem alle goeds wensen vanmiddag.

Het woord is aan gedeputeerde Eikenaar.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Dan kan kort. Bij nader inzien had ik het de heer Brouns het ook gewoon kunnen laten doen, maar ik sta hier nu toch.

Nee, ik heb nog een reactie op motie 425 van de PvdA-fractie. Die ontraad ik en niet omdat ik het met de inhoud oneens zou zijn, maar omdat we wat hier gevraagd wordt, al doen. We hebben de Zorgmonitor: daarmee is het zorglandschap in Groningen in kaart. We hebben geld uitgetrokken vanuit de leefbaarheid voor de zorg: daarmee kunnen plannen worden gemaakt. Dat gebeurt ook in gevallen en daarnaast financieren we met dat geld ook het op orde houden van de zorg. Want we delen de inschatting dat de zorg in deze provincie onder druk staat en dat is juist de reden om dat te doen. Dus wat u vraagt: ja, ik zou het ook 'ondersteuning van beleid' kunnen noemen, maar we doen het al dusdanig dat ik het toch ontraad, omdat ik het echt overbodig vind. Want er verandert niks met het aannemen van deze motie en provinciaal beleid wordt gewoon voortgezet.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ja, deze discussie hebben we ook een keer eerder gehad volgens mij en die spitste zich ook toe op wat nu eigenlijk het verschil is tussen het in kaart brengen van de zorginfrastructuur in onze provincie en wat de Zorgmonitor eigenlijk voorstelt. En in de Zorgmonitor – ik heb het allemaal nog een extra keer doorgelezen – wordt onder andere vermeld hoe de mensen de Wmo-zorg in onze provincie beleven. Het gaat om thuiszorg en hoe mensen die ervaren. Wat er ook wel in vermeld wordt is wat de gemiddelde afstand is: daarbij hebt u misschien een punt richting ziekenhuizen, richting doktoren – nou, noem dat rijtje maar op. Maar ik zie toch wel een groot verschil tussen een Zorgmonitor en het in kaart brengen van de zorginfrastructuur danwel het zorglandschap in onze provincie. Uiteindelijk willen we volgens mij hetzelfde, want mijn pleidooi was ook om eens om u heen te kijken wat hier allemaal gebeurt qua ontwikkelingen in de zorg: daar wilt u eigenlijk iets mee doen. Wij ook als PvdA-fractie. Hoe kunnen we nu dan tot elkaar komen, is mijn vraag aan de heer Eikenaar?

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Het mooie is volgens mij dat we al tot elkaar gekomen zijn. Dus we hoeven niet meer tot elkaar te komen, we denken er precies hetzelfde over. Wat u zegt is juist: die Zorgmonitor gaat erover hoe mensen de zorg beleven, hoe ze de kwaliteit van de zorg beleven, maar ook over afstanden tot bijvoorbeeld de huisartsen, tot de ziekenhuizen. Dus dat is allemaal in kaart daarmee. Dan kunt u inderdaad betogen dat je daarbovenop plannen zou moeten maken en die plannen worden ook gemaakt. Neem het versterkingsplan, dat ook de zorg in een breder perspectief zet en probeert witte vlekken te dichten – om het zo maar eens te zeggen. Bovendien, de mogelijkheden vanuit het leefbaarheidsprogrammadoel Zorg is ook mogelijk om plannen daaruit te financieren. Dus die mogelijkheden liggen er.

De discussie die ik mij kan herinneren van de vorige keer, was of er een masterplan moet komen. En daar zie ik niet zoveel in, omdat daar heel veel energie in gaat zitten, terwijl we nu al zien dat zowel zorgorganisaties als individuen enzovoort enzovoort al met dat soort plannen bezig zijn en een beroep op ons doen om dat te doen – zowel bij het maken van die plannen als bij het uitvoeren daarvan. En soms gaat het uitvoeren van zo'n plan ook over het gezamenlijk maken of het uitvoeren van die specifieke vormen van zorg ook gepaard met het maken van een plan, omdat men tegelijkertijd – dat is ook een voorwaarde van ons – in de omgeving moet kijken hoe de zorgstructuur is en daar de samenwerking moet zoeken. Dus wat u wilt, gebeurt al in de praktijk. En mijn pleidooi was destijds om het vooral heel praktisch te houden en dat is op dit moment wat we graag willen. We hebben de zorg in beeld middels de Zorgmonitor en op het moment dat partijen aan de slag gaan, dan kunnen ze plannen maken en die ondersteunen wij ook. En als mensen de plannen willen uitvoeren, ondersteunen we die ook. Dus volgens mij zijn we al tot elkaar gekomen, verder dan u veronderstelt.

De heer ENGELKENS (PvdA): Nou, ik houd ook heel erg van praktisch. En dan is mijn vraag eigenlijk aan u om nóg verder tot elkaar te komen – figuurlijk gezien dan. Zouden we het volgende kunnen doen, is mijn vraag aan het College. Uiteindelijk wordt in de Zorgmonitor heel erg uitgegaan van cijfers van 2015 en 2016. Nou, we zien allemaal wat er gebeurt in onze provincie qua zorgontwikkelingen. Laten we gewoon die Zorgmonitor up-to-date krijgen: dan hebben we elkaar misschien meer gevonden.

De VOORZITTER: Ik vind het bijna ontroerend. De gedeputeerde.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Ja, ja. Het wordt nóg ontroerender. Want ja, dat kunnen we doen en volgens mij zijn we dan geheel tot elkaar gekomen. Sterker nog, dat gaat volgende week in de praktijk plaatsvinden. Want volgende week wordt de nieuwe Zorgmonitor gepresenteerd, waarin precies wordt gedaan wat u van mij vraagt. Dus volgens mij zijn we tot elkaar gekomen en zijn we het volledig eens. Nu wordt het wel heel klef, maar voor deze keer dan.

De heer ENGELKENS (PvdA): Heerlijk, voorzitter!

De VOORZITTER: Ja. Om te voorkomen dat het woord 'klef' blijft hangen, kijk ik even streng naar de bankjes van het College. Er is niemand meer, die nog iets aanvullends zou willen doen?

Dan zijn wij eventueel toe aan een tweede termijn. Ik kijk even rond: ik zie dat de heer Kaatee daar behoefte aan heeft. Hij krijgt meteen het woord.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Dat kan kort. Ik had een heel lang verhaal. Concreet heb ik één fractie aangesproken met een paar vragen: de fractie die het woord 'weezinwekkend' hier heeft geïntroduceerd. Ik had een wat ander geval dat ik weezinwekkend vond. Ik had hen de vraag fractie gesteld of zij het met me eens zijn dat dat weezinwekkend is, namelijk het langdurig applaudiseren voor een antisemitische redevoering in het Europees Parlement door de antisemitische dictator Mahmoud Abbas. En of ten tweede of zij hun fractiegenoten in het Europees Parlement daarop willen aanspreken. Ik hoop dat ze, naast de uitvoerige interrupties die al plaatsgevonden hebben, hier ook misschien op zouden kunnen reageren.

De VOORZITTER: Ik zie dat de heer Engelkens ook behoefte heeft aan woordvoering. Ik ben geen liefhebber van 'omgekeerde' interrupties. Dus laten we dat zo niet doen. Dat bederft uw vergadering namelijk, als we dat grootschalig gaan doen. Dus hier wordt gesproken op het spreekgestoelte, daar worden vragen gesteld bij de interruptiemicrofoon: dat is de natuurlijke ordening van de dingen. Dus als de CDA-fractie behoefte om op uw vraag in te gaan, dan kan dat in de tweede termijn.

De heer Engelkens heeft nu het woord.

De heer ENGELKENS (PvdA): Ik heb één ding dat ik nog even aan de Staten voor wil leggen. Ik heb een aantal argumenten genoemd waarom andere fracties ook tegen het afschaffen van deze salderingsregeling zouden kunnen stemmen. Maar ik heb eigenlijk een belangrijk argument niet genoemd en daar werd ik op gewezen door de heer Kaatee van Fractie Kaatee, die ook onze motie mede heeft ingediend. Hij zei tegen mij dat uiteindelijk het zo is dat buurthuizen en sportclubs onevenredig hard worden getroffen. Er komt héél veel zonne-energie daar in de zomer binnen, dat kunnen ze dan niet gebruiken en in de winter hebben ze natuurlijk heel veel energie nodig met al die lichtmasten, die dan ook gewoon moeten gaan schijnen. Dit zou nog een argument kunnen zijn richting andere fracties om onze motie te gaan steunen.

De heer NOLLES (GroenLinks): Bij de motie die wij met zo'n beetje de hele Staten hebben ingediend, is eigenlijk volledig toegezegd dat het dinsdag rondkomt. En daarmee is die overbodig en trekken we haar in.

De heer RAM (PVV): Ik wil het College even bedanken voor het toevoegen van de zzp'er aan het werkgelegenheidsonderzoek. Daarom trekken wij de motie 426 'Platform zzp'er' in.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Terwijl ik de administratie bijwerk, kijk ik ook de zaal in om te kijken of er nog meer behoefte is aan woordvoering. Dat is niet het geval?

Dan sluit ik de beraadslaging en ga ik u voorbereiden op de niet al te complexe, maar toch iets ingewikkeldere manier waarop het nu gaat. We hebben een amendement, we hebben een bosje moties en we hebben twee voordrachten. En na intensief overleg met de griffier lijkt me het volgende verstandig om te doen, want die dingen hebben ook te maken met elkaar. Dat is dat we eerst stemmen over het amendement, dan doen we de moties, dan komt de voordracht over de opcenten en dan komt de Begroting als geheel in stemming. Bent u nog bij me? Iemand nog bezwaren tegen deze volgorde? Nee? Dat hoopte ik al.

Dan breng ik in stemming het amendement. Eerst is daarvoor de gelegenheid om een stemverklaring af te leggen. Wie heeft daaraan behoefte? De heer Kaatee.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Alhoewel ik het een bijzonder sympathiek vind om wat aan die almaar stijgende opcenten te doen, lijkt me dit financieel wat te ver gaan om de opcenten in één klap

naar het landelijk gemiddelde te laten gaan. Dat slaat dus een gat van vele miljoenen in de Begroting en dat lijkt me financieel niet verantwoord. Dus vandaar dat ik tegen zal stemmen.

De heer BAKKER (VVD): Alhoewel een sympathiek amendement, zullen wij het niet ondersteunen en wel om twee redenen. Het College heeft goed uitgelegd wat de feitelijke kosten zouden zijn en dat is heel moeilijk in te schatten. En het gaat ons ook te ver om te streven naar de staart van het landelijke lijstje van de opcentenheffing.

De heer DE WIT (CDA): Niet zozeer een stemverklaring, maar wij zouden als CDA-Statenvructie toch nog graag even willen schorsen.

De VOORZITTER: Dat kan natuurlijk altijd. Aan hoeveel minuten hebt u behoefte? Vijf minuten? Ik schors zo lang de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames en heren, de vergadering is heropend. De CDA-fractie vroeg zonet om een schorsing, dus dan past het bij de egards en de gewoonten om de heer De Wit het woord te geven. O, mevrouw Heidekamp mag ook.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Ja, wij wilden graag één stemverklaring inbrengen en dat was bij de motie over de salderingsregeling, nummer 424.

De VOORZITTER: Zullen we dat straks doen? Doen we eerst even het amendement, dan houden e het voor iedereen een beetje strak.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): Oké.

De VOORZITTER: Ja? Verder nog stemverklaringen bij het amendement? Nee?

Dan stel ik voor dat we gaan stemmen over het amendement. Dat is amendement nummer A47 'Verlaging provinciale opcenten'. Wie is voor dat amendement? Dat zijn fracties van de PVV, Groninger Belang en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Fractie Kaatee en het CDA. Het amendement is daarmee verworpen.

Dan zijn we toe aan de moties. Vindt u het goed om bij de stemverklaringen alle moties even in één keer te doen? Dat vindt u goed, zie ik. Wie wil er een stemverklaring over de moties afgeven? Ik begin bij de heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Het gaat over de motie van onder andere de Partij van de Arbeid over de salderingsregeling. De Partij van de Arbeid weet hoe wij erin zitten: dat wij het eigenlijk voor iedereen willen. Maar we snappen ook de argumentatie om het voor de buurthuizen en de verenigingen te gaan doen. Wij zien dit als een opmaat en daarom zullen wij dit gaan steunen.

De heer ENGELKENS (PvdA): Onze motie 425 'Zorg om de zorg': ik heb even overlegd met GroenLinks, want die fractie zou eigenlijk de motie steunen. Maar wij hebben beiden als fracties gezegd dat we de motie gaan intrekken. Dat is dus nummer 425.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Motie 424 met een uitzonderingspositie voor verenigingen en dorpshuizen: de PVV vindt dat volgens het dictum deze motie voor alle burgers en bedrijven zou moeten gelden. Die moeten beschermd worden tegen de nadelige gevolgen van de energietransitie. Daarom geen steun.

De motie van Fractie Kaatee over Israël. Op zich staan wij natuurlijk wel achter de motie, maar het dictum gaat ons toch wat te ver en brengt het College ook in een soort dwangpositie. Wij vinden echter wel dat het College dit als aanmoediging zou moeten zien om in de netwerkcontacten met landen en bepaalde organisaties ook Israël en Israëlische organisaties in te betrekken en niet uit te sluiten.

De heer SCHIJF (D66): Wij zullen geen enkele motie steunen. Wij hebben wel ontzettend lang stilgestaan bij motie 424. Naar ons begrip zal de minister pas de regeling beëindigen per 2023 in het kader ook van het Klimaatakkoord. En daarenboven zitten we ook met het probleem dat het over

iedereen gaat die windmolens heeft. Wij zullen die motie dan ook niet steunen, wij hebben nog voldoende tijd om dit punt verder uit te werken.

De heer NOLLES (GroenLinks): Even het punt makend over motie 424 dat GroenLinks tegen het afschaffen van de salderingsregeling überhaupt is. Maar als die wordt afgeschaft, dan ligt hier een goed voorstel en we zullen daarom met die gedachte de motie wél steunen.

Mevrouw HEIDEKAMP (CDA): De motie over de salderingsregeling steunen wij niet, ook gelet op de woorden die door D66 zijn ingebracht. We weten eigenlijk nog helemaal niet hoe die eruit komt te zien, behalve dat de minister heeft aangegeven dat de regeling zo zal zijn dat de terugverdiendtijd zeven jaar zal blijven. Dus wij zien op dit moment geen reden om deze motie te steunen.

De VOORZITTER: Zie ik nog iemand over het hoofd bij de stemverklaringen? Dat is niet het geval. Dan weet u hoe het verder gaat: dan kunnen wij stemmen.

En dat begint met motie 424 'Salderingsregeling voor sportverenigingen en dorpshuizen'. Wie is daarvoor? Voor deze motie zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, de ChristenUnie, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en GroenLinks. Wie is daartegen? Tegen deze motie zijn de fracties van de PVV, D66, de VVD en het CDA. En dat betekent dat de motie is aangenomen.

De motie nummer 425 'Zorg om de zorg' is ingetrokken.

Motie 426 'Platform zzp'er' is ingetrokken.

Motie 427 'Subsidie voor Samenwerkingsverband Kledingbanken Máxima' is ingetrokken.

En dat brengt ons bij motie 428, 'Terugvorderen kosten provincie Groningen gaswinningsdossier'. Wie is er voor deze motie? Voor deze motie stemmen de fracties van de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de Fractie Kaatee en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks en het CDA. En dat betekent dat de motie is verworpen.

Dan ten slotte motie 429 'Samenwerking met Israël'. Wie is daarvoor? Dat is de Fractie Kaatee. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. Dat betekent dat deze motie is verworpen.

Dat waren de moties. Dan ben ik nu aan de eerste voordracht toe, dus de voordracht tot 'Wijziging van de Heffingsverordening opcenten motorrijtuigenbelasting per 1 januari 2019'. Is er behoefte aan een stemverklaring of is alles wel duidelijk? Ja, dus. Ik denk dat ook. Wie is voor deze voordracht? Voor deze voordracht stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks en het CDA. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van Groninger Belang, de VVD, de Fractie Kaatee en de Partij voor het Noorden. Dat betekent dat de voordracht is aanvaard.

Het volgende station is de voordracht over de Begroting zelf. En daar is een stemverklaring bij van de heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat klopt, voorzitter. Wij zullen akkoord gaan met de Begroting, met uitzondering van de opcenten.

De heer BAKKER (VVD): De Heffingsverordening is onderdeel van de Begroting. Dus wij zullen voor de Begroting stemmen, maar met de aantekening dat wij tegen het deel Heffingsverordening zijn.

De VOORZITTER: Dat bleek ook uit uw stemming zonet, hè? Mevrouw De Wrede.

Mevrouw DE WREDE (PvdD): Een korte stemverklaring. Wij steunen de Begroting, behalve dat deel dat subsidie verleent aan enkele lieden die zich 'Faunabeheereenheid' noemen.

De VOORZITTER: Is er nog meer behoefte aan een stemverklaring? Nee?

Dan breng ik hem in stemming, de voordracht. De voordracht over de Begroting: wie is daarvoor? Voor de voordracht stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie stemt tegen? Tegen stemt de Fractie Kaatee. Dat betekent dat de voordracht over de Begroting is aanvaard.

Eens even kijken. Het is kwart over één. Ik denk dat het tijd wordt om de honger naar voedsel te stillen. Zullen we dat in een halfuur doen? Er is dus eerst de groepsfoto en dan schorsen we een half uur.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Na de uitreiking van de Klare Taalbokaal nog de mededeling dat ik de winnaar, de heer Eng elkens, ook in familiekring zo duidelijk heeft leren praten. Dat is echt indrukwekkend.

B. Zoutwinning Nouryon (v/h AkzoNobel) Oldambt en Nedmag Veendam

De heer HENSEN (SP): In mijn korte loopbaan, amper vier jaar, heb ik veel nieuwe dingen meegemaakt. Het is de eerste keer dat ik een termijn in de commissie én de Staten doe – zo leer je nog eens wat.

Tijdens de bespreking in de commissie bleek dat de gedeputeerde werkt aan een nieuwe visie op de ondergrond, die in deze periode voorbereid wordt, maar door de nieuwe Staten vastgesteld zal worden. Dan worden dus ook de keuzes gemaakt. Wel wordt nu al duidelijk wat de keuzes zijn. Waar het wat mijn fractie betreft dan vooral om gaat is dat we gaan werken aan de stopzetting van de zoutwinning. De zoutwinning vertoont steeds meer sporen die we ook zien bij het gaswinningsdossier. Bedrijven die winsten uit de Groninger bodem halen – of het nu gas is of zout, de bedrijven NAM, Shell, Nedmag, Nouryon (voorheen AkzoNobel) – willen hun winsten veiligstellen en traineren alles wat die winst in de weg staat. Het moet stoppen met dat gerommel in de Groninger bodem. Mensen zijn het zat om als speelbal van de multinationals gebruikt te worden. In woord en geschrift hebben de grote bedrijven alles netjes geregeld, maar als puntje bij paaltje komt, word je van het kastje naar de muur gestuurd: “Ja, deze schade is niet het gevolg van de zoutwinning.”

Schade moet geregeld worden en dat moet geregeld worden via één loket. Zoek aan de achterkant maar uit wie er moet betalen. Maar dat is nog niet genoeg. De veroorzaker van schade moet gestopt worden. Uit diverse rapporten blijkt dat het winnen van gas en het winnen van zout niet veilig kan. En kan dat niet veilig, dan kan dat niet. Maar om daar te komen waar wij willen zijn, zullen we gebruik moeten maken van de mogelijkheden die er zijn. Voor de zoutwinning is er nu een winningsplan, maar voor de toekomst wordt de provincie gevraagd om een visie op de ondergrond te geven en dat is naar onze mening de kans om dit probleem te tackelen.

Wij als SP hebben ons standpunt al ingenomen. Wij zeggen: stop met de zoutwinning, stop met de gaswinning, stop met het gerommel in de bodem.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik ben heel blij met de visie van de SP. Er komt inderdaad een visie op de ondergrond, dat hebben we in de commissie gehoord. Vindt u niet dat dit College alvast een principe-uitspraak zou kunnen doen hoe men dit ziet, zoals men dat met de gaswinning ook gedaan heeft? Het is altijd iets van de lange adem, maar het College zal wel een principe-uitspraak kunnen doen: dus stoppen met de zoutwinning, zoals u zegt. Wat vindt u daarvan?

De heer HENSEN (SP): Dat klinkt wel leuk, maar dan ga je dus eerst een standpunt innemen en dan pas discussiëren. Dat lijkt me de verkeerde weg.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ik hoor de SP bij monde van de heer Hensen zeggen: “Stop met al dat gerommel in de ondergrond.” De VVD is benieuwd of de SP ook tegen geothermie of de aanleg van het warmtenet is. We hebben bijvoorbeeld warmte uit de Eemshaven naar de Stad en een aantal andere zaken dat we voor de energie misschien nodig hebben: CO₂-opslag. Dus kortom: is de SP tegen alles wat er in de ondergrond kan gebeuren?

De heer HENSEN (SP): Als je zegt dat je wilt stoppen met het gerommel in de ondergrond en je stopt met gaswinning en zoutwinning, wat voor zin heeft het dan om door te blijven rommelen met andere dingen in de ondergrond? Dat lijkt me gewoon niet goed.

Mevrouw WULFSE (VVD): Dat is helder. Dus ik hoor de SP hier verklaren dat de SP tegen geothermie, warmtenetten en CO2-opslag. Dank u wel.

De heer HENSEN (SP): Wij zeggen: stop met de zoutwinning, stop met de gaswinning, stop met het gerommel in de bodem. De nieuwe visie op de ondergrond is een goed moment voor alle partijen om hun standpunt te bepalen. Wij zijn daar duidelijk in: de SP wil stoppen met al het gerommel in de bodem. Wie volgt?

Mevrouw BEENEN (PvdA): Schrijnend is het om de verhalen van de omwonenden van de zoutwinning aan te horen. Al jaren strijden de bewoners van onder andere Borgercompagnie om erkenning van de ontstane schade als gevolg van de zoutwinning. Ze voelen zich niet serieus genomen en met hun zorgen en hun vragen kloppen ze vergeefs aan bij de mijnbouwer. Ze worden bij een melding van schade van het kastje naar de muur gestuurd. En waar maken we dat nou nog meer mee, zou ik willen zeggen? Van de optimale transparantie over de winning of over een lekkende caverne is geen sprake. De communicatie vanuit de bedrijven is ronduit slecht en het wantrouwen groeit.

Het is nu van belang om op een verantwoorde en een veilige manier tot de beëindiging van de winning en de afsluiting van de cavernes te komen. En dat geldt voor Nedmag, maar dat evenzeer voor de verlaten cavernes van Nouryon. Communicatie hierover met omwonenden is een *must*. In de brief van de minister van EZK zet hij zijn bedoeling uiteen om de Commissie Mijnbouwschade ook de beoordeling van mijnbouwschade door zoutwinning en andere ter hand te laten nemen. Afspraken zullen hier worden vastgelegd in een gedragscode en eventueel in voorwaarden van vergunningen enzovoort.

Het is spijtig dat er in Groningen twee commissies zullen komen, maar het geeft in elk geval aanleiding voor de Partij van de Arbeid om een dringend beroep op GS te doen om in het gesprek met de minister er bij deze minister op aan te dringen, hier met name vaart mee te maken. Want na zóveel jaren hebben de inwoners recht op een onafhankelijke, voorspoedige en ruimhartige behandeling van hun mijnbouwschade. En ik hoor graag de reactie van GS.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): In de schepping zijn er aan de wereld vele delfstoffen meegegeven, in het vertrouwen om er verantwoord mee om te gaan. En ook hier in Groningen zijn we rijkelijk bedeeld. Het heeft door de geschiedenis heen al veel gebracht, maar naar nu blijkt zal het in de toekomst ook veel nemen – waarvan niet de schepping de oorzaak is, maar puur menselijk handelen.

Dat brengt me ook bij de zoutwinning zoals die voor vandaag geagendeerd staat. Bij Nedmag wordt magnesiumzout naar boven gehaald, ook een grondstof die onmisbaar is voor veel van onze dagelijkse producten. Deze jarenlange zoutwinning heeft door de jaren heen sociaal-economisch perspectief gegeven, maar heeft ons inmiddels ook geleerd dat zij schade geeft, dat bewoners in de winningsgebieden gedupeerd worden. De natuur en de waterwingebieden ondervinden de gevolgen hiervan eveneens in de bodemdaling. En tijdens de commissievergaderingen waren er diverse sprekers die namens gedupeerden hun ernstige zorgen en frustraties hebben uitgesproken. Ook gisteravond bij de infoavond van Nedmag heb ik nog wederom weer met mensen gesproken. Het CDA snapt veel van deze zorgen. Het rapport van het SodM geeft ook aan dat er een serieus probleem ligt en dat Nedmag niet alleen mag delven, maar vooral ook preventief te werk moet gaan. Vraag aan het College is hoe het zich hier actief voor wil inzetten.

Er is veel onrust en er zijn veel klachten. Vraag aan het College: zou het College al deze geluiden eens willen inventariseren om te zien welke lijn hierin zit en wat er dan vervolgens écht mee moet gebeuren en dat in samenwerking met alle betrokken partijen? Het CDA vindt het ook onbegrijpelijk dat er zo gestreden moet worden voor schadeherstel.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik ben toch wel weer verbaasd, hoor. Want we hebben het al heel, heel vaak over de gaswinning gehad. We kennen alle problemen rond de gaswinningsproblematiek. We zien exact een kopie ontstaan van de gaswinningsproblematiek en u komt niet verder dan: 'Zoek het eens even uit, kijk nou eens eventjes wat er gebeurt, bla-bla-bla-bla.' Vindt u niet dat we gewoon moeten stoppen met de zoutwinning?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Nou, ten eerste vind ik niet dat ik hier sta te bla-bla-bla'en – dat op de eerste plaats even. En ten tweede: gaswinning is geen zoutwinning en we moeten die twee zaken wel van elkaar scheiden. Want gaswinning geeft andere schades dan zoutwinning.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het klopt dat gaswinning geen zoutwinning is. Gaswinning is in ieder geval nog ergens goed voor: het moet onze huizen warm houden. Zoutwinning is nergens goed voor. Bent u dat met mij eens?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Nee, dat ben ik niet met haar eens.

De heer HENSEN (SP): Één vraagje: is een scheur in de muur door de gaswinning iets anders dan een scheur in de muur door de zoutwinning?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Wij zijn wat dat betreft geen technische mensen die kunnen beoordelen waardoor de scheur ontstaan is. Daar zijn heel veel technische mensen voor die dat kunnen beoordelen. Dus daar wil ik mij ook even verre van houden om daar een antwoord en oordeel op te geven.

De heer HENSEN (SP): Wat ik met de vraag probeer te bewerkstelligen, is het volgende. U zegt: zoutwinning is geen gaswinning. Een scheur in de muur is een scheur in de muur. Voor de mensen maakt het niet uit of dat nou door de gaswinning of door de zoutwinning komt, voor hetzelfde gebied rond Veendam is dus dubbelop. Dit omdat er én gas in de bodem zit én zout. Dan gaat het toch om de schade en dan gaat het toch om de veiligheid? Bent u dat met mij eens?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Natuurlijk ben ik het met de SP eens – dat komt ook nog straks in het vervolg van mijn bijdrage, dus eigenlijk bent u even te vroeg. Maar uiteraard moeten schades, hoe ze dan ook veroorzaakt zijn, vergoed en geregeld worden. Maar daar kom ik zodadelijk nog op.

Het CDA vindt het, samen met alle betrokkenen, ook onbegrijpelijk dat er niet één loket voor mijnbouwschade gaat komen. Ook Nedmag, zo heb ik gisteravond begrepen, is hier groot voorstander van. Het CDA staat ook voor een onafhankelijke schadebeoordeling en dat via één loket voor mijnbouwschade. En we snappen ook niet dat de minister nog steeds vasthoudt aan twee loketten, terwijl én Nedmag, én de regio én het advies van de Tcbb anders aangeeft. Graag ook een reactie van het College hoe het hiertegenaan kijkt.

Zoals het nu lijkt, kan het nog wel even duren voordat dat ene loket er is. In de tussentijd is er wel het Nedmag-schadeprotocol. In mijn gesprek gisteravond met Nedmag werd ook voorgesteld om dit protocol eens te laten toetsen op de onafhankelijk en de realiteit, zodat de gedupeerden rechtmatig én sneller behandeld kunnen gaan worden. Vraag aan het College of men hier iets mee kan.

Mevrouw BEENEN (PvdA): De coalitie heeft gistermiddag in de Kamer helaas tegen de motie gestemd om mensen met schade door zoutwinning dezelfde rechten te geven als mensen met schade door aardbeving – uw pleidooi. Mag ik hieruit afleiden dat de CDA-fractie in de Staten gans anders over denkt dan de CDA-fractie in de Tweede Kamer?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Wij zijn hier niet in Tweede Kamerfractie, wij zijn hier de Statenfractie. En als Statenfractie staan wij voor één loket.

In de Statenvergadering van 18 april jongstleden zijn ook onze zorgen uitgesproken en toen bleek ook dat we allemaal één oplossing, maar soms net even via een andere weg. In de GS-brief van 2 november jongstleden kregen we de update van de motie 'Gelijke monniken' en daar staat duidelijk de vertaling van deze motie in naar de verantwoordelijke overheid, het Rijk. De brief is dan ook in lijn met het advies van de Tcbb – ook voor wat betreft de omgekeerde bewijslast. De inhoud van de brief van 18 november, die we zojuist hebben ontvangen, is helder. Net als de beantwoording van het College in de commissie, met als inzet een nieuwe visie op de ondergrond met een duidelijke kijk ook op de zoutwinning.

De heer ZWIERS (PvN): Van mevrouw Van Kleef vond ik het een interessante opmerking dat ze met Nedmag gesproken had en dat Nedmag dus groot voorstander is van één schadeloket en dat bedrijf zelf ook een schadeprotocol heeft en ze dat weleens willen toetsen. Wij hebben het idee als Partij voor het Noorden dat die man dat nou altijd zegt, maar hij alleen maar bezig is om de zaak te trainen. Want hij heeft nog nooit gezegd dat hij voor de schade aan de voorkant staat, hij eerst die mensen wel die schade gaat betalen en dan later wel ziet waar hij het geld weer vandaan haalt. Maar het zijn constant die omtrekkende bewegingen: hebt u dat gevoel niet?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Nee, dat gevoel heb ik niet. Mijn gevoel na gisteravond was wel dat zij heel serieus naar het probleem kijken, dat zij ook écht de gedupeerden verder willen helpen, dat zij

ook in dit proces van de afgelopen maanden daar werkelijk toe bereid zijn en daarom ook aangeven om dat Nedmag-schadeprotocol eens te laten toetsen hoe zij via dat schadeprotocol de gedupeerden ook verder kunnen helpen.

De heer ZWIERS (PvHn): Nou, ik vind het een heel mooi betoog. En ik ben ook heel blij dat er in ieder geval één in deze zaal en ook één in uw omgeving is, die zoveel vertrouwen in Nedmag heeft. Dat is toch een 100 procent vooruitgang. Maar ik denk dat de bewoners daar nog een héél lange weg hebben te gaan ten aanzien van de weg die ze al afgelegd hebben. U hebt het voordeel van de twijfel, zal ik maar zeggen, maar dat idee heb ik nog niet: ik moet eerst eens zien wat er gebeurt. Maar u niet, waarschijnlijk.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Goede samenwerking begint uiteraard met vertrouwen.

Ik ben dan aan het eind van mijn betoog gekomen en dan wil ik graag afsluiten met 'het zout der aarde': dat is ook bedoeld om onze verantwoordelijkheid te dragen voor onze medemensen en de generaties die gaan komen. Maar zeer zeker ook voor de aarde op zich.

De heer HENSEN (SP): Ik had een vraag gesteld in mijn betoog of andere partijen een standpunt wilden innemen over wat we moeten doen met de zoutwinning. Er is een motie-Beckerman/Wassenberg geweest in de Kamer over het afbouwplan voor de zoutwinning: daar waren alleen de SP en de Partij voor de Dieren voor. Hoe staat het CDA hierin? U stelt een heleboel vragen aan het College, maar hoe stelt de CDA-fractie zich op ten opzichte van het werken aan het stoppen van de zoutwinning?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Ja, blij dat u deze vraag stelt. Want zoals u ook vorige week in de commissie hebt begrepen van het College, komt het met een visie op de ondergrond. Nou, ook daarin hebben we vertrouwen en laten wij binnen dat vertrouwen nou eerst die visie afwachten en dan pas ons standpunt bepalen. Dus niet van tevoren zeggen: we doen de deur dicht, u mag dan wel een visie schrijven, maar we doen er niks meer mee. Zo werkt het bij ons niet.

Mevrouw BEENEN (PvdA): Ik ben een beetje in de war. Ik hoor u aan de ene kant zeggen dat u heel graag gewoon de schadeafhandeling in één gebouw wilt hebben – dat vinden wij allemaal, zelfs het College vindt dat. Het is jammer dat dat nu gesplitst wordt. En ik zou daarmee ook willen zeggen door deze redenering, in het verlengde van de gaswinning en afstand van de NAM: afstand van Nedmag. Aan de andere kant hoor ik u ook zeggen: "Ja, maar Nedmag wil zijn schadeprotocol graag gaan toetsen." En daar zit mijn verwarring een beetje. Ik zou willen vragen: wat wilt u nou precies? Wilt u nou, zoals de minister ook voorstelt, een onafhankelijke Commissie Mijnbouw die onafhankelijk de schadeafhandeling gaat toetsen? Of zegt u: nee hoor, Nedmag heeft een schadeprotocol. Laat Nedmag het maar doen. Dan verschillen we heel erg van mening.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Ja, dan snap ik dat u dat zo zegt. Maar zo heb ik het niet gezegd. Ik heb gezegd: in de tussentijd is er nog het Nedmag-schadeprotocol. Dus zolang er niets goed geregeld is, moeten we de mensen niet laten wachten tot er voor hen écht iets goed geregeld is. Maar laten we vooral vanaf vandaag gewoon goed ermee beginnen te kijken of we dat protocol dat er al wél ligt, toetsen aan onafhankelijkheid, rechtmatigheid en realiteit, zodat de schades van de gedupeerden vanaf vandaag snel en adequaat beoordeeld kunnen worden.

Mevrouw BEENEN (PvdA): En mag ik u dan oproepen om met name mijn pleidooi te steunen? Mijn oproep aan GS om in gesprek met de minister ervoor te pleiten om ongelooflijk veel haast te maken met die Commissie Mijnbouw, waarin die schadeafhandeling onafhankelijk en ruimhartig geregeld kan worden?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Dat is een beetje ook de rode draad van mijn betoog. Dat ene loket moet er komen voor de mijnbouwschade. Dus wat dat betreft klopt dat.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik heb eigenlijk twee vragen. Ik wil eigenlijk beginnen met hoe het CDA denkt over de omgekeerde bewijslast voor deze mensen, zoals ook bij de gedupeerden van de gaswinning. Vindt u ook niet dat die ook hier moet gelden?

De tweede vraag is de volgende. Ik hoor nu weer over die visie op de ondergrond voorbijkomen. Die begrijp ik aan de ene kant: de SP heeft in ieder geval nog een standpunt ingenomen voor na maart 2019. Maar ik zou ook graag horen dat het CDA een standpunt ook in zou

nemen: wat wilt u straks na maart? Wat gaat u in uw verkiezingsprogramma zetten? Wilt u stoppen met die zoutwinning?

Mevrouw BEENEN (PvdA): Nou, wat wij in ons verkiezingsprogramma zetten, dat laten we allereerst over aan ons campagneteam. Daar ga ik hier niet over. Waar ik hier wél iets van kan zeggen is dat wij dus allereerst – wat ik zojuist ook gezegd heb – afwachten wat er in de visie op de ondergrond komt en aan de hand daarvan gaan wij verder ons standpunt bepalen.

De heer SCHIJF (D66): Zoutwinning. In de commissie zijn wij diep ingegaan op de gevolgen van de zoutwinning door Nedmag en Nouryon. De vier sprekers maakten met hun argumenten, die zich uitstrekten over een periode van 45 jaar, op mij – en ik denk ook op anderen – een diepe indruk. Er zijn van die momenten dat je je als Statenlid redelijk machteloos voelt. Maar die machteloosheid die de sprekers zelf aangaven, is vele malen groter. In zijn reactie gaf de gedeputeerde aan, nog in deze periode te komen met een visie op de diepe ondergrond. Dat is goed, hier moeten snel besluiten over worden genomen. Maar zoals ook in het gasdossier, gaan de Staten niet over de mijnbouwactiviteiten. Toch gaf één spreker aan dat de Staten haar laatste hoop waren.

Er moet, als we praten over winning, een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds de schadeafhandeling – dat is een apart onderwerp – en anderzijds de toekomst van de zoutwinning in Oost-Groningen. Over de schadeafwikkeling is GS helder door te stellen: geen twee regimes voor schade door gaswinning in het Groningenveld. Dus enerzijds schade door gaswinning en anderzijds door overige mijnbouwactiviteiten – lees: zoutwinning. Hier is D66 het van harte mee eens: dat vinden wij hier in Groningen, maar wij bepalen dat zelf niet. We moeten daar telkenmale serieus mee omgaan. Wij vinden dat het standpunt van de PvdA voortreffelijk door mevrouw Beenen is geformuleerd.

Maar anderzijds is daar de toekomst met de duidelijke signalen betreffende de risico's, de veiligheid, het milieu, de toestand van de cavernes, de dieselolie – honderden miljoenen liters –, de niet-afgesloten boorputten, de toenemende calamiteiten, de zeer grote bodemdaling et cetera. En wij begrijpen het indringende pleidooi van de sprekers, die in belangrijke mate de bewoners vertegenwoordigen om met de zoutwinning te stoppen – gewoon te stoppen. Maar – en nu komt mijn 'maar' – de impact die dat zal hebben op de regionale economie en op de werkgelegenheid in de regio zal zeer groot zijn. Het zou op dit moment nog te ver voeren om definitief te zeggen en ervoor pleiten, want de gevolgen zullen eerst in kaart moeten worden gebracht. In ieder geval is duidelijk dat met behulp van het SodM en straks met de provinciale visie op de diepe ondergrond, er zeer kritisch naar de continuïteit van de zoutwinning zal moeten worden gekeken, op grond waarvan een besluit voor de toekomst kan worden genomen. En ik denk dat de zorgvuldigheid dat dat toch in de handen van de volgende Staten zal liggen.

Mevrouw WULFSE (VVD): De VVD realiseert zich dat de economische betekenis van bedrijven zoals Nedmag, Nouryon en de NAM in onze regio heel belangrijk is. Het gebruik van de ondergrond moet wel veilig en verantwoord zijn en voor een duurzame energievoorziening is het van essentieel belang en het draagt ook bij aan onze welvaart. Maar in de commissie heeft de VVD ook al uitgesproken dat de mensen die last hebben van de vervelende gevolgen van activiteiten in de ondergrond – de sprekers zitten ook op de tribune, dank ervoor dat u er weer bent –, ook een betere bescherming verdienen. We wonen wel in een klein land, de bevolking neemt toe en de overlast van bijvoorbeeld energiewinning willen we zoveel mogelijk beperken, boven en onder de grond. Dat geldt ook voor geothermie en zoutwinning.

Ondertussen hebben we echter niet stilgezeten en zijn de klachten van de bewoners ook eindelijk in Den Haag opgepakt. Het ministerie heeft bij monde van minister Wiebes per brief aangegeven, de problemen van de bewoners te erkennen en is begonnen om de positie van de bewoners te versterken – en daar staan wij vierkant achter. Zoals de Partij van de Arbeid al uitsprak, komen er heldere en duidelijke afspraken over schademelding, afhandeling én communicatie. Er komt een gedragscode voor bedrijven en, ook belangrijk, nieuwe voorwaarden voor die bedrijven kunnen in de vergunningen worden opgenomen, zodat je van tevoren ervoor kunt zorgen dat de bewoners veilig zijn, wat er ook gebeurt in die bodem. Een onafhankelijke Commissie Mijnschade gaat zich hiermee bezighouden en er komen landelijke regelingen. De VVD vindt dat we daarmee op de goede weg zijn. We lobbyen natuurlijk in Den Haag om er enorme vaart mee te maken en zullen de vinger strak aan de pols houden, ook bij ons College. Snelheid – meerdere collega's spraken erover – in dezen is geboden en we hopen dat het College ook in Den Haag daar steeds op blijft aansturen. En graag gaan wij opnieuw in overleg met de bewoners, zo snel mogelijk als die regelingen in werking

zijn getreden om te zien of die vervelende gevolgen nu gewaarborgd zijn en dat u zich veilig en prettig voelt in die omgeving.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De afgelopen jaren hebben we ontdekt dat de rijkdom van de Groninger bodem niet alleen maar een zegen, maar ook een vloek kan zijn. Het rapport van het Staatstoezicht op de Mijnen over de zoutwinning was niet mals en de omwonenden hebben hun gevoelens van onzekerheid en de door hen ervaren onveiligheid hier in deze zaal heel duidelijk onder woorden gebracht.

Er is in onze Staten brede steun voor de inzet van dit College, om te pleiten voor één schadeloket voor mijnbouwschade. En we weten ook allemaal dat de zeggenschap van de provincie op onze ondergrond helaas erg beperkt is. Maar dat neemt niet dat we als provincie wel visie moeten tonen: visie als het gaat om onze Groninger bodem. De ChristenUnie vindt het belangrijk dat de verantwoordelijke bedrijven de zorgen van omwonenden serieuzer neemt en in onze provincie niet alleen maar zout, maar ook vertrouwen gaat winnen. We zijn blij dat daartoe gisteravond in Veendam al wat voorzichtige stappen lijken te zijn gezet. De ChristenUnie steunt het voornemen van het College om tot een brede visie tot de Groningse ondergrond te komen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De afgelopen woensdag heeft in de Commissie Ruimte een aantal omwonenden in het zoutwinningsgebied in de buurt van Winschoten en Zuidwending hun terechte zorg uitgesproken over de gevolgen van de zoutwinning voor hun woon- en leefomstandigheden. Instabiele cavernes en transportleidingen die tot bodemdaling en lekkage van pek en dieselolie hebben geleid. Het rapport van het Staatstoezicht op de Mijnen bevestigt deze zorg min of meer. Gebrekkige communicatie, het afschuiven van verantwoordelijkheden voor de problemen, het trainen en uitblijven van schadeloosstelling voor omwonenden: dat is onderhand regel geworden. Burgers staan heel vaak machteloos, voelen zich niet gehoord. En de PVV vindt dat de gedupeerden van de zoutwinning daarom ook dezelfde status en dus dezelfde behandeling moeten krijgen als de gedupeerden van de gaswinning. Vindt het College dat ook? Graag een reactie. Want er is immers sprake van mijnbouwschade.

Maar de PVV vindt ook dat dan eerst een en ander goed op een rij moet worden gezet. En daarvoor stellen wij voor om een *expertmeeting* te organiseren, waarin prominent zitting hebben de omwonenden, het Staatstoezicht op de Mijnen, de provincie, terzake doende deskundigen en de zoutwinningsbedrijven, die elkaar daar kunnen informeren over de actuele stand van zaken, over de verschillende verantwoordelijkheden en over hoe het verder moet en dat in een overzichtelijk tijdspad met heldere en concrete actiepunten.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Bedoelt de PVV met de *expertmeeting* een soortement van hoorzitting waarbij werkelijk iedereen gehoord wordt en ook bewoners gewoon al hun vragen kunnen stellen en goed in contact kunnen komen met bedrijven, politici et cetera?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, dat is precies wat ik bedoel. Want de omwonenden zijn ervaringsdeskundig bij uitstek. Dus die moeten ook een heel prominente plaats hebben in zo'n *expertmeeting*. En ik versta niet onder een *expertmeeting* dat daar alleen bedrijven en deskundigen die voor de mijnbouw zijn, aan hun trekken komen, maar ook heel duidelijk deskundigen die daar kanttekeningen bij zetten en ook de omwonenden, die heel goed hun problematiek en hun zorgen kenbaar kunnen maken. En ook de uitkomst van zo'n *expertmeeting* moet zijn dat er een heel duidelijk tijdspad komt en concrete maatregelen c.q. actiepunten, waar dan vervolgens aan gewerkt wordt. Want het gaat erom dat deze mensen dezelfde status krijgen als de gedupeerden van de gaswinning. En dat kun je niet even zo zeggen: 'met een pennenstreek'. Nee, daar gaat een traject aan vooraf, ook wat die gedupeerden van de aardgaswinning hebben meegemaakt.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Kan ik dan zeggen dat u dan een soortement van hoorzitting wil hebben dus, zoals we die ook in de Tweede Kamer gehad hebben? Want de term '*expertmeeting*' heeft het woord 'expert' in zich en bij een hoorzitting laat je echt mensen allemaal hun woordje doen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou ja, dat is in een *expertmeeting* ook. Dat heb ik ook met orgaandonatie in de Eerste Kamer ook meegemaakt, daar waren orgaandonoren en ook mensen die organen moesten krijgen, mensen die bepaalde zaken hadden meegemaakt en die mensen kwamen allemaal aan het woord. Dat is heel ruim. Wat we moeten voorkomen is dat in een hoorzitting allerlei emoties de overhand krijgen. Dat moeten we niet hebben, het moet echt puur zakelijk, informatief zijn,

met ook de uitwisseling van zaken en van zorg. En ook het vervolg daarop vind ik belangrijk: dat er dan ook heel concreet gezegd kan worden waar we naartoe moeten.

Daarvoor heeft de PVV een motie voorbereid om tot een *expertmeeting* te komen inclusief de omwonenden c.q. de getroffen en, de ervaringsdeskundigen bij uitstek. Die moeten heel prominent daar hun plek in krijgen.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 430, met als titel 'Organisatie *expertmeeting* zoutwinning'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constateerend dat

- omwonenden in Oldambt en Veendam zijn gedupeerd door de zoutwinning van respectievelijk Nouryon en Nedmag;
- deze omwonenden nauwelijks worden geïnformeerd over de calamiteiten en de gevolgen van de zoutwinning;

Overwegende dat

- de communicatie tussen omwonenden en Nouryon/Nedmag moet worden geoptimaliseerd;
- omwonenden moeten worden betrokken bij de aanpak van de problemen die zijn ontstaan vanwege de zoutwinning;
- de provincie zorgplicht heeft voor zijn burgers;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. samen met Provinciale Staten een *expertmeeting* te organiseren, waarin alle betrokken – provincie, omwonenden, SodM, Nedmag, Nouryon en onafhankelijke onderzoekers c.q. deskundigen – elkaar gaan informeren over de actuele situatie en mogelijke oplossingen bespreken die recht doen aan zowel omwonenden als aan Nouryon en Nedmag;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWIERS (PvH): Even over die motie, ter verduidelijking. In beide gevallen is er gestapelde mijnbouw. Ik mis dat u daarbij een belangrijke club niet noemt: dat is de NAM. Die zou er ook bij moeten zijn, anders krijg je weer een verschuiving van feiten. Ik weet niet of u dat vergeten bent. Misschien dat u het aan kunt aanpassen, want dat zou ons wel lief zijn.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De heer Zwiers heeft gelijk als daar de NAM bij betrokken moet worden. Je pleit voor een *expertmeeting* waarbij alle relevante partijen betrokken worden. En als de NAM daarbij hoort in verband met die gestapelde mijnbouw, dan hoort dat bedrijf daar ook bij.

De heer SCHIJF (D66): Zou zo'n *expertmeeting* georganiseerd moeten worden voor of na het tot stand komen van de visie op de ondergrond? Ik hecht er nogal wat waarde aan dat we dan weten waar we over praten en de visie op tafel ligt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dat is voor mij niet relevant. De visie is duidelijk hier in de Staten: die erkennen het en vinden ook dat omwonenden de dupe zijn van mijnbouw. En dat heeft te maken met de ondergrond en die ondergrond heeft tot gevolg dat mensen schade hebben. Wat mij betreft moeten we niet wachten op een of andere visie. De visie is duidelijk: er is schade door mijnbouw en dat moeten we aanpakken. Het begin is – tenminste, wat wij voorstellen – om tot een *expertmeeting* te komen vanwaaruit je verder kunt. En de status voor deze mensen moet ook vergelijkbaar worden met of hetzelfde worden als de gedupeerden van de gaswinning: want dat is het doel.

De heer SCHIJF (D66): Ik vind het niet onbelangrijk, om de eenvoudige reden dat wij met elkaar moeten koersen richting de vraagstelling wat de toekomst is van de zoutwinning in Oost-Groningen. Stoppen we? Gaan we door? En onder welke condities? Vandaar dat ik nogal even de nadruk leg op die visie op de diepe ondergrond.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nee, maar de sprekers hebben toen ook al gezegd dat het niet hun bedoeling is om de bedrijfsvoering van die bedrijven compleet te laten stoppen. Want er zijn ook andere mogelijkheden om exploitatie van het zout te bewerkstelligen. Belangrijk is dat er conclusies worden getrokken en dat recht wordt gedaan aan schade die gedupeerden hebben. En dat is ook de insteek van die *expertmeeting* en die insteek moet niet zijn het stoppen van deze bedrijven.

De heer HENSEN (SP): Schade: dat begrijp ik. Maar het gaat ook over de veiligheid in dat gebied. Het gaat ook over bodemdaling, het gaat ook over de mogelijkheid dat er *sinkholes* zijn. De veiligheid is toch nog belangrijker dan dat de schade op een goede manier vergoed wordt? Bent u dat met mij eens, meneer Van Kesteren – via de voorzitter?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik ben het helemaal met de SP eens. Alleen, ik ben het niet eens met de SP met haar verhaal dat we moeten strijden tegen het grootkapitaal en dat we deze bedrijven hun exploitatie van de *business* waar ze mee bezig zijn, onmogelijk moeten maken. Daarbij kan best de conclusie getrokken worden dat met de zoutwinning in dat gebied gestopt moet worden. Maar dat wil niet zeggen dat die bedrijven wegmoeten en dat is waar u steeds mee komt. Ja, dat is ons een stap te ver. Het gaat om werkgelegenheid en die bedrijven moeten wel de mogelijkheid krijgen om verder te gaan met bepaalde exploitatie. En daar hoeft niet per se samen te gaan met de winning in dat gebied. Dat hebben de sprekers overigens ook zelf gezegd.

De heer HENSEN (SP): Ja. Gisteravond was ik bij de bijeenkomst in Veendam. Een aantal mensen zei dat zij daar ook waren, maar die heb ik niet gezien.

De directeur van de Nedmag zei dat het zout dat zij winnen, alleen gewonnen kan worden op die plek – nergens anders. Dat neemt niet weg dat de hele zoutbodem ook doorloopt tot in de Noordzee. Maar volgens hem is dat zout alleen daar te winnen.

En over dat andere punt wil ik graag nog één opmerking, meneer de voorzitter, als u mij dat toestaat. Onze analyse van wat er misgaat en dat dat vaker de schuld is van het grootkapitaal, wil ik graag op een ander moment met u delen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, de SP is bezig om al inhoudelijk invulling te geven aan de *expertmeeting*. Kijk, dat is een mening van de Nedmag. In de *expertmeeting* komen er ook andere standpunten en meningen tegenover te staan die dat weer kunnen onderuithalen of in elk geval in twijfel kunnen trekken. Dus ja, u bent al verder. Ik wil eerst die *expertmeeting* georganiseerd en dan kan iedereen zijn zegje doen, ook de omwonenden en dan moeten daar conclusies aan verbonden worden en er moet een tijdspad komen met duidelijke actiepunten.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik hoor juist dat de heer Van Kesteren een beetje een invulling gaat geven aan de *expertmeeting*. Want hij gaat er al een beetje vanuit dat de bedrijfsvoering gewoon doorgezet kan worden. Ik wil wel uit zijn mond horen dat wij ook echt neutraal daarin gaan staan als we zoiets organiseren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Als ik mijn partij vergelijk met de Partij voor de Dieren, dan vind ik dat wij zeer neutraal en dat de Partij voor de Dieren toch absoluut niet neutraal is. Want als het aan de Partij voor de Dieren ligt, wordt elke economische activiteit in deze provincie de nek omgedraaid. Ja, dat is het verschil tussen uw partij en mijn partij: we hebben heel veel affiniteit met dieren, maar niet met uw wereldvisie. Dat hebben wij totaal niet. En u kunt mij daarin ook niet overtuigen en ik denk ook omwonenden niet.

De VOORZITTER: Ik zou willen voorkomen dat dit interruptiedebatje een uitwisseling van wereldvisies wordt. Maar als u een aanvullende vraag hebt, mag dat.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het was helemaal niet mijn vraag of wij een verschil van mening hadden over dingen, want dat is natuurlijk compleet duidelijk. Mijn vraag is: gaan we neutraal naar zo'n *expertmeeting* of niet?

De VOORZITTER: Daarmee is deze kwestie af, als de heer Van Kesteren antwoord heeft gegeven.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Een *expertmeeting* is sowieso neutraal, omdat alle partijen, alle standpunten en alle meningen aan bod komen. Alleen is het belangrijk om daarna conclusies te formuleren en daar een actieplan op toe te passen. Dat is heel belangrijk. Maar het gaat er wel om om recht te doen aan alle deelnemers, ook aan economische bedrijvigheid die je niet zomaar kunt wegstrepen. En dat is wat een aantal partijen in dit gremium wél wil. Wij willen dat absoluut niet.

De VOORZITTER: Ik geloof dat dit punt nu helder is. Mevrouw Wulfse.

Mevrouw WULFSE (VVD): Voor de VVD toch niet helemaal, voorzitter. Toch een interpretatie van de motie. Ik hoor de PVV nu net zeggen – in antwoord op vragen van de Partij voor de Dieren, geloof ik – dat het gaat om alle meningen. De VVD heeft het zo geïnterpreteerd dat u een aantal experts wilt horen en in de Tweede Kamer noemen ze dat bijvoorbeeld een ‘technische hoorzitting’. Daar zijn wij heel erg voor, want dan gaat het echt om feiten. De omwonenden staan er ook bij: nou, dat zijn ervaringsdeskundigen. Voor ons blijft dit toch wel qua organisatie en wat we daarmee moeten, toch wel wat vaag. Is dit nou een technische hoorzitting of is dit een meningentribunaal?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nee, we gaan nu weer – zoals heel vaak in dit gremium – over woordjes zitten debatteren. Het is heel duidelijk: onder een *expertmeeting* versta ik het volgende. Er is nu een gebrek aan communicatie, bewoners voelen zich niet gehoord en bepaalde meningen worden nu voor waar en als zijnde feitelijk aangenomen. Een *expertmeeting* dient ervoor om alles helder te krijgen en ook alles heel objectief en neutraal op een rij te krijgen – niets meer en niets minder. En als u dat een ‘technische hoorzitting’ wilt noemen: prima. En als de Partij voor de Dieren dat een ‘hoorzitting’ wil noemen: ook goed. Maar de bedoeling is heel helder: het is een *expertmeeting* van deskundigen, die de zaken helder krijgt en waar dan ook conclusies aan verbonden kunnen worden, zodat er ook een vervolg aan gegeven kan worden. En er moet een status van bewoners komen: een status die de gedupeerden van de gaswinning ook hebben.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, ik lees in de tekst van de motie dat er dus recht moet worden gedaan zowel aan omwonenden als aan Nouryon en Nedmag. Wij realiseren ons volgens mij allemaal dat de gelijkenis met de aardgaswinning heel groot is. Dus ik zou dit dan eigenlijk ook kunnen lezen dat als je het over de aardgaswinning zou hebben, je dan ook recht zou moeten doen aan zowel de omwonenden – dus zeg maar: de slachtoffers – als de NAM? Dat leest niet prettig, moet ik zeggen. Is daar nog iets aan te doen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, wat je moet voorkomen is dat deze bedrijven volledig uit beeld raken. Want je moet ook bedrijven de kans geven om ook hun verhaal te doen, om ook hun standpunten naar voren te brengen. En als je dat niet doet, dan wordt het meer een emotionele bijeenkomst waar iedereen zijn gal spuwt en waar het ook leuk is om het gemoed wat af te reageren. Maar dan is de status van een zakelijk en objectief forum weg. Kijk, het is prima als omwonenden hun ei kwijt kunnen en hun stoom kunnen afblazen. Dat is allemaal leuk en aardig, maar dan kom je geen stap verder. Dat hebben we ook gezien met de gedupeerden van de aardgaswinning: dat je gewoon niet om de NAM heen kunt. En als blijkt dat deze bedrijven buitenspel gezet moeten worden en dat je op dezelfde wijze de schade moet vergoeden via de overheid: nou, dat zou dan ook een mooie zijn. Maar het traject daarnaartoe zul je toch moeten doorlopen.

De VOORZITTER: Ik vind het helder zo. Mevrouw Van Kleef.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Toch een vraag aan de heer Van Kesteren naar aanleiding van de motie. U had het zojuist over een *expertmeeting* waar ook conclusies aan verbonden kunnen worden. Dan vraag ik mij af: wie gaan die conclusies trekken en welk mandaat wilt u dan aan die *expertmeeting* meegeven?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, het is heel belangrijk: wij zijn met z'n allen volksvertegenwoordigers, wij zijn daarvoor in de wieg gelegd. Wij zullen toch na afloop een conclusie moeten trekken waarbij wij vinden wat er zou moeten gebeuren. Dat hebben wij in de hand. Alleen, als men nu al deze motie niet wil steunen, ja, dan begint het al goed. Want dan is niet meer het gezamenlijke doel dat we hebben, de omwonenden c.q. de gedupeerden, maar dan wordt het partijpolitiek uitgevent: “Nou ja, het komt van de PVV, dus we steunen het dan maar niet.” Want er wordt ook gezocht naar verschillende woordjes: “Als ik dit goed lees, wat bedoelt u dan met ‘*expertmeeting*’?” Ja, als we zo beginnen... De bedoeling is heel duidelijk: het begint met communicatie. Daar is gebrek aan, insprekers hebben dat ook vorige week heel duidelijk aangegeven: daar schort het aan. Deze poging is om daar verandering in te brengen en om dat vlot te trekken. En dat lijkt mij een goed begin voor het verdere traject.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Het rapport van het SodM geeft wat ons betreft mooi aan dat de risico's van de zoutwinning jarenlang zijn onderschat. Wat het rapport ook aangeeft, is dat er op dit moment nog heel veel onduidelijk is. En als je kijkt naar het lek bij Tripscompagnie, dan is

daarvan uiteindelijk de conclusie van het SodM dat de oorzaak die wordt gegeven, waarschijnlijk de meest logische is. De risico's van nu en in de toekomst zijn nog steeds onduidelijk en onzeker.

Wat voor Groninger Belang belangrijk is, is in ieder geval erkenning van de situatie, erkenning van de omwonenden. Maar met name dat de veiligheid wordt gewaarborgd en daarna een goede afhandeling van de schade. Laat ik duidelijk zijn – wellicht komen daar nog vragen over: wat ons betreft zijn wij per definitie niet tegen zoutwinning, zolang het maar veilig gebeurt. Hetzelfde standpunt hebben wij ingenomen ten opzichte van de aardgaswinning. Als het niet veilig kan, dan geen zoutwinning. Maar we moeten ook realistisch blijven: op dit moment is er nog veel te veel onduidelijk om nu met mooie uitspraken te komen als: 'We moeten nu stoppen met de zoutwinning.' Want hoe veilig is het om daar nu gelijk mee te stoppen? Daar is veel onduidelijkheid over. Op het moment dat Nedmag nu alle activiteiten staakt, is dat dan veilig genoeg voor de omwonenden? Nou, dat zijn allerlei zaken die nu moeten worden uitgezocht en waar rekening mee moet worden gehouden.

De heer HENSEN (SP): Ik denk dat we hier te maken hebben met een heel bijzondere partij, Groninger Belang. Want die heeft iets nieuws ontdekt, iets wat nog niet bestaat en wat nu opeens geïntroduceerd wordt. Ik ben ook heel benieuwd hoe dat werkt: veilige zoutwinning en veilige gaswinning. Hoe zit dat in elkaar?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou, wij hebben niet iets nieuws ontdekt – wat de SP suggereert. Wij zijn gewoon heel helder als het gaat om de zoutwinning in haar algemeenheid. Zoutwinning is er op diverse gebieden en op diverse manieren. Wij zeggen op voorhand: wij zijn geen partij die gaat roepen: "Wij zijn tegen dit" en "Wij zijn tegen dat". Wij zeggen gewoon dat wij niet tegen zoutwinning zijn, zolang dat maar veilig gebeurt. Als het niet veilig gebeurt, dan moeten we het niet doen. Ik denk dat dat dus niet iets nieuws is wat we creëren, dat is denk ik iets heel helders.

De heer HENSEN (SP): Ik hoorde toch net heel duidelijk van Groninger Belang de opmerking dat zoutwinning veilig moet, net als bij de gaswinning. Het moet gewoon veilig. Ja, maar als het niet veilig kan, wat dan? Dan stoppen we? Dan bent u ook voor stoppen?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, dat is toch wat ik zeg? Dat is ook wat wij in de commissie hebben gezegd – ik weet niet wat daar onduidelijk aan is. Kijk, op het moment dat er een niveau is als we het hebben over de gaswinning – dat standpunt hebben wij van begin af aan ingenomen –, zei het SodM destijds dat 12 miljard kuub per jaar een veilig niveau van gaswinning was. Kijk, wij zijn niet een partij die meent de wijsheid in pacht te hebben op dat gebied, wij zijn geen deskundigen. We gaan af op wat de adviseurs daarover zeggen. Als die zeggen dat dit een veilig niveau is, dan zeggen we: nou, dan moeten we in ieder geval terug naar dat veilige niveau. Dat is zeg maar de vergelijking met de aardgaswinning.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Over die veiligheid: is Groninger Belang zich ervan bewust dat op dit moment de bodemdaling rondom Veendam veel groter is dan is toegestaan, dat er dus buiten de vergunning om gewerkt wordt en dat er dus maar één optie mogelijk is: zo snel mogelijk veilig en afbouwen?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik ben het eens met de heer Meendering als dat inderdaad ook zo zou zijn. Kijk, wij zijn ons bewust van de situatie zoals die nu is. Alleen, waar wij voor willen waken – en dat is weer die vergelijking met de gaswinning – is dat er deskundigen zijn, die zeggen dat als je op een bepaald moment stopt, je iets in gang zet wat tot een nóg onveiligere situatie leidt. Ik heb een van de sprekers ook horen zeggen dat er nu juist extra zout wordt gewonnen om de druk constant te houden. Nou, dat zijn allerlei zaken waar wij als politici geen weet van hebben. Maar dat maakt dat wij zeggen dat je niet zomaar kunt zeggen dat we direct moeten stoppen. Je kunt direct stoppen als het op een veilige manier kan. Maar ik weet niet wat die manier is en dat zal nader moeten worden onderzocht.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik krijg geen antwoord op de gestelde vraag of het Groninger Belang bekend is dat die bodemdaling rond Veendam op dit moment forser is dan is toegestaan.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Dat is ons bekend.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Begrijp ik nu uit de woorden van de heer Scheffers dat als het op een veilige manier kan, u dan ook echt voor de afbouw van de zoutwinning bent? Dus als het

Staatstoezicht zegt dat het kan, u dan ook voor bent? Of zegt u: als het Staatstoezicht zegt dat als we dit nog een beetje doen, het redelijk veilig is – net als toen met die 12 miljard kuub –, dat u voorstander bent van die zoutwinning?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Als mevrouw Voerman goed naar mijn woordvoering had geluisterd, dan had zij het antwoord op die vraag geweten. Ik heb zojuist aangegeven dat op het moment dat je op een veilige manier kunt afbouwen en dat je naar een veilig niveau kunt zodat je de risico's kunt beperken, je dat dan gewoon moet doen, als het anders niet veilig kan.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik hoor nu toch weer twee dingen in dezelfde zin – maar misschien begrijp ik de heer Scheffers niet zo goed. U zegt 'veilig afbouwen' en 'naar een veilig niveau toewerken'. Dat zijn twee verschillende dingen.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou, ik bedoel hetzelfde. Maar laat ik het nog eens duidelijk zeggen: kijk, we kunnen hier heel dapper gaan zeggen – het is bijna verkiezingstijd – dat we gelijk moeten stoppen met de zoutwinning, om de mensen valse hoop te geven. Alleen, wij weten niet wat daarvan het effect is op de ondergrond. Kijk, er gebeurt daar van alles in de ondergrond waar we eigenlijk geen goed beeld van hebben. Er zijn allerlei holtes, er wordt net gesproken over *sinkholes*. Ja, dat zijn allerlei risico's die spelen. Moet je dan gelijk zeggen: nou, we stoppen gewoon alle activiteiten? Als de deskundigen zeggen dat dat kan en dat veilig is, dan zeggen we: ja, dan moet je dat doen. Maar op het moment dat dat niet kan – en dat is nu onduidelijk – dan gaan wij niet als eerste roepen om toch maar gelijk zo snel mogelijk af te bouwen. Dan wachten wij liever af wat de deskundigen zeggen over op welke manier wij het moeten aanpakken om het veilig te maken voor de omwonenden.

De VOORZITTER: Mevrouw Voerman, ten slotte.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Aan het eind van de weg bent u voor de afbouw? Een complete stop van de zoutwinning?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Als daarmee de veiligheid geborgd is, dan wel.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nog even terugkomend op de woorden van de heer Scheffers. Die zegt dus dat we uiteindelijk wel gaan afbouwen, ook als dat betekent de sluiting van Nedmag?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, daar gaan we echt naar een situatie toe waar ik geen weet van heb. Kijk, ik weet dat er nog moties in aantocht zijn over dat die fabriek van Nedmag op een andere manier zout kan verwerken. Die fabriek zelf is het probleem niet, het probleem is die winning. Kijk, de mensen die daar werken, de werkgelegenheid: dat is het probleem niet.

Wat ons betreft moeten we met name kijken naar de invloed die we zelf als Staten hebben. Die invloed ziet met name op de wijze waarop wij ons College boodschappen mee kunnen geven en opdrachten kunnen geven. We hebben daarover destijds een motie aangenomen, 'Gelijke monniken, gelijke kappen'. Nou, wij hebben hier een hele discussie over zaken, terwijl ik denk dat we volgens mij allemaal hetzelfde vinden. We vinden allemaal dat die omgekeerde bewijslast er moet komen en we vinden allemaal dat er één loket moet zijn. Dus de hele discussie die zostraks hier passeerde, ontgaat mij een beetje. Althans, ik zie een aantal partijen nu kijken: de meeste partijen vindt dat, laat ik het zo zeggen. Wij hebben daartoe ons College een opdracht gegeven om daarvoor te pleiten en dat binnen te halen. Ja, de conclusie is dat dat niet lukt. Ook op het gebied van de gaswinning zien wij dat wij dingen die wij hier belangrijk vinden, niet erdoor krijgen in Den Haag. Wij denken in ieder geval dat wij eens goed moeten kijken waarom dat niet lukt, waar daar het probleem in zit. Wat we kunnen hier natuurlijk van alles besluiten, van alles vinden en allerlei visies ontwikkelen over hoe wij hier met de zaken om moeten gaan. Maar op het moment dat de personen die daarvoor verantwoordelijk zijn, daarin niet meegaan, dan is het met name vergeefse moeite.

Tot slot de suggestie van de PVV over de *expertmeeting*. Kijk, over de invulling daarvan kunnen we van alles zeggen hoe je dat moet aanpakken. Mijn fractie ziet het met name als een *expertmeeting 2.0*. Hoe die 2.0 dan wordt ingevuld, dat zullen we dan wel zien. Maar ik denk dat het idee wel een goed plan is. Ik heb de sprekers ook gehoord dat zij die communicatie missen vanuit bedrijven als Nedmag en Nouryon. Wat de PVV heeft bedoeld is te zorgen dat we de experts bij elkaar zetten, die ook de bewoners kunnen informeren en dat er eerlijke informatie op tafel komt. En in welke vorm dat precies wordt gegoten, weet ik niet, maar ik denk wel dat dat een belangrijke stap is.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ik zat nog eens even na te denken. Want ik hoorde Groninger Belang zeggen dat we hier wel van alles vinden en we van alles op papier kunnen zetten, maar we helemaal niks in Den Haag voor elkaar krijgen. Ik vind het eigenlijk geen recht doen aan de inspanningen die wij hier al vier jaar of langer plegen. Zowel vanuit Collegezijde als vanuit ambtelijke zijde reist men continu heen en weer naar Den Haag om van alles voor elkaar te boksen: dat lukt heel erg en dat doen wij ook met allerlei partijen via onze lobby bij onze eigen partijen in Den Haag. Dus ik vind dat u eigenlijk met die opmerking ons allen tekortdoet. Realiseert u zich dat ook nu u het zo schetst?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nee, ik realiseer me dat totaal niet. Dat is hier gewoon de sombere constatering die ik doe na vier jaar Staten. Kijk, wij hebben hier van alles besloten, van alles gewild, allerlei meningen gespuid, maar aan het einde van de rit: waar wordt uiteindelijk een stapje in de goede richting gezet? Dat is vanuit Den Haag. Maar niet bij alles wat wij hier willen. Kijk, we hebben een jaar lang gesproken over financiële bijstand voor gedupeerde aardbevingslachtoffers. Er wordt hier telkens gezegd: "Ja nee, daar zijn ze mee bezig in Den Haag. Den Haag gaat dit regelen. Den Haag gaat dat regelen." Maar uiteindelijk was het niet iets wat wij zelf voor elkaar kregen. Dat is de mening in ieder geval van Groninger Belang.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, nogmaals: ik denk dat Groninger Belang dan wel de meeste partijen hier tekortdoet. Want die krijgen het wel voor elkaar en dan in Den Haag, waar het hoort. Nou, misschien dat u uw eigen lobbytracé dan iets beter moet opzetten, want dan kunt u ook ervaren hoe dat werkt. Ik vind het gewoon jammer voor het College, voor de partijen hier en voor de ambtenaren en ik denk dat u er echt naast zit.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou, misschien kan mevrouw Wulfse dan uitleggen hoe die lobby erin heeft geresulteerd dat we nog steeds geen omgekeerde bewijslast hebben in het kader van de zoutwinning en dat we geen één loket hebben voor de afhandeling van de zoutwinningschade?

De VOORZITTER: Mevrouw Wulfse, voor één keer dan. Want dit is weer een omgekeerde interruptie, hè? Dat wordt zo langzamerhand een stijfiguur. Ik geef u de gelegenheid om één keer beknopt te antwoorden als u dat wilt.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ach, nou vooruit. Ja, ik bedoel, het feit dat je een lobby doet op – laten we zeggen, een mooi rond getal – honderd onderwerpen en u pakt er één onderwerp uit waarin in ieder geval de mening van Groninger Belang niet gehonoreerd wordt, dan zegt dat niks over al die andere onderwerpen. Daar wou ik het bij laten.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Zullen we voor dit interruptiedebatje het ook daarbij laten? De heer Scheffers vervolgt zijn betoog.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, ik was eigenlijk klaar met mijn betoog, maar ik gebruik toch nog even mijn spreektijd om daar nog even op in te gaan. Kijk, het is niet zomaar één onderwerp dat Groninger Belang belangrijk vindt, het is een onderwerp dat de hele Staten belangrijk vindt: dat we eigenlijk allemaal zelfs het belangrijkste vinden, die omgekeerde bewijslast en dat ene loket. En onze sombere constatering is dat wij die zaken er niet doorkrijgen, net als heel veel zaken. Vandaar de constatering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Tijdens de commissievergadering hebben we al onze grote zorgen uitgesproken over de zoutwinning, met name rondom Veendam. Op dit moment wordt hier gewerkt op grond van het escalatiemodel omdat, zoals net ook al gezegd in een interruptie, de bodemdaling hier véle malen groter is dan is toegestaan. GroenLinks wil dan ook, niet alleen in deze Staten maar ook landelijk, dat de zoutwinning rondom Veendam wordt beëindigd. Veiligheid voor alles: zodra dat kan, moet die zoutwinning worden beëindigd. Wij beseffen ons terdege dat dat wellicht tot het verlies van werkgelegenheid, maar gezien de krapte op de arbeidsmarkt zien we zeker kansen om mensen naar passend werk te laten doorstromen. En wij begrijpen in dat kader wel de zorgen die er kunnen leven onder het personeel van Nedmag in dezen.

De *expertmeeting* – de PVV heeft hem al aangekondigd. Hoe we hem ook gaan noemen, wij zouden graag zien dat die georganiseerd wordt. Ook in de commissie is daar al over gesproken. Volgens mij gaan wij dat ook gewoon doen, want we moeten meer inzicht krijgen in de hele materie.

Rondom Veendam grijpt het SodM reeds in, maar rondom Westerlee zijn er nog heel veel vragen onbeantwoord en die zouden we in zo'n *expertmeeting* dan beantwoord kunnen krijgen. Dit ook in relatie tot de nieuwe visie op de ondergrond die wordt ontwikkeld.

Er zijn een heleboel moties aangekondigd: die hebben we al wel gezien, maar die zijn nog niet ingediend in deze Staten. En die roepen op tot het stoppen met de zoutwinning en tot één schadeloket. Wij roepen de indieners van die motie straks op om eens met elkaar om de tafel te gaan om te kijken of we één gezamenlijke motie kunnen opstellen, waarin de Staten een eenduidige uitspraak kunnen doen rondom de zoutwinning. De veiligheid en de schadeafhandeling moeten geborgd zijn en zeker als we spreken over de gestapelde mijnbouw, zitten we niet te wachten op meerdere schadeloketten. Één schadeloket voor iedereen, dat correct en snel werkt. En van de ondergrond blijven we even zoveel mogelijk af.

De heer ZWIERS (PvN): U noemt het SodM en het Lanengebied en ook het gebied rond Westerlee: dat verschil is mij onbekend. Maar daar ligt al een rapport over dat één of twee cavernes in stabiel zijn en dat men daaraan moet werken. Hebt u dat misschien gemist? Ik vraag het even.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Nee, we hebben dat niet gemist. Het is ons bekend dat we er cavernes instabiel zijn en dat ernaar gekeken moet worden. Maar de grootste claims spelen op dit moment rondom Veendam, dus daar ligt wat ons betreft even de prioriteit. Maar vanuit die *expertmeeting* moeten we ook zeker het gebied rondom Winschoten niet vergeten.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Als we de verhalen van de sprekers bij de commissie van vorige week net zo serieus nemen als de vele verhalen die we kennen vanuit het gaswinningsgebied, dan mag je niet meten met twee maten. De verhalen zijn dezelfde: schade, van het kastje naar de muur gestuurd worden, de grond zakt onder de voeten weg van de mensen in Borgercompagnie en omstreken, in Heiligerlee beeft de aarde, cavernes zijn instabiel. Schade wordt gemeld in alle winningsgebieden, ook bij Zuidwending. Het niet-stoppen met de zoutwinning is een puur economische keuze.

We hebben van de gedeputeerde gehoord dat het College bezig is met een nieuwe visie op de ondergrond. Het College wil niet over zijn eigen graf heen regeren. De Partij voor de Dieren vindt dat een non-argument. Mijnbouw is per definitie iets van de lange adem: tenslotte kan het volgende College ook een andere visie hebben over de gaswinning. Het College zou hier wat ons betreft een principe-uitspraak over moeten doen en daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 431, met de poëtische titel 'Het 'bittere' zout'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constatende dat

- de zoutwinning rond Veendam tot de grootste bodemdaling leidt in Nederland;
- het SodM inmiddels ook zijn twijfels heeft over de veiligheid van de zoutwinning;
- er veel niet-erkende schade is;
- mensen door het vechten voor hun rechten murw geslagen zijn;

Overwegende dat

- de ellende voor omwonenden van de zoutwinning in onze provincie in alle opzichten vergelijkbaar is met die van de Groningers met mijnbouwschade door de gaswinning;
- gedupeerden van de zoutwinning onvoorwaardelijke steun verdienen als die ook gegeven wordt aan de slachtoffers van de mijnbouw door de gaswinning;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. uit te spreken dat men er alles aan zal doen om de zoutwinning in onze provincies te stoppen en daartoe actie te ondernemen en met de genomen stappen terug te komen naar de Staten vóór 1 maart 2019;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer HENSEN (SP): Hoe stelt u zich dat voor dat het College alles in het werk zal stellen om de stoppen met de zoutwinning? Het is toch niet aan dit College om te stoppen met de zoutwinning?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nee, dat klopt. Maar het is ook niet aan ons om te stoppen met de gaswinning en daartoe hebben wij heel hard gewerkt in Den Haag om daar iets aan te doen. Dus hoe ik me dat voorstel is dat het College naar Den Haag gaat en daar zegt dat dit gewoon niet langer kan worden toegestaan, dat niet kan worden toegestaan dat de bodem onder de voeten wegzakt van onze inwoners. Dat willen we gewoon niet meer, we willen gewoon actie zien richting Den Haag.

De heer HENSEN (SP): Ik snap de boosheid, ik snap dat u iets wilt doen. Maar dit lijkt mij toch niet de goede weg. Volgens mij zijn er andere wegen, bijvoorbeeld de visie op de ondergrond. Heeft de Partij voor de Dieren daar al een standpunt over ingenomen?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Jazeker. Als wij als fractie een eigen visie op de ondergrond mogen schrijven, dan ziet die er waarschijnlijk heel anders uit dan wat dit College gaat doen. Het moge duidelijk zijn dat de Partij voor de Dieren helemaal geen gerotzooi meer wil in de ondergrond – zeker niet als het schade aanbrengt aan het milieu. Maar wij willen het eigenlijk een beetje loskoppelen van elkaar. We snappen dat er een visie komt op de ondergrond, maar we willen dat er nu niet gezwegen wordt over deze zoutwinning. We willen dat er een principe-uitspraak komt van het College. Van dit College. We zitten hier nog, het College bestuurt op dit moment nog, we willen dus een principe-uitspraak van dit College over de zoutwinning. En dat moet krachtig uitstralen richting Den Haag. Dat is eigenlijk wat we vragen.

De heer ZWIERS (PvH): Ja, ik hoor een nuanceverschil. De Partij voor de Dieren en de Partij voor het Noorden zijn allebei heel erg opgekomen voor de gedupeerden van de gaswinning en ook de zoutwinning – laat daar geen misverstand over bestaan. Ik heb ook heel goed geluisterd naar de sprekers. U zegt nu dat de zoutwinning moet stoppen. Ik zal straks een voor mij een wat genuanceerder verhaal houden: ik kijk tegen de Nedmaglocatie anders aan dan de locatie Lanengebied. Daar hebben de mensen ook een heel andere inspraak gehad en nu zegt u dat men daar ook moet stoppen? Want dan hebt u niet goed naar de burger geluisterd; ik vind dat u ook naar de burger moet luisteren. Of doet u dat niet?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Wij luisteren heel goed naar de burgers. De burgers zijn ook voor ons ontzettend belangrijk, maar voor de Partij voor de Dieren is het milieu ook heel belangrijk en wij vinden ook niet, zoals in het geval van Nedmag, dat dat bedrijf maar moet doorgaan. Want dan moet het zout van elders komen: misschien wel onder het Wad vandaan en dat willen we uiteraard ook niet. Dus we moeten het probleem niet verplaatsen, we moeten het probleem oplossen.

Verder vindt de Partij voor de Dieren, samen met de Partij voor het Noorden, dat de provincie het voortouw moet nemen in het creëren van een schadefonds. We willen via een motie de gedeputeerde vragen, het gesprek aan te gaan met de betrokken bedrijven en overheden, waarbinnen ook de provincie en het waterschap de verantwoordelijkheid dragen. En dat met als doel het schadefonds en daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 432, met als titel 'Rechtdoorzee met een schadefonds'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fractie van de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- rond de mijnbouwlocaties van Nedmag en Nouryon sprake is van gestapelde mijnbouw;
- geen enkele van de betrokken partijen de schade van de gedupeerden wil erkennen;
- de mensen voor het verhalen van de schade van het kastje naar de muur worden gestuurd;
- mensen ondertussen zelfs hun schade daarom maar niet meer melden;

Overwegende dat

- de ellende voor omwonenden van de zoutwinning in onze provincie in alle opzichten vergelijkbaar is met die van de Groningers met mijnbouwschade door de gaswinning;
- gedupeerden van de zoutwinning onvoorwaardelijke steun verdienen als die ook gegeven wordt aan de slachtoffers van de mijnbouw door de gaswinning;
- er inmiddels aan schadeafhandeling en versterking wordt gewerkt op het Groningenveld;
- de minister nog niet voornemens is, dezelfde rechten voor gedupeerden van de gestapelde mijnbouw te laten gelden als die worden gehanteerd bij de gedupeerden van de gaswinning;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. in gesprek te gaan met alle betrokken partijen, met als doel te komen tot een schadefonds voor gestapelde mijnbouw;
2. met de resultaten van de gesprekken terug te komen naar de Staten vóór 1 maart 2019;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dan ten slotte nog even een reactie op de motie van de PVV over de *expertmeeting*. We zijn een groot voorstander van een soort *meeting* waarin alle partijen met elkaar in

gesprek kunnen en dat het dus ook partijen zijn die als expert dingetjes kunnen benadrukken en beoordelen. Maar we zijn het met één dingetje niet eens in die motie, dus dat is ook gelijk een stemverklaring. Over het laatste zinnetje: we willen niet dat die beide bedrijven nog in stand worden gehouden. Dus we zullen voor die motie stemmen, met uitzondering van die laatste paar woorden.

De VOORZITTER: Ik ben bang dat ik erg moet zoeken in het Reglement van Orde hoe we dat moeten doen. Maar we hebben nog even tijd om daarover na te denken.

De heer Zwiërs heeft het woord.

De heer ZWIERS (PvdN): De motie ging net over één loket voor de schadevergoeding en de omkeerbaarheid van het schadebewijs. Nou, de Partij voor het Noorden heeft in ieder geval veel aandacht besteed aan de Nedmaglocatie en de Nouryonlocatie en wij zien ook duidelijke verschillen. Want het gebied waar gewonnen wordt, daar zit ook heel veel verschil in. Bij Nedmag gaat het helemaal in de breedte en in de rondte en bij Nouryon gaat het echt de diepte in ten aanzien van de cavernes. Dus er zit heel veel verschil in. Je ziet dan ook niet voor niets bij Nedmag dat er een enorm bovengemiddelde bodemdaling is: waarschijnlijk al boven de 50 centimeter. Er wordt ook van 49 centimeter gesproken, maar dat is al van jaren geleden. Dus wij gaan ervan uit dat het al duidelijk meer is van 49 centimeter. Dat houdt ook in dat er een aangepaste of nieuwe vergunning aangevraagd moet worden.

Wij zijn ook een beetje geschrokken. Dat was nog niet zo bekend, maar vorige keer werd erover gesproken dat er hogedrukexplosies waren onder de grond en dat daar pekkel vrijkwam. En vroeger had je daar de smeerpomp: ik ken hem nog precies, als je nu vanaf Zuidbroek richting Scheemda rijdt, zie je rechts in het land een pomp staan. Daar zie je een klein gebouwtje staan en daar is de pomp. Maar die blijkt helaas nog gebruikt te worden. Dus als er wat gebeurt, wordt daar pekkelwater doorheen gegooit. Wij hebben onze twijfels of het alleen maar pekkel is. Want het gaat wel naar de Dollard en de Dollard is een brak gebied: dat is niet alleen zout. Nee, dat is gewoon zoet-zoutgebied. Wat daar in de Dollard terecht komt, strookt al niet met de habitat. Ik kijk ook even naar GroenLinks: ik had ook verwacht dat zij daar ook over zouden beginnen. Maar dat verontstunt ons zeer. En wat hoor je van de week? Dat die explosie waarschijnlijk ook de oorzaak ervan is geweest dat die diesel weggestroomd is. Wie garandeert mij dat er geen diesel in de Dollard terecht is gekomen, in een groter gebied? Ik bedoel, dat zijn voor mij allemaal vragen die de bewoners misschien ook hebben. En dat er een explosie plaatsvindt daar onder in de grond, dat heeft met de deksel te maken van die zoutmijn daar. En komen er scheuren in, dan kunnen er *sinkholes* ontstaan. Dus van zo'n verklaring kan ik me best voorstellen dat de bewoners daar ook weer vele vragen over hebben. Alleen, daar krijgen ze op dit moment weer geen antwoord op, want ja, het is commercie en dat ligt heel moeilijk natuurlijk.

De heer MEENDERING (GroenLinks): De vraag aan de Partij voor het Noorden of ze in de commissievergadering wel goed heeft opgelet. Want wat u daar schetst, het verhaal van de zoutlozingen op de Dollard, is door meerdere partijen, waaronder GroenLinks, uitvoerig aan de orde gesteld. Dus dat hebt u toen kennelijk gemist.

De heer ZWIERS (PvdN): Nee nee, dat klopt. Maar ik miste dat nu in deze discussie. Ik dacht dat u daar geheid op terug zou komen. Het is dus geen beschuldiging, het is gewoon een aanvulling van mij.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Het antwoord is duidelijk. Maar het gaat wat ons betreft nu over de veiligheid op de winningslocaties.

De heer ZWIERS (PvdN): Ja. En daar ga ik ook op door, want er wordt gezegd dat wij niet over de winning gaan en niet over de gunning gaan. Dat klopt, maar wij zijn wel de publieke sector en de provincie en de gemeenten gaan over de veiligheid. En de veiligheid is een heel belangrijke zaak in onze provincie, net als in de gasdiscussie. Dus daar willen we ook echt de nadruk op leggen: veiligheid voor de inwoners allemaal gelijk: gas of zout. Ik bedoel, of de gestapelde mijnbouw, want op beide locaties gaat het om gestapelde mijnbouw – helaas – en niet alleen om zout. Dus het is nog wel gecompliceerd wat dat betreft.

Om de werkelijkheid in stand te houden dient de Partij voor het Noorden toch een motie in, in het geval alle vergunningen niet afgegeven worden voor de fabriek. En als de vergunningen helaas wel afgegeven zouden worden, heb ik begrepen van de bewoners dat de fabriek misschien nog hooguit tien jaar zou kunnen draaien. Maar wij vragen in ieder geval aan het College om gezamenlijk

met de zoutbedrijven eens even te kijken of men op een andere locatie kan winnen. En ik hoorde net al van de SP dat gisteren door Nedmag gezegd is dat er wat in de Waddenzee zit. Nou, daar zijn wij ook niet gelukkig mee. Of het zit op een andere plek: en ja, daar valt niet te winnen, wordt gezegd. Nou, ik geloof daar niet zozeer in. Gezien de huidige technologie is er heel wat mogelijk, dus dan kun je in ieder geval de zoutwinning weghalen bij de Nedmaglocatie – bij Borgercompagnie en Tripscompagnie – en dan moet je daar dan wel op een veilige en goede manier, zodat niemand er last van heeft, zout gaan winnen. En misschien moet je het zout wel uit Curaçao halen: daar is ruimte genoeg. In plaats van dat je 200 miljoen euro winst op jaarbasis hebt, heb je dan maar 180 miljoen euro winst op jaarbasis. Wij zijn daar niet zo bang voor. Maar wij gaan in ieder geval van het positieve uit om te kijken of de provincie onderzoek wil doen en eens met Nedmag goed wil kijken naar alternatieven in het kader van de werkgelegenheid. Want die is ook heel belangrijk in de omgeving Veendam, dat die daar dan blijft bestaan.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 433, met als titel 'Groningen veilig en Nedmag een toekomst'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- zoutwinning bodemdaling en instabiliteit veroorzaakt;
- de bodemdaling op dit moment al boven de 50 centimeter is;
- er nieuwe vergunningen moeten worden aangevraagd;
- veiligheid in Groningen heel belangrijk is ook voor wat betreft de zoutwinning;
- bij het bedrijf Nedmag een zoutput lekt, waardoor er een kans bestaat dat olie in het grondwater terecht kan komen;
- ten gevolge van het olielek het SodM al een verbod heeft opgelegd van reeds aangevraagde zoutwinvergunningen;

Overwegende dat

- in verband met de veiligheid het niet langer verantwoord is om nieuwe vergunningen af te geven in het huidige zoutwingebed van Nedmag;
- Nedmag een hoogwaardige fabriek is, die werkgelegenheid creëert in de regio;
- de provincie Groningen via de NOM indirect aandeelhouder is van Nedmag;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. samen met de NOM en Nedmag te onderzoeken of zout ook van elders kan worden opgehaald, teneinde de fabriek Nedmag een toekomst te bieden en de regio Veendam en omstreken veiliger te maken voor wat betreft de bodemgesteldheid;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer ZWIERS (PvN): Ik ga nu even naar de Nouryonlocatie in het Lanengebied bij Winschoten, Westerlee, Tranendal en Napels-West. Dan weet u ook waar Napels-West ligt? Napels-Oost ligt daarnaast. Dus dat zijn heel leuke namen. Ja, dat is nu één keer zo. Nou, wij hebben heel goed naar de bewoners geluisterd en zij waren ook heel erg bezorgd over hun veiligheid. Het zal u niet verbazen: wij zijn er met de bus geweest en ik wist dat al, omdat ik natuurlijk heel bekend ben in dat gebied. Die cavernes liggen eigenlijk onder die woningen daar. Dat het in het verleden zo ontstaan is: ja, dat was de tand des tijds, maar je kunt je afvragen dat dit nieuwe bedrijf die dit gekocht heeft – dat is niet marktgevoelig, het is een particulier bedrijf dat zelfs al het geld opstrijkt –, wil daar nog veel meer putten slaan. En dan in plaats van 250 miljoen dan naar 300 miljoen euro winst en misschien wel naar de 600 miljoen winst. Wij hadden toen bedacht, gedeputeerde: als je daar nou 1 procent jaarlijks opzij zet en je doet dat drie jaar achter elkaar, dan heb je al 10 miljoen in de pot zitten om de schade daar te vergoeden. Dus ik zou u aanraden om eens een keer met het bedrijf serieus in gesprek te gaan om dat te doen en te kijken of we dat voor elkaar kunnen krijgen.

Het SodM heeft al aangegeven dat die nieuwe putten anders aangekleed moeten worden en veiliger. Het heeft ook al aangegeven dat er in een aantal putten al instabiliteit is en dat men harder moet werken om die veiliger te maken – dat hebben de bewoners ook aangegeven. Zij zijn ook blij met de constatering dat het SodM dat bij hen gemeld heeft. Helaas gaat het bedrijf Nouryon – ik heb het hier eerder al gezegd – hier heel onzorgvuldig om. Nouryon wordt door het SodM in een bedenkelijk daglicht gezet – wat mij heel erg verbaast.

Ook de communicatie naar de bewoners toe, weet ik ondertussen, is ronduit slecht. Een gedeelte wordt als oproepkraaiers gezien. Sorry, deze mensen bóven op die cavernes: nou, u zult er zelf maar wonen. Omdat de veiligheid – daar komt die weer, wéér die veiligheid – onze verantwoordelijkheid is, vinden wij dat de gedeputeerde of het College maar eens in gesprek moet gaan met Nouryon en het SodM en Nouryon maar eens even goed aan moet spreken op zijn

verantwoordelijkheid. En dat zij het SodM ook moeten erkennen als dé organisatie, ongeacht of die ook een keer fouten maakt, waar wij op varen en waar de bewoners ook op varen. En dat ze dus in ieder geval een keer hun excuses aanbieden aan die bewoners, dat zij gevolg gaan geven aan de opmerkingen van het SodM en dat ze die niet wegstoppen.

Ook wil de Partij voor het Noorden vooruitlopen op het stikstof: dat zit er nu al in, in die caverne. Er is al een keer een flink lek geweest. Nou, stikstof zelf is niet gevaarlijk, maar als je erin komt te liggen dan overleef je het niet. Maar ook gezien de ligging van de cavernes mag daar in de toekomst geen opslag meer onder komen, want dat geeft alleen maar enorm veel onrust en dat zou je niet kunnen maken zoals die mensen daar wonen. Ze hebben wel gezegd dat ze een gereserveerde opstelling hebben richting de werkgelegenheid. Ze hebben ook gezegd dat zij daar niet voor willen liggen en dat mag ook doorgaan. 100 procent veiligheid is niet mogelijk, maar ze vragen hen wel te garanderen dat er vertrouwen komt en dat als er schade komt, die ook vergoed wordt. Dan willen zij Nouryon nog een kans geven. Zo heb ik dat gehoord en wij hopen in ieder geval dat er ook op die kant ernaar geluisterd wordt.

Ik heb nog een motie, die aan gaat geven dat ons College eigenlijk Nouryon nog eens even goed aan moet spreken op zijn verantwoordelijkheden naar de bewoners toe en dat het bedrijf het SodM al een volwaardig adviesbureau gaan waarderen.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 434, met als titel 'Veiligheid voor alles bij zoutwinning!'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor het Noorden:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) de belangrijkste onafhankelijke toezichthouder is voor de zoutwinning en de juiste voorlichting geeft;
- SodM heeft geconstateerd dat een aantal bestaande zoutputten veilig gemaakt moet worden;
- de firma Nouryon belang heeft bij draagvlak in de regio waar zout wordt gewonnen;
- de firma Nouryon uitbreiding wenst van de zoutwinning en daarom nieuwe zoutwinputten wil ontwikkelen;
- bewoners ook hebben aangegeven dat zij veiligheid boven alles stellen;

Overwegende dat

- Nouryon in onder andere het Lanengebied actief is met zoutwinning en bewoners last hebben van bodemtrillingen en geluid;
- nieuwe zoutwinputten niet meer in nabijheid van woningen moeten komen en op voorhand veilig zijn;
- de provincie Groningen feitelijk geen toezichthouder is, maar wel actief het belang van veiligheid onder de aandacht kan brengen bij zowel SodM als bij Nouryon zelf;
- Nouryon nieuwe zoutwinputten wil ontwikkelen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. Nouryon duidelijk te maken dat SodM voor de publieke sector leidend is;
2. te pleiten bij Nouryon voor betere communicatie met de inwoners vanuit Nouryon en voor het realiseren van een schadeloket, waaraan Nouryon zelf zal meebetalen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Toch nog geschrokken was ik van de verhalen van de insprekers bij de commissievergadering Bestuur, Financiën en Veiligheid. De gelijkenis met de gebeurtenissen rond de aardgaswinning zijn in alle opzichten treffend. Pijnlijk voor ons als Statenleden met al onze mooie praatjes over de aardgasellende is het feit dat wij via onze participatie in de NOM medeverantwoordelijk zijn voor die ellende. Dat valt niet uit te leggen en is fnuikend voor het toch al zeer dunne laagje vertrouwen dat sommige burgers mogelijk nog in de overheid hebben. Gedeputeerde Eikenaar stelde vorige week in de commissievergadering – en ik citeer hem: "Het is voor het College niet relevant of we ergens indirecte belangen in hebben. Het zou ook raar zijn, omdat dat betekent dat de activiteiten waar we indirect bij betrokken zijn, anders beoordelen dan activiteiten die een ander ontplooit. Dat zou een heel rare opstelling zijn en dat doen we dus niet. Dus dat speelt gewoon geen rol." Einde citaat. Ik zou zeggen: president Trump zou met interesse kennismaken van zo'n opstelling: *'Very interesting. Did the guy get away with it?'* Het gaat natuurlijk om de schijn van belangenverstrengeling. Het is toch wel bijzonder dat het College denkt dat het weg kan komen met deze schijn van belangenverstrengeling. De vraag aan het College luidt dan ook: hoe denkt het College deze belangenverstrengeling dan wel deze schijn van belangenverstrengeling te beëindigen?

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik kijk even naar de gedeputeerde of hij bedenktijd nodig heeft of meteen achter het spreekgestoelte kan plaatsnemen. Dat laatste is het geval.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Zeker. Behalve dat ik nog twee moties mis, maar ik neem aan dat die zo wel bij mij op de desk worden gelegd tijdens mijn verhaal. Ik heb zo ook stiekem gelezen, kan ik u zeggen. Maar het is wel handig om de teksten hier bij mij te hebben.

Zoutwinning: in navolging van de gaswinning zien we dat er discussie ontstaat over de zoutwinning. Over de veiligheid van zoutwinning, over de schadeafhandeling bij zoutwinning. En we zien een kritisch rapport over die zoutwinning van het Staatstoezicht op de Mijnen. Ik denk ook dat het daarom verstandig is om te kijken of – en als het antwoord daarop ‘ja’ is – hoe die zoutwinning wel of geen toekomst heeft. Dat is ook de reden – daar begin ik mee – dat dit College een visie op de ondergrond aan het voorbereiden is. Maar daarbij wel de aantekening dat dit College daar geen besluit meer over gaat nemen: dat dat een volgend College moet zijn en dat dat inderdaad een kwestie is van niet over ons graaf heen regeren. Mevrouw Voerman vond dat ‘een zwakgebod’, ik meen dat dat geen zwakgebod is. De reden hiervoor is dat dit College de Omgevingsvisie onmiddellijk moesten aanpassen toen wij net aantraden, omdat het nieuwe College c.q. de nieuwe coalitie het niet eens was met alles wat daarin stond en dat zou ik een nieuw College willen besparen. Nogmaals: dit College bereidt deze discussie voor, een belangrijke discussie. Volgens mij moeten we alle aspecten afwegen: veiligheid, belangen van inwoners, belangen van bedrijven en al die zaken samenbrengen in die visie op de ondergrond en dat is wat dit College gaat doen. Daar kan iedereen zijn of haar inbreng bij hebben en het is vervolgens aan een nieuw College c.q. aan een nieuwe coalitie om daar afwegingen in te maken. Volgens mij is dat een ordentelijke, democratische gang van zaken en ik ga er zomaar vanuit dat de zoutwinning in de verkiezingen een thema zal gaan worden – sterker nog, ik zag dat net voor mij gebeuren.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dat laatste klopt. Dat hoop ik ook, dat iedereen daar wat over gaat schrijven in de verkiezingsprogramma's: dan wordt dat helemaal duidelijk. Maar is het niet zo dat het College, zoals ik in mijn woordvoering zei, gewoon ook al – zonder dat u direct openbaar maakt wat uw visie is op de ondergrond – nu al een stelling kan innemen, uw eigen visie op dit moment wat betreft de zoutwinning? Dat hebben we toch ook met de gaswinning gedaan? Ik neem aan dat de gaswinning ook weer in die visie op de ondergrond?

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Er is nu op dit moment een geldende visie op de ondergrond. In die visie op de ondergrond staat dat zoutwinning is toegestaan. Ik denk dat er alle reden is – en het debat dat u met z'n allen voert, is daar een bewijs van – om daar goed naar te kijken wat de toekomst van de zoutwinning is. Dat doe je op een ordentelijke wijze en dat doe je door die discussie in de volle breedte te voeren. En aan het eind van die discussie heb je een nieuwe visie op de ondergrond. Aangezien dit College niet heel lang meer zit en die nieuwe visie op de ondergrond nooit in deze periode nog klaar zou kunnen zijn en als het al zou lukken, het vlak voor de verkiezingen is en dit College dan een besluit zou nemen dat een nieuw College wellicht meteen op zijn kop zet, lijkt het mij verstandiger om het democratisch proces ordentelijk te doorlopen en dit College de voorbereidingen te laten doen. Dit zodat een nieuwe College vrij snel daar besluiten over kan nemen, gedragen door een nieuwe Staten. Dat is wat ik bepleit en wat een zeer ordentelijke weg is.

Dan de schadeafhandeling. Ik meen dat u daar een vrij breedgedragen kijk op hebt, maar u hebt wel een aantal moties ingediend dat daar dan toch weer een beetje van afwijkt. Daar kom ik zo op terug. Dit College heeft heel duidelijk aangegeven waar wij staan in die schadeafhandeling. Dat is namelijk het volgende. Wij vinden dat mensen bij één loket terecht zouden moeten kunnen, dat er sprake moet zijn van omkering van de bewijslast. Dus als er mijnbouwactiviteiten onder de grond plaatsvinden, dan moet degene die daarboven woont, zich niet voortdurend hoeven vermoeien alleen al met de discussie over die schade. Alleen dat al is al een probleem; dan hebben we het nog niet eens over het definitief aantonen waar die schade door komt. Want dat is bijna niet te doen, helemaal als er activiteiten naast of boven elkaar plaatsvinden. We moeten niet willen dat dat bij twee loketten komt óf dat er twee regelingen van toepassing zijn. Dat moet allemaal aan de achterdeur geregeld zijn, aan de voordeur moet niemand het verschil merken. Een scheur is een scheur: die moet, als die door een mijnbouwactiviteit komt, gewoon vergoed en gerepareerd worden. Ik kom zo bij de moties nog even terug op de schade.

Dan wou ik nu aan uw vragen beginnen. Een aantal van u maakt het *statement*: ‘stop met de zoutwinning’. Daar heb ik net in het kader van de visie op de ondergrond een kijk op gegeven.

De Partij van de Arbeid riep mij op om bij de minister aan te dringen op vaart. Nou, dat hoeft u mij geen twee keer te zeggen, maar de realiteit gebiedt ook weer te zeggen dat dingen niet altijd zo snel gaan als wij zouden willen.

En misschien kom ik daar dan ook op het punt van de heer Scheffers, die de moed een beetje lijkt op te geven. Ik moet zeggen: ik kan niet ontkennen – ook niet als het om de gaswinning gaat – dat het velen vaak zwaar valt om maar te blijven en te blijven inzetten. Maar dan kunnen we twee dingen doen. Of het opgeven en zeggen: “Beste inwoners, het wordt nooit wat, het zal nooit wat worden.” Of ons met ons allen er keihard voor inspannen voor onze inwoners om het wél goed te regelen. Ik zou toch willen bepleiten om het laatste te doen. En als u de moed even in de schoenen zakt, richt u zich weer op, motiveer uzelf, dan gaat het weer.

De VOORZITTER: Ook gedeputeerden mogen via de voorzitter spreken. De heer Scheffers.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik zou hier graag even op reageren. Het is niet een kwestie van dat mij de moed in de schoenen zakt. Maar het elan waarmee de gedeputeerde hier aangeeft om geloof in hem te hebben en dat hij zijn uiterste best doet, zet ik even af tegen de resultaten die worden behaald. En daarvan zegt mijn partij dat wij op dat vlak bar weinig resultaten zien. En moeten we dan blijven zeggen dat we ons uiterste best doen en we ons blijven inzetten? Of moeten we ook eens naar onszelf kijken en of wat wij doen, wel de juiste manier is? Kan het misschien op andere manieren? Moeten we eens evalueren of wat wij doen, wel tot resultaat leidt? Dat is geen kwestie van dat me de moed in de schoenen zakt, maar dat is wel de kwestie dat je na vier jaar eens kijkt of het allemaal zo effectief is wat we doen.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Meneer Scheffers, iedere dag moet iedereen zich de vraag stellen of dat wat hij of zij doet, effectief is. Dat doet dit College ook. We weten wat de belangen rondom de gaswinning zijn en we weten dus ook hoe weerbarstig dat is. Iedereen die de illusie koestert dat dat niet zo is, moet er wellicht niet aan beginnen. Want die heeft misschien te veel naïviteit over zich. Dus wij evalueren dagelijks of wat wij doen, effectief is en als wij constateren dat iets wat wij doen dus niet effectief is, dan kiezen we weer een andere koers en gaan we het weer via een andere weg proberen. Daarbij schuwen we geloof ik weinig democratische middelen. Maar het blijft weerbarstig: dat is de realiteit. Dat ziet u hier dagelijks, dat ziet u dagelijks in de provincie Groningen: dat ben ik zeer met u eens. Maar dat zou écht, écht geen pleidooi kunnen zijn om het op te geven. Dat kan echt niet. Dat gaan we ook niet doen.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): De gedeputeerde legt mij als het ware de woorden in de mond dat ik oproep om de moed op te geven. Nogmaals verwijs ik naar het antwoord dat ik zojuist heb gegeven. Mijn fractie zegt niet dat wij de moed opgeven, maar mijn fractie om eens helder te kijken of wat wij doen – dan herhaal ik mijzelf – het beoogde effect heeft. Want ik heb namens mijn fractie duidelijk proberen te maken wat wij in het merendeel van deze Staten belangrijk vinden en ik heb het College dat net ook horen herhalen. Maar ik constateer dat hoe wij daarover praten en hoe het College daarvoor zijn best doet, niet wordt bereikt. En dat is, nogmaals, wat anders dan de oproep om de moed te laten varen.

De VOORZITTER: Ik hoorde nu twee keer ongeveer hetzelfde langskomen, dus er is geen behoefte aan een derde keer.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, ik constateer, voorzitter, dat ik inderdaad net geen vraag heb gesteld. Mijn excuses.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Ik reageer er nog één keer kort op. Er klinkt wel iets bij u door wellicht dat u denkt dat er een methode is waarmee dit makkelijk geregeld kan worden, terwijl dit over heel veel miljarden gaat en heel grote belangen. Koester niet de illusie dat de dingen makkelijk zullen gaan, ook niet als u wellicht een andere soort poging doet om dingen voor elkaar te krijgen – wat ik me eerlijk gezegd niet kan voorstellen, omdat we alles inzetten wat we in onze mars hebben.

De VOORZITTER: De gedeputeerde vervolgt zijn betoog.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): De gedeputeerde vervolgt inderdaad zijn betoog.

Mevrouw Van Kleef vroeg of het College wilde inventariseren wat voor klachten er zijn. Nou, volgens mij houdt het werken aan een nieuwe visie op de ondergrond dat onder andere in. Want

daarmee gun je ook de bewoners de mond en die zullen ongetwijfeld die punten inbrengen en daar zou ik ze ook toe willen uitnodigen. Dus dat is daarmee volgens mij automatisch ingevuld.

U vraagt hoe het College ertegenaan kijkt dat de minister twee loketten wil voor de schadeafhandeling: daar heb ik net een antwoord op gegeven.

En u vroeg mij ook of wij het protocol van de Nedmag onafhankelijk zouden willen toetsen. Dat antwoord is 'nee' en niet omdat ik niet vind dat een protocol van de Nedmag onafhankelijk moet zijn, maar omdat ik vind dat die schade allemaal bij één loket moet worden ondergebracht en dat dat niet een protocol van de Nedmag zou moeten zijn. Dus dat is de reden dat ik daar negatief op antwoord.

Meneer Van Kesteren bepleitte dat de zoutwinning dezelfde behandeling moet krijgen als de mensen die gedupeerd zijn door de gaswinning. Nou, dat kan ik niet meer dan dat met hem eens zijn.

Dan heb ik nog één vraag te behandelen en die kwam van de heer Kaatee. Hij citeerde mij uitgebreid en voor het antwoord op zijn vraag verwijs ik terug naar zijn citaat. Want dat is wat ik erover gezegd heb en dat is ook wat ik erover te zeggen heb. Dit College scheidt die verschillende zaken en ik vind eerlijk gezegd dat een openbaar bestuur dat ook behoort te doen: dat behoort die zaken te vermengen. Ik realiseer me goed dat anderen wellicht niet altijd doen, maar dat is wel de wijze waarop het zou moeten en zoals dit College het doet. Nogmaals, het maakt niet uit of wij ergens indirecte belangen hebben of niet en dat zou ook niet uit moeten maken. En daar mag u aan twifelen en als u mij niet gelooft, dan houdt hierbij het debat op, ben ik bang.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja nou, het gaat er niet zozeer om of ik aan de oprechtheid van uw woorden twijfel, want dat doe ik niet. Maar het wekt natuurlijk gewoon voor de bevolking wel de schijn van belangenverstrengeling op. En valt er dan niet te overwegen om te zeggen dat we onze invloed binnen de NOM moeten aanwenden om gewoon die aandelen af te stoten?

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Nee, want er volgt uit dat betoog dat het dus niet uitmaakt. En als het in dit geval uit zou maken, dan zou het in andere gevallen ook uitmaken waar wij belang bij hebben. Wij, het openbare bestuur, en u als Staten worden geacht om in het algemeen belang beslissingen te nemen, ongeacht dat soort belangen dat onze organisatie heeft – indirect nogmaals, het staat ook op afstand: daar hebt u ook eigen beleid voor om dat te waarborgen en dat moet volgens mij en volgens dit College voldoende zijn.

Dan kom ik aan de moties toe. En dan begin ik bij de motie 431 van de Partij voor de Dieren. U vraagt hierin dat de provincie ervoor pleit om de zoutwinning onmiddellijk te stoppen. Nogmaals, die motie ontraad ik. Niet omdat ik me een inhoudelijk oordeel aanmeet over deze motie – noch positief, noch negatief –, maar dat is omdat wij de visie op de ondergrond voorbereiden. En het besluit dat hier nu in uw motie wordt genoemd, is aan een volgend College en aan een volgende coalitie om te nemen.

De tweede motie van u, 432, ontraad ik ook. En niet omdat ik niet vind dat de schadeafhandeling onafhankelijk zou moeten zijn, maar ik vind uw motie eigenlijk simpelweg niet ver genoeg gaan. Ik heb namens het College net een pleidooi gehouden dat die schadeafhandeling in één fonds en achter één loket met de omkering van de bewijslast moet worden ondergebracht en uw motie doet daar meer aan af dan dat eraan wordt toegevoegd. Dus het is een afzwakking. Sterker nog, dit zit op de lijn die de minister op dit moment kiest en ik zou daar een schepje bovenop willen doen. Dit is de 'minimale variant' – om het zo maar eens te zeggen – waar we al naartoe koersen en ik zou die koers nog een stuk willen verleggen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Wij hebben in de motie 'Gelijke monniken, gelijke kappen' gevraagd aan de gedeputeerde om te pleiten voor één dergelijk loket hier in Groningen met omgekeerde bewijslast. Dat was niet succesvol. Natuurlijk hopen we dat dat er alsnog komt, maar wij vinden ook aan de andere kant dat er nu gewoon gehandeld moet worden, want de mensen zitten wel met hun scheuren en met hun onveiligheid. Dit zou ook iets tijdelijks kunnen zijn, ter overbrugging. Want die mensen moeten gewoon geholpen worden op dit moment. Anders wordt dit weer op de lange baan geschoven en duurt misschien nog wel weer vijf, zes of zeven jaar.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Ja, ook hier geldt het pleidooi: geeft u het niet op. Want dit is de koers waarop de regering al zit, dus u kunt ervan uitgaan dat dit de minimale variant is. Dus deze zal ongetwijfeld op die manier al gerealiseerd worden. Alleen, mijn pleidooi en het pleidooi van het College is, daar nog een schepje bovenop te doen. Ik kan u die successen niet garanderen, uiteraard. Maar ik kan u wel garanderen dat we ons best daarvoor doen. Nogmaals, dit is de minimale variant en die is wat mij betreft niet goed genoeg. Maar dit is wel de richting waar op dit moment op gekoerst wordt door andere partijen – dat klopt.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik ben het aan de ene kant helemaal eens met de heer Eikenaar. Maar aan de andere kant denk ik dat er op dit moment ook gehandeld moet worden. Wat doen we in de tussentijd met al die mensen die in de problemen zitten?

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Nogmaals, de minister heeft aangegeven dat hij eigenlijk koerst op wat u in de motie zet. Dus dat is eigenlijk al toegezegd door de minister. En ik zal op twee dingen aandringen: op snelheid en op toch een beter voorstel. Als hij in mijn snelheid meegaat, dan zijn we snel waar u wilt komen, maar niet precies waar het College wil komen. Gaat hij in het tweede ook nog mee – namelijk waar ik heen wil: mét de omkering van de bewijslast en één loket –, dan hebben we snelheid én een beter voorstel.

Motie 430: ja, die laat ik echt aan uw Staten. Want het organiseren van een *expertmeeting* of hoorzitting – of u het ook wilt noemen, dat is echt aan u en het is ook aan u wie u daarvoor wilt uitnodigen. En ik acht mij niet namens het College de aangewezen persoon om mij daar mijn oordeel over aan te meten.

Motie 433 van de Partij voor het Noorden: ja, die motie ontraad ik ook. En dat is omdat ik een dergelijke motie ook in het kader van de update van de visie op de ondergrond eerlijk gezegd zal beoordelen. En tegen die tijd kunt u wellicht daar nog eens op terugkomen, zou mijn pleidooi zijn.

De heer ZWIERS (Pvvh): Ja, ik begrijp de opmerking van de gedeputeerde. Ik hoor aldoor 'de visie op de ondergrond'. Natuurlijk moet de provincie een visie op de ondergrond hebben. Ik vraag me wel af wat de juridische sterkte daarvan is ten opzichte van het Rijk – want daar zijn de meningen nog wel over verdeeld, maar daar komen we later dan wel op terug. Maar dit is gewoon simpel, om eens een keer een onderzoek te starten. Het gaat mij niet om Nouryon en wat dat bedrijf wel of niet zegt, het gaat mij vanuit de provincie in het kader van de werkgelegenheid om te kijken of er mogelijkheden zijn. Zo kijk ik ertegenaan: ik kijk er breder tegenaan dat alleen vanuit Nouryon. Ik kijk gewoon in het kader van de werkgelegenheid om daar eens een start mee te maken en te kijken wat daar mogelijk is. En dat zou je nu al in gang kunnen zetten, u hebt daar ook sterke partners in – de NOM onder andere ook. Dat weten wij en misschien ook wel Top Dutch – weet ik veel wat er mogelijk is. Want daar staat een heel hoogwaardige fabriek en het zou jammer zijn als die weg zou gaan.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): U spreekt over Nouryon, maar deze motie gaat over Nedmag – maar dat terzijde. Ik snap uw pleidooi. Alleen, nogmaals: dat hangt sterk samen met de toekomst van de zoutwinning. Dus ik zou ook in die context daarover na gaan denken en niet zo apart behandelen. Dus ik blijf bij het oordeel 'afwijzen'.

Dan motie 434: ja, het wordt een beetje eentonig. Ook die zal ik ontraden en dat is eigenlijk een vergelijkbare argumentatie zoals ik net richting mevrouw Voerman had over de motie die ook over dat schadefonds ging – nummer 432. U bepleit hier ook weer een apart schadefonds en zo dreigen we straks weer allerlei verschillende loketten te gaan organiseren, waar dat nu al door de koers van de minister überhaupt al die richting op dreigt te gaan. Laten wij als College nou een poging doen om daar één loket van te maken – nogmaals, met die omkering van de bewijslast ook hier. Verder vraagt u om verbeterde communicatie: daar wil ik Nouryon met alle plezier op aanspreken, dat is het punt niet en daar zit ook mijn oordeel niet in over de motie. Die zit vooral op dat schadeloket, maar het blijft wel een negatief oordeel.

De VOORZITTER: Dan zou ik de vergadering bijna willen schorsen voor de theepauze, maar ik zie de heer Kaatee.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Het zou mij wel heel goed uitkomen als u even zou willen schorsen voor een theepauze: dan kan ik nog even overleg plegen om eventueel een aanvullende motie in te dienen.

De VOORZITTER: Ik ga u op uw wenken bedienen. Misschien kunt u inderdaad de schorsing gebruiken om nader overleg te voeren en ook na te denken over hoe de resterende spreektijd te gebruiken.

De vergadering is geschorst gedurende een kwartier.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Waar waren wij gebleven? Wij waren gebleven bij de inventarisatie door de voorzitter of er wellicht nog behoefte is aan een tweede termijn. Ik kijk eens even rond en begin bij mevrouw Beenen.

Mevrouw BEENEN (PvdA): Even een heel korte reactie van de Partij van de Arbeid.

De Partij van de Arbeid wil graag gebruikmaken van het aanbod van het SodM om een toelichting te geven op zijn rapport. Graag zouden we dit willen zien in een hoorzitting, waarbij ook de bedrijven, de waterschappen en de bewoners kunnen worden gehoord. Van ons mag dit nog vóór de visie op de ondergrond, want dan kunnen we de kennis uit de hoorzitting nog meenemen in de komende discussie over de nieuwe visie op de ondergrond.

De moties behandel ik even bij de stemverklaring.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): In de eerste plaats wil ik me aansluiten bij de woorden van mevrouw Beenen: we zijn ook zeker voor een hoorzitting, voor een *expertmeeting*.

We kunnen, gezien de reacties net, de motie van de PVV niet steunen, omdat die fractie toch wel heel veel nadruk legt op het in stand houden van die bedrijven en daar zijn wij op tegen, omdat we vinden dat de problemen niet verplaatst moeten worden.

Motie 432: dat is onze eigen motie, samen met de Partij voor het Noorden. Die trekken wij in, nadat de gedeputeerde heeft toegezegd dat er snelheid gemaakt gaat worden – in ieder geval van zijn kant – en dat er verder ingezet wordt op verstrekkende veranderingen in onze provincie.

En dan motie 433 en 434 van de Partij voor het Noorden. We vinden ze allebei érg sympathiek en natuurlijk staan ze heel dicht bij de bewoners – wat wij ook heel graag doen. Alleen, wij vinden niet dat er verplaatsing moet plaatsvinden van het probleem en zullen daarom beide moties niet steunen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, we hebben de smaak van de tweede termijn inmiddels te pakken gekregen. En met grote dank aan de griffie en de bode heb ik nog een motie, eigenlijk ingegeven door het antwoord van de gedeputeerde, dat mij enigszins teleurstelde, over onze participatie in de Nedmag via de NOM. En ik overhandig u hier nu deze motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 435, met als titel 'NOM uit Nedmag'. De motie is ingediend door de Fractie Kaatee:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- de provincie via de NOM aandeelhouder is in Nedmag;

Overwegende dat

- de provincie daarmee indirect medeverantwoordelijk is voor de ellende van de zoutwinning door Nedmag;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. zijn invloed aan te wenden binnen de NOM om te komen tot een afstoting van het aandelenpakket in Nedmag;

En gaan over tot de orde van de dag!

De VOORZITTER: Oké, de tweede termijn. Wie wil er verder nog? Niemand? Dan de gedeputeerde.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Een korte reactie op de motie – die ik niet heb, maar die mij nog vers in het geheugen ligt. Voor het College maakt het niet uit of we ergens belangen in hebben of niet, indirect of niet, in relatie tot de toekomst van de zoutwinning. Die zaken staan echt los van elkaar, wat de toekomst van de zoutwinning ook moge zijn: die is daar niet van afhankelijk. En daar volgt uit dat dit College de motie ontraadt.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Nou, dan hebben we de tweede termijn gehad. En dat betekent dat we toe zouden kunnen naar de behandeling van de moties. Maar het lijkt me goed om even te schorsen tot ook de laatste motie van de Fractie Kaatee is rondgedeeld. Dus mocht u nog beraadslagingen willen, dan is dit daarvoor het aangewezen moment.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Zijn alle fracties voorzien van de moties? Ook van de laatste? Dan sluit ik de beraadslaging – voor zover ik dat al niet gedaan had en wil ik overgaan tot de stemming. Is er een fractie die een stemverklaring over een van de moties of meerdere wil afgeven? Mevrouw Wulfse was de eerste.

Mevrouw WULFSE (VVD): Motie 430 van de Partij voor de Vrijheid over de organisatie van de *expertmeeting*. Volgens mij hadden we het in de commissie ook al afgesproken: wij zijn voor echt een technische, feitelijke hoorzitting, zoals die ook in de Tweede Kamer gehouden kan worden. Als we het zo kunnen interpreteren, dan ondersteunen wij die motie.

Ja, motie 433 van de Partij voor het Noorden om te onderzoeken of zout van elders kan worden gehaald. Ik hoorde het al eerder: ja, dan verplaats je iets, dus dat wij vinden wij wel een héél rare, dus die zullen wij daarom ook niet ondersteunen.

En bij de andere moties zullen wij gewoon stemmen.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ook een stemverklaring over de motie van de PVV. Wij steunen de intentie om het gesprek te bevorderen. En op welke manier dat inhoudelijk vorm moet worden gegeven, daar moet nog maar een nadere invulling aan worden gegeven. Maar wij steunen de motie.

De heer HENSEN (SP): Ja, dan krijgen we toch verschillende dingen. Wij zijn bij de motie 430 van de PVV en wel helemaal voor een *expertmeeting*, zoals ook al in de commissie is gezegd. Alleen, de manier zoals het hier omschreven wordt, gaat om communicatie en om omwonenden te betrekken bij de aanpak van de problemen. Dan brengt de opmerking van de heer Van Kesteren dat ze hun emoties niet moeten laten gelden, ons geen steek verder. Dan denk ik dat dat niet de goede manier is om zo'n *meeting* te houden. Wij zijn helemaal voor een *meeting*, maar wij stemmen tegen deze motie met deze motivering.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ook even over dezelfde motie van de PVV: die ga ik steunen, maar met de kanttekening dat rechtdoen aan de NAM – ook wat de gaswinning betreft – en ook in dit geval aan Nouryon en Nedmag me niet de eerste insteek lijkt. Ik bedoel, 'rechtdoen' is inderdaad waarheidsvinding, feiten boven tafel krijgen, mensen horen. Maar goed, het idee van een *expertmeeting* of een hoorzitting ondersteun ik wel.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Ja, ook motie 430 van de PVV. In het verzoek kunnen wij ons heel goed vinden, om toch de mensen, de betrokken bedrijven et cetera te horen. Alleen, van de motivatie willen wij ons wel distantiëren. Maar dat er een *meeting* c.q. hoorzitting komt, daarmee gaan wij akkoord.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ook voor GroenLinks geldt dat wij motie 430 zullen steunen en over de exacte invulling zullen we vanuit het presidium of vanuit de commissie ons moeten buigen.

De heer SCHIJF (D66): Ik sluit me aan bij de vorige sprekers ten aanzien van motie 430, zoals mevrouw Beenen en mevrouw Wulfse dat hebben geformuleerd. Ik neem de motie niet serieus, maar ik wil wel graag een hoorzitting.

Mevrouw BEENEN (PvdA): In mijn tweede termijn heb ik al iets verteld over de wens van de Partij van de Arbeid om een hoorzitting. De wijze waarop de PVV deze motie inricht, daar zijn we op tegen.

Bij motie 431 volgen we de lijn van het College.

En bij moties 433 en 434 zullen we niet voor stemmen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Over motie 431: hier zijn we het niet mee eens, omdat die een economische activiteit en de werkgelegenheid de nek om wil draaien.

Motie 432: na de uitleg van de gedeputeerde zullen wij deze ook niet steunen.

Motie 434: daarin voorziet de gezamenlijke organisatie door de Staten van een *expertmeeting*.

Maar dat zegt niets over welke interpretatie ik hoor van motie 430, want iedereen heeft zijn of haar eigen motivatie. En ik vind gezocht naar argumenten om een motie van de PVV niet te hoeven steunen. Dat vind ik spijtig, dat vind ik heel jammer. Want het gaat per slot van rekening om omwonenden die ernstig gedupeerd zijn door die zoutwinning. Dat moest er bij mij toch even uit, voorzitter, dank u wel.

De VOORZITTER: Dan moet er bij mij ook even iets uit. Dit is niet waar stemverklaringen voor zijn. Dus laten wij afspreken dat stemverklaringen niet bedoeld zijn om nog een extra termijn in het debat

te regelen. Wie verder nog een stemverklaring? Nee? U kijkt geïntimideerd terug allemaal, maar zo streng was het nou ook weer niet bedoeld.

Dan gaan we stemmen. Het begint bij motie nummer 430 'Organisatie *expertmeeting* zoutwinning'. Wie is daarvoor? Voor deze motie stemmen de fracties van de PVV, Groninger Belang, D66, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en het CDA. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren en de SP. In mijn taxatie is de motie aangenomen. Dat klopt, hè? Ja, zij is aangenomen.

Dan de motie 431 'Het "bittere" zout'. Wie is voor die motie? Dat is de fractie van de Partij voor de Dieren. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en het CDA. De motie is verworpen.

Motie 432 'Rechtdoorzee met een schadefonds' is ingetrokken.

Motie 433: dat is de motie 'Groningen veilig en Nedmag een toekomst'. Wie is er voor die motie? Dat zijn de Fractie Kaatee en de fractie van de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks en het CDA, zodat de motie is verworpen.

Dan motie 434 'Veiligheid voor alles bij zoutwinning'. Wie is er voor die motie? Dat is de fractie van de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Ja, mij is strak geïnstrueerd dat ik dat altijd moet vertellen. Tegen de motie zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Fractie Kaatee en het CDA. De motie is verworpen.

Dan de laatste motie 435 'NOM uit Nedmag'. Wie is er voor die motie? Voor die motie stemmen de Fractie Kaatee en de fracties van de Partij voor de Dieren en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks en het CDA, zodat ook deze motie is verworpen.

Dat is wat mij betreft het eind van dit agendapunt – wat u betreft ook, denk ik.

C. Stilstandvoorziening windturbines Eemshaven

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Volgens schattingen zullen er ieder jaar meerdere duizenden vogels uit de lucht worden geslagen door de windmolens in de Eemshaven. Een sterfte die veel hoger ligt dan bij windmolenparken op andere plaatsen. Het is oneindig zonde en misschien wel een dreigende ecologische ramp als zoveel vogels – soms bedreigde diersoorten, soms na duizenden kilometers vliegen – uiteindelijk in de Eemshaven het loodje leggen. Dat is een probleem waar wij wat aan moeten doen.

Maar het hebben van een legitiem probleem betekent nog niet direct dat elke willekeurige oplossing de juiste is. In mijn vak als dokter schrijf ik alleen een behandeling voor als deze goed onderbouwd is, als wij weten wat de voor- en nadelen zijn en als wij weten op welke termijn wij welke kans van slagen hebben. En op basis van deze tweeënhalve pagina tekst kan mijn fractie die afweging simpelweg niet maken. Daarom vragen wij de gedeputeerde nogmaals om een gedegen onderbouwing te geven van dit plan. Ten eerste: wat is de verbinding tussen dit plan en het originele plan van de vogelradar, die windmolens stopt als er volgens aankomen? Is dit niet een nieuw voorstel met een nieuw middel voor een nieuw doel – wat dan ook –, alleen op basis waarvan een nieuw besluit door Provinciale Staten genomen zou moeten worden genomen? Ten tweede: hoe wordt dit aangepakt? Wat zijn de precieze doelen? Wat is de precieze methode? Wat is de precieze planning? Ligt er ergens nog een uitgebreidere onderzoeksopzet? Of is dit echt alles wat wij op dit moment hebben? En ten derde: op welke termijn is de verwachting dat er op basis van dit onderzoek een werkbare oplossing komt die wat doet aan het probleem van vogelsterfte?

Wij zullen ons besluit laten afhangen van de beantwoording door de gedeputeerde.

Mevrouw DE HAAS (PvdA): Het College heeft ons, Provinciale Staten, in een lastig parket gebracht. Op 15 december 2015 is het College in motie 104 verzocht, in gesprek te gaan met de energieproducent die de turbines gaat plaatsen en als voorwaarde te stellen dat er een vogelradar komt op de turbines, die de vogels signaleert en de molens kortstondig stilzet. Allemaal vanuit de gedachte dat de gunstige staat van de instandhouding van diverse vogelsoorten in de toekomst in het geding komt – mooi samengevat als het voorkomen van vogelslachtoffers. Helaas blijkt deze

stilstandvoorziening technisch onmogelijk, een reden voor het College om de gereserveerde middelen in te zetten voor een onderzoek naar de patronen binnen de vogeltrek.

Het moge duidelijk zijn dat het verbinden van een voorwaarde aan een vergunning voor de realisatie van windturbines niet gelijk is aan een onderzoek naar patronen binnen de vogeltrek. Of denkt het College daar soms anders over? Is het College het met de PvdA-fractie eens dat het op de weg van het College had gelegen om de Staten tijdig te informeren over de onmogelijkheid en een nieuwe uitvoering van de motie en dat informeren via een brief in april en vervolgens bij de Najaarsnota niet als tijdig kan worden aangemerkt? Had het niet op de weg van het College gelegen om de middelen terug te laten vloeien en bij PS met een nieuwe voordracht te komen om het doel, het voorkomen van die vogelslachtoffers, via een ander middel te realiseren? Concreet: had het College een mandaat voor het inzetten van een ander middel om dit doel te bereiken? En hoe gaan we nu dan verder? Graag een reactie van het College.

De heer SCHIJF (D66): Het oude voorstel, een radar, blijkt niet uitvoerbaar. Het voorstel nu is de ontwikkeling van een voorspellingsmodel, een trekvogelvoorspellingsmodel – een prachtig Scrabblewoord, trouwens – samen met de Universiteit van Amsterdam en zonder risico's als het gaat om het balanceren van het energienet. Medebetrokkenen zijn nogal respectabele organisaties als Rijkswaterstaat, twee Ministeries – Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en EZK –, de ontwikkelaars van de windparken. Samenwerking met als doel een innovatie om slachtoffers te minimaliseren – men spreekt dan over 75 procent minder slachtoffers –, voor de eerste keer operationeel in 2020, de Eemshaven als pilot en kan heel veel betekenen voor de windparken op zee. Wij zijn voor.

De heer MIESEN (VVD): Ik ben blij dat D66 de historische schets heeft gedaan, dan kan ik dat u besparen. Ik zal er kort over zijn: we hebben er al een aantal keren van gedachten over gewisseld. Wij vinden de investering gewoon echt veel te hoog, als je het hebt over 2.000 euro per meeuw – we blijven het even zeggen. Voor de rest sluiten we ons even aan bij de vragen van de SP, wachten we de beantwoording van het College nog even af en kijken even of er nog moties aankomen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Het was in commissieverband al duidelijk dat de VVD die 2.000 euro per vogel te hoog vindt. Wat zou dan een acceptabel bedrag zijn voor de VVD?

De heer MIESEN (VVD): Wij vinden in algemene zin – en dat hebben we ook al uitgebreid gewisseld – dat als je het geheel aan trekvogels bekijkt, aan enkele duizenden die hier dan helaas het loodje door leggen, geen bedrag is te leggen door ons. Wij vinden het gewoon niet nodig om daar überhaupt aandacht aan te besteden.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik vond het niet zo'n heel geweldig antwoord, maar laten we het maar hierbij laten.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het beleid met betrekking tot de projectie en plaatsing van windmolens is per definitie en in zijn totaliteit al een stilstandvoorziening en heeft per definitie consequenties voor de stabiliteit van het elektriciteitsnetwerk in de nabije toekomst. Dit achterhaalde beleid kost de Groningers een vermogen, omdat hun energierekening meer dan zal verdubbelen. En het is bovendien slecht voor de gezondheid, desastreus voor het landschap en de waarde van de huizen.

Na de ellende met het aardgas en het zout komt de windmolenellende. We kunnen onze borst wat betreft natmaken. Het enige voorspellingsmodel dat de PVV adviseert, is om uit te vogelen of het wel verantwoord is om met het volzetten van onze provincie met windmolens door te gaan. Waarvan akte en dank u wel.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Wat ons betreft gaat dit debat niet over windmolens en ook niet over vogels. Wat ons betreft gaat dit debat over hoe wij als Staten het College blijven controleren – ook nu de verkiezingen in aantocht zijn.

De gedeputeerde heeft ons destijds heel duidelijk uitgelegd wat de bedoeling was, namelijk een stilstandvoorziening die zou worden aangestuurd door een vogelradar – of althans, een radarsysteem dat we hebben omgedoopt tot 'vogelradar'. Nou, later is duidelijk geworden dat dat systeem niet tot de mogelijkheden behoort. Dan zegt Groninger Belang: wij kunnen het geld niet meer besteden zoals toegestaan, dus moet het geld weer terug. En dan kunnen we een heel uitgebreide discussie voeren, maar dat is wat ons betreft gewoon het principe is. Dus daartoe hebben wij de volgende motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 436, met als titel 'We zien ze nog niet vliegen'. De motie is ingediend door de fractie van Groninger Belang, mede namens de fracties van de Partij voor het Noorden en de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constateerend dat

- het College in zijn brief van 10 januari 2017 heeft geïnformeerd, voornemens te zijn om voor nieuwe windturbines een stilstandvoorziening in combinatie met een (vogel)radarvoorziening, in de toekomst verplicht te stellen;
- Provinciale Staten op 12 juli 2017 door middel van het vaststellen van de Voorjaarsnota 2017 heeft besloten om 600.000 euro beschikbaar te stellen voor de aanschaf van een (vogel)radarvoorziening voor het Windpark Eemshaven, ten behoeve van de stilstandvoorziening op de in dat park aanwezige windturbines;
- het College bij brief van 18 april 2018 heeft laten weten dat een radargestuurde stilstandvoorziening niet uitvoerbaar is;
- het College in dezelfde brief aankondigt om, ter optimalisering van een op verzoek van Rijkswaterstaat en het ministerie van EZK te bouwen trekvoorspellingsmodel, de Eemshaven als proeftuin te willen gebruiken door een (vogel)radarsysteem te gaan plaatsen in de Eemshaven;

Van mening zijnde dat

- nu de in de Voorjaarsnota 2017 beschikbaar gestelde middelen ten bedrage van 600.000 euro niet kunnen worden besteed aan het doel waarvoor zij beschikbaar zijn gesteld, deze middelen dienen terug te vloeien naar de oorspronkelijke bron;
- het College geen mandaat heeft om genoemde gereserveerde middelen ten behoeve van een ander doel te besteden;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. de gereserveerde middelen voor de aanschaf van het (vogel)radarsysteem ten bedrage van 600.000 euro terug te laten vloeien naar de oorspronkelijke bron;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Dank u wel, voorzitter. Nog even ter aanvulling daarop: het staat het College natuurlijk altijd vrij om later met een andere voordracht te komen om dit soort plannen aan ons voor te leggen. Ik geef daarbij alvast wel aan dat mijn fractie dan wel haar kanttekening zal zetten bij het punt dat het Rijkswaterstaat en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat zijn, die het systeem willen. Dus dan zullen we nog eens goed moeten kijken in hoeverre welke partijen daaraan gaan bijdragen.

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Zoals we in de commissievergadering al aangaven, is GroenLinks een groot pleitbezorger voor een stilstandvoorziening op de windmolens bij de Eemshaven. Ook het ontwikkelen van een model om de vogeltrek te voorspellen, steunen wij van harte. Er wordt nu een vogelradar geleast in plaats van gekocht. Het geld wordt voor datzelfde doel gebruikt, namelijk het direct sparen van levens van vogels en vleermuizen in de buurt van die windmolens. Groningen loopt hierdoor voorop bij een innovatie die veel breder gebruikt zal worden, zoals bij de windmolens op de Noordzee, die we bijna allemaal willen. Ik heb tijdens de Stateninformatiedag gesproken met een vogeldeskundige van bureau Altenburg & Wymenga en dat was heel erg positief over de kans dat het voorspellingsmodel in 2020 zou werken en het dan ook daadwerkelijk toegepast zou kunnen worden.

Wij hebben gelezen dat er in Zeeland bij Windpark Krammer een onderzoek wordt uitgevoerd naar het pas aanzetten van de lichten op de windmolens als vliegtuigen in de nabijheid van de windmolens komen. Die vliegtuigen worden via een radar waargenomen.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Bespeur ik bij GroenLinks nu extra ruimte voor het College om middelen anders te besteden dan waarvoor zij zijn toegestaan? Met andere woorden: geeft de heer Miedema nu aan dat het radarsysteem ook wel een raakvlak heeft met waarvoor wij deze gelden hebben bestemd en dus het College deze investering zou mogen gaan doen?

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Ik heb aangegeven dat het geld voor hetzelfde doel bestemd is, namelijk het sparen van levens van vogels en vleermuizen bij die windmolens. En wat dat aangaat gaat het ook om hetzelfde bedrag, dus wat ons betreft steunen wij het College erin dat het dus op deze manier geregeld kan worden.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Is dit dan ook een nieuwe lijn van GroenLinks? Geldt dat straks ook op andere gebieden? Als we kunnen zeggen dat het doel ongeveer hetzelfde is, dan heeft het College dus de vrije hand om gelden eraan te gaan besteden?

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Nee. Alleen als het doel hetzelfde is. En wat ons betreft is het doel gewoon hetzelfde, namelijk het sparen van vogel- en vleermuizenlevens bij windmolens in de Eemshaven. Dat is het doel en dat was bij het vorige plan bereikt en bij het nieuwe plan ook. Het doel is precies hetzelfde en wat ons betreft kun je dan inderdaad switchen van het ene middel naar het andere – dat er trouwens ook nog eens heel erg op lijkt. Je leest nu een vogelradar in plaats van dat je hem koopt en dat combineer je met een vogeltrekvoorspellingsmodel en op die manier kun je dat doen.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, ik hoor de heer Miedema nu een heel verhaal houden over het bestedingsdoel. Maar is de heer Miedema zich ervan bewust dat de gedeputeerde ons destijds heeft uitgelegd dat we ten eerste een stilstandvoorziening willen en die aangestuurd wordt door middel van een vogelradar? En dat we nu toegaan naar een model dat Rijkswaterstaat en twee ministeries die graag een model willen ontwikkelen, om te voorspellen wanneer de vogels komen aanvliegen? En dat ze om die reden, om het model te optimaliseren, een radarsysteem willen plaatsen in de Eemshaven, om uiteindelijk te kunnen komen tot een beter model? Blijft GroenLinks dan van mening dat we dan precies over hetzelfde doel hebben – hetzelfde bestedingsdoel?

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Ja. Het is namelijk ook de provincie die dit nieuwe voorstel wil en het is gewoon mooi dat twee ministeries en Rijkswaterstaat daar gewoon bij willen aansluiten, zodat je dat model ook kunt gebruiken bij windmolens op de Noordzee. Dus dat in feite gewoon hartstikke positief dat we in Groningen gewoon iets kunnen ontwikkelen wat gewoon heel breder gebruikt kan worden. Wij zijn van de innovatie en volgens mij Groninger Belang ook.

Ik was bij dat onderzoek in Zeeland. Daar worden dus vliegtuigen via een radar waargenomen en op die manier kunnen de lichten op de windmolens pas worden aangezet als die vliegtuigen in de nabijheid van de windmolens komen. Vraag aan de gedeputeerde: is dat systeem te combineren met het systeem van dat voorspellingsmodel van de vogels, dat je die beide dingen in één keer kunt oplossen? Ons dat lijkt dat in elk geval wel een goed idee.

Tot slot: ik kan me niet voorstellen dat we als Provinciale Staten dit voorstel van GS vandaag niet in meerderheid ondersteunen. Willen we dat Groningen vooroploopt in de energietransitie en in innovatie of gaan we op de rem trappen?

De heer MIESEN (VVD): Ja, korte vraag. U hebt het over veiligheid, over lichten die uitgezet worden. U weet dat als over dingen aan- en uitzetten gaat, er dan fouten gemaakt kunnen worden. Wilt u het risico lopen dat er iets fout gaat en dat daardoor een vliegtuig neerstort?

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Geen sprake van.

De heer MIESEN (VVD): Dank u wel.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Partij voor de Dieren werd geprikkeld door het voortdurend hameren van de gedeputeerde op een maximum van 100 uur stilstand tijdens de vogeltrek. Daar maken we ons zorgen over. Wat als bijvoorbeeld het weer ideaal is voor de trek? Wat als de 100 uren stilstand dan al gerealiseerd zijn? Laten we dan vleermuizen en vogels zich doodvliegen? Graag een reactie van de gedeputeerde.

Het door de heer Kaatee tijdens de commissie aangehaalde onderzoek uit Niedersachsen blijkt zo slecht nog niet te zijn. Het onderzoek is intensief geweest en de Duitse eisen zijn veel strenger. Waarom kan het daar wel en hier niet? Zijn dat toch weer economische belangen? In Duitsland geldt het voorzorgsprincipe.

Dan het onderzoek. Wij zijn er niet tegen. Wij zijn wel erg benieuwd naar de antwoorden op de vragen van de SP die in onze ogen relevant zijn.

De veilige trek van vogels en vleermuizen moet centraal staan en daarom moet wat ons betreft het maximum van 100 uur stilstand per jaar uit de vergunning gehaald worden. En daarom deze motie.

De heer ZWIERS (PvdN): Ja, ik zal het niet over deze motie hebben – misschien straks nog wel.

Maar ik heb een vraag aan de Partij voor de Dieren. Wij zijn eigenlijk 100 procent eens met wat Groninger Belang bepleit: net als zij vinden wij het heel belangrijk dat er zo min mogelijk vogelslachtoffers vallen. Maar u was het toen heel erg met mij eens dat die zes ton eigenlijk opgebracht moest worden door degene die de windmolens er neerzette. En nu zijn er nog weer twee organisaties die daaraan meedoen. Hoe kijkt u daar nu tegenaan?

De VOORZITTER: Het is helder, denk ik. Mevrouw Voerman.

De heer ZWIERS (PvvhN): Het is een dikke business, denk ik, in die windmolenbranche. Dus ik ben nieuwsgierig waarom u gewicht bent van mening.

De VOORZITTER: Ik probeerde uw vraag beknopt te houden. Als u dat zelf ook doet, werkt dat beter. Mevrouw Voerman.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja, maar ik heb geen spreektijd meer, dus ik doe het iets breder.

De VOORZITTER: Dat is mij meer dan bekend. Mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Laat ik het zo zeggen: de Partij voor de Dieren kijkt minder naar waar het geld vandaan komt. Wij vinden het veel belangrijker dat het gewoon gebeurt en dan er gewoon zorg is voor de vleermuizen en voor de vogels. Dus waar het geld vandaan komt: het zal ons een zorg zijn.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 437, met als titel 'Een veilige trek voor vogels en vleermuizen'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constatende dat

- een groot aantal windturbines wordt geplaatst langs het Wad, waarvan een aantal op een directe trekroute van vogels en vleermuizen;
- de provincie een onderzoek laat verrichten naar de wijze waarop het aantal vogel- en vleermuisslachtoffers kan worden geminimaliseerd;
- er in de vergunning aan de exploitanten van de windturbines al aan de voorkant wordt gezegd dat het maximaal aantal stilstanduren tijdens de vogeltrek 100 uur per jaar is;

Overwegende dat

- de provincie via de Wet natuurbescherming een voorzorgplicht heeft als het gaat om de N2000-gebieden en hun bewoners;
- volgens deze wet de ecologie in het Wad centraal dient te staan;

Voorts overwegende dat

- de provincie, door in de vergunning een maximaal aantal stilstanduren op te nemen, aan de geest van de wet voorbijgaat;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. in de vergunning duidelijk te omschrijven dat op het moment dat er vogel- en/of vleermuistrek wordt verwacht, de windturbine dient te worden stilgezet;
2. vooraf in de vergunning geen maximum aan stilstanduren te bepalen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Niet handig om windturbines te plaatsen op een drukke trekvogelroute: dat is vragen om moeilijkheden. Een stilstandvoorziening op windturbines op basis van een vogelradar blijkt niet haalbaar, omdat TenneT al circa 30 uur van tevoren moet weten op hoeveel opgewekte stroom het kan rekenen. De gegevens van de radar komen door het beperkte bereik pas te laat binnen. Gelukkig blijkt een door de Universiteit van Amsterdam te ontwikkelen trekvogelvoorspellingsmodel een geschikt alternatief te bieden. Overigens hoeven de turbines, naar het zich laat aanzien, maar enkele nachten per jaar stil te worden gezet, dus de verliezen voor de producenten zijn te overzien.

Mooi dat er aandacht voor de vogels is, maar onder de slachtoffers bevinden zich ook veel vleermuizen, de enige vliegende zoogdieren. Daar lijkt wat minder aandacht voor, zelfs voor de vraag hoeveel slachtoffers er nu daadwerkelijk onder langsvliegende vleermuizen vallen. Ik mag de hand in eigen boezem steken, want in commissieverband ben ik ook niet helemaal duidelijk geweest over het onderzoek, dat in Duitsland veel grondiger wordt gedaan dan in Nederland.

Daarom, mede namens de Partij voor de Dieren, deze aan duidelijkheid hopelijk niets te wensen overlatende motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 438, met als titel 'Vleermuizen tellen mee'. De motie is ingediend door de Fractie Kaatee, mede namens de fractie van de Partij voor de Dieren:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,
Constaterende dat

- windturbines niet alleen onder vogels, maar ook onder vleermuizen veel slachtoffers maken;
- als je het aantal slachtoffers door een stilstandvoorziening met een bepaald percentage wilt verminderen, je eerst gedegen onderzoek moet doen;

Overwegende dat

- de onderzoekspraktijk in Nedersaksen naar aantallen slachtoffers onder vleermuizen door een langere meetperiode gedurende meerdere jaren bij twee tot vijf windturbines, veel betrouwbaardere resultaten oplevert dan de eenmalige meetperiode van slechts zes weken bij slechts één windturbine, zoals bij de nieuwe windparken bij Delfzijl;
- deze onderzoekspraktijk gebruikt wordt om de stilstandvoorziening te optimaliseren;
- de monitoringsinspanning betreffende slachtoffers onder vleermuizen door de windparken bij Delfzijl, slechts circa 1 procent bedraagt van wat in het kustgebied van Nedersaksen gebruikelijk is;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. ervoor te zorgen dat in het traject om te komen tot een stilstandvoorziening voor windturbines in de Eemshaven, de genoemde onderzoekspraktijk uit Nedersaksen ten behoeve van de vleermuizen wordt toegepast;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Tot zover, voorzitter. Bedankt.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Daarmee zijn we aan het eind van de eerste termijn van de Staten en is het woord aan de vertegenwoordiger van het College.

Maar ik begrijp dat de moties nog niet rond zijn gedeeld. Dan schors ik de vergadering even voor zolang als nodig is, om de motie te verspreiden.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Ik geloof dat iedereen nu in het bezit is van de laatst ingediende motie en ik zou namens het College gedeputeerde Homan de gelegenheid willen geven om de zaak van de kant van het College te belichten.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Beste Staten, ik neem u even kort mee in de tijd, want we hebben het hier inderdaad over een proces als gevolg van een motie in 2015. En daarin werd inderdaad opgeroepen om te zorgen dat er voorwaarden zouden worden gesteld om te zorgen dat er minder vogelslachtoffers zouden vallen. Dat is waar we ook met gezwinde spoed mee aan de slag zijn gegaan. En we hebben dat in het vervolg ook genoemd 'een stilstandvoorziening' en onderdeel van de stilstandvoorziening – daar hebben wij u ook over geïnformeerd in 2017 – was de aanschaf van een vogelradar. In de tussentijd hebben we met elkaar overlegd en ernaar gekeken – want het is natuurlijk wel pionieren – en zijn er onderzoeken gedaan door andere het eerder genoemde Bureau Waardenburg. Daaruit kwam naar voren dat als je je op de momenten van een hoge trekintensiteit van ongeveer vier uur per nacht met een maximum van ongeveer 25 nachten per jaar richt, je dan ongeveer 75 procent van de vogelslachtoffers zou kunnen voorkomen.

Dat is heel erg belangrijk, want de Partij voor de Dieren vraagt zich al af waarom je nou een minimum moet opleggen. Er zijn inderdaad al wat meer onderzoeken gedaan, waar andere mensen al aan refereerden, en dat minimum is omdat je wilt dat het Raad van State-*proof* is. Dus we willen dat op de goede momenten de windmolens worden stilgezet en dat het vervolgens ook bij de Raad van State standhoudt. Dus wij hebben al die tijd – al is het enigszins in een wat andere vorm – ervoor gezorgd dat we die vogelslachtoffers en het realiseren daarvan altijd in ons achterhoofd hebben gehouden. Echter, het bleek na gesprekken met TenneT onder andere dat dat niet kon met de vogelradar zoals dat we dat in eerste instantie in gedachten hadden: dat we niet van het een op het andere moment een windmolen stil kunnen zetten, want dat levert disbalans op.

En nog steeds met een stilstandvoorziening – zoveel keer woordwaarde – in het achterhoofd hebben we gekeken hoe we dat wél kunnen doen. Vervolgens kwam ook het onderzoek waarmee EZK, Rijkswaterstaat en andere ministeries bezig waren, naar boven. Zo hebben we, samen met de Universiteit van Amsterdam, deze onderzoeken kunnen combineren om het groter en effectiever te kunnen maken, maar nog steeds voor dezelfde prijs. Maar dat betekent wel een ander plan – en dat is ook waar de SP naar vroeg – en dat andere plan was daar inderdaad voor nodig. Echter, binnen het budget en met hetzelfde idee in het achterhoofd houdende, hebben we dit plan vorm kunnen geven. Daar ligt dus zeker wel een uitgewerkt plan onder.

Maar kort gezegd zijn dat drie fases. En de eerste fase gaat – die is al begonnen, daar hebben we het ook eerder met elkaar over gehad – tellen en meten. Die fase zit in het najaar vanwege de vogeltrek op dat moment en die zit nog een keer in het voorjaar. Op basis daarvan is er een go-/no-gomoment. Daarvan hebben wij ook in de commissie reeds aangegeven dat wij u daarover gaan informeren. En als dat goed gaat, dan komen we in de tweede fase en doen we dat nog een keer over: met een radar én meteorologische data om te kijken op welke momenten de vogels langsvliegen en hoe je dan het beste de windmolens stil kunt zetten. En dat doen we nog een keer in 2020, dan hebben we zoveel data dat de Universiteit van Amsterdam er het vertrouwen in heeft dat je daarmee een perfect trekvoorspellingsmodel kunt hebben. Dat is essentieel, want dat is de nieuwe invulling van de stilstandvoorziening. En ja, dat is wat anders dan dat we het in eerste instantie in gedachten hadden: het is groter geworden en heeft gewoon ontzettend veel invloed op bijvoorbeeld windmolens op zee, waarmee ook trekvogelslachtoffers kunnen worden voorkomen. Dus we moeten gewoon echt met elkaar de handen ineenslaan om dit model verder uit te werken. Daarmee heb ik volgens mij ook uitleg gegeven op de vragen van de SP, maar wellicht is dat niet zo.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Dank via de voorzitter aan de gedeputeerde voor deze beantwoording.

Toch nog even een verhelderende vraag: in het afgelopen jaar en het afgelopen traject is er aan de Staten gevraagd om in de Begroting 600.000 euro vrij te maken voor het aanschaffen van een vogelradar. Dat hebben we toen gedaan en nu blijkt dus die originele toepassing van die vogelradar niet meer een mogelijkheid te zijn. Prima, maar onze vraag is dan richting de gedeputeerde: het heeft allebei iets te maken met de stilstand van een windmolen, maar hebben wij niet specifiek voor de aanschaf van die vogelradar die 600.000 euro gegeven? En is het dan ook niet juist om met een hernieuwde voordracht te komen, op het moment dat je met een heel andere manier vogels wilt redden – als het ware?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik denk dat deze vraag een beetje aansluit op de vraag van de Partij van de Arbeid. Er is een aantal momenten van informatie geweest en of dat nou eigenlijk aansluit op de oproep van de motie. Wat wij hebben gedaan naar aanleiding van de motie, is dat wij u informatie hebben gegeven op basis van het andere rapport van Bureau Waardenburg en wat nou de beste manier is om dat te doen. Dat bleek te zijn een stilstandvoorziening. En die stilstandvoorziening hebben we meermalen laten terugkomen en de vogelradar als onderdeel daarvan – want in alle gevallen moet je ook tellen, dus dat is duidelijk want je moet weten waar we het over hebben – om de vogelslachtoffers te reduceren. Daarover hebben wij u, als ik het goed heb, in juli vorig jaar bij de Voorjaarsnota geïnformeerd na het onderzoek in de maand april daarvóór en de afgelopen periode. En dit proces heeft nu volgens mij sinds april plaatsgevonden. Dus ja, wij hebben u inderdaad meermaals geïnformeerd over een vogelradar als onderdeel van de stilstandvoorziening.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Ja, en dan de vervolgvraag aan de gedeputeerde is: op welke termijn verwachten wij dat uit dit onderzoek naar vogeltrek ook een werkbare stilstandvoorziening komt? Want nogmaals, het punt waar onze fractie mee zit, is het volgende. Want ook wij vinden dat we die vogels moeten redden: dat er duizenden door de gehaktmolen gaan – oneerbiedig gezegd – is natuurlijk niet de bedoeling. Maar als wij de begrotingsruimte hebben gevonden specifiek voor een stilstandvoorziening, dan zou het natuurlijk niet kies zijn als we dat nu voor een vogeltrekonderzoek gaan doen *an sich*, zonder dat we zicht hebben op een stilstandvoorziening in de nabije toekomst. Dat er een molen gaat stilstaan als er een vogel of een groep vogels aankomt, dat ligt nog wel op één lijn. Maar dan willen wij graag weten wanneer wij verwachten dat die stilstandvoorziening er komt. Want wat ik tot nu zie, is voor de komende jaren een onderzoek naar vogeltrek.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, een terechte vraag. Wat nu de bedoeling is en waar alle rapporten op wijzen dat dit de goede manier is, is dat de komende jaren gedurende drie keer tijdens het voor- en najaar de vogeltrek wordt gemeten. Dit om te kijken hoe het nou zit met de zwermen die

langskomen, hoeveel worden er dan geraakt – om het even heel simpel te zeggen – en wat dat nou oplevert als je dit koppelt met de data en of je, door dat meermaals te doen, een voorspellingsmodel kunnen maken – wat we eerder een soort ‘buienradar’ hebben genoemd. En het eerste go/no-gomoment is daarin komend voorjaar, als we de eerste tellingen en metingen daarvan hebben verzameld. En daarvan zeggen we ook dat we daarmee er bij u op terugkomen. Laten we wel wezen: als het niet werkt, dan willen wij het ook niet.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Ja, nog één allerlaatste vraag. Zo'n go/no-gomoment is ook een beetje waar we – tenminste, ik hoop dat het zo is – naar zochten toen we het erover hadden dat we uiteindelijk als Staten daar ook nog wat over te zeggen krijgen, op het moment dat er op een of andere manier een nieuwe invulling aan dat geld gegeven moet worden. Kan ik de woorden van de gedeputeerde op zo'n manier samenvatten dat wij tot aan het komende voorjaar als het ware een soort voortelling maken, een soort vooronderzoek doen, waarbij wij in kaart brengen hoe dat allemaal werkt met die vogels en dat onderzoek als het ware zijn eerste proefdraai laten doen? En dat wij vervolgens als Staten geïnformeerd worden over of die proefdraai succesvol was en dan uiteindelijk nog steeds kunnen zeggen: “Sorry, jongens, dit lijkt nergens op, dit gaan we niet doen.” of: “Dit is een prachtig onderzoek, hier gaan wij verder mee en dit wordt inderdaad een stilstandvoorziening over een aantal jaren in plaats van morgen – het zij zo.”?

De VOORZITTER: Meneer Șerbănescu, het ligt ook aan mijn scherpste op dit moment, maar ik vond uw vraag wel wat aan de lange kant. De gedeputeerde.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Het wordt laat. Dank u wel, voorzitter.

Nou echt een ‘voortelling’ zou het niet helemaal willen noemen. Want de drie fases maken samen dat je een goed model hebt. Echter, we hebben wel gezegd dat na de eerste tellingen in het voorjaar, wij met een brief zullen komen met daarin het voorstel om het al dan niet door te laten gaan. Dus daarmee hebt u inderdaad die toezegging binnen.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik heb even een paar vragen om de dingen wat helder te krijgen. Het College heeft ons in eerste instantie voorgehouden dat we iets gaan aanschaffen en dat ervoor gaat zorgen dat we de windmolens stil kunnen gaan zetten waardoor wij allemaal vogelleven reddend. Als ik de brief nu lees en de uitleg nu hoor, lijkt het erop dat we nu wat gaan aanschaffen wat ervoor zorgt dat er een model wordt ontwikkeld. En als dat model klaar is, dan gaat dat model ons vertellen wanneer de molens stil gaan staan. Maar dan is de vraag: wat we doen daarna met dat radarsysteem? Wordt dat dan weer afgekoppeld en gaat dat terug? Of is het dan onbruikbaar?

En de vraag die daarmee samenhangt, is: waarom zouden wij dan als provincie volledig de kosten van dat systeem moeten dragen, terwijl met name het Rijk, Rijkswaterstaat en EZK, er net zoveel belang bij heeft bij het model dat wordt ontwikkeld?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, op het gevaar af dat ik ook antwoorden geef die ook al in de brief worden genoemd: het gaat dus niet meer om de aanschaf van de radar zelf. Dat is volgens mij waar wij wel een gedeelte van de discussie over voeren. Maar het gaat erom dat het leasen van een radar onderdeel is van een groter systeem, dat uiteindelijk er veel gericht voor gaat zorgen dat de windmolens op de goede moment worden stilgezet. En alle partijen zoals genoemd, dragen daaraan bij. Die toezegging hebben we ook al, dus wij zijn zeker niet degenen die alleen maar opdraaien voor de kosten van het leasen of het model wat betreft het stilstandvoorzieningssysteem.

De VOORZITTER: Meneer Scheffers, zullen we zeggen: ten slotte?

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Dat is goed, voorzitter. Maar dan zou ik toch graag iets meer duidelijkheid willen. Want volgens mij heb ik het dan goed begrepen dat het radarsysteem een tijdelijk iets is om uiteindelijk dat model te gaan creëren. Maar het is dus onduidelijk – althans, dat lees ik niet terug in de brief – wat wij dus nu betalen voor de tijdelijke aanleg van het radarsysteem en wat dat model ons dan gaat kosten. Dat is één. En de subvraag die daaraan hangt is de volgende.

De VOORZITTER: U bereikt nu echt de grenzen van de rek, hoor. Dus als u een héél korte subvraag hebt, dan mag het.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou ja, dat kan ik niet heel kort doen. Dus ik houd het hierbij.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, 'het model' is natuurlijk het totale model: het trekvoorspellingsmodel. En in dat model zitten het tellen van de vogelslachtoffers, wat de radar bij wijze van spreken daarbij ziet als we die gaan leasen en vervolgens ook een model dat daarop ook wordt aangepast naar aanleiding van de meteorologische data. En met dat allemaal bij elkaar heb je een groter model en dat is uiteindelijk het hele trekvoorspellingsmodel.

Nou, wat gaat dat model ons dan kosten? Dat staat ook omschreven in de brief: dat is dan duidelijk een veel groter bedrag dan wat wij bijdragen. Alleen, dat gedeelte boven de zes ton wordt gedragen door de andere partners. Dus wat gaat het model ons in het totaal kosten? Dat is dus die zes ton, met de opmerking van de SP dat er tussendoor een go/no-go komt en die komt na de eerste metingen. En die eerste metingen zijn onderdeel van het hele model.

De heer MIESEN (VVD): Ik vind het toch wel wat vaag klinken. Is de gedeputeerde het met mij eens dat wij ergens toestemming hebben gegeven om zes ton te investeren in iets wat werkt, iets wat iets oplevert, geïmplementeerd is en waar we dan – nou ja, tegen onze zin, weliswaar – in ieder geval vogels mee redden? En dat wij nu gaan naar een investering van zes ton, die 'een model' oplevert, dat nog niet is geïmplementeerd, waarbij we nog moeten kijken wat er moet gebeuren en wat voor financiering erbij komt? Hoeveel denkt de gedeputeerde dat dat de provincie gaat kosten? Twee miljoen? Drie miljoen? En over vijf jaar? Of over tien jaar?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Het gaat niet om andere kosten dan die zijn genoemd in de brief. Dus nee, het gaat niet over de miljoenen die u zonet aangaf. Waar het wel om gaat is dat er vogelslachtoffers worden gereduceerd en daarin zit ook een verplichting voor ons om dat te doen op basis van de Wet natuurbescherming. Dat is volgens mij ook precies waar de vraag van de Partij voor de Dieren over ging en raakt haar motie. Die heb ik nu niet voor me, maar die wil ervoor zorgen dat je daar geen maximum op legt. Daarvan zeggen wij dat we het Raad van State-*proof* moeten maken en dat hebben wij onder andere door de rapporten die u hebt gekregen van Bureau Waardenburg, onderbouwd.

De VOORZITTER: Meneer Miesen, ten slotte.

De heer MIESEN (VVD): Ik snap het antwoord van de gedeputeerde. Alleen gaat haar verhaal wat mank, want uiteindelijk als we dat geld hebben uitgegeven, hebben wij een model. Dan is er nog niks gebeurd, staat er nog niks op een windmolen en is er nog geen sprake van minder vogelslachtoffers. Klopt dat?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, dat klopt niet. Het model zorgt ervoor dat de windmolens op de goede momenten kunnen worden stilgezet.

Dan even terugkomend, om een reactie te geven op de motie van de Partij voor de Dieren. Daarmee raden we die motie ook af. Daarbij refereer ik even aan het verhaal dat ik hield over dat het Raad van State-*proof* moet zijn en dat we op dit moment die informatie hebben die ook bij u beschikbaar is.

Volgens mij heb ik dan ook alle vragen beantwoord dankzij de interrupties.

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Ik had nog de vraag over dat onderzoek in Zeeland, naar die lichtjes op de windmolens en of dat onderzoek gecombineerd kon worden met het onderzoek naar de vogeltrek.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik had de vragen dus inderdaad niet allemaal gehad. Ja, dat bericht heeft ons inderdaad ook bereikt. We zijn ook geconsulteerd en hebben er ook gedeeltelijk aan meegedaan. Maar het lijkt me goed, voordat ik hier een toezegging op kan geven, om eerst contact op te nemen met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Ik wil wel aangeven dat dit natuurlijk helemaal past bij het uitgangspunt van duisternis en stilte.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Nog een vraag aan de gedeputeerde, die we wel hadden gesteld maar die misschien erbij ingeschoten is. Ligt er ook nog een onderzoeksplan? Want wij hebben als Staten nu tweeënhalftje toegestuurd gekregen. Bestaat er een uitgebreider onderzoeksplan? Want ik hoorde wel dat de gedeputeerde kennis heeft over het onderzoek en zo ja, kunnen we daar – tenminste, een samenvatting daarvan – binnenkort een keer toegestuurd krijgen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Volgens mij had ik antwoord gegeven op de vraag: dat er zeker ook een uitgebreid onderzoeksplan onder ligt. Daarbij heb ik op hoofdlijnen aangegeven uit welke drie fases dat bestaat. Maar we hebben het volgens mij ook eerder aangeboden. Wellicht is het ook goed om dit wat breder te trekken in een presentatie aan uw Staten misschien. Want nou ja, het is misschien wel iets wat ook de komende jaren gaat spelen in onze provincie.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Oké, dank. En aanvullend nog een vraag: die fases, dat is prima. Dus van die eerste fase tot aan de go/no-gosituatie zouden we graag ongeveer willen weten in welke orde van grootte de kosten van die eerste fase zijn. Om hoeveel gaat het dan ongeveer?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Wat we dus zien inderdaad, is dat er drie fases zijn, dat er ook een aantal toezeggingen in zit voor gedane kosten, maar dat we het ongeveer hebben over ruim twee ton. Maar dan hebben we het over die hele eerste fase en een aantal toezeggingen daartoe.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik heb twee korte vragen, die samenhangen met het antwoord dat net is gegeven. Dus als ik het goed begrijp en wij in het voorjaar zeggen dat als de telling is gedaan en we het toch niet gaan doen, we dan al twee ton kwijt zijn – dat is al éénderde van het budget. Eerste vraag is: klopt dat? Tweede vraag is: als uiteindelijk het model er is en we tot de constatering komen dat het niet het beoogde doel biedt, dan zijn we dus zes ton kwijt en hebben we dus niks?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, het klopt niet dat we dan zes ton kwijt zijn. Er zijn wel toezeggingen gedaan en het klopt inderdaad dat er nog een go/no-gomoment is. Dus dat is voorafgaand aan het toezeggen van het bedrag van zes ton.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou snap ik het niet. Volgens mij werd net aangegeven dat het go/no-gomoment tot dan twee ton kostte. Er wordt gesproken over toezeggingen, maar het is niet helemaal duidelijk wat die precies inhouden. Maar aan het einde van de rit zijn we zes ton kwijt en hebben we een model. Maar de vraag was: als dat model dan niet werkt, dan hebben we toch dus helemaal niks? Dan kunnen die windmolens toch nog steeds worden stilgezet op de momenten dat dat eigenlijk zou moeten? Klopt dat?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Er zijn drie fases. En in totaal zijn wij als provincie dan zes ton kwijt en dan hebben we een trekvoorspellingsmodel. Dat betekent ook dat andere bijdragen boven op die zes ton komen, om te zorgen dat dat hele model werkt. Wij zijn nu al tot afspraken gekomen; het heeft wat langer geduurd voordat we het hebben besproken. De najaarstelling was al begonnen, dus dat betekent ook dat we de afgelopen periode en de komende periode al geld hebben uitgegeven. Dat is niet de volledige zes ton, maar het betekent wel dat er toezeggingen zijn gedaan, dat er geld is uitgegeven, dat we in het voorjaar een go/no-gomoment hebben en dat we dan verder met elkaar kunnen spreken over de verdere kosten.

De VOORZITTER: De heer Scheffers, ten slotte.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik snap die toezeggingen niet waar de gedeputeerde op doelt. Bedoelt de gedeputeerde nou te zeggen dat als er een toezegging is en het niet doorgaat, we dan die twee ton terugkrijgen? Of zijn we die dan sowieso kwijt?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee. We hebben toezeggingen gedaan en afspraken gemaakt tot de besteding van een aantal middelen. Dat is nu al gedaan. We krijgen na de najaars- en voorjaarstelling weer een soort van ijkmoment – dat hebben we ook aangegeven net. Dan komen we terug bij uw Staten of het wel of niet werkt en dan zullen we ook een update kunnen geven van de financiën.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De gedeputeerde had het over een Raad van State-*proof* maken en daarmee ontraadt ze onze motie. Maar gaat u daarmee niet op de stoel van de rechter zitten?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, natuurlijk niet. Dat is zeker niet onze rol. Maar er is – daar hebt u ook vaker aan gerefereerd – een aantal eerdere pogingen gedaan om tot een soort stilstandvoorziening te komen op andere plekken. Daarvan hebben we ook geleerd dat je het echt goed moet onderbouwen, wil je iets opleggen. Nou, we hebben een aantal rapporten: het rapport-

Waardenburg hebt u ook ontvangen; daarin wordt heel duidelijk omschreven op welke manier je het beste vogelslachtoffers kunt reduceren. Dat is namelijk gedurende het aantal uren over een aantal nachten vanwege de hoge trekintensiteit, omdat je dan de meeste vogelslachtoffers voorkomt. Dat is een goede onderbouwing, dat weten we en daarvan zeggen we ook dat dat Raad van State-*proof* is als je dat oplegt.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Begrijp ik het dan goed uit de woorden van de gedeputeerde dat dit echt moet voor de Raad van State en dat de verwachting is dat we nooit boven die 100 uur uit zullen komen? Of laten we inderdaad op gegeven moment die vogels zich gewoon doodvliegen?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, op basis van de rapporten denken we inderdaad dat deze wijze de beste manier is dat er vogelslachtoffers kunnen worden voorkomen.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Dat kan heel kort wat mij betreft. Dat gaat over de motie van de Fractie Kaatee ten aanzien van de vleermuizen en de voorzieningen die daarvoor getroffen moeten gaan worden. De heer Kaatee heeft ook in de commissievergadering een aantal keren de onderzoeken in Duitsland genoemd. En het is ook zo dat die onderzoeken natuurlijk bij ons ook helderheid geven. Maar waar het hierom gaat is met name de Nederlandse c.q. Groningse situatie waar enerzijds wij veel economische activiteit hebben en waar wij ook veel wind hebben en windopwek, hebben wij ook een Natura2000-gebied waar we niet alleen maar met de uitgebreide vogeltrek van noord naar zuid zitten, maar ook weer van zuid terug naar noord. Daarvoor brengen we een voorziening aan. Anderzijds is inmiddels ook bekend dat er een vleermuizenpopulatie is die dezelfde trekbeweging maakt waar wij ook een voorziening voor willen gaan aanbrengen. Dat betekent dat wij ook in dit onderzoek op een aantal strategische palen '*bed detectors*' gaan aanbrengen. Daarmee willen wij ook kijken wat nou de gevolgen zijn en of daarbij ook slachtoffers worden gevonden en op basis daarvan willen we ook uitspraken doen. Dus in antwoord op de heer Kaatee: dat wordt dus ook al gemeten en daarom willen wij uw Staten in overweging geven om deze motie daarom niet te steunen, want dat gebeurt al.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Dank voor de beantwoording.

Maar verschilt de situatie in het Nederlandse Waddengebied nou zo wezenlijk van net even verder over de grens in Duitsland? Ja, we gaan dus misschien wel wat onderzoek doen, maar komt het dan een beetje in de richting van dat Duitse onderzoek? Ik had nu begrepen dat het eigenlijk maar 1 procent bedraagt wat wij hier onderzoeken van wat er in het kustgebied van Nedersaksen gebeurt. Gaat het in de richting van meerdere jaren bij meerdere windturbines over een langere periode dan een aantal weken? Kan de gedeputeerde daar misschien iets over zeggen?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Nou, van harte wil ik daar wat over zeggen. De heer Kaatee spreekt over 1 procent, hij spreekt over 'misschien'. Kijk, waar we hiermee bezig zijn – ik heb dat in de commissie gezegd en mijn collega Homan heeft dat ook gezegd – is toch wel een unieke situatie. We proberen een aantal zaken aan elkaar te verbinden, er zijn opgaven, er is een kwetsbaar gebied, dat Natura2000-gebied heet. Ik denk dat we ervoor op moeten passen om te zeggen dat wij bezig zijn met het knutselen in de natuur en dat voor de economie. We proberen op een goede manier een trekvoorspellingsmodel te ontwikkelen, zodat we ook iets kunnen zeggen over de echte schade die het oplevert ten aanzien van vogels en vleermuizen. En natuurlijk weten we niet op voorhand wat de uitkomst is. We zijn bezig met het onderzoek, we zijn bezig met de *best practices*, de best mogelijke techniek en informatie proberen we te verbinden. Daarvoor gebruiken we ook de Universiteit van Amsterdam die al een groot aantal jaren met name ook voor Defensie bezig is om te kijken wat nou de goede modellen zijn. We kunnen dat ook hier echt in de praktijk vormgeven. En natuurlijk zullen we erachter komen dat we niet alle informatie hebben, dat we ook al lerende gaandeweg het proces tot andere inzichten komen – daar moeten we ook duidelijk over zijn. Daarom heeft mijn collega Homan ook gezegd dat wij volgend jaar bij u terugkomen met de informatie die wij hebben en op basis daarvan gaan wij met uw Staten praten over of dit de goede richting is, of we op de goede weg zijn en of we misschien toch nog even een afslag naar links of naar rechts moeten maken. Dat is wat wij met uw Staten graag bespreken: dat doen wij volgend jaar, nadat wij ook de informatie hard beschikbaar hebben.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik heb een vraag op dit laatste punt. De gedeputeerde geeft nu aan, in het voorjaar terug te komen met 'we gaan of we gaan niet'. Net heb ik het verhaal gehoord dat tot dat moment we ongeveer twee ton kwijt zijn. De gedeputeerde hiervóór gaf aan dat

dat onderdeel is van de totaalprijs. Alleen, gedeputeerde Brouns heeft ons bij de Najaarsnota verzekerd dat als er al kosten zouden worden gemaakt in de aanloop, die zouden worden gedekt uit een ander potje. Dus mijn vraag is dan: hoorde die twee ton nou bij het totaal van die zes ton? Want als dat het geval is, dan geven we het dus nu al voor een deel uit. Of is er een ander potje en zo ja, welk potje is dat dan?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ik ga meneer Scheffers helpen, want ik heb zelf namelijk een toezegging gedaan. Ik heb de toezegging gedaan dat op het moment dat de Staten besluiten om die zes ton niet ter beschikking te stellen, ik het zou gaan financieren uit de mogelijkheden die ik heb ten aanzien van onderzoek. En die mogelijkheden heb ik, maar dit is sterk gelabeld geld ten aanzien van het ontwikkelen van het trekvoorspellingssysteem: dat is met uw Staten gewisseld. Dus het is niet 'én-én', het is de zes ton die beschikbaar is en waarvan wij verwachten – en dat is wat collega Homan net zei – twee ton in het najaarsmodel te moeten zetten en twee ton in het voorjaarsmodel. Dus dat betekent in zijn totaliteit vier ton. Wij komen hier bij uw Staten op terug, wij gaan erover spreken, dan hebben we de informatie en dan kunt u besluiten en zeggen of wij op de goede weg zijn of niet.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Allerlaatste vraag, want ja, het wordt mij steeds onduidelijker. Betekent dat dan dat voordat we gaan besluiten we het wel of niet gaan doen, we dan al vier ton kwijt zijn?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ik begrijp dat meneer Scheffers het niet wil horen. Maar volgens mij heb ik het duidelijk uitgelegd en ik wil het wel nog een keer uitleggen. Voor dit trekvoorspellingsmodel is zes ton gevraagd aan uw Staten: dat is in eerste instantie onder de noemer 'vogelradar' aan u gevraagd. Collega Homan heeft helder uitgelegd waar wij inmiddels mee bezig zijn, samen met de ministeries en samen met TenneT. Onderdeel daarvan is waar we nu mee bezig zijn: het tellen dit najaar en het tellen volgend voorjaar. De resultaten daarvan zijn: twee ton voor dit jaar, twee ton voor volgend jaar, wij komen bij uw Staten terug, wij gaan bespreken met u of dit voldoet aan uw wensen. Is dat niet het geval, dan gaan we of links, of rechts, of we zetten er een streep door. En dat is wat collega Homan heeft gezegd en wat ik nogmaals herhaal.

De VOORZITTER: De heer Scheffers: niet? Oké, ik kijk even of er behoefte is aan een tweede termijn over dit onderwerp.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Voorzitter, we zouden graag even willen schorsen voor kort overleg binnen onze fractie.

De VOORZITTER: Vijf minuten?

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Graag.

De VOORZITTER: Vijf minuten. Ik schors de vergadering voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en vraag aan de leden of ze hun zo felbevochten zetels weer willen innemen. Dat geldt inderdaad ook voor de Collegeleden.

Dit is het moment om even rond te kijken of er behoefte is aan een tweede termijn. Dat is het geval bij de heer Șerbănescu en ik geef hem even het woord.

De heer ȘERBĂNESCU-KELE (SP): Dat go/no-gomoment is eigenlijk alles wat mijn hartje begeerd heeft: dat wilde onze fractie heel erg graag zien. Maar ik begrijp uit de beantwoording door de gedeputeerden dat dat eigenlijk al zo laat in het proces zit dat een deel van de gelden al vergeven is. Ja, we hadden het toch wel heel graag gezien dat op het moment dat je zó erg afwijkt van een origineel plan – of tenminste, van het plan zoals het met ons besproken is – dat wij eerder in die besluitvorming meegenomen zouden zijn.

Om over die resterende twee ton – want dat is het enige wat nu niet toegezegd is – nu het hele plan voor in de war te schoppen, is ook weer zoiets. Dus wat ons betreft passeert de beantwoording met hakken over de sloot onze test en zullen wij hier verder mee instemmen. Maar het verdient gewoon echt niet de schoonheidsprijs: dat is het enige wat ik hierover kan zeggen.

De heer MIESEN (VVD): Ik kan kort zijn. Wij hadden eigenlijk in eerste termijn een motie in willen dienen samen met de SP, maar de SP heeft een heroverweging gedaan. Dus wij dienen zelf deze motie in.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 439, met als titel 'Eerst besluiten, dan uitgeven'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- Provinciale Staten in het verleden heeft besloten tot het reserveren van een bedrag van 600.000 euro voor de aanschaf van een vogelradar, met als doel het mogelijk maken van een stilstandvoorziening voor het Windmolenpark Eemshaven;
- een stilstandvoorziening, zoals bedoeld toen dit besluit werd genomen, technisch onmogelijk is gebleken;

Overwegende dat

- hiermee het originele doel van de begrote 600.000 euro, namelijk het realiseren van een directe stilstandvoorziening voor het windpark door middel van een radar die aankomende vogels signaleert, is weggevalen;
- het niet voor de hand liggend is om deze gelden over te hevelen naar een project dat een ander doel dient, namelijk het onderzoeken van patronen binnen de vogeltrek;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. de begrote 600.000 euro terug te laten vloeien naar de algemene middelen en met een nieuwe voordracht te komen, indien het College van Gedeputeerde Staten van mening is dat deze gelden op een effectieve wijze kunnen worden ingezet;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou, wat in ieder geval duidelijk wordt, is dat wij nog niks hebben maar ons al wel tot vier ton hebben verplicht om mee te doen in het tellen van vogels. En daarna moeten we nog gaan kijken of we op basis daarvan een model gaan aanschaffen, een model waarvan we dus kennelijk zelf niet de eigenaar zijn – althans, dat is onduidelijk. Kennelijk hebben we een licentie op een model: is dat een levenslange licentie? Zijn er nog verdere kosten aan verbonden? Moet het model nog in de toekomst worden bijgesteld? Gaat dat nog geld kosten? En wie gaat dat dan betalen? Allemaal onduidelijk, maar samenvattend: dit is gewoon niet wat we hebben afgesproken. We hebben afgesproken dat we een bezit zouden kopen, namelijk een radarsysteem. En wat we nu hebben gedaan, is dat we onderzoekers vier ton gaan betalen om te tellen hoeveel vogels er sterven. Vervolgens gaan we nog besluiten voor éénenderde van het budget dat wij hebben ingezet, of wij als Staten dan vinden dat het dan verder moet worden besteed.

Nogmaals: we mogen er toch vanuit gaan als Staten dat op het moment dat wij afspraken maken met het College over hoe wij het geld besteden, wij daar het College aan kunnen houden? En ik hoop toch écht dat de rest van de Staten het ook met eens tot de conclusie kan komen dat dit gewoon niet is wat we hebben afgesproken. En dan kun je doen wat de SP nu zegt: "Ja, dit verdient niet echt de schoonheidsprijs, maar ja..." Nee, dan vind ik dat we gewoon moeten doen waar we hier voor zitten: controle uitoefenen en zeggen dat we het niet op die manier gaan doen. Stort het geld maar weer terug en kom maar met een andere voordracht.

Nou, dat staat in feite ook – ik maak het u makkelijk – in de motie die we hebben gemaakt. Dus ik beveel u van harte aan om die te steunen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Anderen in tweede termijn? Dat is niet het geval. Het College nog? Ook geen behoefte? Ja, laten we nog even wachten tot die laatste motie ook is rondgedeeld.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef voor nog even een beknopt advies op de laatst ingediende motie – ik denk niet dat daarin verrassingen zullen voorkomen – het woord aan de gedeputeerde Homan.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Inderdaad, een korte reactie op de motie. Volgens mij hebben we het er net uitgebreid over gehad: niet laten terugvloeien naar de algemene middelen. Echter, we hebben nog wel een go/no-gomoment na de tellingen in het voorjaar. Daarmee raden we de motie af.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Dan sluit ik de beraadslaging en geef eerst de gelegenheid voor het afleggen van een stemverklaring over de ingediende moties. Ik begin bij mevrouw De Haas.

Mevrouw DE HAAS (PvdA): Ik denk dat we kunnen constateren dat het College niet de koninklijke weg heeft gevolgd. Maar de PvdA-fractie kan zich wel in de uiteindelijke uitkomst vinden, waardoor we de moties niet zullen steunen. Maar wel met het dringende verzoek aan het College om in het vervolg een dergelijk traject toch echt anders in te steken.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Anderen nog? Niemand heeft behoefte aan een aanvullende stemverklaring? Dan is er één fijnzinnig dingetje voor de absolute fijnproevers wat nou de meest verstrekkende motie is. Ik weet dat de voorzitter dat mag beslissen, dus ik beslis namens u dat de motie die de VVD heeft ingediend, waarin ook nog een nieuwe voordracht wordt besteld, de meest verstrekkende is. Ik hoop dat dat niet al te veel onrust geeft. Nee? Doen we het zo. Dus we beginnen met motie van de VVD, 439, daarna motie 436, 437 en tot slot 438.

We gaan stemmen. Dus eerst de motie van de VVD, nummer 439: 'Eerst besluiten, dan uitgeven'. Wie is voor die motie? Dat zijn de fracties van de PVV, Groninger Belang, de VVD en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, het CDA en de Fractie Kaatee. De motie is verworpen.

Motie 436 'We zien ze nog niet vliegen': wie is er voor die motie? Inderdaad, er is een patroon. Voor de motie zijn de fracties van de PVV, Groninger Belang, de VVD en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de Fractie Kaatee en het CDA. De motie is verworpen.

Dat brengt ons bij motie 437 'Een veilige plek voor vogels en vleermuizen'. Wie is daarvoor – voor die motie, dan? Dat zijn de fractie van de Partij voor de Dieren en de Fractie Kaatee. Wie is daartegen? Daartegen zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. De motie is verworpen.

Dan ten slotte de motie 438 'Vleermuizen tellen mee'. Wie is daarvoor? Daarvoor zijn de Fractie Kaatee en de fractie van de Partij voor de Dieren. Wie is daartegen? De fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. De motie is verworpen.

D. Intensieve veehouderij (motiedebat)

De heer MIESEN (VVD): We willen graag beginnen met iets wat ons nog ter ore kwam – en dat is meteen een vraag aan het College, mevrouw Gräper. "Die sector willen we niet hebben in onze provincie", zou er gezegd zijn, zoals wij in Nieuwe Oogst van 6 november lazen. Wij vroegen ons af of dat klopte.

Dan de woordvoering. De boeren in ons land voorzien ons allemaal dag in dag uit van voedsel. Niet alleen in Nederland maar in de hele wereld zorgen onze boeren ervoor dat mensen kunnen eten en leven. Om hun bedrijf rendabel te houden, moet er ook geïnvesteerd kunnen worden en laten we hun daar dan ook de ruimte voor geven. We eten nog steeds vlees en profiteren allemaal van de economische bijdrage van de veehouderij. Volgens mij zijn we het hier in de Staten wel over eens dat wij de duurzaamheid en ook het dierenwelzijn in de intensieve veehouderij willen verbeteren. Veehouders geven aan, *en masse*, dat om te investeren in duurzaamheid en dierenwelzijn, zij ook in staat moeten zijn om deze investering terug te verdienen. En dat kan maar op een aantal manieren. Ze kunnen de kostprijs verlagen. Maar ja, als je investeringen doet, dan gaat de kostprijs juist omhoog. Het kan door de prijs per product te verhogen. Maar ja, daar heeft een ondernemer in de keten geen invloed op: de consument betaalt wat hij betaalt. En indien de *businesscase* het nodig heeft, is het in een aantal gevallen zo dat ze de investering kunnen terugverdienen door toe te staan om meer dieren te houden. Het moet érgens vandaan komen.

De meeste mensen die hard roepen dat de intensieve veehouderij moet inkrimpen, kopen namelijk nog steeds de goedkope lapjes vlees. Het gedrag van de consument is niet wat de maatschappij zegt te zijn of te willen zijn. Met subsidie heeft de sector laten zien dat hij kan innoveren en de VVD wil heel graag dat de sector op eigen benen ook kan innoveren in duurzaamheid en dierenwelzijn. Wij vinden dat een heroverweging van 'het slot' op zijn plaats is, omdat deze groep ondernemers de ruimte moet krijgen om hun onderneming lonend te houden. Indien een

businesscase bij investeringen in dierenwelzijn en duurzaamheid laat zien dat meer dieren nodig zijn als onderbouwing van die investering, dan moet die ruimte er komen. Hierdoor kan de sector aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid voldoen door de bevolking van dagelijks voedsel te voorzien in binnen- en buitenland, investeringen te doen om te blijven innoveren en acteren op de vraag vanuit de markt en maatschappij.

Het slot in de huidige verordening zal dit vanaf januari niet meer mogelijk maken. U schiet – u allemaal – in uw eigen voet met betrekking tot de wens tot verduurzaming. Want, de realiteit is dat de bevolking blijft groeien en er meer monden bijkomen om te voeden. Voor het maatschappelijke en economische belang van Groningen en Nederland is het noodzakelijk dat we altijd blijven strijden en staan voor onze boeren. En hiertoe dienen wij de volgende twee moties in.

De VOORZITTER: Dan ga ik ze allebei voorlezen. De eerste motie met nummer 440, heeft als titel 'Meer ruimte, meer duurzaamheid en meer dierenwelzijn'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- na 1 januari 2019 de intensieve veehouderij volledig op slot gaat;

Overwegende dat

- veehouders in deze sector graag willen innoveren en willen investeren in duurzaamheid en dierenwelzijn;
- veehouders om deze investering terug te verdienen soms ook uitbreiding in het aantal dieren per bedrijf nodig hebben;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. per 1 januari 2019 deze veehouders de ruimte te bieden om, wanneer zij willen investeren in hun bedrijf in duurzaamheid en dierenwelzijn, hun ook in staat te stellen om deze investering terug te verdienen door meer dieren te kunnen houden;

En gaan over tot de orde van de dag!

Dan is er de twee motie met nummer 441, met als titel 'Vóór de boeren: terug naar de tekentafel'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- er per 1 januari 2019 geen uitbreiding van pluimvee- en varkensbedrijven meer mogelijk is;
- hiermee investeringen in deze sector, die ten goede komen aan meer dierenwelzijn en moderne eisen, niet kunnen renderen;
- dit ten koste gaat van modernisering van bedrijven en beter dierenwelzijn;

Overwegende dat

- hiermee een fatsoenlijk sector, die op fatsoenlijke wijze de bevolking dagelijks van voedsel voorziet en om heroverweging van dit slot vraagt, nu met lege handen komt te staan;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. de komende weken te gebruiken om het slot op de intensieve veehouderij met een jaar uit te stellen en ondertussen de titel van het Collegeprogramma 'Vol vertrouwen' waar te maken door met deze fatsoenlijke sector in gesprek te gaan over de mogelijkheden om een lonende onderneming met verbeterd dierenwelzijn in de provincie Groningen mogelijk te maken;

En gaan over tot de orde van de dag!

Dan is nu het woord aan gedeputeerde Gräper namens het College.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik heb de moties net gehoord en ik denk dat ik meteen kan reageren. Maar ik heb ze nu niet voor me. Dus mocht straks in het debat er wat meer de details ingegaan worden, dan zullen we toch even opnieuw moeten schorsen om de moties te beschouwen. Maar even kort samengevat: volgens mij vraagt de VVD-fractie in de eerste motie om het besluit dat uw Staten in 2016 met elkaar genomen hebben, terug te draaien en vraagt de VVD-fractie in de tweede motie om het besluit dat u in 2016 met elkaar genomen hebt, voor een jaar uit te stellen. Volgens mij is dat in het kort de intentie van de beide moties en ik zie de VVD-fractie in haar geheel knikken. Dus volgens mij heb ik ze wel redelijk goed in de samenvatting zitten voor mezelf.

Wij hebben in 2016 met elkaar uitgebreid het debat gevoerd in de Staten bij de vaststelling van de Omgevingsvisie – onder andere op dit punt. We hebben met elkaar toen het besluit genomen om met ingang van 1 januari 2019 ervoor te kiezen, in meerderheid, om de sector in 2019 als het gaat om uitbreiding met meer dieren niet langer toe te staan. In de ontwerpfase van de Omgevingsvisie hebt u een motie aangenomen, waarin uw Staten aan ons College heeft gevraagd om niet alleen een

reële termijn daarin te zetten maar ook met de sector in gesprek te gaan, om te kijken hoe je nou die verduurzaming, die we met z'n allen graag in die sector willen, ook op een goede manier vorm kunt geven.

U hebt daarbij aan ons de opdracht gegeven om voor 1 januari 2019 aan u terug te rapporteren over wat de ervaringen van die investeringen zijn en of die ervaringen mogelijkwjs een reden tot heroverweging van het besluit zouden moeten inhouden. En we hebben met elkaar in de commissie ook gedeeld dat die reden tot heroverweging er in ieder geval wat het College betreft niet is. Dit omdat we gezien hebben dat de sector, onder andere mede dankzij de investeringen die dit College gedaan heeft in het ondersteunen van die verduurzaming, die verduurzamingsslag heeft gemaakt, terwijl we tegelijkertijd ook zien dat die uitbreiding van vloeroppervlakte voor meer dieren niet noodzakelijker is geweest om die slag ook te maken. Want we hebben daar geen grote uitbreiding in vloeroppervlakte gezien.

Dat maakt dat dit College constateert dat er gezien de ervaringen van de afgelopen tweeënhalf jaar, geen aanleiding is om te heroverwegen. Dat is ook wat wij aan uw Staten hebben voorgelegd. Daarmee ontraden wij ook de eerste motie van de VVD, omdat volgens mij de vraag hier niet voorligt of wij dit slot willen of niet willen: die vraag hebben we met z'n allen in juni 2016 al beantwoord. Maar de vraag die voorligt is of er áánleiding is om die heroverweging te doen en het College constateert dat wij geen aanleiding zien om die heroverweging te doen.

De tweede motie van de VVD vraagt om een jaar uitstel. Ook die motie zou het College willen ontraden, om de simpele reden dat we met elkaar ook sinds juni 2016 het proces ingegaan zijn om samen met de sector te kijken wat hier nodig is. We hebben in de brief, die uw Staten gekregen hebben, ook aangegeven dat wij ook juist samen met de sector de komende tijd verder willen kijken in de ondersteuning hoe we aan de zoektocht naar de verdere verduurzaming verder vorm kunnen geven. Die toezegging staat in de brief en daar houden wij ons ook aan. Maar dat is wat ons betreft geen aanleiding om die datum nu ineens los te laten of die te verzetten. Dus ook die motie ontraden wij.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Dat was een advies 'met losse handen', maar volgens mij wel vrij begrijpelijk. De heer Miesen heeft als indiener van de moties de gelegenheid om het debat meteen te openen.

De heer MIESEN (VVD): Ik begon met een vraag; ik weet niet of die duidelijk was, maar wij lazén inderdaad in Nieuwe Oogst dat gedeputeerde Gräper – ik neem aan namens het College – had gezegd dat er voor deze sector überhaupt geen plaats is in deze provincie.

De VOORZITTER: Even voor de Handelingen: ik hoor net de gedeputeerde zeggen dat zij nooit geïnterviewd is. Dat lijkt me sterk, maar in deze context kan ik het een begrijpelijke opmerking vinden.

De heer DE WIT (CDA): De intensieve veehouderij gaat per 1 januari 2019 op slot. Dat was de conclusie die wij als CDA-Statenfractie konden trekken na afloop van het emotionele debat in de commissie Ruimte, Natuur en Leefbaarheid van 31 oktober jongstleden. Een meerderheid van de Provinciale Staten is van mening dat er geen reden is om het slot op de intensieve veehouderij te heroverwegen. De CDA-fractie vindt dat een teleurstellende uitkomst. Naar onze mening zijn er namelijk wel dégelijk redenen om het te doen – mits het dierenwelzijn daardoor wordt verbeterd.

En graag licht ik dat ook nader toe, maar dan na de interruptie van de heer Miesen.

De heer MIESEN (VVD): Ik hoor het CDA zeggen dat ze teleurgesteld zijn dat er geen meerderheid voor is. Volgens mij kunt u gewoon met de motie meestemmen: dan kunnen we kijken of daar een meerderheid voor is. Hoe komt u daar zo bij?

De heer DE WIT (CDA): Naast het feit dat ik een deel van de commissie live heb meegemaakt en haar twee keer heb teruggekeken: ik tel daarbij de koppen en daar zijn alle politieke partijen in deze Staten heel duidelijk geweest of zij voor of tegen het slot zijn. Ik heb geen partijen meegekregen waarbij er nog enige twijfel bestond. Dus vandaar dat ik tot die conclusie gekomen ben.

Onze motie van 16 december 2015 – de gedeputeerde refereerde daar net al aan – gaf het College een extra termijn van twee jaar om in samenspraak met de sector en de NMF te komen tot meer ontwikkelingsruimte bij de verduurzaming van de intensieve veehouderij, ondersteund door de financiële mogelijkheden die het College ook ruimhartig heeft geboden. Zo uit het hoofd kan ik me herinneren dat het om zo'n 51 aanvragen ging in de eerste ronde en volgens mij 28 in de tweede ronde. O, net andersom: nou ja, sorry. Wij hebben hierop ingezet in de veronderstelling dat de vraag

naar duurzame consumptiegoederen zou stijgen. Maar helaas is dat niet het geval geweest in de mate waarin mijn fractie dat graag had gezien. De markt heeft niet de exponentiële groei laten zien, maar een gestaag stijgende lijn. Te langzaam voor de sector om investeringsprogramma's, procedures en dergelijke binnen twee jaar te kunnen afronden. Het valt momenteel lastig te voorspellen hoe de markt zich verder gaat ontwikkelen. Maar dát hij zich moet ontwikkelen is wat ons betreft evident.

De heer MIESEN (VVD): Ik hoor het CDA zeggen dat het belangrijk is dat de markt zich ontwikkelt. Die wordt ook ontwikkeld: u zegt dat het te langzaam gaat. We zitten met een sector die daar wel in wil investeren, maar daarbij ook meer dieren wil kunnen houden. Hoe ziet u voor zich dat die sector de markt bijhoudt als die vraag er wél komt? Hoe moeten ze die investeringen dan doen?

De heer DE WIT (CDA): Ja, zoals ik net namens het CDA in mijn bijdrage aangaf, is er twee jaar de tijd geweest om dat te doen en hadden wij daar als CDA-fractie bij gehoopt dat de vraag vanuit de markt groter zou zijn. Wij zijn, volgens mij samen met de VVD, teleurgesteld dat die groei zich niet voort heeft gezet in de mate waarin we dat allemaal graag gehoopt hadden.

De heer MIESEN (VVD): Dus dan mag ik concluderen dat u die twee jaar hebt afgewacht, dat het nu wat u betreft ophoudt en het CDA de sector dus maar opgeeft?

De heer DE WIT (CDA): Nou, ik zit nog midden in mijn pleidooi. Dus ik wil meneer Miesen eigenlijk wel vragen om nog even af te wachten op waar wij in onze alinea nog mee komen.

De VOORZITTER: We zijn allemaal nu heel benieuwd.

De heer DE WIT (CDA): Ja, we zijn zeker benieuwd. Eigenlijk zijn het nog twee alinea's, voorzitter.

Zoals ik al zei, deden we een oproep aan de sector en de NMF om met elkaar in gesprek te gaan. We vinden het zeer teleurstellend dat de NMF de dialoog consequent heeft vermeden. Dat is in niemands belang: niet in het belang van dierenwelzijn, niet voor consumentenbewustwording en niet voor de sector. De hamvraag – leuk woordgrapje tussendoor – is dan de volgende: welk effect het heeft op dierenwelzijn en de verdere verduurzaming van de sector. Wij durven als CDA de stelling aan dat dit een negatief gevolg is. Immers, het woord 'slot' werkt niet bevorderlijk om de sector in beweging te krijgen. Het stimuleren tot verandering zou gewenster zijn.

De CDA-Statenvructie zal zich ook na vandaag blijven inzetten voor verbetering van dierenwelzijn door omgevingsfactoren en een natuurinclusieve landbouw met gesloten kringlopen of familiebedrijf. We zijn ervan overtuigd dat we stap vooruit met de sector gaan maken en die willen we graag maken samen met u als Staten – hoe we er ook instaan. Want we moeten dat samen met de sector doen. En om dit te kunnen doen is het in beginsel nodig om de sector goed te informeren over de mogelijkheden die er wél zijn. Dat is ook een directe oproep aan het College.

De heer MIESEN (VVD): Het CDA maakte het even spannend: 'Het komt nog in de laatste alinea.' En wat komt er? 'We gaan de sector beter informeren over de mogelijkheden.' Ik kan niet anders dan de conclusie trekken dan dat het CDA deze sector compleet laat vallen.

De heer DE WIT (CDA): Ja, dat is een conclusie die het CDA absoluut niet deelt met de VVD. Wij hebben een heel grote achterban die uit boeren bestaat, wij gaan ook constant de dialoog aan met de boeren. Zoals we al aan hebben gegeven, zijn wij niet blij met het slot dat er komt. Ja, de heer Miesen kan zijn uiterste best doen om mij te overtuigen, maar volgens mij zijn er een hele hoop andere partijen in deze Staten die overtuigd moeten worden en niet het CDA.

De heer MIESEN (VVD): Ik moet constateren – en ik zal kijken hoe ik een vraag moet eindigen – dat het CDA het bij woorden laat en niet bij daden. Bent u het daarmee eens?

De heer DE WIT (CDA): Ja, een makkelijk antwoord zou zijn dat we dit niet met de heer Miesen van de VVD eens zouden zijn. Maar in plaats van nu tegenover elkaar te staan, pak ik samen met u graag als VVD-fractie – via u, voorzitter – *the lead* om die gesprekken aan te gaan. In deze periode, maar ook in een volgende Statenperiode. Ik denk dat dat in het belang is van onze beide achterbannen en ik hoop dat de VVD daarin mee wil.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Op de commissievergadering is er een verzoek geweest van zowel de ChristenUnie als de VVD om te discussiëren over het slot op de intensieve veehouderij.

Daarbij stond ook de vraag centraal of het bij de verbetering van het dierenwelzijn ook mogelijk zou moeten zijn om meer dieren te houden. Deze vraag houdt de Staten verdeeld en is de reden geweest voor de VVD om dit motiedebat aan te vragen.

De ChristenUnie streeft naar een landbouw die economisch rendabel is, voldoende en gezond voedsel voortbrengt en een positieve bijdrage levert aan dierenwelzijn, duurzaamheid, milieu en de kwaliteit van landschap. Wij zijn voorstander van het ondersteunen, stimuleren én experimenteren met en door boeren, wat leidt tot praktische maatregelen met winst voor wederom dierenwelzijn, natuur en landbouw. In onze visie draagt het op slot zetten van deze sector per 1 januari daaraan niet bij. En vanuit dat streven en onze visie zullen wij de moties beoordelen en zonodig steunen danwel afwijzen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De intensieve veehouderij in onze provincie is een sector die zich conformeert aan het ingezette provinciebeleid. Dat doet men al decennialang. Met betrekking tot duurzame bedrijfsvoering en dierenwelzijn is deze provincie koploper. Voor Groningen is er dan ook meer eer te behalen als landbouwprovincie en provincie met economische voorspoed dan als energieprovincie.

Maar nu dreigt er een situatie dat de sector in een overlevingsstrijd zal geraken. Investeren in duurzaamheid wordt afgedwongen, maar enige redelijkheid en billijkheid om deze investeringen terug te kunnen verdienen, blijven helaas achterwege. En dat is dan ook de doodsteek voor een sector waar Groningen op tegen zou moeten zijn. Daarom vraagt de VVD het College om constructief mee te denken met deze sector, om in zijn beleid rekening te houden met de redelijke en billijke wensen vanuit deze sector – zoals dat al decennialang het geval is in deze provincie, met alle voorgaande Colleges. En tegen het College en de mensen in deze provincie die straks een nieuw College gaan kiezen, zou ik willen zeggen: van wind, zon en biomassa alleen kun je niet eten.

Er zijn nog een paar vragen waar ik mee af wil sluiten. Ten eerste: deze sector wil verduurzamen en verbetering van het dierenwelzijn. En het op slot zetten van deze sector zal niet bijdragen aan het gewenst, duurzame, meer dierenvriendelijke stallen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik was het met één klein dingetje eens met de heer Van Kesteren: van wind, zon en biomassa kun je niet eten. Planten: eet u weleens planten?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, als ik groenten eet, dan zitten daar weleens planten tussen, ja. Ja. Maar een stukje vlees erbij: ja, ik durf het haast niet te zeggen in uw bijzijn...

De VOORZITTER: De dinerpauze is zometeen, de heer Van Kesteren vervolgt zijn betoog.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja. De vraag van de PVV is de volgende. We hebben het Groninger Verdienmodel. Waarom kiest Gedeputeerde Staten niet voor dit goed functionerende model voor wat betreft deze sector? En wat wij ook graag willen horen is de motivering van het College bij het op slot zetten. Want die motivering vond ik niet overtuigend en die vond ik eigenlijk ontbreken.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): De intensieve veehouderij wordt per 1 januari 2019 op slot gezet. Dat zal dan betekenen dat de bedrijven zo blijven als ze zijn. Dus ze kunnen niet investeren in duurzaamheid en ook niet in dierenwelzijn – helaas. Nu ligt er een verzoek op tafel van de sector voor één jaar uitstel. Stel dit gaat erdoor komen en het lukt een intensieve veehouderij om uit te breiden door meer dierrechten te verwerven, dan hebben ze dus de mogelijkheid om een economisch gezond investeringsplan te creëren, om dan te kunnen investeren in verduurzaming én dierenwelzijn.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Is mevrouw Blink het met de Partij voor de Dieren eens dat de dieren in zo'n intensieve veehouderij sowieso al een rotleven hebben? Zij hebben daar een verschrikkelijk leven en die veehouderij is per definitie niet duurzaam, ook maak je haar groter en ietsjes beter, dan is zij nog steeds niet duurzaam en hebben de dieren nog steeds een rotleven.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Mevrouw Voerman geeft aan dat het dierenwelzijn op hetzelfde niveau zou blijven, maar wij geloven er toch heel erg in als er meer geïnvesteerd kan worden – waar een goed investeringsplan voor nodig is, dat goed gedragen is door de inkomsten die daar weer tegenover moeten staan –, dat dat toch zal helpen om een flink aantal dieren een beter leven te geven. Dat vinden wij heel erg belangrijk en ik zou toch denken dat de Partij voor de Dieren dat ook belangrijk vindt, dat er een aantal dieren is dat weer een beter leven krijgt.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Wij vinden het uiteraard belangrijk dat de dieren een beter leven krijgen: dat voorop. Maar niet op deze manier. In de intensieve veeteelt worden dieren als dingen gezien, worden dieren misbruikt, worden dieren alleen maar gezien als voedsel, worden dieren alleen maar gezien als een stukje vlees. Dat is nóóit goed voor een dier. We moeten gewoon helemaal af van de bio-industrie – dat ten eerste. En wat we moeten doen is eraan werken dat consumenten meer gaan betalen, een eerlijkere prijs voor het vlees gaan betalen. Bent u het mij eens dat we juist dááaraan moeten gaan werken? Dus aan de consumentenzijde?

De VOORZITTER: Wilt u een vraag stellen, mevrouw Voerman? Het wordt anders een aaneenschakeling van betogen, dat inspireert niemand.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Voorzitter. dat is de eerste vraag die ik had: moeten we niet eerst kijken om aan de consumentenzijde wat te doen? En de tweede vraag: is het niet mogelijk dat de boeren gewoon op een andere manier leren denken en andere dingen gaan bedenken waarmee ze geld kunnen verdienen?

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Ik vind dat mevrouw Voerman in dezen de boeren en de agrarische sector geen recht doet. Want ik geloof er niets van – en ook de keren dat ik op agrarische bedrijven geweest ben – dat de agrariërs c.q. veehouders hun dieren zó als dingen zien. Want dat is absoluut niet waar.

Wij pleiten dus wel voor een jaar uitstel. En voor ons is dan wel een voorwaarde dat als het een intensieve veehouderij lukt om meer dierrechten te verwerven, zij dan ook écht gaat investeren in verduurzaming en dierenwelzijn.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Even heel kort – er is al heel veel gezegd in de commissie. De Partij voor de Dieren is natuurlijk heel erg blij dat er eindelijk een slot komt op de intensieve veeteelt. We streven uiteraard naar een enorm hangslot op hele intensieve veehouderij. Er móét een einde komen aan de bio-industrie. Zoals ik net al zei: dieren zijn geen dingen, het zijn levende wezens met emoties, met gevoelens.

Wat de VVD-moties betreft kunt u wel nagaan dat we daar tegen zullen stemmen. De woordjes 'duurzaamheid' en 'dierenwelzijn' daarin zijn natuurlijk een wassen neus uit de mond van de VVD – en eigenlijk vloeken in de kerk, want dat is het ook gewoon.

De heer MIESEN (VVD): Ik vind het allemaal prima. Is de Partij voor de Dieren weleens bij een veehouder geweest, die investeert in zijn dieren, die investeert in dierenwelzijn, waar de dieren serieus lekker ronddartelen en rondlopen, waar ik een boer zie die gewoon een hart heeft voor zijn dieren? Bent u daar überhaupt weleens geweest?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik ben inderdaad weleens op dat soort bedrijven geweest en ik zie een heel groot verschil tussen de ene boer en de andere boer. De ene boer is de andere boer niet, maar in de vee-industrie, waar dieren op die manier behandeld worden – alsof het dingen zijn – daar kunnen wij het niet mee eens zijn. Want dieren zijn levende wezens.

De heer MIESEN (VVD): Is de Partij voor de Dieren het dan niet met mij eens, door zo *rücksichtslos* en zo zwart-wit alles over één kam te scheren, zij een heleboel boeren en veehouders – de Partij voor de Dieren zegt zelf ook dat de ene boer de andere boer niet is – dus de mogelijkheid ontnemt om wél te investeren in dierenwelzijn? En dat dat zéker niet bijdraagt aan de doelstellingen van de Partij voor de Dieren? Bent u dat met mij eens?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Volgens mij wordt de biologische veeteelt hierbij uitgesloten. Dus we zijn er zeker voorstander van dat de hele intensieve veehouderij op de schop gaat en dat zij richting biologisch gaat.

De VOORZITTER: Verder geen behoefte aan woordvoering? Dan is nu het College aan de beurt, bij monde van mevrouw Gräper, zie ik.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Volgens mij is er nog een drietal vragen gesteld aan ons: twee vragen van de PVV-fractie en één vraag van de CDA-fractie.

De eerste vraag is van de PVV-fractie over waarom bijvoorbeeld het College niet met het Groninger Verdienmodel gekomen is voor de intensieve veehouderij en wat onderliggende motivering

is geweest van het slot. Ik zou er hiervoor willen bepleiten om het debat dat wij in juni 2016 en in december 2015 hebben gevoerd met elkaar, niet over te gaan doen. Daar hebben wij volgens mij uitgebreid inhoudelijk met elkaar gediscussieerd over de achterliggende motivering, over het hebben van deze datum in de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. En daar hebben we de motivering ook met elkaar bij gedeeld. Maar wat ik ook al in de commissie gezegd heb: daar zit natuurlijk voor een deel gewoon een politieke keuze in. We kunnen het heel mooi maken en heel groot en heel uitgebreid inhoudelijk gaan analyseren, maar dit is gewoon voor een deel een politieke keuze over hoe je toekomst van de agrarische sector ziet en welke investeringen je daarin wel of niet wil realiseren. Daarover verschillen de meningen in de Staten: dat hebben we tijdens die twee debatten ook heel nadrukkelijk met elkaar gemerkt. Maar daar is uiteindelijk een politieke keuze gekomen en dat zijn namelijk de standpunten die uiteindelijk ingenomen zijn bij de vaststelling van de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening in juni 2016.

Op basis daarvan ligt nu ook de vraag voor – ik herhaal hem nog maar eens: in hoeverre is er aanleiding om een heroverweging te doen van het standpunt dat toen ingenomen is? Wij hebben in ons Collegeakkoord met elkaar afgesproken als Collegepartijen om geen Groninger Verdienmodel voor die intensieve veehouderij te willen invoeren. Het staat natuurlijk alle fracties hier in de Staten vrij om zelf met initiatiefvoorstellen te komen om daar wél invulling aan te geven. Maar ik constateer ook dat dat niet heeft plaatsgevonden, dus dat is ook geen aanleiding voor ons om nu te heroverwegen of wij het slot wel of niet zouden willen openbreken.

Dan de vraag van de CDA-fractie in hoeverre wij bereid zijn om met de sector in gesprek te blijven en te onderzoeken. We hebben in onze brief, die we aan uw Staten hebben gestuurd expliciet gezegd dat we willen onderzoeken op welke manieren de provincie een rol kan spelen in het doorzetten van de ingezette ontwikkeling van de afgelopen twee jaar en we daarbij vooral denken aan een ondersteuning bij de omschakeling naar nieuwe duurzame stalconcepten, waaronder de biologische concepten. De afgelopen jaren hebben we dat ook met – met name financiële – ondersteuning gedaan en het lijkt mij meer dan vanzelfsprekend dat we die zoektocht en dat onderzoek gezamenlijk met de sector zullen vormgeven.

De heer RAM (PVV): Ja, de gedeputeerde zegt dat het een politiek besluit is en dat ze het daarom niet hoeft te motiveren. Ja, dat vind ik toch wat te gemakkelijk. Volgens mij doet de gedeputeerde dan ook geen recht aan de sector. Volgens mij heeft de sector het recht om te weten wat de motivering is voor het slot en de motivering is om niet te kiezen voor een Groninger Verdienmodel. Ja, als je dat zo in het luchtledige laat hangen, hoe moeten we dan ons democratische debat dan verantwoorden naar de sector? Ik zie dat niet zo goed.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik snap dat de heer Ram vandaag het debat wil voeren over of we wel of niet een slot moeten zetten op de IV-sector. Maar nogmaals, het debat gaat volgens mij vandaag niet over of we wel of niet een slot willen zetten op de IV-sector. Dat is een debat dat we met elkaar, eerst in december 2015 en daarna in de zomer van 2016, met elkaar gevoerd hebben. En daarna hebben uw Staten daarover een uitspraak gedaan – in meerderheid. Dat niet alle partijen daar hetzelfde over dachten, maakt volgens mij het teruglezen van de Handelingen buitengewoon duidelijk.

De vraag die vandaag voorligt, is of er in de ontwikkelingen van de afgelopen tweeënhalf jaar aanleiding is om dat besluit terug te draaien. En die aanleiding zou er bijvoorbeeld in kunnen liggen dat op het moment dat wij zien dat in de afgelopen tweeënhalf jaar grote verduurzamingslagen zijn gemaakt, enkel en alleen bereikt doordat er inderdaad ook uitbreiding van staloppervlakte plaatsvond. En niet alleen uitbreiding van staloppervlakte, maar ook uitbreiding van het aantal dieren in die staloppervlakte. Nou, wij hebben geconstateerd dat wij succesvol zijn geweest in het verder verduurzamen van de sector en dat die opgave die uw Staten bij de motie die u in december 2015 aan ons hebt meegegeven, inderdaad zijn werking heeft gehad. Volgens mij hebben wij daar ook rond de 4 miljoen euro in ondersteund om die slag ook met de sector samen te maken. Tegelijkertijd hebben wij ook geconstateerd dat er geen sprake is van grootschalige uitbreiding van staloppervlakte en dat daarmee die verduurzamingslag niet noodzakelijkerwijs verbonden is aan de uitbreiding van het oppervlakte. Dat maakt dat wij constateren als College dat er geen aanleiding is in de afgelopen tweeënhalf jaar, die maakt dat het besluit dat uw Staten tweeënhalf jaar geleden genomen hebben, ter heroverweging aan u moet worden voorgelegd. Dat is volgens mij de vraag die voorligt en dat is de achterliggende gedachte ook waarom wij die brief gestuurd hebben zoals wij die u gestuurd hebben.

De heer RAM (PVV): De sector geeft heel, heel duidelijk aan – en dat is volgens mij ook een stuk voortschrijdend inzicht – dat een verduurzaming van de sector niet kan zonder een economisch verdienenmodel eronder. Dat betekent een uitbreiding van de dieren en dus een grotere staloppervlakte.

Dat is een duidelijk inzicht dat de sector ons heel erg duidelijk laatst bij de informatiebijeenkomst heeft geëtaleerd. Dat is dan toch een heroverweging waard? Hoe denkt het College hierover?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Deze argumentatie die de sector heeft aangedragen, droeg de sector ook drie jaar geleden bij het debat over het ontwerp-Omgevingsvisie aan en ook tweeënhalf jaar geleden bij het debat over het vaststellen van de Omgevingsvisie. En ik denk dat wij op dat moment met elkaar in het debat dat we met elkaar gevoerd hebben, ondanks die informatie die bij ons voorlag, een keuze gemaakt hebben om met ingang van 1 januari 2019 uitbreiding met een uitbreiding van dieren niet meer toe te staan.

Wij hebben tegelijkertijd ook gezien dat met de ondersteuningsprogramma's die wij gedraaid hebben, de sector kan verduurzamen zonder dat er een uitbreiding van dieren noodzakelijk is. Dus de afgelopen tweeënhalf jaar hebben aangetoond dat dit niet per se een noodzakelijkheid is om die verduurzaming in te zetten. Dat maakt dat wij geen aanleiding zien om het besluit dat uw Staten tweeënhalf jaar geleden genomen hebben, op dit moment te heroverwegen.

De VOORZITTER: Zullen we hierbij laten? Want ik hoor steeds dezelfde dingen weer langskomen.

De heer RAM (PVV): Ja, het verschil is duidelijk. Wij denken daar anders over.

De VOORZITTER: Dat denk ik ook. Ja. Dat is de slotsom, geloof ik. Zullen we de beraadslagingen eens sluiten en overgaan tot stemmen? Dat begint altijd met de mogelijkheid om een stemverklaring af te leggen. Wie zou dat willen doen? De fractie van de SP, de heer Mastenbroek, als eerste.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, wij zien met het College geen aanleiding om de zaak uit te stellen of af te blazen en zijn zeer blij met wat sommigen een 'slot' noemen. Daarom zullen wij tegen beide moties stemmen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik zal ook tegen beide moties stemmen en dat is vooral gelegen in het volgende. Zoals ik in commissieverband ook naar voren heb gebracht, komen er in stallen nog altijd regelmatig helaas ook stalbranden voor. En ja, het is al erg genoeg als er 1.000 dieren bij omkomen of 2.000. Maar als dat aantal nog verder omhooggaat, dan vind ik dat bijzonder onwenselijk.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Helaas hebben wij na 2015 de motie, die wij samen hebben ingediend, en de commissievergadering geen verandering van standpunten kunnen constateren bij collega-partijen. Ja, dit betreuren wij voor de sector. Daarmee wordt dit inderdaad definitief en dat geeft ons er ook aanleiding toe dat wij helaas ook genoodzaakt zijn, tegen beide moties te stemmen.

De heer SCHIJF (D66): Mijn fractie sluit zich geheel aan bij de woordvoering van de gedeputeerde en als zodanig zullen wij tegen de beide moties stemmen.

De heer DE WIT (CDA): Zoals ik net al aangaf, is de CDA-fractie ontzettend teleurgesteld over het feit dat er geen meerderheid is tegen het slot. Daar hebben wij in de commissie ruimschoots aandacht aan besteed. Dat is een situatie waar wij mee moeten dealen. Dit debat was daarmee overbodig en daarom hebben wij ervoor gekozen om beide moties niet te steunen.

De heer NOLLES (GroenLinks): Wij zullen tegen beide moties stemmen. Wij zijn het van harte eens met de lijn van het College en ik verwijs verder naar de woordvoering van de heer Miedema, die wij in de commissie hadden.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Wij willen nog even benadrukken dat wij gewoon achter de keuze staan die wij maken. Dus wij zullen wel gewoon stemmen voor de moties, die wij beide goed vinden.

De VOORZITTER: Dat is niet verrassend, maar wel heel consistent. Anderen nog? Nee? Dan gaan we stemmen. Er zijn twee moties, nummer 440 en 441.

Eerst motie 440 'Meer ruimte, meer duurzaamheid en meer dierenwelzijn'. Wie is voor die motie? Voor de motie stemmen de fracties van de PVV en de VVD. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en het CDA. De motie is verworpen.

Dan motie 441 'Vóór de boeren: terug naar de tekentafel'. Wie is voor die motie? Voor die motie stemmen de fracties van de PVV, Groninger Belang, de VVD en de Partij voor het Noorden. Wie stemt daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, de Fractie Kaatee, GroenLinks en het CDA. En daarmee is ook die motie verworpen.

Daarmee hebben we het eind bereikt van dit agendapunt en dat betekent ook meteen de feestelijke start van de dinerpauze. Die duurt een half uur. Er is, heb ik begrepen, erwtensoep verkrijgbaar. Daarbij zitten er in alle gevallen erwten in de soep en de ingrediënten zijn verder verschillend, afhankelijk van de voorkeuren van de verschillende Statenleden. Eet smakelijk!

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Ik moet u melden dat we in een iets afgeslankte bezetting doorgaan. Want de heer Miesen is niet meer bij ons en mevrouw De Haas en mevrouw Beenen zijn er ook niet meer. Het kan leiden tot totaal andere stemverhoudingen, maar er is nog wel een stemquorum.

E. Startdocument Nationaal Programma Groningen (*motiedebat*)

De heer RAM (PVV): Startdocument Nationaal Programma Groningen. In de commissie hebben we duidelijk onze standpunten verwoord over deze Startnotitie. Wij gruwelen van het idee dat de energietransitie wordt betrokken bij deze Startnotitie; we vinden ook dat er een oneigenlijk verband wordt gelegd tussen de gaswinning en de schade aan de ene kant en dan de klimaatadaptatie aan de andere kant. Dat heeft wat ons betreft niets met elkaar te maken.

Om die reden dienen we deze motie in.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 442 met als titel 'Anders starten'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV, mede namens de fractie van Groninger Belang: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constatende dat

- de uitwerking van het Nationaal Programma Groningen van 1,15 miljard voornamelijk is gericht op de energietransitie, klimaatadaptatie en verduurzaming als belangrijke voorwaarden voor een gezonde woon- en leefomgeving;
- deze uitwerking allesbehalve recht doet aan een structurele oplossing voor de gevolgen van de gaswinning uit het Groningenveld, te weten het versterken van huizen, het herstellen van de schade aan huizen en het compenseren van gedupeerde Groningers;

Overwegende dat

- goed en veilig wonen en recreëren vooropstaan in het Nationaal Programma Groningen;
- we de toekomst in eigen hand moeten nemen;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. in plaats van de geldverslindende Duurzaamheidsagenda de versterking, schadeafhandeling en compensatie de gedupeerde Groningers van de gaswinning tot prioriteit nummer één te maken;
2. de invulling van het Nationaal Programma Groningen in het verlengde daarop te baseren;
3. de versterking en schadeafhandeling niet uit allerlei 'potjes' te financieren, maar daarvoor een belangrijk deel van de vrijkomende miljarden voor Groningen hiervoor aan te wenden;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer RAM (PVV): Wij willen heel graag ook een motie indienen over de gevolgen van de energietransitie. Wij willen dat burgers beschermd worden tegen de nadelige gevolgen van de energietransitie. Er is een aantal voorbeelden al in Groningen-Stad, onder andere de Voermanstraat: daar wordt een experiment uitgevoerd met zonnepanelen. Deze mensen hebben nu een energiezuinig huis zogenaamd en die betalen nu 1.000 euro extra aan energiekosten. Deze mensen zitten in de bijstand en het is een sociale huurwoning, dus ze worden niet gecompenseerd. Nou, dat is een van de gevolgen van de energietransitie waar wij de burgers voor willen beschermen. Als je dan een experiment aangaat, dan moet je ook de Groningers daartegen in bescherming nemen. Dat is een van de dingen waarvoor wij pleiten.

Voorzitter, dan wil ik deze motie graag indienen.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 443 met als titel 'Toekomstbestendige energierekening-Plus'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constaterende dat

- er experimenten worden voorgesteld met gasloos bouwen, met als doel Groningse woningen in 2035 aardgasvrij te maken;

Overwegende dat

- alle Groningers en met name kwetsbare groepen zoals ouderen, mensen met lagere inkomens, geen financieel nadeel mogen ondervinden van deze energietransitie;
- Groningers genoeg lasten hebben gedragen, vanwege het feit dat Groningen energieprovincie is;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. als uitgangspunt te nemen dat Groningers tegen eventuele nadelige financiële gevolgen van de energietransitie worden beschermd;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Er werd mij net toegefluisterd door u, voorzitter, dat het heel goed gaat, motie 'met losse handen' behandelen. Dus we gaan een tweede poging doen, met als verschil dat ik deze motie al wel van tevoren gezien had, dus hopelijk gaat het me nu op dezelfde wijze af.

Om met de eerste motie te beginnen. Zoals we met elkaar in het debat in de commissie ook gedeeld hebben, hebben wij als provincie van begin af aan de inzet gehad om op drie belangrijke dossiers meters te maken: de schadeafhandeling, de versterking en tegelijkertijd hebben we ook met elkaar gezegd dat het verstandig is om ook te kijken naar een nieuw perspectief voor onze regio. Een nieuw perspectief, omdat we gezien hebben dat een groot aantal van de opgaven die wij als provincie al hadden, nu als gevolg van de gaswinning versterkt op ons afkomt. En een nieuw perspectief, omdat we ook zien dat een groot aantal van de banen bij ons in de provincie afhankelijk is van aardgas en als wij dan willen dat we dat aardgas niet meer winnen in de provincie Groningen, we alternatieve werkgelegenheid moeten zien te creëren met elkaar voor die banen. We hebben ook wat dat betreft tegen elkaar gezegd dat dit drie opgaven zijn die financieel gedekt moeten worden door de verschillende partijen: door het Rijk aan de ene kant, maar ook door de NAM als aansprakelijke voor het veroorzaken van de schade en de noodzakelijkheid van de versterking.

Het College zou er dan ook zeer voor willen pleiten om deze budgetten niet door elkaar heen te laten lopen. En ten aanzien de keuze die het Rijk nu heeft gemaakt om met een startkapitaal van 1,15 miljard de regio te ondersteunen, is dat dat geld dat wat ons betreft niet bedoeld zou moeten zijn voor schadeherstel of versterking. Dat zal echt uit andere potjes door andere partijen gefinancierd moeten worden. En ik denk dat het doodzonde is, op het moment dat wij dit investeringsgeld dat wij hebben om die andere opgaven die wij hebben, te kunnen aanpakken, daarvoor gaan besteden. Dat is voor ons dan ook de belangrijkste reden om de eerste motie van de PVV-fractie te ontraden.

De tweede motie van de PVV zegt feitelijk iets anders. Het College kan zich niet helemaal vinden in de inleiding die de PVV-fractie erbij geeft. Maar tegelijkertijd spreekt deze motie over een uitgangspunt waarbij wij zeggen dat onze inwoners in die transitie naar een verdere verduurzaming daardoor natuurlijk niet extra nadelig zouden moeten worden belast – als uitgangspunt. En ik denk dat dat een uitgangspunt is dat ons College van harte kan ondersteunen. Immers, onze inzet is er niet op gericht om onze inwoners te belasten, onze inzet is erop gericht om onze provincie verder te helpen. Daarbij hoort een uitgangspunt zoals dat ook in de motie verwoord staat. Dus die motie zou wat ons betreft op onze steun kunnen rekenen vanuit die toelichting – nogmaals. Maar niet met de context die de PVV-fractie eraan geeft, maar daarover hebben we volgens mij in de commissie al uitgebreid met elkaar gesproken.

De heer RAM (PVV): Ja, wij zijn uiteraard teleurgesteld dat de Startnotitie de inwoner met de schade en met de versterking niet centraal stelt. Wij vinden dat de derde lijn, het economisch perspectief, daarop moet aansluiten. In ons perspectief doet de Startnotitie dat niet, omdat zij wordt verbonden met een energietransitie die wij niet delen en die volgens mij ook geen bijdrage zal leveren aan de economische structuurversterking en dus ook geen banen gaat opleveren.

De heer MASTENBROEK (SP): De fractie van de PVV zegt in de eerste motie eigenlijk om dat miljard te gebruiken om de schadeafhandeling en de versterking te doen. Is het de PVV-fractie bekend dat daarmee vele miljarden gemoeid zullen zijn en dat dus dat miljard helemaal geen zoden aan de dijk zal zetten? En vindt de PVV niet, met volgens mij bijna verder iedereen, dat dit juist voor extra dingen

is en niet voor de afwikkeling van schade en voor versterking? Dat die zaken gewoon naast dat miljard betaald moeten worden?

De heer RAM (PVV): Ja, ik vind het erg lastig om te gaan praten over zo'n economisch structuurversterkingspakket, op het moment dat de versterkingsoperatie nog niet eens op gang is gekomen. We hebben al de 1 miljard van Max gehad: nou, die is verdampt. Nu hebben we weer 1,15 miljard toegekend gekregen. Wat daarmee gaat gebeuren? Er worden allemaal mooie potjes mee gemaakt, maar of die nou echt goed terecht gaan komen, dat vragen wij ons heel erg sterk af. Dan vinden wij, als je dan zo'n Startnotitie maakt, dat je de inwoner die het dan echt betreft, centraal moet zetten in dat economisch perspectief. En dat missen wij in deze Startnotitie.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, maar kan de PVV- fractie dan niet inzien dat dit miljard bedoeld is om bijvoorbeeld die versterking beter te kunnen doen? Bijvoorbeeld om iets extra's te kunnen voor die inwoners en dat dat dus gewoon een derde pot naast de andere twee moet zijn? Dat is in de commissie ook aan de orde geweest: er is één voorbeeld wel qua versterking uit dat bedrag betaald en eigenlijk zou dat nou juist niet moeten. Als je het toch uitgeeft aan iets waar het niet voor bedoeld moet zijn, dan is het daarna toch op en kun je niks extra's meer doen?

De heer RAM (PVV): Nou ja, ik denk dat het een wat semantische kwestie wordt zo. Wij vinden dat de inwoner met de schade en de versterking centraal gesteld moet worden – ook in deze notitie – en dat het op de economische structuurversterking – waar dit bedrag ook voor is – aangesloten zou moeten zijn. Die koppeling missen wij in deze Startnotitie: zo moet u deze motie wat mij betreft ook lezen.

Mevrouw WULFSE (VVD): Voor de VVD wordt het antwoord er niet helemaal duidelijker op. Want ik kan aansluiten bij de interruptie van de SP dat het echt om andere zaken gedaan. Dat we die absoluut gescheiden moeten houden, anders doen we onszelf tekort.

Maar dan had ik nog een tweede vraag. Ik had over de motie opgeschreven dat de PVV het heeft over 'de nadelige gevolgen van de energietransitie'. In de rest van de motie dacht ik dat het over de financiën en hier gaat het alleen over de nadelige gevolgen. Dat is vrij interpreteerbaar: kan de heer Ram dat voor de VVD nog iets verduidelijken? De gedeputeerde heeft namens het College al aangegeven dat inwoners niet éxtra hieronder mogen lijden. Dus daar zit nog wel een verschil tussen.

De heer RAM (PVV): Wat wij bedoelen, zijn de financiële gevolgen van de energietransitie. Zo heb ik het ook ingeleid in mijn eerste termijn. Het gaat er dus om dat als je zonnepanelen op je dak krijgt, je niet een rekening krijgt van 1.000 euro en dat je daar goede afspraken over moet maken. Als je een prestatiecontract afsluit met een aannemer, je hem dat oplegt en je de bewijslast bij de bewoner neerlegt – wat heel veel ondernemers dus doen –, dan zit je daar dan als je warmtepomp kapotgaat of je zonnepanelen niet goed werken. Dan moet je dus gaan bewijzen wat er mis is. Nou, dat zijn dingen die in de praktijk voorkomen en dat moet je daar de burgers tegen beschermen en dat goed regelen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Die extra kosten van 1.000 euro: de heer Ram noemde die net ook weer. Is dat gewoon een eenmalig bedrag? Want bijstandstrekkers kunnen dat uiteraard niet makkelijk ophoesten. Of is dat een terugkerend bedrag, oftewel structureel maandelijks of jaarlijks? Hoe zit dat? Want ik ken dat bedrag niet.

De heer RAM (PVV): Het voorbeeld van de Voermanstraat is dus dat een inwoner daar een rekening van 1.000 euro voor krijgt per jaar. En dat huis zou dus energieneutraal moeten zijn, maar de stookkosten en de elektriciteitskosten zijn zo hoog dat je dus 1.000 euro moet bijbetalen en dat is dus niet kostenneutraal. Nou, dus dat is een gevolg dat wij niet willen. Als je dan toch zo'n energietransitie doet, dan moet je dat ook financieel gewoon goed onderbouwen. Daarnaast als je dat dan tóch al doet, waarom zorg je dan niet voor een energie-plus? Waarom zorg je er dan niet voor dat de mensen daar een inkomen aan overhouden? Maar ja goed, dat is mijn redenering.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De reden waarom Groninger Belang de motie met de verschillende potjes mede heeft ingediend, is de volgende. We begrepen, zoals de gedeputeerde heeft uitgelegd, dat er drie verschillende trajecten zijn en dat we ook drie verschillende financieringsstromen hebben. Dat begrijp ik heel goed. Maar in de praktijk wachten we nu straks alweer een jaar op het versterkingsverhaal. Wij vinden dat er tempo in moet komen. Dus wat dat betreft doen wij liever net zoals de Partij voor de Vrijheid: dat we nu alvast het geld dat we hebben, inzetten voor de versterking – net zoals in Appingedam. En als later die andere potjes komen voor de

versterking, dan schuiven we maar weer even met dat geld, maar dan komen we nu wel gewoon de inwoners tegemoet, anders niet.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik kijk even rond wie zich verder meldt. Dus ik houd me even iets minder strak aan het lijstje. Mag ik de handen zien van wie nog het woord wil voeren? Dat blijkt een goede greep, want dat wil nu niemand meer.

Dan is het woord weer aan het College.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): De heer Schmaal heeft natuurlijk volledig gelijk op het moment dat hij zegt dat het met de versterkingsopgave en met de schadeafhandeling niet snel genoeg gaat. De heer Schmaal heeft ook gelijk op het moment dat hij zegt dat wij daarom heel hard met z'n allen daaraan zullen moeten werken, omdat de inwoners in onze provincie het ook nodig hebben dat daar nu snel een perspectief voor komt, dat er snel duidelijkheid komt en dat er snel antwoorden komen. Tegelijkertijd – volgens mij was het uw Staten bij de Algemene Beschouwingen in 2017 – heeft ons College opgeroepen om in gezamenlijkheid met het Rijk en de regio te gaan werken aan een nieuwe visie voor Groningen, om een nieuw perspectief te creëren voor de opgaven die in onze provincie zitten. Ons College is van mening dat wij met de Startnotitie van het Nationaal Programma in ieder geval op die wens – die wens was, zoals ik mij kan herinneren, Statenbreed – nu een antwoord hebben gegeven. Dat doet niks af aan de inzet die met name mijn collega, de heer Eikenaar, al ruim drieënhalve jaar dag in en dag uit pleegt om ervoor te zorgen dat die versterkingsopgave en die schadeafhandeling losgetrokken wordt. Maar ik denk – en uw Staten hebben ons daartoe ook opgeroepen – dat het ook een verplichting aan ons is om ervoor te zorgen dat er gewerkt wordt aan de situatie dat ook daarna er weer wel nieuw perspectief ontstaat. Op het moment dat wij zien dat de krimpproblematiek en onze economische situatie onder druk staan als gevolg van die gaswinning en dat daarvoor ook een nieuw perspectief nodig is, is het volgens mij ook op dit moment aan ons om daarin te investeren en het startkapitaal dat het Rijk daarvoor vrijgemaakt, biedt ons daarvoor ook de mogelijkheden.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik begrijp heel goed wat de gedeputeerde zegt. Maar wat heeft nou echt de prioriteit op dit moment?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Alledrie hebben wat ons betreft prioriteit.

De heer Ram zei dat het van belang is – en ook daar heeft hij volledig gelijk in – dat de inwoners in dit traject centraal staan. Het gaat uiteindelijk namelijk over hun provincie en over hun perspectief. En dat is precies de reden waarom wij het programma opgebouwd hebben zoals we het opgebouwd hebben. Waarbij wij heel nadrukkelijk aandacht vragen voor bijvoorbeeld dorps- en wijkvoorziening. Waarbij wij met bewoners in gesprek willen gaan over hoe dat eruit gaat zien. Waarbij we heel nadrukkelijk aandacht vragen voor onze eigen ondernemers en de eigen kracht die in onze provincie zit, die stappen ook te maken. Dat is dan ook een van de redenen waarom onderdeel van het Startdocument de aankondiging is om te gaan werken aan een provinciale dialoog, waarin we gezamenlijk met inwoners, met ondernemers en met betrokken partijen in gesprek willen om te zien hoe dat perspectief er dan uit ziet en naar welke stip op de horizon we dan ook met elkaar toewerken. Want alleen als we die inwoners centraal stellen, kunnen we ook het vertrouwen – waar we het ook met elkaar al vaak genoeg hebben gehad – beginnen te herstellen. En ik zeg het daarbij ook welbewust zo, in de wetenschap dat daar uiteindelijk veel meer nodig gaat zijn dan alleen maar met een startkapitaal en een gesprek. Maar dat we dat met elkaar zullen moeten doen, dat is bij ons in het College ook heel nadrukkelijk duidelijk.

Over de motie heb ik net al wat gezegd. Volgens mij is dat gezien het debatje dat daarnet was, niet veranderd en ik laat het verder over aan uw Staten.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Dan kunnen we nu de beraadslagingen sluiten, denk ik. Ik sluit de beraadslagingen. Is er iemand die behoefte heeft om een toelichting te geven op zijn of haar stemgedrag bij de moties? De heer Meendering zag ik als eerste.

De heer MEENDERING (GroenLinks): De eerste motie zullen wij niet steunen: de uitleg van het College is duidelijk.

De tweede motie zullen wij met de uitleg zoals het College die gaf, wél kunnen steunen.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, dat geldt ook voor de VVD. De constatering en overwegingen van de motie 'Toekomstbestendige energierekening-Plus' kunnen wij niet steunen, maar de uitleg van het College is prima en daarom zullen wij daarvoor stemmen.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Die laatste motie zal ik ook steunen.

Die eerste motie 'Anders starten!' niet. Niet dat ik opeens de energietransitie ben gaan toejuichen, maar wel vanwege het feit dat er andere potjes zijn voor de versterking en de schadeafhandeling. En dan moeten we dit niet ten koste daarvan laten gaan: dit moet gewoon een extra geldstroom zijn. Liever zou ik zien dat het anders besteed wordt dan dit College wil gaan doen, maar op zich is het mooi dat dit extra geld naar Groningen komt.

De heer MASTENBROEK (SP): Wij sluiten ons van harte aan bij de stemverklaringen van GroenLinks en de VVD.

De heer KAMMINGA (D66): Daar kan D66 zich ook bij aansluiten, met de nadruk daarop dat wij de energietransitie als een enorme economische kans zien. Kijk maar naar al die jongeren die momenteel worden opgeleid tot warmtepompconstructeur, bijvoorbeeld.

De heer ENGELKENS (PvdA): De PvdA-fractie is tegen motie 442.

En we zijn voor motie 443, met dezelfde uitleg als die het College eraan heeft gegeven.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Voor ons geldt precies hetzelfde: we zullen tegen motie 442 stemmen en voor motie 443.

De VOORZITTER: Anderen nog? Dat is niet het geval.

Dan gaan wij stemmen. De motie nummer 442 met als titel 'Anders starten!'. Wie is daarvoor? Daarvoor zijn de fracties van de PVV en Groninger Belang. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en het CDA. De motie is verworpen.

Motie 443 met als titel 'Toekomstbestendige energierekening-Plus'. Wie is voor die motie? Voor die motie stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en GroenLinks. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van het CDA en de ChristenUnie. De motie is aangenomen.

F. Voortgang traject circulaire economie (motiedebat)

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Even vooraf. De Voermanstraat en de Voermanshaven: dat is écht familie van me. Dat wil ik even gezegd hebben. Ik ga ervan uit dat Jan Voerman een schilder is.

Dan nu even serieus. De klimaatveranderingen lijken in een stroomversnelling te komen. Het is al één graad warmer, we zijn op weg naar de anderhalf en de twee wordt als desastreus en onomkeerbaar gezien. De polen smelten, ook de permafrost, met heel veel CO₂-uitstoot tot gevolg. Het water stijgt. Onze generatie is op weg, een onleefbare planeet achter te laten voor onze kinderen en kleinkinderen. Kleine stapjes zijn allang niet meer voldoende. Er moet massaal ingezet worden op de transitie op heel veel gebieden. En ja, dat gaat ons allemaal wat kosten. We moeten niet langer de economische groei vooropzetten, maar in solidariteit met elkaar flinke stappen zetten, ons weer gaan bewegen binnen de draagkracht van de aard.

We houden met de economische groei een vliegtuig in de lucht dat, als we het niet een rustige landing bezorgen, absoluut zal neerstorten. Een van de dingen die we moeten veranderen, is ons voedselpatroon. We moeten veel meer plantaardig eten en veel minder dierlijk. De wereldwijde veehouderij is volgens de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN verantwoordelijk voor 14,5 procent van alle uitstoot van broeikasgassen. Volgens het World Resources Institute zijn veehouders verantwoordelijk voor 80 procent van de ontbossing in het Amazonegebied. Tijdens de commissie heb ik verschillende rapporten genoemd, zoals dat van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Zij pleit voor de genoemde voedseltransitie.

Wij denken dat de provincie op dit punt belangrijke stappen kan en zal moeten maken en daarom deze motie.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 444 met als titel 'Op weg naar een betere wereld'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018, Constaterende dat

- het klimaat op de aarde inmiddels een graad is opgewarmd;
- we met de huidige maatregelen die klimaatdoelstelling van een maximale opwarming van de aarde van twee graden niet halen;
- wereldwijd alle zeilen bijgezet moeten worden om een voor het nageslacht bewoonbare wereld te houden;
- de wereldwijde veehouderij volgens de voedsel- en landbouworganisaties van de VN verantwoordelijk is voor 14,5 procent van de broeikasgassen;
- en voor 30 procent van het verlies aan mondiale biodiversiteit;

Verder constaterende dat

- in Nederland verschillende gerenommeerde onderzoeksbureaus zoals de WRR, de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur en het RIVM recentelijk op de noodzaak van een meer plantaardig voedingspatroon hebben gewezen;
- er in de noordelijke provincies gemiddeld 150 miljoen dieren per jaar leven, waarvan verreweg de meeste geslacht en geconsumeerd worden, met alle gevolgen van dien voor klimaatverandering, milieu en leefbaarheid van het platteland;

Overwegende dat

- een van de transitieagenda's van het Rijk en het IPO ook de voedseltransitie omarmt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. binnen het traject circulaire economie ook ruim aandacht te besteden aan een meer plantaardig dieet, de eiwittransitie;
2. en daartoe actief plannen te ontwikkelen;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Wij hebben met mevrouw Voerman van de Partij voor de Dieren in de commissie ook al enige discussie gevoerd over de eiwittransitie en mevrouw Voerman wilde toch in ieder geval de toezegging van het College om te borgen dat het College ook in zou zetten op die eiwittransitie. Daarvan kan ik nogmaals de melding maken dat ook wij zien dat de transitie sterk gaande is en dat wij – waar dat kan in onze mogelijkheden – ook bedrijven zullen stimuleren en aan het stimuleren zijn om een omschakeling naar die eiwittransitie sterk in te zetten. Dat dit ook niet een traject is dat nieuw is, heb ik ook in de commissie al met mevrouw Voerman gewisseld. Want als het gaat om de grote verwerkers in Groningen, dan moet u denken aan Avebe en Cosun, waarin bijna 98 à 99 procent van het product inmiddels circulair verwaard wordt. Dan moet u niet alleen maar denken aan primaire grondstoffen. Dus niet alleen die suiker uit die suikerbiet, maar vanuit die suikerbiet worden er weer allerlei reststromen en zaken voor energieopwekking, veevoer of andere toepassingen gemaakt. En waar het inderdaad gaat om dat aspect van die eiwittransitie zullen wij niet nalaten waar het in onze mogelijkheden ligt, om dit ook de komende tijd in ieder geval actief te ondersteunen en waar het mogelijk is, van een financieel instrument daarbij te voorzien.

Ja, ik hoorde het de heer Visser net zeggen: misschien nog even reagerend op de motie – want uiteindelijk gaat het natuurlijk daarom. We zijn er al actief in, het is al beleid, we zijn er al mee bezig. Dus als u vraagt of deze motie nog nodig is om mij of ons College hiertoe op te roepen, dat is dat niet nodig. Dus het is al staand beleid.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We zien eigenlijk toch wel een beetje als een toezegging dat er daadwerkelijk aan gewerkt wordt en aan gewerkt zal blijven worden. Kan de gedeputeerde nog misschien vertellen of hij ons wat meer inzichtelijk kan maken wat hij dan daadwerkelijk ook doet? Want dat is voor ons als Partij voor de Dieren nog niet zo inzichtelijk. Kunt u ons dat ook toezeggen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Met betrekking tot de circulaire economie verneemt het College van GS graag onze visie. De PVV ziet veel in het hergebruik van afval als grondstof voor nieuwe producten en in energiebesparend gedrag van consumenten, die hun betaalbare producten opleveren en een lagere energienota. Windenergie past daar niet in, omdat binnen twintig jaar een enorme, niet te recyclen giftige afvalberg ontstaat als de turbines zijn afgeschreven. De PVV weet uit ervaring dat in deze Staten een visie van Groningse nuchterheid helaas nog steeds niet is omarmd vanwege het starre, ideologische duurzaamheidsdenken van een politieke meerderheid in deze Staten.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Even een punt van orde: gaat dit wel over de motie die is ingediend?

De VOORZITTER: Ja, in mijn beleving wel, ja. Ik ben wel heel benieuwd waar de conclusie van de heer Van Kesteren precies naartoe gaat.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, wij hebben ook zelf nog een motie, dus daar werk ik naartoe.

De VOORZITTER: Wacht even. Dit is een motiedebat en daar hoort niet bij dat andere fracties moties gaan indienen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dan doe ik alleen mijn verhaal – al was het een prima motie. Maar ik wil wel mijn verhaal houden. Maar ja, dat is de manier van GroenLinks om iemand de mond te snoeren: via een punt van orde. Ik ga hier door met mijn verhaal.

De VOORZITTER: Nee, voordat u doorgaat en voordat het hier ook echt onaangenaam wordt, ga ik even iets zeggen. We hebben hier in dit huis vaste afspraken over hoe we met de orde omgaan. We bereiden dat grondig voor in het presidium en in het presidium hebben we gezegd dat dit een motiedebat wordt. Iedereen weet wat dat is. Dus op het moment dat er twijfel ontstaat bij de luisteraars in de Staten of een betoog nog landt bij de motie die is ingediend, dan vind ik dat het prima is dat daar even een punt van wordt gemaakt. Ik denk dat de heer Van Kesteren dat zelf ook zou doen. Dus ik zou zeggen: gaat u door met uw betoog en richt u dat op de ingediende motie.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, ik zou toch graag mijn eigen tekst willen gebruiken, tenzij de Staten zeggen dat dat niet mag. Dan moeten ze mij maar een tekst aanleveren die ik dan voorlees. Dat wil ik dan ook met alle liefde doen. Maar dan moeten de toehoorders wel weten dat het een tekst is die mij overhandigd is.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik ben ingehuurd om deze vergadering te leiden. Ik snap dat de Statenverkiezingen aanstaande zijn, maar ik vind het heel prettig als we hier gewoon op een heel constructieve manier blijven vergaderen. Er zijn hier mores die de heer Van Kesteren eerder kende dan ik, want ik ben na hem gekomen. Ik vind het waardevol en belangrijk dat u mij in staat stelt om mijn werk te doen namens u. Dus als ik u erop wijs dat een motiedebat gericht is op een ingediende motie, dan stel ik het op prijs dat u zich daar een beetje naar gedraagt en dan niet in de staart van de vergadering een beetje royerend gedrag gaat vertonen, in de hoop dat ik u misschien het woord ga ontnemen. Laten we het zo niet doen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, dan zal ik u alle ellende besparen en dan ga ik gewoon weer zitten. Want ik wou toch een punt maken over met name de biomassa en ja, dat zijn toch problemen die erg spelen. En als ik daar de gelegenheid niet voor krijg, dan wil ik u verder ook niet in de problemen brengen. Maar ik vind het wel tekenend dat je in deze Staten in protocollen wordt gemangeld.

De VOORZITTER: Nogmaals: zo is het niet. Er zijn gewoonten in dit huis. U verwacht van uw voorzitter dat hij de orde handhaaft zoals we die hier met elkaar geleidelijk aan hebben ontwikkeld. Die bestaat uit een tekst volgens het Reglement van Orde en uit de mores die daarbij horen. Een van de dingen die we standaard doen – en u bent daar doorgaans bij – is in het presidium héél zorgvuldig bespreken hoe we de vergadering gaan ordenen. En dan vind ik het onacceptabel – om dit woord toch maar een keer te gebruiken – dat een van de prominente leden van de Staten, lid ook van het presidium, dan hier doet alsof hem het spreken onmogelijk wordt gemaakt. U kent de regels hier, u weet hoe het hoort, u bent een ervaren Statenlid: ik doe daarom ook een beroep op uw verantwoordelijkheid.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, ik zal u een voorbeeld geven.

De VOORZITTER: Ik wil over dit punt verder geen discussie.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, dan had ik het uit kunnen leggen. Maar goed, dat blijkt dan ook niet te kunnen. Dank u wel voor het woord. Of voor niet het woord.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond wie er verder behoefte heeft aan woordvoering – op dit onderwerp, zeg ik er voor de zekerheid maar even bij. Niemand? Dan is het woord aan het College.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Mevrouw Voerman vroeg mij namens de Partij voor de Dieren om voorbeelden en om u mee te nemen in het proces ten aanzien van de eiwittransitie en circulaire economie. Natuurlijk is het College van harte bereid om uw Staten te dienen met alles waar het College mee bezig is en waar het College in stimuleert. Ik noem maar even als voorbeeld waar wij de afgelopen jaren stevig bezig geweest zijn met het innovatieprogramma van de Veenkoloniën, waar het gaat om de verwaarding van de primaire sector en zijn producten. Dat had alles te maken met het wegvallen van de hectaresteen, te proberen om zoveel mogelijk in de opbrengsten van de producten te maximaliseren. Dat betekent niet dat het alleen maar productie toevoegen is. Nee, 'maximeren' betekent ook het totaal verwaarden daar hebben we heel actief, ook met geld vanuit uw Staten, een mooi programma voor neergezet om het mogelijk te maken voor boeren om vanuit dat startpunt hun bedrijf te runnen. Nou, zo proberen we in al die bouwsteentjes waar wij kunnen, die eiwittransitie een plek te geven. Maar wij zullen uw Staten op de gekijkte momenten ook daarover informeren.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Nog even een aanvullende vraag. We hebben het ook over de consumptie. Er zijn verschillende rapporten: die heb ik net ook genoemd en die zijn ook in de motie naar voren gekomen. We moeten van minder dierlijk naar meer plantaardig voedsel toe. Hebt u ook daarbij voorbeelden en kunt u die aanleveren aan ons?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Jazeker, dat is wat ik net tegen u zeg. Op mijn kantoor ligt er een boekje met het hele innovatieprogramma, waarin al die sporen zijn uitgeschreven en waar we de afgelopen jaren geld op ingezet hebben. Dat kunt u van mij krijgen: als u zometeen even met mij meeloopt, dan geef ik het u. Zo zijn wij altijd bezig om te kijken hoe wij nou die transitie mogelijk kunnen maken. Voor een deel zit dat denk ik in een programma waar u minder affiniteit mee hebt, want dat heeft te maken met productieverhoging. Maar ook voor een deel zit dat in het beter laten verwaarden van een product, zodat je ook op een goede manier die transitie mogelijk maakt. Want uiteindelijk moet die sector ook wel die verandering kunnen meemaken.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik zit er nog steeds een beetje mee. Want ik hoor steeds over die verwaarding van producten: bent u actief campagne aan het voeren om bij wijzen van spreken tegen de mensen te zeggen dat zij echt van minder dierlijke producten naar meer plantaardige producten eten moeten? Want het gaat natuurlijk ook om consumptiegedrag.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): U roept mij op om de samenleving te laten veranderen in die zin. Dat zien wij niet direct als onze taak als College. Waar wij mee bezig zijn, is om te kijken hoe we nou die circulaire economie ook zoveel mogelijk kunnen toepassen in Groningen. Nou, op basis daarvan – die oproep doet u naar mij weer – heb ik u geschetst waar wij al mee bezig zijn en wij gaan dat beleid de komende jaren ook zeker stevig voortzetten.

De VOORZITTER: Ten slotte, mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Dat is even niet meer direct aan de gedeputeerde gericht, maar ik wil graag even een minuutje kunnen overleggen met mijn fractievoorzitter. Is dat mogelijk?

De VOORZITTER: Laten we even schorsen. Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik wil de vergadering graag heropenen en als het kan, met u allemaal.
Mevrouw Voerman heeft om een schorsing gevraagd. Zij krijgt van mij het woord,

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Voor de Partij voor de Dieren is dit een ongelooflijk belangrijk ding, uiteraard. Wij hebben een toezegging gekregen van de gedeputeerde. We gaan technisch verder uitzoeken wat die toezegging waard is – in de zin van of het voldoende is voor ons dat er ook daadwerkelijk ingezet wordt op een voedseltransitie. Als we die informatie hebben, dan gaan we bepalen of we al dan niet alsnog met een motie komen. Voorlopig houden we die dus aan.

De VOORZITTER: Betekent dat u uw motie aanhoudt of dat u haar intrekt? Wat zullen we doen?

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Voorzitter, we houden haar aan.

De VOORZITTER: De motie is aangehouden en komt daarmee op de lijst van aangehouden moties.

De heer STAR (CDA): Staat u mij iets toe, voorzitter? Ik heb net de gedeputeerde horen zeggen dat hij de Partij voor de Dieren voorziet van een informatieboekje dat op zijn kantoor ligt en dat hij dat ten behoeve van een juiste informatievoorziening enkel verstrekt aan de Partij voor de Dieren. Ik zou nadrukkelijk willen oproepen – want de voedseltransitie is voor onze partij een minstens zo belangrijk en groot onderwerp – om dat ruim te verspreiden in deze Staten, zodat we allemaal onze kennis kunnen opwaarderen.

De VOORZITTER: Zullen we elkaar besparen dat we allemaal naar het kantoor van de heer Staghouter moeten en hem vragen of hij het boekje ruim wil verspreiden? Ik zie aan de gedeputeerde dat hij van plan is om dat te gaan doen. Hij zegt dat toe, hoor ik zelfs.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Even voor de duidelijkheid: ik neem aan dat dat digitaal verspreid zal worden? Toch niet fysiek?

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Nou, laten we ook niet de indruk wekken dat dat een heel groot *paper* is. Ik heb bedoeld op het innovatieprogramma en dat heb ik ook al eerder met uw Staten gedeeld bij de start van het programma. En dat is waarop ik bedoeld heb om mevrouw Voerman nogmaals een exemplaar van dat boekje met dat innovatieprogramma, waarin een aantal van die sporen staat en waarin zij ook kan zien waar we de afgelopen jaren ook vanuit uw Staten voor hebben gekregen.

De VOORZITTER: Dat was helder. Maar het gaat eigenlijk vooral over hoe u het wilt gaan verspreiden.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ja, ik zal eens kijken of dat digitaal kan.

De VOORZITTER: Ik hoor een harde toezegging dat u het boekje van het innovatieprogramma allemaal gaat krijgen.

G. Voordracht startnotitie Beleidskader Cultuurnota 2021-2024 (2018-40)

De heer RAM (PVV): Wij waren de laatste commissievergadering wat geschrokken van de uitspraken van de gedeputeerde namens het College dat er instellingen in het Groninger Forum gesubsidieerd zouden kunnen worden, hetzij qua programmering, hetzij eventueel zelfs misschien wel qua exploitatie. Dus ik ben teruggegaan in de tijd, ik heb toch even de notulen erbij gepakt en ik ben wezen kijken naar de commissievergadering van 16 juni 2011. Tot mijn verbazing zag ik een heel jonge meneer Staghouter, een Statenlid, mevrouw Mansveld als gedeputeerde echt het leven zuur maken. Ik zag ook een ander Statenlid, de heer Brouns, dat ook behoorlijk aan het doorvragen was. Daar kwam toch echt een toezegging vanuit het College dat er geen subsidie zou worden gegeven aan de exploitatie en ook niet aan de programmering in het Forum.

De reden dat ik daar zo aan hecht, is dat het voor een van de fracties toentertijd de reden was om overstag te gaan en toch voor het Forum te stemmen. En dat raakt ons budgetrecht. Op het moment dat deze toezegging niet gestand wordt gedaan, zijn we op dat moment verkeerd voorgelicht. Dat is denk ik een heel kwalijke zaak als dat het geval is. Dus ik wil graag een uitspraak van de gedeputeerde dat dit College geen structurele en geen incidentele subsidies zal toekennen aan het Forum en aan de programmering in het Forum. Daarom deze motie.

De VOORZITTER: Zo blijkt maar weer dat je toch maar beter geen verleden kunt hebben, hè? Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 445 met als titel 'Forum'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 14 november 2018,

Constateerend dat

- het College bij monde van gedeputeerden De Vey Mestdagh en Mansveld op 16 juni 2011 in de commissie Bestuur, Financiën en Economie heeft toegezegd, geen subsidie te gaan verlenen aan de exploitatie van én de programmering in het Forum;

Overwegende dat

- dit een van de overwegingen was waarom fracties op 6 juli 2011 voor de REP-subsidie voor de bouw van het Forum hebben gestemd;
- een eenzijdige aanpassing van dit beleid het budgetrecht van de Provinciale Staten raakt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. dit beleid gestand te doen en dus geen structurele en incidentele subsidie toe te kennen aan de exploitatie van en de programmering in het Forum;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw DIJKSTRA (VVD): Dank u voorzitter en u ook allemaal dat u gebleven bent voor deze inspirerende woordvoering. Nee, geintje. Die gaat vooral over het proces, maar dat hebben we ook nodig om in de toekomst goede kaders te kunnen stellen, natuurlijk. En ik zal u vooralsnog een motie besparen en het gewoon proberen te doen met een toezegging – als ik die mag krijgen. Goed.

Zoals de meesten van u wel weten, heeft tijdens de commissie de VVD een aantal keren haar zorgen uitgesproken over de knelpunten die naar voren kwamen in het evaluatiebeleid en hoe deze verwerkt zouden worden in het toekomstig beleid. Nou, naar aanleiding daarvan heb ik met de ambtenaren kunnen spreken en daaruit kon ik afleiden dat eigenlijk de provincie in dezen best wel heel goed op weg is om die knelpunten op te lossen. Dus we kunnen eigenlijk zo goed als instemmen met de voordracht, maar we hebben nog een aantal uitgangspunten waar we als VVD veel waarde aan hechten en vragen dan ook via deze weg de aandacht voor die volgende punten.

Dat gaat erom of de gedeputeerde in de komende Kadernota een heldere missie c.q. visie en daaraan gekoppeld beleid kan formuleren, waarbij met name ingegaan wordt op de wijze waarop de regeldruk voor de cultuursector verminderd wordt – omdat ook uit dat rapport blijkt dat het gaat om een groot en onoverzichtelijk geheel aan regelingen. Daarbij hoort ook dat er bredere regelingen komen met een meer flexibele inzet van budgetten. Kan GS in de Kadernota nog ingaan op hoe de eenloketgedachte wordt vormgegeven? Dat is wederom om die administratieve lastendruk voor de culturele instellingen te verminderen. En tot slot zouden we graag duidelijkheid willen over de invulling van de rol en de taak van de Kunstraad.

Kortom: deelt het College ons standpunt om betekenis aan deze punten te hechten en zou men daar in de Kadernota aandacht aan willen besteden, zodat wij ook goede kaders kunnen stellen voor de toekomst?

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik dacht even: zal ik een woordvoering doen of zal ik het in de stemverklaring doen? Maar als ik het in de woordvoering doe, dan kan de gedeputeerde het nog toezeggen, dus vandaar.

Wij hebben net een pleidooi gehoord van de PVV om eigenlijk een antwoord te geven op de vraag of instellingen gesubsidieerd kunnen worden als de programmering in het Forum plaatsheeft. Wat ons betreft wel. Maar ik neem aan dat de gedeputeerde kan zeggen dat hij aan die vraag in het beleidskader aandacht aan zal besteden?

En wat de overige vragen van de VVD betreft, denk ik dat daar de gedeputeerde waarschijnlijk ook wel een toezegging op kan doen om daar aandacht aan te besteden. Dan is het wat ons betreft voldoende.

De VOORZITTER: Anderen nog? Neen? De gedeputeerde. Gewapend met moties en een lijst met nog te doene toezeggingen stapte hij achter het kathedr.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Het is inmiddels tien voor acht. Ja, ik zou uw Staten eigenlijk op de proef willen stellen om in ieder geval mijn enthousiasme over alles wat we met cultuur aan het doen zijn, met uw Staten te delen.

De VOORZITTER: Het College heeft nog één minuut.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Kijk, dit is dan weer een beetje jammer. Maar ik wou net de volgende zin uitspreken: die genoemde proef met de Staten ga ik niet doen.

Wij hebben in de commissievergadering uitgebreid van gedachten gewisseld over hoe wij nu dat nieuwe cultuurbeleid vorm gaan geven voor de komende jaren. En wij hebben een aantal

conclusies getrokken dat ik hier ook nog maar eens weer zou willen herhalen – en dat als antwoord op de vragen van mevrouw Dijkstra. Er is een evaluatie geweest: die heeft ons een aantal punten meegegeven, daar hebben we van geleerd en ik heb ook toegezegd tijdens de commissievergadering dat wij die aandachtspunten ook duidelijk mee zullen nemen en een plek zullen geven in die nieuwe startnotitie, die we volgend jaar rond de zomer met elkaar gaan bespreken. Dat betekent dat ik 'ja' zeg op uw vraag ten aanzien van regeldruk, dat ik 'ja' zeg ten aanzien van uw vraag over brede regelingen, dat ik ook 'ja' zeg ten aanzien van de eenloketgedachte en dat wij natuurlijk duidelijk gaan maken wat de rol en positie van de Kunstraad zijn. Want u hebt mij gevraagd om die wat breder te trekken, dus wij gaan daar zeker met elkaar naar kijken. En ik ben blij dat niet alleen wij dat doen vanuit dit huis, maar samen met de organisaties die in het veld actief zijn. Gelukkig zijn er toch ook weer op de publieke tribune, die daar ook aandacht voor hebben. Dus ja, ik heb op de vragen van mevrouw Dijkstra 'ja' geantwoord.

Dan naar de opmerkingen en de motie van de PVV. Ik moet de heer Ram complimenteren, want hij heeft goed spit- en onderzoekwerk gedaan. Het is ook in deze Staten veel voer voor discussie geweest waar het gaat over het tot stand komen van het Forum. En deze gedeputeerde in zijn vorige rol is daar ook zeer kritisch over geweest en de kritiek die toen werd verwoord, is waar je dan nu mee geconfronteerd wordt. Nou, dat kan in een andere rol en positie. Maar ook ik heb natuurlijk even wat onderzoekwerk gedaan en het is inderdaad zo dat er vanuit de Staten 35 miljoen euro is toegezegd aan de bouw van het Forum, maar dat ten aanzien van de programmering van het Forum in die zin niet een voorbehoud is gemaakt. Er is wel gesproken over rollen, taken enzovoort, enzovoort. Maar waar het gaat over de invulling van het Groninger Forum is er een mogelijkheid, zoals we dat doen met elke instelling die gaat over kunst en cultuur, om een aanvraag te doen bij het College en om daar een toezegging in te krijgen. En ik kan geen enkele instelling uitsluiten waar het gaat om het leveren van het product en in die zin kunnen zij bij ons een aanvraag doen en doen ze dat ook. Of dat nou 'bibliotheekwerk' heet of dat andere vormen van kunst en cultuur zijn: daar is iedere organisatie vrij in om bij ons een beroep te doen op de mogelijkheden die hier vanuit dit huis binnen het kader van kunst en cultuur worden gevraagd en door u ook gegeven.

De heer RAM (PVV): Dan zou ik toch willen vragen of de gedeputeerde de commissievergadering van 16 juni 2011 terugkijkt, naar het tijdstip van 2 uur en 24 minuten, wanneer de Vey Mestdagh echt deze toezegging doet, namelijk dat de programmering niet gesubsidieerd zou worden. Dat was een van de voorwaarden, ook voor de VVD, om in te stemmen met de REP-subsidie voor het Forum en daarmee is het Forum er gekomen. Als deze toezegging niet gestand is gedaan, dan was er mogelijk toentertijd een andere uitslag geweest. En dan was het Forum er niet geweest. Dus dat is wel een heel cruciale, als het College dat vervolgens eenzijdig aanpast. Het budgetrecht wordt daarmee ook getroffen in mijn optiek. En als het College dat dan wil aanpassen, dan zou het ook sjiek zijn om dan ook met een motivering te komen waarom het College dat dan wil aanpassen. Dus daartoe een verzoek om dan met een gedegen voorstel naar de Staten te komen.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ik denk dat wij even sterk een scheiding moeten maken ten aanzien van de 35 miljoen euro REP-subsidie die gegeven is aan de bouw van het Groninger Forum en de programmering zoals die gepositioneerd gaat worden in het Forum. Waar u mij de vraag over stelt, gaat over de programmering in het Forum en niet over de bouw en de 35 miljoen REP-subsidie zoals die door uw Staten is beschikt en waar toentertijd na de commissievergadering in de Staten een besluit over genomen is.

De heer RAM (PVV): Nou, dat is niet wat de heer De Vey Mestdagh heeft gezegd. Er werd expliciet door de heer Brouns gevraagd om geen subsidie aan de programmering van het Forum te verlenen: dat is echt letterlijk de vraag die gesteld werd. En de gedeputeerde heeft daarop namens het College – het College is wel hetzelfde bestuursorgaan nog steeds – geantwoord: "Nee, dat gaan we niet doen." Dus dat is echt pertinent onjuist wat de gedeputeerde nu zegt. Dus ik wil toch de gedeputeerde echt graag verzoeken, ook in het kader van het budgetrecht van de Staten, om ons goed voor te lichten. En als het College toch een andere visie op de programmering van het Forum, kom dan met een motivering waarom u van deze lijn wilt afwijken. Dat is het verzoek dat wij hier doen.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Nou, ik ga herhalen wat ik net heb gezegd. Waar het gaat over de invulling van de programmering van het Forum, hebben wij geen enkele juridische titel op het moment dat het Forum een aanvraag doet binnen ons kader vanuit kunst en cultuur, om ook een aanvraag bij ons in te dienen. Wij kunnen niet een organisatie uitsluiten, die in volle recht een beroep doet op de mogelijkheden die uw Staten uiteindelijk beschikt hebben.

De VOORZITTER: Zullen we zeggen dat de kwestie helder is? De heer Ram, ten slotte.

De heer RAM (PVV): Maar kan ik dan de conclusie trekken dat dan het College toentertijd een onrechtmatige toezegging heeft gedaan? Want dat is de toezegging die in 2011 gedaan is naar de Staten toe en die toezegging is volgens mij dan onrechtmatig geweest.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ja, ik doe geen uitspraak over een onrechtmatige toezegging, ik doe een uitspraak over de mogelijkheid die we nu hebben om ook te beschikken over een activiteit die plaats zou kunnen vinden in het Forum. Er is geen organisatie die wij juridisch kunnen uitsluiten, ook niet die dan gepositioneerd zou kunnen worden in het Forum.

Mevrouw DIJKSTRA (VVD): Als ik nog één bijdrage mag doen aan dit debat. Kijk, ik studeer rechten en dan zeggen ze altijd: hoe duidelijk de regels ook zijn, ze kunnen ook voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Dus ik snap dat er enigszins verwarring over is. Er werd een paar keer naar de VVD gekeken: ook wij zijn in de veronderstelling dat de uitleg zoals de gedeputeerde die geeft, dus wel geldt naar de stenen. En voor wat betreft de programmering staat het vrij: als het binnen de kaders is, dan mag dat. En ik zou de heer Ram het volgende willen meegeven: dit welles-nietesspelletje heeft niet zoveel zin. Print de Handelingen uit waarin we dit zwart-op-wit kunnen zien, dan kunnen we het hier in de toekomst misschien nog een keer over hebben. Maar nu is wat de VVD betreft ook deze discussie duidelijk.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ja, voorzitter, volgens mij was het een debat tussen mevrouw Dijkstra en de heer Ram en hoef ik daar verder geen antwoord op te geven.

De VOORZITTER: We hebben een regulier debat – zij het kort. Dus ik inventariseer even de behoefte om in tweede termijn nog het woord te voeren. Die behoefte is er niet, stel ik vast. Dan sluit ik de beraadslaging en beginnen we aan de stemming.

Er is een stemming over één motie met de titel 'Forum' en nu is de gelegenheid om daar stemverklaring over af te geven. Te beginnen bij de heer Jousma.

De heer JOUSMA (SP): In ieder geval zijn wij blij dat de SP ook toen tegen het Forum heeft gestemd. Maar nu het er toch eenmaal komt, kun je partijen daar niet voor uitsluiten die daarvoor een reguliere aanvraag bij de provincie doen. Dus wij zullen tegen de motie stemmen.

Mevrouw DIJKSTRA (VVD): Nou, in ieder geval nog dank aan de gedeputeerde voor de toezegging.

En ja, wij kunnen heel ver meegaan in de motie, behalve de programmering niet. Dus vandaar dat wij helaas ook tegen moeten stemmen.

De VOORZITTER: Zijn er nog anderen die hun stemgedrag van straks willen toelichten? Dat is niet het geval? Dan gaan we stemmen.

Er is één motie: motie 'Forum', nummer 445. Wie is er voor deze motie? Dat zijn de fracties van de PVV, de Partij voor de Dieren, de Fractie Kaatee en de Partij voor het Noorden. Wie is daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de VVD en het CDA. De motie is verworpen.

Dan is er nog een voordracht en ik stel voor dat we daar nu over gaan stemmen. Wie is er voor de voordracht? Voor de voordracht stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de PVV en de Fractie Kaatee. Daarmee is de voordracht aanvaard.

4. Hamerstukken

A. Voordracht Legesverordening 1993 (Tarieventabel 2019) (2018-44)

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

B. Voordracht Deelname aan de coöperatieve vereniging NDOV-DOVA (2018-39)

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

C. Herziene Voordracht Aanvraag omgevingsvergunning windparken Geefsweer en Oostpolder (2018-54)

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): De fractie van Groninger Belang wordt geacht tegen te stemmen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): We zullen voor de herziene voordracht stemmen, maar wel met die aantekening dat we überhaupt tegen die windmolens daar zijn.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fractie van Groninger Belang wordt geacht tegen te hebben gestemd – met inachtneming van de stemverklaring van de fractie van de Partij voor de Dieren.]

5. Ingekomen brieven

A. Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten

-

B. Ingekomen brieven van derden

-

C. Nagekomen brieven van derden

-

6. Kortetermijnagenda volgende cyclus commissievergaderingen

Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.

7. Notulen voorgaande vergadering van 3 oktober 2018

Ongewijzigd vastgesteld.

8. Sluiting

De VOORZITTER: Dan sluit de vergadering, dank ik iedereen voor zijn of haar inbreng en wens ik iedereen wel thuis.

